RS178
.072165
1567
#247

AROMATVM, ET SIMPLICIVM ALIQVOT MEDICAMENTORVM APVD INDOS NASCENTIVM HISTORIA:

Ante biennium quidem Lusitanica lingua per Dialogos conscripta, D. GARCIA AB HORTO, Proregis Indię Medico, auctore:

Nunc verò primùm Latina facta, & in Epitomen contracta à CAROLO CLVSIO *recognita.*

Mo. Bot. Garden,
1893

ANTVERPIÆ,
Ex officina Christophori Plantini,
cIↃ. IↃ. LXVII.
CVM PRIVILEGIO.

JK II

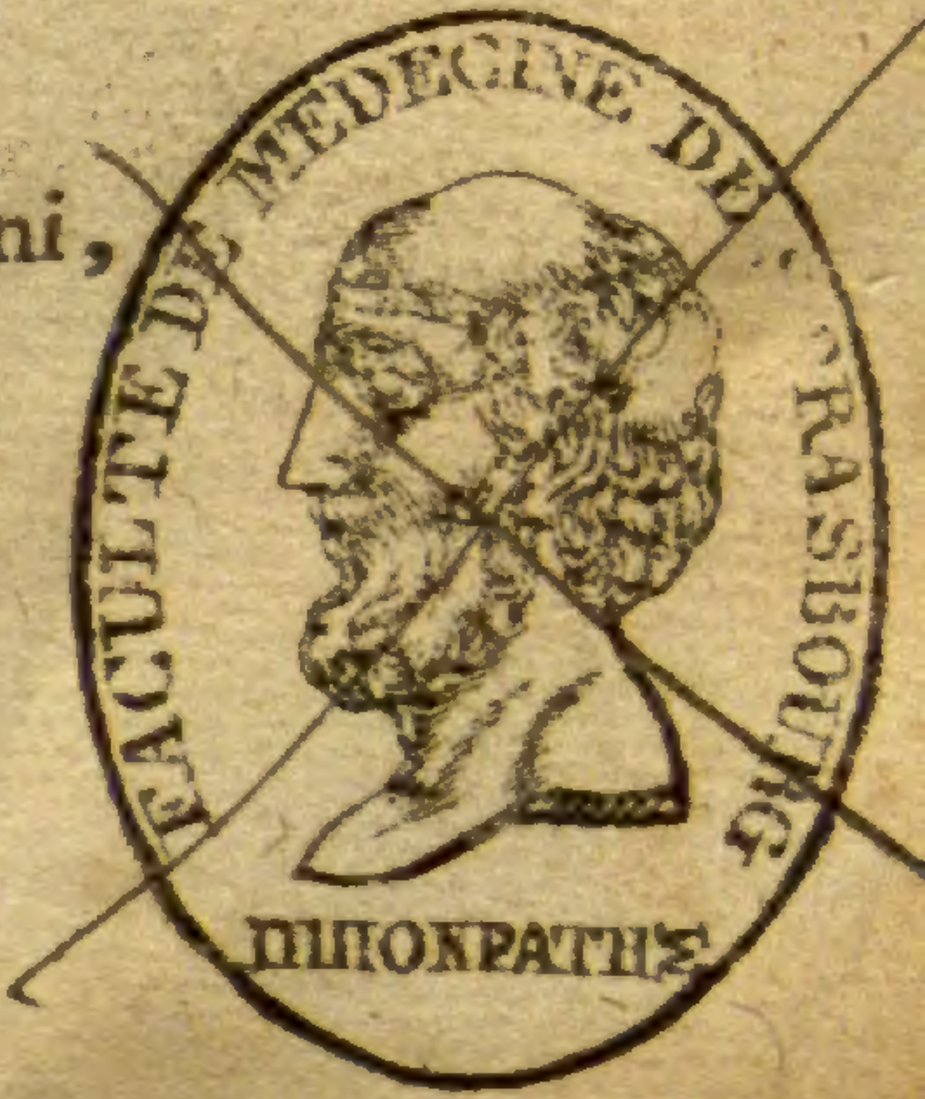

BIBLIOTECA

SVMMA PRIVILEGII.

PHILIPPI *Regis Hiſp. &c. Ducis Brab. &c.* *Priuilegio cautum eſt, nequis ante quadriennium citra Chriſtophori Plantini voluntatem* Hiſtoriam Aromatum & Simplicium aliquot Medicamentorum apud Indos naſcentium &c. *imprimat, aut alibi impreſſam importet, venalémve habeat, intra omnes ditionis eius fines. qui ſecus faxit; confiſcatione librorum, & pœna fiſco Regio exſoluenda, multabitur: vt latiùs patet in ipſo diplomate; dato Bruxellæ, Anno* M. D. LXVI. III. *Septemb.*

Subſig.

I. de VVitte.

MAGNIFICO VIRO DOMINO IACOBO A. F. FVGGERO, COMITI IN KIRCHPERG ET VVEISSENHORN, CAROLVS CLVSIVS A.

COMMENDATVR apud Homerum Vlysses, generose Iacobe, ob variarum regionum perlustrationem, atque cõsuetudinum morumq; hominum ijsdem in regionibus obseruationem. Nec immeritò sanè, cùm Prudentia (qua nihil in vita mortalium melius aut maius esse potest) aliud nihil sit, quàm notitia quædam omnes nostras actiones ita instituendi, vt communis societas reique publicæ tranquillitas in integro conseruetur. Quam quidem cognitionem siue prudentiam longo diuersorum rituum & consuetudinum experimento atque obseruatione adquiri necesse est. Hac in sententia fuerunt etiam plerique Philosophi, qui vt prudentiores euaderent, rerumque cognitionem adipiscerentur, longinquas peregrinationes adgressi sunt.

QVOD cùm non ignoraret Magnificus idemque prudentissimus parens tuus Antonius Fuggerus, nullis pepercit sumptibus, vt

te ad eorum exemplum conformaret. Siquidem eius voluntate, non modò Germaniam, & Bohemiam perlustrasti, sed etiam Gallias, Italiam, atque Hispanias, hoc est, vniuersam ferè Europam. Eas verò sic perlustrasti, vt omnium quos adijsti populorum & mores, ritus, consuetudinesque obseruaueris, & linguam exactè didiceris. Cuius rei testimonium præbere possum, qui tibi studiorum comes additus, biennium ferè tecum vixi, magnamque Hispaniarum partem peragraui.

In hac Hispanica peregrinatione nactus sum libellum, qui Goæ excusus, recens ex Orientali India allatus erat. Et tametsi Lusitanica lingua conscriptus esset; mirum tamen in modum placuit eius inscriptio, quòd Indicarum plátarum atque aromatum historiam polliceretur. Perlectum libellum haud mendaci titulo insignitum esse deprehendi. Etenim multarum plantarum meminit quæ à veteribus haudquaquam descriptæ sunt; atque etiam de ijs aromatibus agit, quæ veteribus quidem descripta, at non satis perspecta fuere.

Maxime verò me angebat, quòd ea lingua conscriptus esset, quæ à paucis intelligatur. Videtur enim Auctor, vir sanè doctissimus, Lusitanis duntaxat scribere voluisse,

atque

atque ſuas rationes habuiſſe, cur minùs Latinè eum librum ſcripſerit. Expectabam certè aliquem qui nobis eum Latinum faceret, vt qui hactenus paucis vſui fuerat, omnibus vtilis redderetur. At cùm viderem neminem id tentare, diutius id deſiderium ferre nō potui; & malui hanc, tametſi meis humeris imparem, prouinciam ſuſcipere, quàm committere, vt huius libelli vtilitate ſoli Luſitani fruerentur.

LATINVM itaque eum feci, atq; in Epitomen contraxi, paulò forſitan commodiore ordine ſingula componens, quàm antè fuerant; atque nonnulla etiam reijciens quæ non multum ad rem facere videbantur. Nam cùm ſingulis ferè ſimplicibus ſuum dialogum adſcripſerit, & ordinem alphabeticum ſequutus ſit noſter auctor; multa illum ſuo loco haud aptè reponere, & pleraque repetere neceſſe fuit, vt ferè in Dialogis contingere ſolet. Hunc verò laborem eo libentiùs ſuſcepi, quòd ab ineunte ferè ætate herbariæ rei ſtudio ſummopere delectatus ſim, tum quòd huius libri lectione excitata præclara ingenia, noſtri Auctoris exemplum ſequutura arbitrer.

PORRO cùm hanc Epitomen in publicum proferre ſtatuerem, deligendusque eſſet patronus qui illam à calumniatorum iniurijs

vindicaret, nemo magis idoneus occurrit quàm tu, præsertim cùm ipsum librum in communi nostra peregrinatione adeptus sim, & huius mei laboris rationem tibi reddere æquum sit: quem vt pro tua singulari humanitate boni consulas, rogo. Deus opt. max. omnium tuarum peregrinationum amplos fructus percipere te faciat, & incolumem patriæ restituere dignetur. Brugis Flandrorum, Idibus Decemb. M. D. L X V I.

BENE-

BENEVOLO LECTORI.

SCRIPSIT *D. Garcias ab Orta Proregis Indiæ medicus librum de ijs plantis & aromatibus quæ longa cura & diligenti ſtudio apud Indos (vbi triginta amplius annis medicinam fecit) obſeruauit : ſed Luſitanica lingua, amicorum efflagitationibus victus, tametſi, vt ipſe refert, Latinè eum ſcripſiſſet. Hunc nos Latinum facientes in Epitomen contraximus ob cauſas alio loco recitatas. Cùm verò variorum auctorum teſtimonio vtatur, loca diligenter contulimus atque adſcripſimus, in Auicennæ poſtremam editionem, Venetam ſcilicet anni 1564. ſequuti. Addidimus inſuper ad ſingula ferè capita adnotatiuncculas, & aliquot icones aromatum, quæ quidem nobis nanciſci licuit, ad viuum exprimi curauimus. Cogitabam ſanè ſuperioris æſtatis initio eam in publicum dare ; verùm ob noſtras has turbas editionem differre coacti ſumus. Quod ſi qualemcunque hanc noſtram opellam rei herbariæ ſtudioſis gratam eſſe animaduertero; animum mihi adijcient, ad alia non minus forſitan vtilia in eorum gratiam elaboranda.*

SVMMA CAPITVM PARTIS PRIMAE ET ORDO.

1. Ambarum
2. Aloè
3. Altiht.
4. Opium
5. Benjui
6. Thus
7. Myrrha
8. Lacca
9. Caphura
10. Lycium
11. Manna
12. Tabaxir
13. Tutia
14. Ebur
15. Canella
16. Agallochum
17. Sandalum
18. Betre
19. Folium
20. Macis
21. Garyophylli
22. Piper.
23. Cubebe.
24. Cardamomum
25. Fanfel
26. Nux Indica
27. Myrobalana
28. Tamarindi
29. Cassia solutiua
30. Anacardium
31. Amomum
32. Calamus aromat.
33. Nardus
34. Iuncus odoratus
35. Costus
36. Turbit
37. Rhabarbarum
38. Radix Chinæ
39. Crocus Indicus
40. Galanga
41. Gingiber
42. Zedoaria
43. Zerumbet
44. Lignum colubrinum
45. Lapis Bezar.
46. Lapis malacensis
47. Adamas
48. Smaragdus
49. Rubinus
50. Sapphirus
51. Hyacinthus / Granatus
52. Iaspis
53. Alaqueca
54. Oculus Catti
55. Lapis Armenus
56. Magnes
57. Margarita

SVMMA ET ORDO CAPITVM SECVNDAE PARTIS.

1. Arbor tristis
2. Nimbo
3. Negundo
4. Iaca
5. Iamgomas
6. Carandas
7. Coru.
8. Auacari
9. Mangas
10. Musa
11. Doriones
12. Mangostans
13. Iambos
14. Cydonia de Bengala.
15. Carambolas
16. Ber
17. Ambare
18. Iambolones
19. Brindones
20. Indicus melo
21. Mungo
22. Curcas
23. Caceras
24. Datura
25. Bangue
26. Anil
27. Planta anonymos
28. Reges indici.

AROMATVM ET SIMPLICIVM MEDICAMENTORVM HISTORIÆ LIBER I.

De Ambaro. CAP. I.

AMBARVM *Latinis, Ambar Arabibus dicitur: quo nomine omnibus, quas sciam, nationibus notum est, aut variato duntaxat paululum vocabulo.* Ambar.

VARIA *autẽ circa huius generationem Scriptorũ est opinio. Siquidem alij Sperma Balenæ esse asserunt: alij beluæ cuiusdam marinæ excrementum, aut maris spumam (quæ sanè opinionis ratione carent, quòd nullum Ambarum inueniatur vbi frequentissimæ sunt Balenæ, & vbi fluctuum reciprocatione spuma plurima excitatur;) alij Bituminis modo ex maris alueo emanare, quæ opinio melior, & veritati magis consona plerisque visa est.* Ambarũ Balenarum sperma non esse. Ambarũ Bitumẽ videri.

AVICENNA *lib. 2. cap. 63. & Serapio lib. simp. cap. 196. scriptum reliquerunt, fungorum in rupibus & arboribus more Ambarum in mari generari, & tempestatibus vnà cum saxis interdum in littus eiici; quæ sentẽtia verisimilior est reliquis ab Auicenna productis. Nam multum flantibus Euris, magna eius copia Sofalam, & in insulas Comaro, Demgoxa, Mosambicam, totumq; eum tractum eiicitur è Maldiuis insulis, quæ ad Orientem spectant. Flanti-* Insulæ de Naledina.

bus verò Fauonijs, copiosè inuenitur in insulis quæ vulgo de Maldiua nuncupantur corrupto vocabulo, cùm de Nalediua *dicendum sit: etenim* Nale *lingua Malabarica significat quatuor,* & Diua *insulã*: Nalediua *igitur pronunciandum erat; quasi dicas,* Quatuor *insulas, simili plane ratione, qua Angediua vocamus eas insulas quæ à Goa* Orientalis Indiæ emporio, 12. *leucis distant, quòd quinque sint numero conterminæ;* Ange *enim eorum lingua quinque est. Sed hæc præter institutum: non potui tamen horum non meminisse, cùm in Maldiua mentionem incidissem.*

Angediua insula.

SCRIBVNT *ijdem locis sup. citatis* Ambarum *deuorari à pisce quodam Azel nuncupato, sed qui eo deuorato statim extinguatur. Hunc deinde vndis fluctuantem regionis illius incolæ vncis in siccũ trahunt, eoq; exenterato Ambarum colligunt: verùm omne improbari, præter id quod spinæ adhæserit, id enim pro tẽporis diuturnitate purum & legitimũ esse. Sed hæc eorum opinio erronea mihi videtur. Nam veluti certum est animalia quærere alimentum naturæ suæ cõueniens, & minimè noxium, nisi fortè cibis innoxijs mixtum sit, quemadmodum mures fallere solemus: sic etiam haudquaquam verisimile videtur, hunc piscem Ambarum venari, si eo deuorato sit perituru*s. *Imò cùm Ambarum sit ex eorũ numero quæ maximè cordis vires reficiunt; dixerim hũc piscem præsentaneum esse venenum, quandoquidem tam eximio medicamento deuorato perit.*

Azel piscis.

Ambari esu Azel non interire.

Ambarũ cor reficit.

SCRIBIT *Auenrois* 5. *collig. cap.* 56. *Caphuræ genus inueniri natum in maris alueo, quod deinde aquis*

aquis ſupernatet: laudatiſſimum verò id cenſeri quod Arabibus Aſcap *dicitur. Quàm verò eius opinio à veritate ſit aliena, & tanto viro inſigniq; Philoſopho indigna; clarius eſt quàm vt multis demonſtrari debeat: primùm quòd Caphuram in mari naſci dicat; deinde quòd eandem quæ frigida eſt & ſicca tertio gradu, Ambari genus faciat quod calidum & ſiccum conſtituit ſecundo ordine.* Caphurã Aſcap non eſſe Ambari genus.

SVBIICIEMVS *verò nonnulla vocabula quæ apud Serapionem & Auicẽnam occurrunt. Magnam eius copiã ex regione Zing Serapio lib. ſimp. cap.* 196. *adferri aſſerit. Hæc eſt Sofala.* Nam Zingue, aut Zangue *Perſis & Arabibus idem ſignificat quod niger Latinis; & quoniam totus ille maritimus Aethiopiæ tractus à nigris incolitur; Serapio eum Zingue vocat. Sic Auicennæ lib.* 2. *cap.* 63. *epitheton illi addit Almendeli, quaſi de Melinda: item Selachiticum*, à Zeilan fortè laudatiſſima totius Oriẽtis inſula, quam falſo vrbem eſſe Lacuna commẽt. in Dioſc. lib.* 1. *cap.* 20. *exiſtimauit, cũ ſit inſula multis vrbibus exculta.*

HÆC *ſunt quæ ab Arabibus traduntur: nullus autem Græcorum, præter Aëtium, huius meminit.*

CETERVM *hæc mea eſt opinio. Veluti pro regionum natura terra interdum rubra eſt, vt bolus armenus; interdum candida, vt creta; nonnunquam nigricans: ſic veriſimile eſt, aut inſulas, aut terras ſimilis cum Ambaro formæ inueniri, quòd terra ſit, aut fungoſa, aut alterius generis. Quod verum eſſe teſtatur magna eius quæ reperitur quãtitas. Siquidem inuenta ſunt interdum fragmenta humanæ magnitudinis,* Auctoris de Ambaro opinio.

dinis, interdum nonaginta palmorum longitudinis, duodeuiginti verò latitudinis. Affirmarunt nonnulli se insulam ex puro Ambaro vidisse, quam cùm postea requirerent, nusquam comparuerit.

Insula ex Ambaro.

Promontorium Comorim.

ANNO 1555. *circa promõtorium Comorim, quod è regione insularum de Maldiua est, fragmentũ trium ferè milium pondo repertum est: sed cùm is qui inuenerat, picem aut bituminis genus esse existimaret; vili admodum vẽdidit. Maximum verò quod vnquam viderim fragmentum, quindecim libras pendebat. Sed qui in Aethiopiam commercij causa nauigant; multo maiora fragmenta se vidisse affirmant: totus enim ille Aethiopia tractus à Sofala ad Braua vsque Ambaro abundat.*

Ambari fragmentum 15. libras pendens.

INVENITVR *etiam interdum, sed rarò, in Timor, & in Brasil. Et anno* 1530. *inuentum esse fragmentum audio in Setubal Lusitaniæ portu.*

REFERTVM *verò est plerunque auium rostris, quas in eo nidulari credibile est; interdum conchylijs, testisq; ostreorum permixtum inuenitur quæ contactu Ambaro adhærent.*

Ambari delectus.

PORRO *optimum Ambarum censetur, quod à sordibus maximè repurgatum est, quodq; plurimum ad candorem accedit, videlicet quod cinerei sit coloris, aut quod ex venis, nunc cinereis, nunc candicantibus constet, leue, quodq; acu perfossum multum oleacei liquoris resudet. Nigrum improbatur, præterea candidissimum, teste Serapione, loco sup. citato: quod gypso adulteratum esse existimo.*

NOTA *est Manardi contradictio, qui in Electario*

rio de Gemmis dist. 1. *in comp. Mes. Ambarum rem nouam esse affirmat, eamq; non magno æstimat, sed paulo post in Electario Diambra ibidem, quasi sui oblitus, hanc compositionem ob Ambarum multis laudibus effert, eoq; se in mulieribus & senibus sæpenumero vti asserit.*

MAGNA *verò in æstimatione est apud opulentiores Indos, eo enim cibis permixto frequenter vtuntur medicamenti loco. Eius autem precium intenditur pro fragmentorum magnitudine: quanto enim maius est fragmentum; tanto eius intensius est precium, non secus atque in Gemmis. Sed nusquam maiori in precio est quàm in Chinarum regione. Cùm enim à nostris Lusitanis eius exigua copia eò delata esset; eius precium fuit mille quingenti aurei in singulo Cate, quod apud eos ponderis genus est pendens viginti vncias. Huius lucri cupiditate deinde alij mercatores allecti, tantam Ambari detulerunt eò copiam, vt nunc multo vilioris æstimetur.*

Ambarũ magna in æstimatione apud Chinenses.

Cate põderis genus.

ADVEHITVR Hispalim totius non dicam Bæticæ, sed etiam Hispaniæ celeberrimũ emporium, olei quoddam genus ex America, subruffi coloris, cuius mirabiles prædicant effectus in omnibus vteri morbis. Id oleum de Ambra nuncupant, eius sanè odoris ferè, qui Ambræ odorem æmuletur. Id verò ex ea arbore exstillare existimo, quam Mexicana historia describit in hunc modum.

Inter arbores Mexicanas memoratur & Ocosotl arbor prægrandis, & venusta, foliis Hederæ similibus. Huius liquor, quem Liquidambar nuncupant, vulnera curat, atq; cum corticis ipsius polline permixtus, elegans odoratumq; suffimentum præbet.

Ocosotl.

Liquidambar.

De Aloë. CAP. II.

Aloë.
ἀλόη.
Cebar.

QVÆ *Aloe Latinis*, ἀλόη *Græcis*, *hanc Arabes Persæ & Turci* Cebar *vocant*, (*nam quòd* Laber *à Serapione vocetur*, *Interpretis errore*, *aut Librariorũ negligentia factum esse existimo*, *siquidem Arabicum exemplar* Cebar *habet*) *Guzarate verò* (*quos Gedrosios putant*) *& Decan incolæ* Areaa; *Canarini*, *qui maritimum hunc tractum habitant*, Catecomer; *Hispani*, Açibar; *Lusitani* Azeure *appellant*.

Areaa.
Catecomer.
Acibar.
Azeure.

Aloës natales.

FIT *ex Aloes herbæ siccatæ succo*, *quæ plurimã nascitur in Cambaya*, *Bengala*, *aliisq; multis locis*. *Ceterùm laudatissima est in Socotora*, *quæ inde ad Arabes*, *Persas*, *Turcos*, *denique per vniuersam Europam defertur*, *eamq; ob causam Aloen Socotorinã appellant*. *Distat autem hæc insula à freto* [*maris Erythræi*] 128. *leucis*, *quæ de re nõ minus Arabica quam Aethiopica dici potest*, *quòd altera parte freti Arabiæ terminetur*, *altera Aethiopia*.

Aloë socotorina.
Socotora insula.

NEC *verò succus hic extrahitur in quadam dũtaxat vrbe*, *vt ait And. Lacuna Cõm. in Dioscor. lib. 3. cap. 23. sed per totam insulam*, *quæ nullis vrbibus exculta est*, *sed pagos duntaxat habet cum multis gregibus*: *neque laterculis ad excipiendum succum substernitur pauimentum*, *vt idem auctor est*, *quãdoquidem in tota insula non est tanta polities*.

Socotora nullas vrbes habet.

NEC *hi audiendi qui succum ex superiori plantæ parte profluentem*, *eo qui media aut infima parte profluat*, *præstantiorem faciunt*: *siquidem omnis succus bonus est*, *& arena cæret*, *si adhibita diligentia extrahatur*.

PRÆTE-

PRÆTEREA *non adulteratur, nimia etenim eius est quantitas, sed quod incolæ negligentiores sint in auferendis sordibus quas hic succus secum trahit; alius alio peior videtur. Hanc ob causam minus adhibenda fides est Dioſc. lib. 3. cap. 23. & Plinio lib. 27. cap. 4. qui eam gummi & acaciæ adulterari ſcribunt, cùm exigua ſit ijs in regionibus gummi & acaciæ copia: imò, vt verum dicam, nulla, quemadmodum à viris fide dignis accepi. Illud verò non negauerim, quin, tranſlatum, alijs in regionibus adulterari poſſit.*

Aloën nõ adulterari.

PORRO *quòd laudatiſſima ſit quæ in Socotora naſcitur, non ſolùm vulgari fama, ſed à celebribus viris accepi, qui compertũ ſe habere aiebant, Aloen quidem pleriſque alijs Indiæ locis naſci, quæ cum Socotorina deferretur Adem, & Gida (quam nonnulli corrupto nomine Iudaa vocant) & inde terreſtri itinere *Cairum, poſtea in Alexandriam ad oſtia Nili: vel, Ormus, deinde Bacora, poſtea Cairum & Alexandriam: facilè tamen dignoſci eam quæ in Socotora naſcitur, ab ea quæ à Cambaya, Bengala, aliisq; locis aduehitur: Socotorinæq; precium quadruplo maius eſſe, eius quæ aliunde adfertur precio. Inter reliquas autem notas hanc commendabant, quòd Socotorina ſolida ſit & bene compacta; alterius verò partes non poſſunt perfectè coïre, quòd ſuccus ex diuerſis plantis collectus ſit.*

Aloës ſocotorina optima.

Aloës delectus.

NEC *eius plura ſunt genera*, vt volunt Arabes, ſed vnicum duntaxat, tametſi varia illi indant nomina.*

Vnicum eſſe Aloës genus.

QVOD *verò Dioſcorides & Plinius ſcribunt laudæ-*

laudatissimam ex India adferri : alij verò ex Alexandria aut Arabia, non simpliciter id intelligendum est, sed de ea quæ ex Socotora primùm in Indiam delata est. Nam etiam ex Cambaya & Bengala defertur Ormus, Adem, & Gida. Itaq; minus male Mesue, qui vnum Aloës genus ex Socotora adferri scribit, aliud è Persia, tertium ex Armenia, quartum ex Arabia. Nam quæ in Lusitaniam defertur (vti his oculis vidi) ea ex Socotora allata est. Alexandrinam autem à quibusdam præferri hinc factum est, quòd superioribus annis pleraque aromata Ormus deferrentur, deinde Basora, Adem, Gida, inde Camelis Suez, quæ in extremo maris Erythræi sita est, & Alexandriam ad Nili ostium, vnde Veneti petentes ea reliquæ Europæ communicabant : non autem quòd in Alexandria fiat Aloë.

Aloë Alexandrina.

Aloën planta non in maritimis duntaxat nasci.

NASCITVR verò *non modo in maritimis, sed etiam desertis Indiæ locis, cùm eam vbique viderim ducentis leucis itinere terrestri per eas solitudines confecto. Nullum eius inueniri gummi certum est, sed interdum aqua quædam viscida è foliis stillat, at neglecta & nullius vsus.*

Mesue Arabicus, alius à nostro.

Menxus.

HVIVS *vsus est non modò apud Arabes Turcosq; medicos (qui Auiccnnam, Abolabi apud eos dictum, & eius libros quinque* Canum *edidicerunt, legeruntq; Razen quem Benzacaria vocant, item Hali Rodoam & Mesuen illis Menxus appellatum, tametsi non is sit qui apud nos in vsu est, Hippocratis præterea, Galeni, Aristotelis & Platonis omnia opera, minus tamen integra, quàm græco sermone conscripta)*

ſcripta)ſed etiam apud Indos,in purgantibus medicamentis et collyrijs,tum etiam in vulneribus carne explendis:in quem vſum plerumq; in ſuis officinis medicamentum habent,cui nomẽ Mocebar ex aloë & Myrrha paratum, quo etiam plurimum vtuntur in equis curandis,& vulnerum lumbricis enecandis.

Mocebar medicamentum.

MEDICVM *vidi magni Sultani Badur Regis Cambaya, ipſa herba Aloës vtentem pro medicamento familiari,in hunc modum. Folia Aloës conciſa cum ſale coquebat, eius decocti octo vncias propinabat, quæ aluum ſine moleſtia & nocumento ſubducebãt quater aut quinquies. In hac vrbe Goa Aloën probè tuſam & cum lacte mixtam propinant ijs qui vlcere renum aut veſicæ laborant, vel qui purulentas excernunt vrinas, non ſine magno ſucceſſu & ægrorum commodo : nam illico curantur. Eius vſus etiam Aucupibus notus eſt, qui confracta auium crura ea conglutinant. Hîc ſimiliter in India maturandis phlegmonibus idonea.*

Aloës plantæ medicus vſus.

QVAMOBREM *hallucinari mihi videtur Matthiolus,in Dioſc.lib.3.cap.2.qui Aloën ad ſpectaculum potius foueri aſſerit quàm ad medicum vſum. Quod verò Antonius Muſa in Exam.ſimpl. neget Aloën herbam amaram eſſe, magis mirum : nam ſæpe deguſtatam admodum amaram inueni,quoq; vicinior pars erat radici,eo amarior mihi viſa eſt, extrema autem folia amarore carere mihi viſa ſunt. Tota planta viroſo odore prædita eſt.*

Aloë planta amara.

CETERVM *quoniam controuerſia eſt inter nonnullos Auctores, debeántne ea medicamenta quæ Aloën accipiunt, ante cibum ſumi, an verò ſecundum*

*cibum, & an illico à cibo, pauca visum est hic adijcere, tametsi à doctioribus medicis potius hæc erant petenda. Galenus * eius quinque catapotia exhibet, & bene quidem, quoniam hac ratione capitis dolores sedat. Plinius autem lib. 27. cap. 5. efficaciorem esse, si pota ea sumatur cibus, modicus videlicet & boni succi: quæ ratio multum mihi probatur, eamq; sequuntur huius regionis medici. Cùm enim Aloe medicamentum sit debile, non euacuabit, nisi statim vires confirmentur modici cibi eiusq; boni succi sumptione, vt eo digesto melius euacuare possit. Paulus lib. 7. cap. 4. cõtra, mane sumendam præcipit, eosq; reprehendit qui eam à cibo exhibent: corrumpit enim, inquit, cibum. Singuli suis nituntur firmis rationibus & Auctoribus, sed concilari facile possunt. Cùm verò controuersia sit admodum vulgaris, & à multis agitata, an cibus cum medicamento misceatur, superuacaneum esse iudico de his plura agere.*

SED præter institutum facere mihi non videbor, si hic paucula quædam inferam de vulgari ratione quã Indi medici in exhibendis medicamentis obseruant.

Medicamenta exhibendi apud Indos ratio.

Catapotia & liquidiora medicamenta summo diluculo exhibentur, nostratũ more, abstinẽdo deinde quinque horarum spacio à cibo, potu, & somno. Quod si infra hoc tempus non purgentur, roborãdo stomacho sudent ex Auicennæ precepto, quod fit sumptis duabus mastiches drachmis in stillatitio rosarum liquore dissolutis, aluum bubalo felle tumgentes, panumq; luteum felle madentem umbilico imponentes, ad medicamenti operationem iuuandam, expultricemq; facultа-

cultatem excitandam, si opus sit. Sim post has quinq; horas bene soluetur aluus, propinantur illis tres vnciæ iusculi gallinæ, aliud præterea nihil: deinde hausto rosaceæ aquæ pauxillo, parumper somno indulgent. Hæc medicandi ratio suis rationibus & scriptorum testimonijs niti videtur.

TAMETSI *Ruellius lib. 3. cap. 19. magnopere commendet potionẽ illam Rufi quæ Aloën, ammoniacum, myrrham, & vinum recipit, ibiq; occasionẽ nactus, acrius in Arabes inuehatur, qui reiecto ammoniaco & vino, Catapotia ex Aloë, croco, & myrrha concinnent, eamq; compositionem acceptam Rufo referant: facit pro suo recentiorumq; scriptorum more, qui in Arabes plerunq; inuehi solent, vt Græcos tanto magis extollant. Non negauerim certè Rufi medicamentum singulari remedio pollere aduersus pestis contagia: Illud tamen certum est, Catapotia Rasis quibus vtimur, efficax esse medicamentum & à multis magno successu expertum. Additur verò Crocum, quoniam cor roborat & aperit, tũ ob alias facultates quibus præditum est.*

Potio Rufi.

Catapotia Rasis.

MANARDVS, *lib. 1. ep. 1. alijq; nonnulli recentiores acerrimè in Mesuen, Serapionem & Auicennam inuehuntur, quòd affirmauerint Aloën venarum oscula adeo reserare, vt inde postea sanguis facilè fluat, eamq; ob causam hæmorrhoidibus non conuenire; deinde quòd scripserint melli admistam minus purgare, minusq; stomacho noxiam esse, quàm reliqua purgantia medicamenta. Dicunt enim Manardus & huic similes, Aloën non modò non aperire hæmorrhoides, sed*

Aloë hæmorrhoidibus non conuenit.

Aloë hæmorrhoides obstruit.

eas potius obstruere, neq; rectè scribere Mesuen qui illam stomacho minus noxiam faciat, quandoquidem huic sit admodum vtilis, nec nocumentum aliquod adferat, melliq; admista magis euacuet, reliquis purgantibus medicamentis. Priora confirmant Galeni auctoritate: postremum verò, quod mel, cùm sit purgantis facultatis, alteri purganti adiunctum necessario magis debeat purgare. Rectius Antonius Musa, Exam. simpl. qui in nullius Magistri verba iurãs, Mesue opinionem confirmat, sæpius expertum se esse affirmans, Aloën Hæmorrhoidas aperire. Sic & sæpenumero expertus sum summos dolores cum hæmorrhoidum fluxu excitasse, quod facile præstare potest Aloë ob amaritudinem, venarum oscula reserando & expultricem facultatem irritando. Hac ratione purgat fel animantium, vmbilico illitum, teste Serapione, lib. simpl. cap. 201. Quod verò oscula venarum obturare asserãt, cum Iacobo de partibus respondeo, foris quidem adhibitam adstringere, intro autem sumptam aperire. Quam facultatem obtinent pleraque medicamenta, quæ intro sumpta, diuersas & contrarias vires exerunt, quàm si foris adhibeantur, veluti Scilla quæ comesta enecat, foris illita exulcerat. Ad ea quæ obijciunt de melle, Mesuen videlicet asserere aloën cum melle mixtam minus purgare, sic responsum volo. Quandoquidẽ vtrumque medicamentum purgatoria facultate præditũ est, validioris facultatem, debilioris, mellis scilicet, facultate infringi: Sic etiam stomachum roborat & firmat accidentaliter, euacuãdo videlicet sine nocumẽto, aut eo certe perexiguo, humores qui vẽtriculũ infestãt.

Aloës diuersi effectus.

Aloë stomachum roborat per accidens.

PLI-

PLINIVM *lib.27.cap.4. miræri ſubit, qui aloën metallicam ſupra Hieroſolymam inueniri tradit.* **Ego non modò mediços Iudæos, ſed etiam Pharmacopolas qui Hieroſolymorum incolas ſe aſſerebant, diligenter interrogaui de hoc Plinij loco. Sed illi conſtanter negabant vnquam fuiſſe repertam huiuſmodi Aloën tota Palæſtina.** Nulla Aloë foſſilis.

* **Caïrum, antiquitus Memphis Pyramidum celebrata miraculis, quæ & in hunc vſque diem perdurant. Ibi fuiſſe Ioſeph captiuum ferunt, & adhuc horrea, quibus frumentum condidit, oſtendi. Vocatur autem à Mauritanis Meſera: ſed quoniam Regina quædam Alcaire nuncupata eius pomeria auxiſſe creditur, ab eius Reginæ appellatione nomen Caïro ſortita eſt. Cœpit verò hæc vrbs populi frequentia paulatim minui, poſtquam Turcorũ Imperator Conſtantinopoli occupata, illic regiam fixit ſedẽ, confluentibus nimirum eò hominibus.** Caïrum. Meſera.

* **Nullam certe amaritudinẽ in noſtrate reperies, quod ob nimiam illam humoris abundantiã accidere arbitror.**

SED aliud quibuſdam Hiſpaniæ locis Aloës genus inuenitur, in cuius ſanè folijs manifeſto amarorem cum acrimonia coniunctum inuenies. Eius cum icone hiſtoriã aliquando, Deo annuente, dabimus.

* **Galeno adſcriptus ad Paternian. cap. 5. tria grana ciceris magnitudine dat poſt cœnam.**

* **Aloën poſt cibum etiam exhibet idem Paulus lib. 3. cap. 43. quam controuerſiam Nicolaus Rorarius in ſuis contradictionum veterum auctorum libris conciliat.**

* **Non affirmat eo loco Plin. talem inueniri, ſed, Fuere, inquit, qui traderent in Iudæa ſuper Hieroſolymam metallicam eius naturam.**

De Altiht. CAP. III.

TANTA *eſt in nominibus Altiht, Anjuden, Aſa fœtida, Aſa dulcis ſiue odorata, & Laſerpicium confuſio, vt vix explicare me poßim: quandoquidem hactenus,*

nus, neminem inuenire licuerit, qui plantæ, ex qua hoc gummi profluat, nomen indicare, aut formam describere mihi potuerit.

VOLVNT *nonnulli ex Coraſone ad Ormuz, & inde in Indiam deferri: alij ex Guzarate, tametſi iſtic ex regno Deli adferri vulgo aſſerant regione admodũ frigida, quæ ad Coraſone vſque & regionem Chiruam ex Auicennæ lib. 2. cap. 53. teſtimonio extenditur.*

Altiht. Antit. Imgu. Imgara. ILLVD *autem certum eſt hoc gummi* Altiht *Arabibus dici, nonnullis* Antit: *nam cuicunq; Arabi gummi* Imgu *aut* Imgara *ab Indis vocatum oſtenderis, ſtatim id* Altiht *ſiue* Antit *eſſe pronunciabit.*

Anjuden. Angeidan. PLANTA *ex qua hic liquor emanat, incolis* Anjuden, *quibuſdam* Angeidan *dicitur. Sed quoniam hoc gummi è longinquis adfertur regionibus, veram Plantæ deſcriptionem habere difficile eſt.*

Almharut. MVLTIS *ab Auicenna lib. 2. cap. 53. nominibus inſignitum eſt hoc medicamentum, veluti eſt* Altiht, Almharut, *propter linguarum in regionibus vnde aduehitur varietatem.*

Aſa. QVID *autem Interpretem mouerit, cùm* Aſam *vertit, ignoro, niſi quòd veriſimile ſit eum non Aſam, ſed* Laſer *vertiſſe, idq; vocabulum deinde temporis injuria in Aſa deprauatum eſſe.*

PORRO *dicet aliquis* Altiht *non eſſe nomen plantæ Laſeriferæ, ſed ipſius potius ſucci concreti & coacti: cuius ſententiæ eſſe videtur Gerard. Cremon. Commentarijs in Raſin. cap. de Diminutione Coitus, lib. Diuiſ. 1. cap. 79. Huic ſic reſponſum volo, Gerardum veram linguam Arabicam ignoraſſe, cùm ex Bætica*

tica Hiſpanie oriundus fuerit ; Lingua verò qua Auicenna ſcripſit, legitima eſt Arabica , qua videlicet Syri, Meſopotamij, Perſæ, & Tartari vtũtur, apud quos Auicenna natus creditur vrbe Baſora (quæ nonnullis Babylon fuiſſe putatur, certò tamen reſcini Babylonem eam non eſſe, ſed proximam huic fuiſſe cuius nulla nunc extent veſtigia) in prouincia Vzbeque ſita. (Eſt verò Vzbeque pars Tartariæ ſtrenuos producens viros, & peritiſſimos ſagittarios , qui tum pedeſtres , tum equeſtres peregrinorum Regum ſtipendijs militant: fortè autem Parthi ſunt Romanis olim adeo infeſti & formidabiles) Eam igitur linguam vocant illi Araby, *id eſt, Arabicam, qua videlicet ſcripta inueniuntur Galeni, reliquorumq; Philoſophorum & falſi Prophetæ opera. Noſtrorum verò Mauritanorũ linguam* Magaraby *nuncupant, quaſi dicas, eorum qui ad Occidentem habitant, ſiquidem* garby Occidentẽ *Arabicè ſonat, &* ina *eorum.* Vzbeque.

CETERVM Altiht *nihil aliud eſt quàm ipſa planta Laſerifera , veluti plerumque ſumitur gummi pro ipſa planta.* Altiht.

VERVM *obijciet aliquis. Si* Altiht *non eſt Aſa dulcis, quid eſt Aſa dulcis? Aſam dulcem apud nullum probatum Auctorem, ſiue Arabem, ſiue Græcum, ſiue Latinum, legiſſe memini . Sed cùm Arabes liquorem* çuz *vocent, eum verò qui probè coctus ſit & denſatus* Robalçuz (*Rob enim Arabicè denſatum ſonat , &* Robalçuz. *Al eſt articulus genitiui apud Arabes) hinc depromptum eſſe nomen Aſæ dulcis veriſimile eſt.* Aſa dulcis.

CETERVM Altiht *Arabum eſſe Laſerpitium*

Dioscoridis & Plinij, tametsi nemo legitimorum Arabum (qualis est Rasis & Auenrois) vsquam eius meminerit, satis ostendit Serapio lib. simpl. cap. 251. qui de Altihr *agens, ad verbum ea refert quæ Galenus & Dioscor. de Laserpitio scripsere. Cadit ergo eorum opinio qui multis argumentis probare conantur, Asam fœtidam à Laserpitio differre. Nam quod Laserpitiũ veterum in cibos admissum esse aiunt, Asam verò fœtidam medicamentis solum vtilem, idq; rarò: in cibis verò planè damnari ob tetrum odorem, plurimum à veritate aberrare mihi videntur. Siquidem nullum medicamentum simplex per totam* Indiam *maiore est in vsu, quam Asa fœtida, cum medico in vsu, tum condiendis cibis. Eam enim pro suarum facultatum modo sibi emunt, cuiusmodi sunt Baneanes * & omnes gentiles Prouinciæ Cambaïæ, quos Pythagoras imitatus videtur. Solent illi Asam suis iusculis & oleribus cõmiscere, confricato primum ex ea lebete, nec alio condimento vtuntur omnibus in cibis. Baiuli & huiusmodi tenuis fortunæ homines, quibus duntaxat panis est & cæpe, non nisi summa in necessitate ea vtuntur.*

Asa fœtida eadem cum Laserpitio.

Asa fœtida magno in vsu Indis.

Asa in condimentis.

COMMENDARVNT *mihi multi condimenta istorum Baneanum cum à saporis, tum ab odoris suauitate. Horũ oratione persuasus aliquando eiusmodi condimẽta degustaui, quæ sanè sic satis palato arridebant, nõ tamen adeo vt illi prædicabant, quoniã fortè neq; iusculis neq; condimentis valde delector: odore certè suo non erant molesta, tametsi nullus odor æquè mihi infestus sit, atq; Asæ fœtidæ.*

Asæ facultates.

SVMVNT *verò nonnulli Asam, vt dejecti appetitus*

titus faſtidia tollant; initio enim aliquantulum amara eſt Aſa, vt ſunt oliuæ conditæ, deinde deuorata mirum in modum illis bene ſapit. Solent etiam plerique, ea ſola ad ſtomachi corroborationẽ, flatusq; diſcutiendos medicamenti loco vti. Quamobrem multum hallucinantur, qui Sepulueda̅ ſequuti nullo eſſe in vſu medico aſſerunt, niſi alijs medicamentis permiſtam.

SED *non poſſum non mirari Matthæi Syluatici cap.* 47. *de* Anjuden *oſcitantiam, qui Galen. citans, venenum eſſe aſſerit. Nam neq; Galenus, neq; Graecorum quiſpiam id vnquam ſcripſit, cùm omnes vno ore Laſer magnopere commendent aduerſus venena, peſtis contagia, lumbricos, & ſcorpionum plagas.*

SOLENT *Indi cauernis dentium indere in dolore, quam facultatem etiam illi tribuit Dioſc. libr.* 3. *cap.* 76. *tametſi Plinius lib.* 22. *cap.* 23. *id non cẽſeat, exemplo cuiuſdam, qui ea de cauſa ſeſe ex alto præcipitauit. Sed is forſitan cachexia laborauit, & medicamentum eos humores qui turgebant, nimium commouit.* Aſa in dolore dentium.

MAGNI *apud Indos eſt precij, quod eius magnus ſit vſus. Sed neq; radicis, neq; foliorum apud eos aliquis eſt vſus (ſunt enim illis incognita) ſed ſolius duntaxat ſucci, quo plurimum in venere proritanda vtuntur.* Aſa venerem ſtimulat.

IS *verò quem ſupra dixi Aſa ſola ſæpius vti, retulit ſibi narratum eſſe ſuccum hunc ex planta quadam foliis Coryli extrahi conciſo caule, deinde in bubula coria conijci, prius illita ſanguine cum tritici farina permiſto conſeruationis gratia: eamq; ob cauſam ſi quid* Laſeris deſcriptio.

in Lasere fabæ lomento simile conspiciatur, non adulterationis, sed puritatis potius esse indicium.

FREQVENS *verò est in Mandou, Chitor, & Deli; præterea ex Ormuz aduehitur in Pegu, Malaca, Tanasarim & regiones his vicinas.*

Laseris duo, genera.

PORRO *Laseris duo genera ad Indos adferuntur, alterum sincerum & translucens, alterum turbidum & impurum, quod à Baneanibus repurgatur antequàm in cibos admittatur. Sincerum colore est puro, Electro simili, id Guzarate conuehitur ex Chitor vt aiunt, & ex Patane & Dely. Impurũ ex Ormuz adfertur. Maioris precij est sincerum, neq; facilè Mercatores impurũ emunt (solet autem id magna ex parte in tenuiorum cibos & medicamenta cedere) nisi in purioris defectu. Sincerum validioris est odoris, quàm sordidũ; vtrumq; tamen mihi fœtet, sed id magis quod sincerius esse putatur. Qui verò eius vsui assueuerunt, sincerius, odoratius esse asserunt; quod quadam consuetudine fit. Multis enim malè olent Styrax liquida & Algalia propter validum odorem, cùm tamen maxima ex parte sint odorata. Sic neutrũ Laser mihi Porrum redolet; sed ad nostram Myrrham nonnihil accedere videtur. Hinc factum puto, vt Auicenna Asam diuiserit in fœtidam & odoratam, quòd fœtidam porraceo odore esse assererent, cùm non ita sit. Siquidem veteribus odoriferum dicebatur, non quòd suauiter oleret, sed quòd validi esset odoris. Sic vocant calamum odoratum, qui multorum iudicio fœtidus potius dicẽdus erat: eadem ratione Myrrha validi est odoris, Aloê validioris, & Spica nardi adhuc validioris. Multos enim*

Styrax liquida.
Algalia.

enim ægros purgaui qui à Rhabarbaro abhorrebant, quòd illi Spicam admiscerem.

MIRARI *subit Antonium Musam, Exam. simpl. qui adeo credulus fuit, vt his fidē adhiberet, qui Benjuy (quod veteribus fuit ignotum, vt postea ostendemus) plantam consimilem Silphio esse affirmarunt. Sed de his plura suo loco.*

SIC *Ruellius vir eruditus & omni laude dignus lib. de nat. stirp. 3. cap. 52. scribit in Gallia nasci crassam radicem, magnam, foris nigricantem, intus candidam, quæ cum suo liquore & semine mira fragret iucunditate. Huic ob insignes virtutes, illustria indiderunt nomina: namq; modò Imperatoriam, modò Angelicam, modò Sancti spiritus radicem appellant Herbarij, eiq; calfacientem siccatoriamq; vim in tertio signant abscessu. Vnicè venenis aduersari tradit, pestilentia populatim sæuientis arcere contagia: corpora ab lue pestifera vindicare, si tantum in ore teneatur, per hyemem ciceris magnitudine cū vino, per æstatem exstillatitio rosarum liquore sumpta: nec sensurum ea die contagionem ait, qua quis deuorarit, nam vrina et sudore venenum abigit: sic etiam aduersus fascinationes valere, aliosq; præterea morbos, quos brevitatis causa omitto. Hanc igitur esse Laserpitium Gallicum, cuius Veterinarij medici meminerunt. Et si quis nares consulat, inueniri Laser illud, idem quod Benjuinum officinis appellatum redolere. Nam & doctos in ea esse opinione, vt quod ab officinis Benjuinum siue Benʲudæum appellatur, Laseris sit Syriaci genus, dictū quòd Iudæa parens huius mittat ad nos prolem suam.*

Imperatoria. Angelica. eiusque facultates.

Laserpitium Gallicum.

Benjuinum. Benjudæum.

SED

SED *eius opinionem cap. de Benjuino, multis & solidis argumentis conuellemus. Eiusdē sententia fuisse aliquando (vt videlicet Benjuinum Laser esse putaret) ipse Matthiolus Commentarijs suis lib. 3. cap. 78. scribit ; veritate tamen coactus, sententiam mutauit.*

Baneanes. * Quoniam hoc capite totoq; adeo opere de Baneanibus differit noster Auctor, quod genus hominum sit, necesse est scire. Eorum igitur Philosophorum quos Baneanes vocant (tametsi nunc potius Negociatores appellandi veniāt, quàm Philosophi) multa sunt genera, in hoc conuenientium, vt neque occidant rem aliquam animatam, nedum ea vescantur. Hoc præceptum adeo strictè obseruant, vt plerunque aues redimant, deinde eas auolare sinant. Non vescuntur napis, non allijs, non cepis, non pulmentis rubro colore infectis. Vinum non gustant, non acetum, nō Nimpa, non Orraqua (ea sunt apud eos potionum genera) non passum. Plurimum ieiunant, noctu pauciſsima edentes veluti saccharum, super quo aut aquam aut lac bibunt. Nonnulli inter hos superstitiosiores viginti interdum diebus omni cibo abstinent.

FORMICIS aquam saccharo dulcoratam bibendam præbent, affirmantes sese eleëmosynam in pauperes conferre: sed & auibus aquā propinant. Morituri, solent nonnulli certam facultatum portionem testamento legare, viris quibusdam qui per solitudines vagentur & aquam peregrinis & iter facientibus dent. Refert noster hic Auctor in Cambaiete se vidisse Nosocomium, in quo omnis generis aues curarētur, quæ sanitati restitutæ quolibet euagari dimitterētur. Eodem vestium genere quo Gymnosophistæ vsi fuisse perhibentur, amiciuntur, & animarum transmigrationem in alia atque alia corpora credere rumor est.

Bramenes. HANC similiter opinionem sequi traduntur Bramenes vocati in Balagate, Cambaya & Malauar, qui nisi loti vniuersum corpus, cibum non attingunt, maioriq; sunt in veneratione quàm Baneanes. Ex his etenim deliguntur Regibus Scribæ, Procuratores negociorum, Quæstores et Legati.

Legati. Hi tamen omnes, quemadmodum & qui in maritimis *Cuncam* appellatis habitant, vescuntur omni genere carniū, excepta vaccina & porcina domestica. Attamē omnes animarum transmigrationem credunt, aliasq; plurimas persuasiones ridiculas habent. Atq; hæc ex nostro Auctore desumpsi qui varijs capitibus de his agebat.

De Opio CAP. IIII.

QVOD *nos Lusitani corrupto nomine* Amsiam *appellamus, id Mauritani (quos Indi sequuti sunt)* Osium *vocant, deducto à Græcorum Opio nomine.* Amsiam. Osium. *Pleraq; enim nomina à lingua Græca (quam* Ihumani, *quasi Ionicam dicas, appellant) mutuati sunt* Ihumani lingua. *Arabes, P in F, quòd sint litera multum affines, mutato. Sic Opium Osium dixerunt, Paonia Faunia, & multa similiter.*

VARIA *sunt Opij genera pro regionum differentia. Quōd è Cairo adfertur (*Meçeri *vocant) albicat, & magni est precij: existimo id esse quod nos Thebaicum dicimus. Quod ex Adem aduehitur, alijsq; locis Erythræo mari vicinis, nigrum & durum est: eius precium pro regionum varietate aut intenditur, aut minuitur. Quod in Cambaia, Mandou, & Chitor cogitur, mollius est & magis flauescit. Magno venditur multis locis, quoniam huius ēsui assuescunt: solet enim quod aliqua in regione frequenti est in vsu, carius semper vendi. Quod dixi ex Cambaia adferri maxima ex parte in Malui colligitur. Et quoniam id Thymeleam aliquantulum olet, putarunt nonnulli Thymeleæ succo adulterari, sed falluntur. nam tota Cambaia, imo tota India Thymeleam prouenire non credo. Et certè in* Opij varia genera. Meçeri. Opium Thebaicum. Opium Thymelea non adulterari.

Cam-

Caxcax prægrande papauer.

*Cambaiete resciui nihil aliud esse quàm gummi, siue lachrymam Papaueris. Nascitur istic Papauer (caxcax vocant nomine cum Arabibus communi) prægrandi capite, quod interdum sextarium cum dimidio * capere possit (inueniuntur etiam nostris haud maiora) hæc incisa opium exstillant. Non est autem id papauer nigrum; nam tota Cambaia haud inuenias, tametsi Auicenna lib. 2. cap. 526. Opium ex Papauere nigro parari scribat. Sed num alijs in regionibus ex nigro Papauere colligatur, ignoro.*

Opij magnus vsus Asia & Africa.

PLVRIMVS *huius vsus est per vniuersam Mauritaniam, & Asiam *: siquidem eius esui ita assueuerunt, vt eo abstinentes periculum vitæ incurrat: quod sanè admiratione non caret, quandoquidem adeo narcoticum & stupefactiuum est. Sed etiam qui eo vtuntur, dormitabundi plerunq; videntur. Itaq; solent qui eius facultates intelligunt, exigua quantitate sumere. alij verò plerique liberalius eo vtuntur, vt lassitudinem ex laboribus, animiq; fastidia tollant, non autē vt proniores in venerem efficiantur, vt stultè quidam credunt. Quoniam Opium non modò venerem nō stimulat, sed potius eius stimulos infringit sua frigiditate, & vasorum spermaticorum constrictione. Et nonnullos Lusitanos noui qui huius esu steriles & impotentes effecti sunt.*

Opium venerem non stimulat.

DOSIS *communis apud istos est à viginti ad quinquaginta hordei grana. Noui tamen quendā Corassonem natione à Secretis Niçamoxa, qui singulis diebus tres laminas Opij ederet, quæ penderent decem drachmas & amplius: & licet stupidus & dormitabundus*

Dosis.

bundus semper videretur, aptissimè tamẽ & doctè de omnibus disputabat; tantum potest consuetudo.

* Auctor habet Canada: est autem apud Lusitanos poculi genus continens quinque & triginta vncias. Cùm verò Sextarius apud Veteres quatuor & viginti vncias vini aceti & aquæ continuisse inueniamus, Canada Sextariũ cum dimidio verti, quòd non haberem aptius vocabulũ.

* Bellonius libr. 3. cap. 15. obseruationum auctor est, Opium abundantissimè cogi ex Papauere candido tota Paphlagonia, Cappadocia, & Cilicia, apudque Turcos & Persas summo esse in vsu: non tamen ab eis sumi supra drachmæ vnius pondus.

De Benjui CAP. V.

DIXIMVS *in Laserpitio Asam odoratam non esse Benjuinum, tametsi nonnulli docti viri in ea fuerint sententia. Nunc illud restat vt nostram sententiã firmis argumentis comprobemus.*

NVLLVM *vnquã in condimenta recepisse Benjui certum est; Asæ verò fœtidæ frequens est vsus in cõdiendis cibis apud Indos, vt antè diximus, ex quo patet Benjui Asam esse non posse.* Benjuinum in condimenta non recipitur. Benjui non est Laser.

MAXIMA *pars Laseris ex India vltra Gangem (incolæ Ganga vocant) aduehitur. Benjui verò quod in Indiam adfertur, quodq; amygdaloides vocant, nascitur in Samatra & Sian,) non in Armenia aut Syria, Africáue, aut Cyrene) eiusq; maxima pars huc cõuehitur, deinde in Arabiam, Persiam, & Asiam minorem defertur, atq; etiam (vt ex virorum fide dignorũ relatu intellexi) in Palæstinam, Syriam, Armeniã & Africam. Antonio Musæ Exam. simpl. imposuerunt igitur ij Lusitani, qui incolas apud quos nascatur Bẽjui,* Laser vnde. Ganga fl. Anton. Musæ lapsus.

jui, veritate coactos, id gummi etiamnum Laserpitium vocare significarunt: quandoquidem ab indigenis Cominham *appellatur.*

Ruellij lapsus.

AD *Ruellij autẽ lib. de Nat. Stirp. 3. cap. 52. obiectionem, quem, capite de Lasere, Imperatoriam Laser Gallicum atq; officinarum Benjuinum esse, contendere scripsimus: Sic respondeo.*

CVM *is inter reliquas Imperatoriæ facultates hanc illi tribuat vt libidines extinguat: in Lasere verò dixerimus Indos eo vti ad venerem excitandam, Imperatoria Laseris genus esse non potest.*

Benjui veteribus ignotũ.

CETERVM *nostrum Benjui veteribus ignotũ fuisse omnino puto: siquidẽ neq; Græcorũ quempiam, neq; quenquam Arabum hunc describere memini: Nã quod Auenrois 5. Collig. cap. 56. dicit, Beleniʒan, aut Belenʒan, siue Petroʒan exsiccantẽ & excalfacientẽ in secũdo excessu habere facultatẽ, stomachũ humidũ & languescentẽ exsiccare, & roborare, oris odorem cõmendare, partes corporis confirmare, & venerẽ excitare; ex eius adeo succincta & breui descriptione, persuadere mihi non possum esse Benjui quod describit: quod si quis contra sentiat, per me licet.*

Benjui Iudæis veteribus ignotũ.

VETERIBVS *etiam Iudæis ignotum fuisse ex eo conijcere licet, quòd neq; Dauid, neq; Solomon eius meminerunt, tametsi odores & suffimenta summopere commendarint.*

FIERI *autẽ potest vt Ruellius (in eo quod Benjui Ben Iudæum vocat) lapsus fuerit nominum affinitate, debuerit q; potius nuncupare Benjaoy, id est, filiũ de Iaoa, vbi plurimum nascitur.*

Benjaoy.

SCRI-

SCRIBIT *Mediolanensis quidam nasci Benjui in monte Paropanisso, & præter Macedones quosdam, qui in monte Caucaso odoratissimum, nostroq; multò præstantius se vidisse asserebant, Ludouicum etiam Romanum citat.*

EGO *verò neq; huic Mediolanensi, neq; illis Macedonibus facile crediderim, quandoquidem videre licet huc commeantes tot Thraces (quos illi Rumes vocant) & tot Turcos, qui Benjui mercium gratia hinc transiebunt: quos, si apud eos Benjui nasceretur, alias potius merces, quæ maioris essent emolumenti & quæstus, transportaturos credibile est. Fieri autem potest vt illi Macedones Styracem pro Benjui intellexerint: sed tamen nullibi Styracem nasci scimus præter quàm in Aethiopia, vbi etiam Myrrha reperitur.*

Rumes.

Styrax in Æthiopia.

DE *Ludouico Romano à Lusitanis quibusdam audiui, quibus hîc in India cognitus fuit, nunquam eum præterijsse Calecut neq; Cochim: necdum enim eo tẽpore ea maria nauigabamus quæ nunc nobis aperta sunt. Ego sanè hunc Ludouicum olim veracem esse credidi, sed lectis eius Commentarijs, multa eum pro arbitrio finxisse deprehendi. Exempli gratia, vbi agit de Ormuz, lib. 3. cap. 2. insulam aut vrbem esse potẽtissimam refert, in qua sint aquæ suauissimæ, cùm tamen nullam istic aquam præter salsam inuenias, omnisq; annona & aqua aliunde eò conuehatur, nec ista quidem admodũ bona *. Deinde neq; aquam, neq; lignà in Malaca inueniri scribit, lib. 6. cap. 17. cùm tamen istic sit & aquæ potabilis eiusq; suauis, copia, et egregia lignorum materia. Ex quibus videre licet, non mul*

Ludouicus Romanus.

tum fidei tribuendum esse huius Auctoris scriptis de rebus Indicis.

Benjui amigdaloides.

PORRO *Benjui plura sunt genera. Id autẽ maximè à Mercatoribus expetitur, quod Amygdaloides * vocant, quodq; vngues seu maculas candidas admixtas habet amygdalarum instar: quo enim pluribus huiusmodi maculis abundat, tantò præstantius habetur.*

Musę lapsus.

MAXIME *id prouenit in Sian et eius cõtermina Martabam * . Eius meminisse puto Antonium Musam, idq; permixta eius radicum scobe adferri asserere: sed falso, quandoquidem vnum idemq; est gummi, aliud videlicet crassiori consistentia, aliud liquidiori, & aliud non plenè dura, quæ deinde à Sole exusta magis albet. Id Benjui sic exsiccatum nonnunquam in farinã resoluitur, quã Musa radicũ scobem esse putauit.*

Benjui secundum genus.

ALIVD *genus nigrius inuenitur in Iaoa & Samatra, quod vilioris est precij. Est & genus nigrum in Samatra è nouellis arboribus profluens, quod ab odore grato Benjui de Boninas vocant: id superiori decuplo carius est. Eius fragmentum superioribus diebus mihi dono missum est, suauissimi odoris, quod manibus confricatum, eas mira odoris fragrantia commendabat.*

Benjui de Boninas.

Styrax liquida.

Roçamalha.

EGO *sæpius existimaui illud Benjui de Boninas nihil aliud esse, quàm Benjui cum Styrace liquida, quam Chinenses* Roçamalha *vocant, permixtum, quoniam eius odor aliquantum ad Benjui de Boninas accederet: eamq; ob causam id aliquando experiri volui, mixto Benjui cum Styrace liquida. Sed licet id*

Ben-

Benjui sic permixtum vulgari odoratius esset, odoris tamen fragrantia & suauitate à Benjui de Boninas superabatur.

CETERVM *Benjui è nouellis plantis profluens Amygdaloide odoratius esse, causam esse puto, quòd gummi multum natiuæ suæ fragrantiæ vetustate deperdat, vt fere in reliquis similibus cõtingere solet. Sed quoniam candidum elegantius est, nigrum verò & nouellum odoratius, vtrunq; permiscere solent, vt odoris fragrantiæ etiam elegantiam concilient.* Benjui de Boninas cũ nouello permiscetur.

BENIVI *genera vocantur à Chinensibus* Cominham, *ab Arabibus* Louanjaoy, *quasi dicas Thus de Iaoa, quòd hæc regio primum Arabibus innotuerit, siquidem Arabes Thus Louán dicunt; Guzarate & Decan incolæ,* Vdo. Cominham. Louanjaoy. Vdo.

EST *autem Benjuifera arbor procera, vasta, pulchra, mágnam spargens vmbram, ob ramorum frequentiam quos pulcherrimo ordine digestos & in aêrem elatos habet. Caudice est crasso, materia prædura & firma. Eius folia partim aceto condita, partim ramis adhuc adhærentia accepi: minora sunt ea aliquantum Citri siue Limonerę foliis, non tamen adeo virentia, sed parte auersa candicantia: quæ verò in ipsis maioribus ramis enascuntur ad Salicis folia magis accedere videntur, latiora tamẽ sunt, sed minus longa. Nascitur interdum in siluis Malacæ, loco humidiore.* Benjuifera arbor.

VVLNERANTVR *arbores vt Gummi (quod est Benjui) maiori quãtitate effluat. Nouellæ, vt dixi, arbores Benjui de Boninas emittũt, quod est ex prouincia Bayrros, idq; præstantius est eo quod in Sian nasci-* Benjui præstantia.

tur, natum verò in Sian reliquis generibus præstantius est.

HÆC *omnia non sine rei nummariæ dispendio didici: siquidem perbelle satisfactum est ei qui mihi & folia & ramos huius arboris attulit, vt æquum erat. Nam præter summam quæ his adeundis est siluis difficultatem, maximum subeundum est periculum, ob Tigridum (quas illi Reimones vocant) in ijs siluis frequentiam.*

Tigris. Reimones.

SI *quid verò eis quæ nunc disceptaui melius intellexero, palinodiam non modò in his, sed & alijs omnibus canere non pudebit.*

* Credibile est nostro huic auctori ab aliquo impositũ fuisse, qui Ludouico Romano parum æquus erat, aut sanè aliud habuisse exemplar, quàm ea quæ passim Ludouici Romani nomine circunferuntur. Nam lib. 3. cap. 2. de Ormuz agens, *Aquarum* inquit *potu suauium, annonæque mira caritas: inuehuntur ferè omnia*, quemadmodum & noster auctor hoc loco asserit. Et libr. 6. cap. 17. de Malaca agens, *Mittit tamen triticum, carnes, perpaucáque ligna*. nusquam verò aquæ meminit.

* Hoc Benjui amygdalinum Amatus Lusitanus enarratione 71. cap. de Myrrha, præstantissimum Myrrhæ genus esse censet, quam Dioscorides à loco natali Troglodyticam cognominat.

* Sunt illæ prouinciæ supra regnum Malacæ ad fluminum Auæ & Menam in Oceanum Indicum influxum, supra Gangeticum sinum.

De Thure CAP. VI.

CVM *veteres duo Thuris esse genera tradant, alterum Arabicum, alterum Indicum; de eo nobis disserendum existimaui.*

Thus in India non nascitur.

PER *vniuersam Indiam Thus non nasci certissimum est: cùm quicquid Thuris hic consumitur, &*

hinc

hinc in Lusitaniã euehitur, ex Arabia deferatur. Nõ possum ergo non mirari à quo Dioscorides libr. 1. cap. 70. (quem tamen & Auicenna lib. 2. cap. 533. sequutus est) Thus in India nasci acceperit. De Arabibus minus mirum qui nigricantem colorẽ, quo Thus Indicum præditum esse vult Dioscorides, Indum plerunq; vocent, vt ex Myrobalano nigro, quem Indum appellant, patet.

CETERVM *Thus Arabibus, apud quos solum prouenit,* Louan *vocatur, nomine ex Græco deducto: Auicenna lib. 2. cap. 533.* Conder, *id est Resina (*çamac *enim illis est gummi, veluti* çamac Arabi, *id est, gummi Arabicũ) Serapioni lib. simpl. cap. 178.* Ronder *corrupto vocabulo. Nam multos Arabes con-* Louan. çamac. Ronder.
ueni, sed omnes Thus à quoquam eo nomine appellari negant, paucos verò quosdam Conder *vocare, & plerosq; omnes* Louan. *Idem à quibusdam Lusitanis qui in Arabia diu vixerunt, intellexi. Addebant & illi arborem quæ Thus producit, ab incolis* Louan *etiam appellari, eiusq; duplex esse genus: alteram montanam, alteram in planis nascentem. Montana arbor montibus confragosis prouenit, optimumq; & laudatissimũ Thus profert. In planis verò nascens Thus profert nigrum, improbum, quo cum aliarum arborum resinis permixto n ues picant & oblinunt, vti nos pice solemus. Eæ arbores illius Prouinciæ Regi cedunt, nec cuiquam Thus colligere licitum est, nisi Regis permissu. Confluere eò Negociatores ex Adem, Xael, & alijs Arabiæ locis, & cum Rege de Thuris quãtitate quam auecturi sint, & de precio conuenire solent, modò lau-* Conder. Thus montanum. Thus in planicie natum.

Thus masculum. datum sit & legitimum, quod nos masculum vocamus, ipsi Melato appellant.

Melato.

Thuris vilitas. LAVDATISSIMI, huc etiam delati, vile est precium: centenæ enim libræ duobus duntaxat Lusitanicis aureis emuntur. Improbum interdū cum optimo miscetur, cui nonnunquam & corticum fragmenta inhærent, atque huc defertur, sed vilissimi est precij.

Thus non adulteratur. Thus ergo nullam aliam adulterationem nouit. Nam quis quæso id adulterare vellet, cùm tam vili ematur?

Thuris vsus. MVLTVS est Thuris vsus apud Indicos medicos in vnguentis & suffimentis. Nonnunquam & in corpus assumitur ad varios capitis affectus & alui profluuia. Sed maxima Thuris pars hinc in Chinarum regionem exportatur (quoniam istic plurimum eo vtuntur) & in regiones Malacæ vicinas.

Thuris plāta. PORRO Thuris arbor humilis est, & folia habet Lentisco similia, peculiarisq; est Arabiæ. Scribunt tamen Hispani in nouo orbe etiam Thus inueniri, sed penes eos sit fides, ego certè de eo nihil pronunciare possum. Myrrh. Arab, abe-hine

De Myrrha CAP. VII.

Myrrha. PLVRIMA adfertur etiam ex Arabia ad nos Myrrha, quæ Indis Bola dicitur: tum etiam ex regione Abexim, quæ Aethiopia est. Qualis verò sit arbor quæ eam profert, aut qua ratione resina eliciatur, numquam scire potui. Intellexi duntaxat à quodam Mercatore qui in Melinde & Mosambique negociabatur, tum à quodam sacrifico Aethiopiæ, Episcopoq; Armenio, genus esse quoddam hominum montanum & syl-

Bola.

uestre

nestre quos Bedoins vocant, linguaq; pura Arabica, quæ nonnihil ad Chaldaicam aut Syriacam antiquam accedat, vti perhibent. Id inquam hominum genus Myrrham in Braua & Magadaxo terrestri itinere adfert, & è Chaldæa regione sic illis vocata se adferre asserit. Bedoins.

• Qui veterum opiniones de Thure & Myrrha nosse volet, consulat Theophrastum libr. 9. cap. 4. de Historia plantarum, & Plinij naturalem historiam libr. 12. cap. 14 & 15. Tum legat quæ aliquando commentari sumus in appendice ad Commentarios Gallicos doctissimi Dodonæi de Historia Stirpium addita.

De Lacca CAP. VIII.

QVAM *officinæ Laccam vocant, eam Arabes,* Lacca. *Persæ, & Turci* Loc Sumutri, *quasi dicas Laccam* Loc sumutri. *è Samatra, nuncupant: non quòd Samatra sit Prouincia Pegu, vbi plurima Lacca nascitur, finitima, sed quòd Arabes, & alij iam memorati in Samatra gigni putarent. Idem nomen etiam inualuit apud Prouinciarum Balaguate, Bẽgala, & Malnar incolas, quoniam à Mauritanis sic edocti fuerunt. Legitimum tamen earum Prouinciarum nomẽ est* Lac; *in Pegu ve-* Lac. *rò & Martaban, vbi præstantissima est,* Trec, *atque* Trec. *istuc è Iamay adferri tradunt. Non vocatur* aec, *aut* ancusal, *vt Pandectarius cap.* 13. *corrupto nomine appellauit: neq;* Sac, *vt apud Serapionem lib. simpl. cap.* Sac. 181. *corruptè legitur.*

CETERVM *cùm ab ipsis incolis, apud quos plurima nascitur,* Trec *vocetur, mirabitur aliquis, cur nomen* Lac, Loc, *aut* Luc *inuenerit. Sed hanc fuisse*

LACCA CVM SVIS BACILLIS.

tum vt eius esset vsus in medicina. Præstaret tamen semper natiuum prouinciarum, in quibus medicamenta nascuntur, nomẽ seruare, quòd hæc immutatio multorum errorum occasionem præbere soleat.

PORRO *Pegu & Martaban incolæ eam Samatram exportabant, & inde Piper in suam regionem reuehebant.*

QVIDNAM *esset Lacca, quomodo pararetur, & vbinam gigneretur, diu dubitaui. Nam affirmabant nonnulli in Pegu flumina exundare atq; alueum suum superare solere; aqua deinde decidente, in lutum quòd remaneret bacillos abincolis iniici, in quibus pragrandes formicæ nascerentur, et eæ quidem alatæ, quæ multam Laccam accumularent. Percontanti autem an eorum quæ narrassent oculati essent testes, tantum sibi fuisse ocij negabãt, vt hæc adeo diligenter animadueterent, sed famam vulgarẽ eam esse. Conueni tandem virum apprimè honestum & curiosum diligentemq;, qui istic fuerat. Dixit is vastam arborem istic inueniri, foliis quodammodo Pruni, in cuius surculis & minutioribus ramis magnæ formicæ, in terræ visceribus aliisq; locis enatæ, hanc Laccam elaborarent (vt apes mel conficiunt) materiam ex ipsa arbore exsugentes. Hos deinde ramulos ab arbore reuelli atque in vmbra siccari, donec deciderent ramuli, Lacca autem ipsa veluti in tubulos concreta maneret: interdum tamen ligni fragmenta inhærere. Meliorem tamen censeri, quæ sincera esset, ligniq; fragmentorum expers: eam verò cui inhærerent fragmenta, deteriorem censeri. Inueniri etiam sordidam & minimè sinceram*

Variæ de Laccæ sententiæ.

Laccæ historia.

quam postea colliquarent & in pollinem reducerent, eamq; viliorem censeri, quoniam multam terram admixtam haberet. Deinde negocium dedi quibusdam qui Pegu profecturi erant, vt, an ita se res haberet, diligenter perquirerent; sed ij retulerunt verissima eum dixisse. Idem postea verũ esse didici in Balaguate profectus, vbi nonnulla nascitur, & reseruatur, quam deinde in proximos portus exportent. Huc item mihi allatus est ramulus ab arbore Berifera (cuius in secundo Libro mentionem faciemus) reuulsus, cui multa inhærebat Lacca. Sed quoniam exigua admodum quantitate prouenit, aduersante cali tẽperie, negligitur. Multi tamen se vidisse in ijs arboribus affirmarunt. Formicas autem hanc Laccam elaborare inde manifestũ est, quòd plerunq; alæ formicarum Laccæ permistæ conspiciuntur.

Berifera arbor.

Formicæ Laccam elaborant.

PRÆMANSA autem hæc Laccæ, pulcherrimo rubro colore inficit (quæ est deligendi ratio) & ex ea bacilli illi, quibus in obsignandis epistolis vtimur, conficiuntur, admixtis ijs coloribus quos maximè expetimus. Iisdem et fabri lignarij lineas ducunt. Hac verò Lacca implent etiam cum Aurifabri, tum Argentifabri vasa maiora aurea & argentea.

NON est autem ea arbor in qua Lacca elaboratur Myrto similis aut facie aut magnitudine, vt aliqui volunt, sed interdum in Nucis iuglandis magnitudinẽ excrescit, interdum minor est.

Laccæ planta dissimilis Myrto.

AVICENNA lib. 2. cap. 452. Paulum sequutus, Laccam, quã ipse Luc vocat, Myrrhæ persimilem facit, atq; odoratam esse scribit, debereq; cum delectu sumi,

sumi, eosq; reprehendit qui eam Carabe similem faciunt: nonnullas tamen facultates Carabe similes habere. Existimo autem Auicennam Laccam non nouisse: siquidem neq; Myrrhæ similis est, quoniam hæc in extimis ramis elaboretur, Myrrha verò ex ipso arboris trunco extillet: neq; item odorata, veluti Myrrha est, tametsi Auicenna ibid. odoratã esse contendat. Quod Bellunensis Luc verterit, fieri potest eum ita in veteri exemplari inuenisse. Attamen nunc omnibus Arabibus Loc-sumutri *dicitur. Errat similiter, quòd similes illi cum Carabe facultates tribuat. Carabe enim glutinatoria est & adstrictionis particeps. Lacca verò obstructiones aperit.*

Lacca neque Myrrhæ similis, neque odorata.

Laccæ facultates Carabe dissimiles.

CETERVM *erroris ansam Auicennæ præbuisse puto, quod Laccam Cancamum Dioscoridis esse æstimarit, cùm tamen planè diuersum sit à Lacca, quæ minimè, vt diximus, odorata est: Cãcamum verò ad suffimenta vsurpatur, quòd grati odoris esi indiciũ. Præterea eius error ex eo manifestus est, quòd duo diuersa capita descripserit, in altero ibidem Cancami descriptionem enarrans, in altero de* Cheichem *agens, quasi diuersa essent simplicia.*

Lacca nõ est Cancamum.

Cheichem.

SERAPIO *libr. simpl. cap.* 181. *de sententia Dioscoridis & Aathabaric, (quem nonnulli Paulum putant) gummi esse ait arboris in Arabia nascentis, Myrrham quadamtenus referẽs. Deinde ex sententia Rhasis, in ramos Sorbi quam ipse Guberam vocat è cælo delabi dicit. Postremò, Lacca, inquit Isaac, res quadã est rubea, quæ tenuibus lignorum surculis inhæret. Coquitur hæc, & ex ea panni rubeo colore inficiuntur,*

Gubera.

quam

quam infectturam Chermes appellant. Ceterùm Laccа ex Armenia defertur. Hæc ſunt Serapionis verba.

Lacca veteribus fuit ignota.

SED, *quòd pace tanti viri dictum volo, Serapioni ignota fuit Lacca, quoniam Dioſcoridis Cancamũ eſſe putauit. Laccam tamen à Cancamo diuerſam eſſe iam diximus, nullią Græcorum cognitam fuiſſe aſſerimus.*

LACCAM *autem in Arabia non naſci palã eſt, quoniam in Arabiam ex India deportatur: Similiter nec in Sorbi ramos delabi, neq; etiam Meſpili, vt nonnulli perperam verterunt, cum nullæ ſint per vniuerſam Indiam Sorbi aut Meſpili. Sed nec in Armenia naſcitur, nec etiam eſt Chermes Arabum, cùm id nihil aliud ſit quàm Coccum infectorium Græcorum.*

QVANTVM *verò hallucinentur Monachi qui in Meſuen ſcripſerunt, diſt. 1. cap. 48 Sanguinẽ Draconis vulgo vocatum Cancami loco ſubſtituentes, doctiſſimè Matthiolus multis argumentis oſtendit ſuis in Dioſc. commentarijs lib. 1. cap. 23.*

Benjui non eſt Cancamum.

EORVM *item opinio qui Dioſcoridis Cancamũ Benjui eſſe volunt, magis erronea eſt, quàm vt refelli debeat: ſiquidem non naſcitur in Arabia, vti de eo cõmentantes diximus.*

VERVM *ſi mihi dicere licet quod ſentio, in ea ſum opinione, vt nos legitimo Cancamo minimè carere putem, & Laccam etiam legitimam nos habere, quam ex India omnes Mauritani petunt, eaq; etiam in ſuis compoſitionibus vtuntur, veluti in Dialacca, quam ipſi Dallacca vocant.*

Dialacca.

Cancamum quid ſit.

ERIT *autem Græcorum Cancamum, mea ſen-*

tentia,

*sentia, id quod nos Anime vocamus *, ad suffimenta* Anime. *idoneum, quod in Lusitaniam ex Aethiopia Arabiæ finitima aduehitur. Si quis verò aliud proferat quod Cancami descriptioni conueniat, sententiam mutare paratus sum.*

HALLVCINANTVR *verò qui Anime in Bresiliana regione inueniri contendũt, & genus illud picis siue Bituminis Resinæue, in Siruan, vt aiunt, nõ procul à Maluccis repertum, Anime esse credũt. Nam eius picis multa copia huc ex Samatra alijsq; regionibus aduehitur qua picandis nauibus vtuntur. Sed nec odore præditum est Cancamo simili, & duntaxat resinam aut quoduis vulgare gummi olet.*

* Etiamnum ea Lacca quæ ad nos aduehitur circa ramulos elaborata est; & quamuis prædura & exsucca, premansa tamen sputum efficit sanguineum; quod probitatis est indicium: imò alutas & coria veruecina ea contusa & vrina veteri macerata rubro colore infici ex altera parte quidam volunt. Itaque verisimile est, eam adhuc recentem eas omnes notas obtinere quas noster Auctor Laccæ tribuit.

* Eiusdẽ est sententiæ Amatus Lusitanus suis in Dioscoridem Cõmentarijs lib. 1. cap. 23. Est verò Anime gummi quoddam Lusitanorum nauigationibus in Europam allatum, cuius tria inueniuntur genera. Primum fluescit, & pellucidum est, planéque nobilius illud succinũ crudum æmulatur. Amatus hoc genus Cancamum esse, à Brisoto Gallo edoctus, loco iam dicto contendit. Alterũ genus nigricat, & ferè simile est taurino glutini, siue illi resinæ quam officinæ Colophoniã vocant. Id Amatus Myrrham aminneam Dioscor. esse vult. Tertium genus pallidum est & resinaceum retorridumque. Omnia verò iucundum in suffumigijs spirant odorem, idemq; videntur temperamentũ sortita. Posteriora tamen duo degustata, magis siccare & amarescere deprehenduntur. Anime.

D 2 Anime (quòd nescio cur Anijmum vocet) in hanc Anime.

sen-

sententiã Amatus Enarrat. 23. cap. de Cancamo. Est igitur Cancamum gummi quoddam, quod ex Guinea, Africáue & insulis illi circumiacentibus Lusitani nostri adferunt Anijmum appellãtes. Decidit enim gummi hoc, vt testantur illi, ex proceris arboribus, folia Myrti habentibus, quòd album reperitur, & aliud subnigrum Myrrhæ quodammodo persimile, odoratum, quod Dioscorides illis de causis tanquam improbum commemorat, & Mineam [Dios. habet Aminneam, Galenus tamen Minææ meminit] à terra vnde præcipuè nascitur eam appellat, quanquam Serapio Amineam nominet: Vnde Lusitani nostri corrupta dictione, pro minea vel aminea Anijmũ vocent, & eo mulieres maximè pro suffumigijs, & medici contra dolores à frigiditate ortos præcipuè vtuntur. Hanc verò assertionẽ primò adstruxit Brisotus Gallus, vir magna eruditione præditus, qui quum apud Lusitanos ageret, vt inde ad Indos cupidus cognoscendi rerum nouarũ, nauigaret, gummi hoc vidit, quod Cancamum esse dixit. Proinde, quum Cancamo opus fuerit, Lusitanorum anijmo deinceps vtemur.

Myrrha. ITEM Enarratione 71. cap. de Myrrha. Myrrha verò minea vel aminea dicta, hodie quoque in Lusitania & vniuersa Hispania paucis mutatis literis habetur, vt cap. de Cancamo diximus, gummi scilicet anijmum appellãtes, cuius duo genera habentur, album & nigrum. Nam albũ Cancamum esse ex Brisoto didicimus: nigrum verò minea hæc Dioscoridis Myrrha est, quæ ex proceris arboribus decidit, nullo cogente artifice, aut vulnere in arbore facto. Hæc Lusitanus. Verùm non desunt etiam qui Anime legitimum Bdellium esse putent, ob multas quas habet notas cum Bdellij historia communes, quã apud Dios. lib. 1. cap. 69. & Plin. lib. 12. cap. 9. atque alios videre licet quò lectorem remitto.

CETERVM cùm hanc Epitomen conscriberem, dono accepit à Iacobo Antonio Cortuso Patricio Patauino, clarissimus vir Rembertus Dodoneus medicus Mechliniensis, exoticos nonnullos fructus, inter quos nucẽ Fanfel duorum generum, Sycomori & Bdellij fructum, & Fagaram Serapionis, quos mihi pro nostra amicitia liberaliter communicauit. Hanc itaque fructus Bdellij iconem exhibendi nactus, nolui committere quin eam hoc loco adij-

adijcerem cum breui quadam descriptione. Cuius sanè, Fagaræq;, de qua postea, & Sycomori cognitionem Cortuso acceptam fero.

BDELLII FRVCTVS.

Est verò Bdellij fructus iuglandis nucis magnitu- Bdellium.
dine, aut etiam amplior, triangulari fere forma, oblon-

giore

gioretamen & ad ficum quodammodo accedente, odoratus colore subcinereo, durissimo putamine, quod prægnans esse & nucleum continere videtur.

Bdellii historia apud Auicennam cap. 115. valde mutila & confusa est. Dioscorides alijque Græci gummi Bdellij duntaxat meminerunt. Plinius tamen lib. 12. cap. 9. arboris etiam Bdellij meminit in hunc modum. Vicina est Bactriana, in qua Bdellii nominatissimum. Arbor nigra est, magnitudine Oleæ folio roboris, fructu caprifici naturaque.

Serapionis descriptionem prudens omitto. Si quis tamen eam cupit, aut ipsum Serapionem consulat, aut doctissimos Matthioli commentarios.

De Caphura CAP. IX.

Non dubium est quin multum Arabibus debeamus quibusdam in medicamentis: etenim aliquando eorum meminerunt, quæ veteribus Græcis neglecta, aut ignota fuere. Quod si interdum plenam descriptionem non reliquerunt, id eo accidit quòd illis hæ regiones ignotæ essent. Nam & ego qui multo iam tempore in hac regione habitaui, summa cum difficultate veram & genuinam Aromatum notitiam consequi possum: partim quoniam nostri Lusitani, tametsi magnam partem orbis nauigant, solum soliciti sunt quas merces quibus ex regionibus maiori cum quæstu sint euecturi, quásue inuecturi; vt verò sciant quæ in singulis quas adeunt regionibus, quaq; forma arbores nascantur, & num fructiferæ sint necne, possimne cũ nostratium quibusdam comparari, minimè curiosi: tum etiam quòd propter ingrauescentem ætatem singulas regiones mihi adire non licet, nec etiam si velim concedatur ab harum Prouinciarum præfectis & Gubernatori-

natoribus, qui mea, propter senectutem & rerum experientiam, vti malunt, quàm aliorum Medicorum opera, tametsi eruditi viri non desint. Quamobrẽ culpandus non sum, si interdum nonnulla cum dubitatione profero.

CETERVM *vt ad institutum reuertamur*, Capur & Cafur *omnibus Arabibus dicitur, quoniam apud eos literæ* f & p, *magnam inter se habent affinitatem. Quod si à quibusdam illis alia induntur nomina, aut exemplarium depravatorum vitio id accidit, aut ipsos auctores deceptos esse credendum est.* Capur, Cafur.

EST *verò* Caphura *(nobile medicamentum, cuius nec* Galenus, *nec quisquam veterum* Græcorum *meminit præter Aëtium è recentioribus, tametsi Serapionis vulgata exẽplaria* Dioscoridis *auctoritatem citent, falso tamen id illi acteßit) duorum generum,* Caphura *videlicet de* Burneo, *& quæ ex* China *aduehitur. Caphura de* Burneo *nunquam vsq; ad nostras regiones penetrauit, saltem cùm istic essem videre nõ contigit: nec id mirum, quandoquidem huius libra tanti emitur, quanti centenæ libræ eius quæ ex* China *adfertur, quæ secundum genus est, eaq; in Europã defertur, in panes orbiculares coacta quinq; digitorum diametri. Et quoniam ita coacta est, compositum mẽdicamentum videtur, non simplex.* Caphuræ duo genera. Caphura de China.

EA Caphura de Burneo *quæ magnitudine est Milij, aut paulò maior, maxima ex parte vilior est. Conficiunt enim* Gentiles, Baneanes, *& Arabes qui eam ẽmunt eius genera quatuor, Namq; diuidunt in caput, in pectus, in crura & in pedes. Eius quæ ex capite est* Caphura de Burneo.

No. Inv. 1893

libra, pẽdit pardaos octoginta: (est verò Pardao moneta aurea apud Indos genus quod conficit decem regales castellanos) quæ ex pectore, aureis viginti: quæ ex cruribus, duodecim: quæ ex pedibus, quatuor, aut ad summum quinque. Curiosiores nonnulli quatuor instrumenta cuprea sumant inæqualibus foraminibus pertusa (qualia qui vniones vendunt habere solẽt) per quæ Caphuram transmittunt. Ea quæ per instrumentum maiuscula foramina continens transmissa est, certum habet precium: quæ per instrumẽtum mediocre, aliud: quæ per instrumentum minoribus foramibus pertusum transmissa est, aliud etiã pendit precium. In ea verò discernenda adeo sunt experti Banea nes isti, vt Caphuram Caphuræ permixtã dextrè distinguere norint, preciumq; iustum imponere, nemoq; sit, qui eos fallere possit.*

Baneanum industria.

Caphuræ historia.

MVLTA *nascitur hæc Caphura in Burneo, Bairros, Samatra, & Pacen. Nomina autem locorum in quibus Serapio & Auicenna nasci tradunt, magna ex parte sunt corrupta. Nam quã Serapio lib. simpl. cap. 344. de Pansor vocat, est de Pacen in Samatra insula: Quam Auicenna lib. 2. cap. 134. Alçuz * appellat, de Sunda esse potest, quæ insula est Malacæ vicina: Quam verò Serapio ex regione Calca aduehi tradit, corruptum est vocabulum, debebatq; è Malaca dicere, quandoquidem in Bairros loco Malacæ vicino nascitur.*

EST *autem Caphura gummi, (non medulla, aut cor, vt Auicenna, loco suprà citato, & alij quidam putarunt) quod in meditullium ligni cadens, deinde extrahitur,*

trahitur, aut per rimas exudat. Id vidi in mensa ex Caphurae arbore constructa apud Pharmacopolã quendam; deinde in ligno quodam femoris crassitie donato Gubernatori Domino Ioanni de Crasto; denique in tabella palmum lata apud quendam Mercatorem. Non tamen negauerim, quin interdum in arboris concauũ decidat. Principio verò exudat admodum candida sine vllis rubentibus aut nigricantibus maculis: non autem organis elicitur, veluti quidam scripserunt, neque ad candorem conciliandum decoquitur, vt falso Auicennae lib. 2. cap. 134. et Serapioni lib. simpl. cap. 344. persuasum est.

Caphurae colligendae ratio.

PRO *certo mihi relatum est, solere aliquem prodire huius colligendae gratia, qua vbi cucurbitam impleuerit, si quis eo validior eum cum cucurbita viderit, ilico eum impune occidit, quoniam id illis (vt aiũt) fortuna sit elargita.*

Caphurae adulterium.

QVAE *ex Burneo adfertur plerunque admista habet minutissima lapidum fragmenta, aut gummi quoddam,* Chamderros *illis vocatum Succino crudo persimile, aut ligni cuiusdam scobem. Sed facile maleficium deprehenditur. Nullam praeter hanc adulterandi rationem scio. Nam si interdum rubentibus aut nigricantibus maculis respersa conspicitur, id vitiũ ex sordidarum & impurarum manuũ contrectatione aut madefactione contrahi affirmant. Sed facile à Baneanibus id vitium emendatur: Siquidẽ in panno lineo colligatam in calidam aquam clam demittunt addito sapone & Limonum succo, deinde probè elotam in vmbra siccant, & multò candidior redditur non multum*

Chamderros gummi.

Caphurae expurgandae ratio.

de pondere decedente. Id ab amico quodam Baneanè fieri vidi, qui hoc secretum mihi credidit.

VTRIVSQVE *generis meminisse videtur Serapio, loco sup. citato; sed obscurè admodum, cùm ait maiorem quantitatem esse de Hariz, minorem tamen esse quàm quæ à Sim adfertur. Quod sic intelligendũ puto, maiorem quantitatem ex Chinceo adferri; maioriq; forma esse, quàm quæ ex Burneo aduehitur: quandoquidem eius quantitas drachma maior nõ inuenitur, panes verò siue orbiculi ex Chinceo allati, quatuor sunt vnciarum, aut eo ampliores.*

Caphuræ arboris historia.

A VIRIS *fide dignis mihi relatum est, Arborem esse Nuci iuglandi similem, foliis tamen candicantibus, salignis similibus, fructum aut florem haudquaquam se vidisse, fieri tamen posse vt vtrumq; ferat. Illud autem certo scio materiam esse cinerei coloris, fagine ferè similem, interdum nigriorem, nec eam quidem leuem aut fungosam, vt retulit Auicenna libr. 2. cap. 134. (nisi forte ætate iam caducam & emortuã viderit) sed mediocriter solidam. Addunt pleriq; vastam & prealtam esse arborem latissimè sese fundentem & aspectu perpulchram.*

FABVLOSVM *est quod ad eius vmbram omne animantium genus confugere aiunt, vt ferociora animalia euitent.*

Serapionis aliorumque lapsus.

NEC *minus fabulosum est, quod quidam Serapionem lib. simp. cap. 344. sequuti scribunt, huius largioris prouentus augurium esse, cum frequentibus fulgetris cælum coruscat, aut crebro tonitru constrepit.*

Samatra insula.

Taprobana.

Nam cum insula Samatra (quam nonnulli Taproba-

nam faciunt) & circumiacentia loca Lineæ æquinoctiali vicina sint, multis tonitribus subiecta sint necesse est, eamq; ob causam singulis diebus imbres aut leues pluuias habent. Singulis itaq; annis Caphura abundare debebat. Ex quibus patet, tonitru largioris Caphura prouentus causam aut indicium non esse. Nonnullis Caphura de China cõposita videtur ex eius parte quæ ex Burneo aduehitur. Affirmarunt præterea mihi, panes illos orbiculares qui ex China aduehuntur, compositos esse, quoniam Caphura de Burneo in Chinceo deferatur, ideo eius incolis expetita, vt eam alteri viliori permisceant. Cui opinioni suffragantur Baneanes de Cãbaya, qui pro arcano dicunt, deficiente Caphura de Burneo, solere se eius exiguam quantitatem cum multa Chinensi commiscere, eamq; falsò de Burneo nuncupare. Addunt itẽ isti Baneanes, Chinensem Caphuram compositum esse medicamentum, quod temporis lapsu euaporet & corrũpatur: Caphura verò de Burneo minimè.

Caphura de China.

MIHI *sanè compositum medicamentum non videtur, tametsi Manardus in Comp. Mes. dist. 8. contra sentire videatur. Sin verò sit, ex duobus Caphuræ generibus constari necesse est. Nam tametsi euaporet, non est tamen admodum corruptioni obnoxia, quod indicium est minimè compositam aut factitiam esse, quandoquidem composita corruptioni magis obnoxia esse soleant. Itaq; cùm Rhabarbarum vix quadrimestre illud, quo in hac regione pluit, ferre possit, multũ sanè est Chinensem Caphuram incorruptam hîc in India manere.*

Auenroïs lapsus.

AVENROIS 5. *Colliget. cap. 56. aliud Caphuræ genus facit longè à superioribus diuersum, scribitq; Ambarum eius Caphuræ genus esse. Cùm autem eius opinionem Cap. de Ambaro satis abunde confutauerimus, plura de his agere superuacaneum esse iudico.*

Bellunensis lapsus.

SCRIBIT *Andreas Bellunensis in suo Dictionario secundum Arabes, aquam Caphuratam ex arbore Caphuræ stillare, eamq; cum arbore calidam esse tertio ordine. De hac aqua à multis cum Medicis, tum Mercatoribus sciscitatus sum, neminem tamen inuenire licuit qui eam se vidisse assereret. Quare facile adducor vt credam Bellunensem cum in hac aqua describenda, tum in eius temperamento lapsum esse.*

SCRIBVNT *Ruellius, lib. 1. cap. 21. & hunc per omnia sequutus Matthiolus, in libr. 1. Dioſc. cap. 75. vterq; verò ex Serapione, hanc Caphuram ceteris bonitate præstare quæ à Rege quodam Rihab (qui primus dealbandæ Caphuræ rationem adinuenit) Riachina sit denominata. Ego verò vt id credam adduci non possum, quandoquidem Indiæ Reges potentiores sunt, quàm vt tali mangonio operam dare opus habeant.*

Caphura Riachina nulla.

RHASES *de re med. lib. 3. cap. 22. eam frigidã & humidam, Auicenna lib. 2. cap. 134. verò, quem pleriq; sequuntur, frigidam & siccam tertio ordine constituit.*

Caphura frigida est.

IN *ea aliquando opinione cum multis recentioribus fui, Caphuram calidam esse, ob illum odorem & partium tenuitatẽ quibus prædita est *. Sed postea-quam experimento didici in Ophthalmijs & oculorũ inflam-*

inflammationibus, tum etiam adustis impositam, nius frigiditatem retulisse, ilico sententiã mutaui. Adde, quòd omnes apud quos nascitur, frigidam asserunt. Neq; verò obest quòd odorata sit, quandoquidem ob partium tenuitatem facile euaporat & exhalat qui in superficie est odor, contra quàm in Santalo & Rosa, quæ ob suam adstrictionem odorem in se retinent.

REFERT *Auicenna lib. 2. cap. 134. vigilias excitare Caphuram. Qui fieri autem id potest, quandoquidem ipsius testimonio frigida est, soleant q; frigida somnum conciliare? Somnũ quidem inducit foris aut intus exigua quantitate vsurpata. Si quis verò sæpius odoretur & naribus adhibeat, cerebrum exsiccat & vigilias creat*[1]. *Magnus eius vsus est his in regionibus, multis in rebus, tum etiam in cibis.* Caphura vigilias excitat.

* Perdan monetæ aureæ Indicæ genus Ludouicus Romanus lib. 4. nauig. cap. 4. describit forma angustiore contractioreq; quàm sint Saraphi Babylonici, sed longè crassiore: cui ab altera parte pro superscriptione bini sint insculpti dæmones, ab altera verò nescio quid literis exaratum cernitur. Mendosus tamen est codex, & Perday pro Perdan legit. Perdan.

* Postremæ æditionis exemplaria nõ meminerunt Alsuz, sed Alkansuri duntaxat, & ariagie, deinde alczeid, & alescek.

* Consulendus in hanc rem Matthiol. commentarijs in Dioscor. lib. 1. cap. 75.

De Cate, siue Lycio CAP. X.

QVONIAM *ad gingiuarum mollificationem & relaxationem Indi medicamento ex Betre, Areca, & Cate composito plurimum vtuntur, de singulis commentandum aliquid erit. Sed quoniam ordo sic postu-*

lat, de posteriore videlicet Cate, medicamento cum amaritudine adstringente, hoc loco agemus, de duobus prioribus suo ordine acturi.

Lycij natura. PLVRIMVM *nascitur in Cambaya, praesertim Baçaim, Manora, & Daman, vrbibus Lusitaniæ regi parentibus. Prouenit etiam in continenti Goæ, aliisq; plurimis locis, sed non tam abundanter vt suprà enumeratis, è quibus mercimonij gratia exportatur magna quantitate in Chinarum regionem: in Arabiã verò, Persiam, & Coraçone, medicamenti causa, & pauca quantitate. Magna autem copia in Chinarum regionem & Malacam deportatur, quoniam in masticatorijs plurimus eius cum Betre est vsus.*

EIVS *nomen apud omnes enumeratas nationes* Cate, Cato. *est* Cate, *in Malaca* Cato.

QVOD *verò hoc nomen* Cate, *aut paululũ immutatum, apud Arabes, Persas, reliquasq; huius Asiæ nationes obtinuerit; in causa esse puto, quòd maxima pars eius in Malacæ regno absumitur, vbi idem nomen obtinet: quemadmodum in Costi vocabulo accidit,* Vplot. *quod, licet* Vplot *ea prouincia, vbi plurimum gignitur, dicatur; ab omnibus tamen ferè Indis* Pucho. Pucho *lingua Prouinciæ Malacæ vocatur, quòd istic multus eius sit vsus.*

Lycij historia. CETERVM *arbor ex qua hic succus extrahitur, magnitudine est Fraxini, folio minuto Ericæ vel Tamarici * simillimo, perpetuo virente: florere aiunt, sed fructum ferre negant: multis spinis horret: materies ligni robusta, dura, densa, ponderosa, nec, vt aiũt, putredini obnoxia, siue solibus exponatur, siue aquis immer-*

immergatur: quam ob causam ab incolis Lignum sem peruiuum nuncupatur. Ex eo propter duritiẽ & pondus pistilla fiunt deglumandæ oriζæ idoneæ in mortarijs ligneis sex palmos in ambitu continentibus. Incolæ eam arborem Hacchic *vocant: cur autem ipsum succum* Cate *vocent, nulla ratione consequi possum.* Lignum semperuiuum. Hacchie.

PORRO *succi extrahendi hæc est ratio. Ramos huius arboris minutim concisos elixant, deinde contundunt, postmodum cum farina* Nachani * *(sementis est nigra & minuta sapore Secales confitiendis panibus apta) & cuiusdam nigri ligni, quod istic nascitur, scobe (interdum etiam sine eo) pastilli aut tabellæ formantur, quas in vmbra siccant, ne solis ardore earum facultas euaporet.* Lycij extrahendi ratio. Nachani quid sit.

OPTIMVM *est medicamentum non modò ad confirmandas gingiuas, & desiccandum & constringendum; verùm etiam ad alui profluuia curanda, oculorumq; dolores tollendos, in quibus plerunq; optimo cum successu vsus sum.* Lycij vires.

NVNC *superest, fueritne* Cate *veteribus cognitum examinemus.*

EGO, *si mihi dicere licet quod sentio, omnino existimo nostrum hoc* Cate *nihil aliud esse, quàm Græcorum & Latinorum Lycium. Nam eius extrahendi ratio ab omnibus eadem describitur, ijsdemq; facultatibus pollere censetur quibus nostrum* Cate. *Huc adde quod Indicum Lycium præfertur cum à Dioscoride libr.* 1. *cap.* 114. *& Plinio, libr.* 24. *cap.* 14. *tum à Galeno, libr.* 7. *simpl. Vocatum autem est à Græcis Lycium, quoniam in Lycia primum inter* Cate, quid sit.

Græcos eius vſus repertus ſit, optimumq; iſtic naſci eo tempore cenſerent. Præfertur etiam Indicum Auicennæ, lib. 2. cap. 399. & Serapioni, Ser. lib. ſimpl. cap. 7. qui id Hadhadh *appellant, eaſdemq; illi facultates tribuunt, quas Græci & Latini. Auicenna vult in eius penuria Arecam & Santalum ſubſtitui.*

Hadhadh.

RECENTIORES *aliquot è Periclymeni ſuccó ſuccedaneum eius parant. Sed ſi Luſitani Pharmacopolæ in conquirendis legitimis medicamentis diligentiores eſſent, & in ædibus Indicis * nuncupatis Olyſipone requirerent, poſſet eius tum etiam Faufel ſiue Arecæ magna copia claſſe regia in Luſitaniam deferri.*

Faufel.

* Dioſcoridi Lycium folia buxi habet, & puſilla eſt arbor. Itaque longè alia cenſenda eſt quàm ea quæ noſtro Auctori deſcribitur. Tametſi non ſatis ſibi conſtare videtur Dioſcorides in Lycij deſcriptione, ſi modò poſtrema capitis de Lycio pars, Dioſcoridis ſit.

* Huius ſementis etiam meminit is qui naufragiũ Nauis S. Benedicti nomine, quæ paulo ſuprà promontoriũ bonæ ſpei ad ſcopulos alliſa eſt, deſcripſit, aitque Sinapi ſimilem eſſe, ſed nigriorem cuius farina in panes orbiculares ſubacta veſcuntur tota illa Aethiopiæ ora maritima, preſertim inter ſ. S. Chriſtophori, & eum qui à S. Luciano men accepit.

* Sunt verò ædes Indicæ, vaſtæ concamerationes ſub Regio Palatio in quibus aſſeruantur non modò Aromata, ſed omnis generis merces quæ ex India Vlyſiponẽ Liburnicis regijs aduehuntur.

De Manna CAP. XI.

AN *Manna Græcis cognita fuerit, à Recentioribus ſatis diſputatum arbitror* *. *Ego paucula duntaxat hîc ſubijciam, quæ ſilentio prætereunda non duxi.*

Manna tria genera.

EIVS *igitur tria agnoſcimus hîc genera ex pro-*

uincia

uincia VZbeque deportata.

PRIMVM *genus vtribus conſeruatum, ſapore faui mellis,* xirqueſt, *aut* xircaſt *vocatur, id eſt Lac ex arbore Queſt nuncupata: nam* xir *lingua Perſica Lac ſonat, nos corrupto nomine* Siracoſt *nuncupamus. Eſt autem ros quidam in eas arbores delabens, aut gummi ex eis deſtillans.* I. Xirqueſt. Xircaſt. Siracoſt.

ALTERVM *genus dictum* Tiriamiabim *aut* Trungibim, *vt vertit Bellunenſis, in Cærduis naſci ferunt, granis quàm Coriandrũ maioribus, colore inter rufum & rubentem medio, quæ ex tribulis decutiuntur. Vulgus Plãtæ fructum eſſe putauit, ſed Gummi aut Reſinam eſſe reſcitum eſt. Huius vſus præfertur à Perſis, ei qua vtimur; quoniam eam qua vtimur pueris exhibere non audent, niſi decimũ & quartum annum exceſſerint. Ego tamen ab eo tempore quo huc delatus ſum, ea vti non deſtiti, & ſine moleſtia purgare ſemper deprehendi.* II. Tiriamiabim. Trungibim.

TERTIVM *genus magnis glebis aduehitur, admiſtis plerunq; folijs. Calabrinæ perſimilis eſt hæc Manna, pluriſq; æſtimatur: defertur autem ex Baçora vrbe Perſica admodum celebri.* III.

ADVEHITVR *interdum Goam in vtribus aliud genus ex Ormuz emporio, melli candido depurato perſimile: ſed facile corrũpitur in hac regione, propterea quòd vitreis lagenis non aſſeruetur.* Mannæ genus aliud.

* Conſule commentarios Matthioli in lib. 1. caput verò 73. Dioſcoridis. Illic enim tum veterum Græcorum, Latinorum, & Arabum opiniones recenſet, tum etiã Recentiorum ſententias de Manna refellit. Eius verò, auctoriſque noſtri, atque adeo omnium qui de hac re hactenus ſcripſe-

scripserunt opiniones refutat Donatus ab alto mari tractatu de Manna.

De Tabaxir CAP. XII.

CVM *Spodium tam multas Arabum magni nominis & insignis doctrinæ Auctorum compositiones ingrediatur, quas intro assumere licet: non mirum est si dubitatio orta sit, an illorum Spodium cum Græcorum Spodio quod metallicum est, & minimè intro assumi potest, idem sit. Sed, vt verum fateamur, vnicum est in orbe Spodiũ, siue Pompholix, ab Arabibus Tutia vocatum, in cuius penuria Græci ἀντίῤῥοδα parabant.*

Spodium vnicum.

HVIC *autem dubitationi & errori ansam prebuit* Terentianus ille Dauus *omnia turbans, videlicet* Gerardus Cremonensis, *in* Rhas *ad Alm. libr. 3. cap. 36. qui* Tabaxir *Arabum interpretatus est Spodiũ, quũ non minus inter se differant, quàm albus & ater color. Eius errorem omnes Arabum interpretes Latini secuti sunt,* Tabaxir *Spodium vertentes.*

PERICVLOSÆ *autem sunt vocabulorum versiones & immutationes, præsertim in re medica, debentq; medicamentorum nomina potius non interpretata relinqui, quàm perperam Latina reddi.*

Tabaxir.

CETERVM, *vt ad rem redeamus,* Tabaxir *vocabulum est Persicum, ab Auicenna lib. 2. cap. 617. et alijs Arabibus è lingua Persica desumptum, nihilq; aliud sonat quàm lactens humor, aut succus liquórue alicubi concretus: quo nomine etiam* Arabibus & Turcis *hoc medicamentum cognitum est.*

VO-

VOCATVR *autem ab indigenis* Sacar Mam bu, *quasi dicas Saccharum de Mambu, quoniam Indi arundines, siue ramos arboris illud proferentes* Mam bu *vocant. Attamen nunc etiam* Tabaxir *vocare cœperunt, quoniam eo nomine petitur ab Arabibus, Persis et Turcis, qui id mercimonij causa ex India in suas regiones exportant.* Sacar Mambu. Tabaxir.

MAGNO *emitur hoc medicamentum pro prouentus eius ratione. Eius tamen commune pretium in Arabia est, vt pari argenti pondere ematur.* Tabaxir minoris.

ARBOR *in qua gignitur interdum magna est et instar Populi procera: interdum minor, ramos vt plurimum erectos (nisi quod pulcherrimos quosq; interdū incuruant ad pergulas & deambulacra, apud Indos frequentia, conficienda) frequentibus nodis distinctos, palmi tamen longitudine ab inuicem dissitos, habens; folium Oleæ longius. Inter singula internodia liquor quidam dulcis generatur, crassius veluti amylum congestum & simili candore, interdum multus, nonnunquam verò perpaucus. Sed non omnes arundines siue rami eum humorem cõtinent, at ij duntaxat quos Bisnager, Batecala, et pars Prouinciæ Malauar profert.* Tabaxir historia.

HIC *autem liquor concretus interdum nigricãs & cinereus inuenitur, sed non ideo improbatur, quoniam aut ob nimiam humiditatem, aut quòd diutius ligno inclusus permanserit, hunc sibi colorem conciliat: non autem ob arborum incendium hanc nigredinem adquirit, veluti nonnulli putarunt. Nam etiam in multis ramis quos non contigit ignis, niger inuenitur.*

MEMINIT *huius* Rhases, *libr. de re med. 3. cap.*

cap. 36. sed omissa generatione, solas vires recenset. Serapionis autẽ libr. simpl cap. 342. exemplar tẽporis vitio corruptum esse verisimile est, quandoquidem Saraiscir *pro* Tabaxir *legat.*

Auicennæ lapsus.

AVICENNA *lib. 2. cap. 617. vult ex arundinum radicibus crematis fieri: sed eius opinionem falsam esse ex supradictis manifestum est.*

ἀσσὸὶς. Tutia.

CETERVM ἀσσὸὶς, *quæ Arabum est* Tutia, *aliud, vti diximus, est medicamentum, cuius historiam ex Græcis petendam censeo. Huius penuria antispodiũ fieri censent nõnulli ex ossibus Elephanti: sed quàm id falsum sit, ego iudicare possum, quippe qui Elephantorũ ossa nullius esse vsus, sed ea ab incolis abiici sciã.*

Antispoda ex ossibus Elephanti nulla.

PORRO, *quoniam peruersa Cremonensis interpretatio tot errores nobis peperit, in posterum vti censeo Spodo siue* Tutia *in medicamentis à Græcis descriptis, quæ nusquam nisi externis remedijs hoc medicamentum admouent:* Tabaxir *verò legitimo in Arabum compositionibus, quæ vt plurimum intus in corpus sumuntur.*

Tabaxir facultates.

CETERVM *ex Medicorum tum Indorum, tum Arabum, Persarum & Turcorum testimonio* Tabaxir *internis & externis conuenit ardoribus, tũ etiam biliosis febribus & dysenterijs.*

De Tutia CAP. XIII.

AVICENNA *lib. 2. cap. 703. Tutiam in India inueniri scribit. Huic etiam suffragatus Serapio, lib. simpl. cap. 422. Tutiæ quoddam genus Indicũ esse asserit.*

SED

SED *vt verum fatear : Nulla per vniuersam Indiam, nobis saltem cognitã, Tutia inuenitur, siue Graecorum* κασσίτερος: *aut æs, aliúdue aliquod metallũ ex quo* Tutia Lusitanorum.
conflari Tutia possit. Sed ea Tutia qua nos hîc vtimur, quamq; in Lusitaniã & Hispanias, reliquasq; occidentales regiones exportant, è metallicis conflata non est, sed ex eorum est genere quæ Dioscoridi ἀντίμωνδα *appellantur. Mihi enim retulit Mercator, harum, similiumq; rerum curiosus indagator, se certò accepisse à Persicis Negociatoribus, hanc Tutiã in Quirmon Persiæ regione & Ormuz finitima (vbi etiam laudatissimum totius Persiæ cuminum nascitur)fieri, atq; conflari è cineribus arboris cuiusdam istic nascentis nomine* Goan, *quæ fructum eiusdem nomine profert, cortice & putamine constantem : corticem verò & nucleum, qui putamine clauditur, edules esse. Hanc Tutiam Alexandrinam vocari, non quòd in Alexandria* Goan arbor. Alexandrina.
fiat: sed quòd ex Quirmon Ormuz delata, deinde in Alexandriã exportetur, ex qua tandem & Italia * *& Galliæ communicatur.*

* Imo vt Matthiolus suis in Dios. commentarijs libr. 5. cap. 46. censet, caducia potius ex ærarijs Germaniæ fornacibus petita vtuntur, tum Italiæ, tum Germaniæ atque Galliæ officinæ. Attamen si paulò diligentiores magisq; curiosi essent Pharmacopolæ, facile Pompholygem ex ijsdem fornacibus accipere possent, & sua antispoda, quę, vt idem auctor est, plerumque ex boum ossibus concretis parant, omnino reijcerent.

De Ebore CAP. XIIII.

OSSIVM *Elephanti non modò in Medicina nullus est vsus (tametsi nonnulli falsò tradant ex his*

cremat is ſpodium parari) ſed nec inſtrumẽtis & operibus faciendis . Dentium duntaxat materies expetitur . Nam quod Aegineta lib. 7. cap. 3. Elephanti vngulas medicum in vſum vſurpari tradit , falſum eſſe puto.

Dentes Elephantini dũtaxat expetuũ.

APPELLATVR *autem Arabibus Elephantus* Fil : (*ipſe verò dens* Cenalfil , *quod dens Elephanti eſt)in Guzarate & Decan*, Ati: *in Malauar*, Ane: *in Canara*, Açete: *Aethiopibus*, Ytembo: *nullis verò nationibus quod ſciam* Baro, *licet Simon Genuenſis * id affirmet.*

Fil. Cenalfil. Ati, Ane. Açete, Ytẽbo Baro.

NVLLIVS *in medicina vſus ſunt ipſi dẽtes apud Indos : ſed duntaxat ab Arabibus & Turcis vſurpantur ex Auicennæ præſcripto in ijſdem remedijs quibus nos vtimur . Verùm in operibus & inſtrumẽtis monilibusq; fabricandis tantus eorum eſt vſus, vt ex ea Aethiopiæ parte quæ eſt à Sofala, vſq; ad Melinde, ſinguli annis in Indiam deuehantur millies ſexcenta pondo. præter eos dentes qui ex pleriſque Indiæ regionibus conuehuntur . Huius Eboris pars in Chinarum regionem defertur: maxima verò & potiſſima pars Cambaya deuehitur. Eſt enim certum ſuperſtitionis genus à Dæmone mulieribus eius regionis inſtitutum, vt è vita ſublato aliquo ex ſanguine iunctis, ilico omnia monilia (quorum viginti ex ebore confecta ſingulæ mulieres in brachijs gerunt, fiunt tamen & ea interdum è teſtudinum teſtis)confringant, & poſito luctu noua inducant. Ingẽs verò eſt apud eos Eboris precium, pro dentiũ magnitudine: ſiquidẽ minores dentes non adeo magno æſtimantur; magni verò, ingentis ſunt precij.*

Magnus Eboris apud Indos vſus.

Superſtitio Indicarum mulierum.

HA-

HABENT autem singuli Elephanti binos dentes in maxilla superiore, sed non deciduos & denuo renascentes, vt putarunt nonnulli. Feminæ verò ijs magna ex parte carent, tametsi nonnullæ dentibus vnius palmi longitudine præditæ sint. Mactantur ab Aethiopibus Elephanti, vt eorum cruda carne vescãtur: dentes verò ad nos mercimonij gratia transmittunt vinis nibus, siue laqueis colligatos, quod facit vt putem maiora apud eos Elephantorum armenta inueniri, quàm Boum in Europa.

Elephantini dentes non sunt decidui.

Elephãti crudis carnib. Æthiopes vescuntur.

PORRO Elephanti natura melancholici sunt admodum, noctu pauent & insomnijs metum incutientibus diuexantur. Sed præsens remedium est, si eorum rectores (Naires lingua vernacula vocantur) illorum tergis insideant, semperq; eos alloquantur, ne dormiant. Alut profluuio plerunq; laborant; interdum verò adeo in Zelotypiam rapiuntur, vt efferentur, & quodammodo furibundi reddantur, disrumpantq; catenas & vincula. Eius autem mali curatio est, si rectores educant eos in agros, & grauiter obiurgent.

Naires.

CETERVM præter id ministerium quod vehendis oneribus præstant, & tormentis bellicis è loco in locum commutandis, solent bello vtiles esse Elephanti; interdum enim capite & pectore armati equorum more in bellum educuntur. Sed qui his in prælijs vtuntur, id solum emolumenti referunt, quòd aduersariorum acies proturbent: & tamẽ interdum etiam, veluti intellexi, non sine suorum pernicie retro cedunt. Nonnulli sunt Reges, qui interdum mille huiusmodi Elephantos in prælium educũt, alij plures, plerique pauciores.

Elephantorũ vtilitas.

Elephantorũ pugna.

CRVDELE *est id spectaculũ, quando Elephanti veluti monomachia præliantur: siquidem non modò dentibus singuli suum aduersarium impetere student, sed magno interdum impetu capitibus concurrunt, vt alteruter eorum, capite confracto, in planiciem cadat.*

FALSVM *est quod quidam de maris & feminæ congressu tradiderunt, quandoquidem haud aliter cõgrediantur quàm reliquæ quadrupedes.*

MVLTA *Plinius libr. 8. cap. 1. 2. 3. & seq. de Elephantis scribit, sed pleraq; parum probanda, & hactenus non experta. Quod verò in Taprobana insulæ maiores, dociliores, bellicosioresq; Elephãtos gigni trædit: verum id est si Taprobanam intellexerit eam insulam quæ nunc Zeilan vocatur. Nam, vt postea dicemus, huius insulæ Elephanti reliquis omnibus præcellunt, eorumq; imperia reliquos agnoscere scribunt. Eius etiam cum Rhinocerote inimicitiæ meminit idẽ Plinius, lib. 8. cap. 20. eorumq; pugnas describit.*

Taprobana Zeilan forte.

Rhinocerotis historia.

EST *autem Rhinoceros vastum animal cornu in naræ gerens, quod difficulter domari potest. Multos in Cambaya Bengala finitima, & Patane inueniri tradũt, & ab incolis* Gandas *vocari. Mihi hactenus Rhinocerotem videre non contigit: illud tamen scio Bengala incolas eius cornu aduersus venena vsurpare, vnicornu esse existimantes, tametsi non sit, vt ij referunt qui se probè scire autumant.*

Gandæ.

Monoceros.

CETERVM *de Monocerote tam incerta omnia ab Auctoribus referuntur, vt illos eum haudquaquam vidisse manifesto appareat. Ego hoc loco referã quæ à viris fide dignis accepi. Inter promontorium Bo-*

ne ſpei, & aliud Promontorium vulgo de Currentes nuncupatum vidiſſe ſe affirmabant terreſtre quoddam animalis genus, licet mari etiam delectaretur, quod caput & iubam equi haberet (minimè tamẽ marinum equum eſſe) cornu præditum duos palmos oblongo, mobili, quodq́; nunc in dextram, nunc in ſiniſtram obuerteret; modò illud attolleret, modò demitteret. Id animal cum Elephante ferociter præliari, eiusq́; cornu aduerſus venena laudari. Eius experimentum factum, propinato duobus canibus veneno: alterum enim canẽ cui dupla quantitate propinatum eſſet venenum, ſumpto huius cornu puluere ex aqua, conualuiſſe: aliũ verò cui exigua quantitate venenũ eſſet datum, nec exhibitum hoc cornu, ſtatim mortuum corruiſſe.

Elephanti docilitas.

CETERVM *non modò vernaculam linguam intelligunt, ſed etiam peregrinas ſi eas edoceãtur. Gloriæ ſunt cupidi, beneficiorum memores, iniuriarum verò haudquaquam obliuiſcuntur, & vindictæ cupidiſſimi ſunt. In ſumma huic animali nihil deeſſe videtur vt ratione præditum appareat, præter loquelam: tametſi non deſint qui in* Cochin *publicum inſtrumentũ (atteſtationem vocant) ſe vidiſſe aſſerant, quod referret Elephantum aliquando iſtic loquutum, periiſſeq́; à ſuo rectore (quem in Malauar* Naire, *in Decam verò* Piluane *vocant) cibum. At rectorem reſpondiſſe, Lebetem in quo illi Oriz̃am coqueret, pertuſum eſſe, eũ tamen ad Cacabarium deferret obturandum, deinde illi Oriz̃am ſe cocturum. Lebetem promuſcide ſumptum Elephantus ad Cacabarium defert. Is Lebetem reperat, ſed rimam quam non animaduerterat, inobtura-*

turatam relinquit. Lebetem cùm retulisset Elephãtus, Rector in eum Orizam cum aqua coquendam injcit, sed cùm per rimam effluere conspiceret aquam, rursus Elephanto tradit consarcinandum vt ferat. Eũ denuo sumptum defert Elephas. Cacabarius de industria lebetem se reparare simulans, rimã auget. Defert Elephantus lebetem ad mare, & aquam haurit, quam dum effluere videt, lebetem intelligit non reparatum: ad Cacabarium redit magno barritu intonans, quasi de eius perfidia conquereretur. Cacabarius tandẽ lebetem probè ferruminat, & reparat. Sed ei Elephãtus non fidens, denuo ad mare profectus, aquam haurit, quam cum continere lebetem animaduertit, domum redit, & orizam in eo coctam edit. Viuunt etiamnum qui hoc spectaculum se vidisse affirmant, loquutum tamen asserere non ausint.

Rex Sian.

RVMOR est Regem Sian, in cuius regno præstantissimi post Zeilanos inueniuntur Elephanti, candidũ Elephantum habere, eumq; propterea Regem candidi Elephanti per excellentiam appellari.

Elephantus candidus.

RETVLIT mihi amicus fide dignus, se duas Elephantorum venationes vidisse, ad quas profectus esset Rex Pegu cum infinita hominum multitudine, siquidem in prima ducenta hominum milia fuerunt. Amplectuntur illi in orbem totum eum locum in quo Elephantos sua pascua habere norũt, deinde paulatim orbẽ siue hominum coronam contrahentes, tandem in medium concluserunt non modò ingentem Elephantorum multitudinem (siquidem ea venatione quatuor milia capta sunt) sed & alia animantia, veluti apros, tigrides,

Rex Regu.

Elephantorũ venatio.

tigrides, partim viua, partim iaculis confixa. Omnes autem Elephantos dimisit, præter ducentos tum adultos, tum iuniores, ne suam regionem Elephantis depopularetur. Eos verò domarunt in hunc modum. Magnis trabibus eos sepientes, paulatim circum, quo concluduntur, in angustius contrahebant, donec singulos Elephantos vix locus caperet: deinde funibus è vimine contextis eorum pedes & dentes aptabant, vt Elephanti se mouere loco non possent. Hos binis funibus cinctos subibant rectores, & calcibus impetentes, tum baculo ferientes, perpetuo se verberaturos & tandem fame enecturos minitabantur, nisi essent morigeri. Sin verò essent morigeri, oleo se peruncturos, & cibos subministraturos pollicebantur. Deinde singulos educebant & lauabant, lotis singulis binos Elephantos domesticos & iam domatos admouebant, inter quos vtrinq; coërcerentur. Hac ratione domitos fuisse referebat.

ALIAM *præterea Elephantos capiendi rationẽ idem mihi narrauit. Intellexerat idem Rex Pegu ingentem Elephantum in syluis oberrare, vt eum caperet, aliquot Elephantos feminas domesticas eo mittit, prius commonitas ne cum Elephantis congrederentur, sed signis indicarent se primùm cõgressuras vbi ad sua stabula peruenissent. Posteaquam eo venissent feminæ, statim eas subsequuti sunt Elephanti cum illis pascentes, donec in vrbem Pegu, quæ admodum vasta est, deducti essent. feminæ ad sua stabula remearunt subsequentibus eas Elephantis. Eductis inde feminis, solos Elephantos conclusos, eadem, quam suprà retu-*

limus, ratione domarunt.

Elephantos domandi ratio.

IVNIORES *etiam verberibus, obiurgationibus & fame, interdum verò beneficijs domantur. Maiores verò magnis ædibus concludunt quæ multas habent ianuas angustas, è quibus qui Elephantos domare volunt, iacula & spicula in eos conijciunt, donec iam fessi, vulneribusq; & fame propè sint enecti. His deinde rectores significant eos se ita exercitasse vt feritatẽ deponerent: quòd si humi se prostrauerint, beneficia in eos collaturos pollicentur, procumbunt Elephanti, lauantur, vnguntur oleo, & cibus datur: deinde singulis ferè momentis interrogantur qui valeant, quid petant. His rationibus paulatim edomantur.*

Plinij lapsus.

MANIFESTVS *autem Plinij error in eo deprehenditur, quod Elephãtos minimo suis stridore terreri & retro cedere scribit lib. 8. cap. 9. Nam plerunq; sues Elephantorum stabula ingrediuntur, nec eis terrentur, aut eorum præsentia quidquam commouẽtur. Sed & in syluis Malauar multos sues cum Elephantis versari certum est. Illud verum est, quòd mures oderit,*

Elephantus murẽ odit, & formicas.

quemadmodum idem tradit. Nam si mures in suis stabulis versari senserint, nunquam nisi contorta in se & conuoluta promuscide Elephanti dormient, ne eã mures ingrediantur & mordeant: eadem planè ratione formicas abhorrent.

And. Lacunæ lapsus.

MIRARI *subit, à quo Andreas Lacuna lib. 2. cap. 50. com. in Dioſc. edoctus, fossile & minerale ebur inueniri scripserit, quandoquidem nihil à veritate magis alienum sit.*

Fuchsij error.

NEC *minus Fuchsium lib. de Compos. med. mi-*

ror,

ror, qui nullibi verum ebur reperiri ſummo errore ſcri ſit: cùm tot ſint Elephanti per vniuerſam Indiam & Aethiopiam.

*Vulgaria Simonis Genuenſis exemplaria huius meminiſſe non reperio.

De Elephantorum docilitate & induſtria multa apud Auctores leguntur. Sed & recẽtibus exemplis eorum induſtria & docilitas eſt cognita. Nónne Elephantus quem ante triennium hic in Belgico vidimus, quemque ad Maximilianum Cæſarem Rex Catholicus mittebat, ſummũ docilitatis & intellectus propemodũ humani ſpecimen nobis præbuit? Attamẽ adhuc erat iunior, nec nonum annum exceſsiſſe ferebatur.

De Canella CAP. XV.

TAM *longa difficiliq; via petebantur olim hæc aromata, vt perfectam eorum notitiam conſequi Veteribus haud facile fuerit. Hinc factum vt mille fingerentur fabulæ, quas Herodotus pro veris refert. Et quoniam ingens eorum erat precium, maiorq; in hominibus lucri cupiditas, adulterabantur aromata, & hac ratione fiebat, vt diuerſa illis inderentur nomina, tametſi plerunq; eiuſdem eſſent generis.* Herodoti fabulæ.

PROPTER *locorum igitur diſtantiam, & minus frequentatas has regiones à Negociatoribus, probè cognita Caſſiæ hiſtoria veteribus non fuit. Nã qui eam Ormuz & Arabiam deuehebant, Chinenſes (vt infrà dicemus) erant; Ex Ormuz deinde in Alep Emporium totius Syriæ nobiliſsimum ab eijs negotiatoribus transferebatur. Qui verò inde eam ad Græcos deportabãt, aut apud ſe naſci, aut in Aethiopia dicebãt, multisq; cum ſuperſtitionibus cædi, diuidiq; à ſacerdo* Alep Syriæ emporium.

CANELLAE FOLIVM ET BACILLVS.

te in ternas partes, quarum vnam Deo poneret, alteram Regi, tertiam ſacerdotibus *.

* Paulo aliter Plin. libr. 12. cap. 19. Caſſia neque Cinnamomũ apud Æthiopes naſcitur.

CETERVM neq; Caßiam, neq; Cinnamomum apud Aethiopes, aut Arabes naſci, noſtrorum Luſitanorum nauigatione palam factum eſt, qui totam illam oram circumlegerunt, magnaq; ex parte terreſtri itinere peragrarunt, nullam autem Caßiam aut Cinnamomum vidiſſe affirmãt. Huc adde quod ipſimet Arabes Canellam dictam hinc petunt, eiusq; preciũ apud eos intenditur, quoties hinc eò non defertur.

DICET aliquis Canellam quidem apud eos non naſci, & propterea ab Indis petere; ſed legitima Caßia & vero Cinnamomo eos non carere, fortè autẽ à Barbaris & inconditis populis ignorari. Familiares habeo eruditos viros Medicos Arabes, Turcos & Coraçones, qui omnes Canellam craßiorem, Caßiam ligneam appellant. Preterea nonnulli ex noſtris totam Aethiopiã ſub Aegypto (quam nunc Guineam vocant) nõ ſolum ſecundum mare, ſed & in mediterraneis peragrarunt, alij ab inſula D. Thomæ nuncupata vſq; ad Sofala & Mozambique & inde Goam penetrantes, alij pleriq; à Promontorio Bonæ ſpei (cùm naufragium paſſi eſſent) vſq; ad Mozambique & Melindã, ita vt vtrãq; Aethiopiam ſuprà & infrà Aegyptum perluſtrarint; nulla tamen his conſpecta eſt Canella vel Caßia.

Guinea.

Promontorium Bonæ ſpei.

CVM igitur orbis nunquam ita fuerit cognitus vt nunc eſt, præſertim Luſitanis, veriſimile eſt non defutura huiuſmodi Aromata & celebria medicamenta qualia ſunt Cinnamomum & Caßia: ſed abundantiã ipſam, hanc nobis dubitationem parere.

NEQVE *enim (tametsi nostri minimè curiosi fuissent) credendum est ipsos incolas tam nobilia Aromata tacituros. Nam quemadmodum Barbarissima gens quæ insulam D. Laurentij incolit, mercatoribus, qui eò interdum deuehuntur, fructum quendam Auellanæ magnitudine ostendit, quod Caryophyllos redolet: eadem ratione credendum est Aethiopes Cinnamomum & Cassiam adeò odorata medicamenta nostris demonstraturos fuisse.*

Insula D. Laurentij.

Fructus Caryophyllos olens.

PORRO *Cassia lignea Arabibus, Persis & Indis* Salihacha *vocatur: à vulgo autem Indorum, eodem nomine dicitur quo* Canella: *nullam enim inter Canellam & Cassiam differentiam faciunt. Neque, vt verum dicam, quispiam Cassiam à Canella differentem vidit.*

Salihacha.

Canella est Cassia.

CETERVM *quòd Canellæ diuersa Cinnamomi & Cassiæ nomina indita fuerint, occasionem præbuisse puto Mercatores Chinenses (nam Annales vrbis Ormuz produnt olim quadringentas naues è China vno eodemq; tempore eò appulisse) qui cum è sua regione aurum, sericum, vasa murrhina (porcellanas vocant) moschum, cuprũ, margaritas, aliasq; huiusmodi merces eueherent, nonnullas ex eis in Malaca vendebant; sandalum, nucem myristicam, macerẽ, Caryophyllos, lignum aloës, contra in suas naues inferentes: quæ rursus in Zeilan & Malauar diuendebant, indeq; sumebant Canellam laudatissimam, ex Zeilan videlicet, et ex Malauar minus selectam, similiter & ex Iaoa, vnde etiam piper, cardamomũq; euehebant, eaq; omnia deinde Ormuz aut in Arabiæ oram maritimam perferebant.*

ferebant. Interrogati autem isti Chinenses quanam essent hæc Aromata, & vnde ea adueherent, fabulas illas narrabant quas recensei Herodotus, vt his commentis earum mercium precia augerent.

CVM *autem quæ in Zeilan nata esset Canellam, ab ea quam in Iaoa & Malauar sumpserant differre conspicerent, diuersa illis indidêre nomina, cùm tamẽ eiusdem generis essent cortices, pro soli cæliq; varietate solùm differentes, vt plerunq; idem fructus pro regionum & soli varietate suauior fieri, aut à naturali bonitate degenerare solet,* Canella Zeilanitica reliquas longè superat.

EMENTES *ergo Ormuz incolæ eam Canellam à Chinensibus, idcirco eam* Darchini, *quod Persis lignum Chinense sonat, appellarunt; deinde Alexandriã vehentes vt eam Græcis eò confluentibus carius venderent, Cinnamomum vocarunt, quod significat lignũ odoratum, quasi Amomum ex China delatum. Deteriori autem Canellæ, quæ scilicet ex Malauar & Iaoa delata esset, idem nomen quo in Iaoa appellatur, indiderũt, scilicet* Cais manis, *quod lingua Malaya dulce lignũ sonat (hanc corrupto vocabulo* Cassiam *Græci dixerunt) duo diuersa nomina eidem rei imponẽtes.* Darchini. Cinnamomum. Cais-manis. Cassia.

VSVS *est autem Auicenna lib. 2. cap. 128. cum Rhasæ & reliquis Arabibus, vocabulo Persico* Darchini, *vt plerisq; alijs Persicis solet. Nam Canellæ cuiuscunq; generis Arabicè* Querfaa *&* Querfe *dicitur. Reliqua verò nomina Arabibus prodita corrupta sunt: vt* Darsihahan *& similia. Vocatur in Zeilan* Cuurdo: *in Malayo, vti dixi,* Cais manis: *in Malauar,* Cameaa, *Nam quod Serapio* Darchini Querfaa, Querfe. Cuurdo. Cameaa.

Arbo-

Arborem de China interpretatur, corruptum est exemplar, & hæc interpretatio ab Interprete addita.

CETERVM *rogatos volo omnes cum Medicos tum Pharmacopœos, vt posthac Cassiæ loco Canellam deteriorem præscribere desinant, & selectissima vtantur, quandoquidem tanta nunc est eius copia. Tum etiam ne Cassiam duplici pondere pro Cinnamomo in Compositionibus injiciant, tametsi freti Dioscoridis et Galeni auctoritate.*

SCRIBVNT *nonnulli Canellam nostram veterum Cassiam non esse, quòd (vt aiunt) nigricãs sit, & inodora: aut, si sit, Pseudocassiam Dioscoridis esse potius quàm legitimam. Fit interdum vt etiam hîc in India Cassiam admodum deprauatam cum alia inueniamus non exigua quantitate (quoniam aut non bene parata fuit, aut non suo tempore cæsa) quandoquidem vix Aroma reperias corruptioni magis obnoxium quàm Canella est, præsertim si diu in naui perstiterit. Est enim hæc regio putredini admodum obnoxia maritimis præsertim locis, imò quotidiana experientia videmus Canellam singulis annis multum de sua illa odoris & saporis suauitate deperdere.*

SI *quis plura de Cassia requiret, legat Manardũ lib. Epist. 8. Epist. 1: & Commentarios Matthioli, lib. 1. cap. 12. & 13. qui multis argumentis demonstrant nostram Canellam, legitimam Cassiam esse. Sed quod Cinnamomum inueniri negent, in eo falluntur, cùm Cassia, Cinnamomum, & nostra Canella vnum idẽq; sint medicamentum.*

Cinnamomum, Cassia, & Canella idem sunt.

ANNOTAVIT *Lacuna lib. 1. cap. 13. in ædibus*

bus Indicis Vlyſſipone ſe omnia Cinnamomi genera à veteribus deſcripta obſeruaſſe. Sed ego hîc in India plura duobus non obſeruaui, videlicet quod in Zeilan naſcitur, & quod in Iaoa & Malabar. Nam quod in Luſitaniam deuehi ſolet, Zeilaniticum omnino eſt. Poterit autem fieri vt quinq; genera bonitate diſcreta inuenerit, non autem genere diuerſa. Quod verò deinde addit de Cinnamomo cum Maria Stiliconis vxore reperto ſub Paulo III. P. M. fabuloſum prorſus videtur.

Cinnamomi ſiue Canellæ duo duntaxat eſſe genera.

FATENTVR *nonnulli, Cinnamomum quidem nos habere, ſed non illud Moſyliticum quod à Dioſcoride lib. 1. cap. 13. cæteris generibus præfertur; quodq; Theophraſtus lib. 9. cap. 5. multis nodis conſtare ſcribit. Sed his abundè ſatisfactũ puto ijs argumentis quæ antè protulimus.*

PORRO *Cinnamomum ſiue Canellæ arbor magnitudine eſt Oleæ, interdum minor, multis ramis prædita, non ijs quidem contortis ſed rectis fermè: folijs lauri quidem colore, ſed forma ad Citri folia accedente (non verò folijs Iridis vt fabulosè quidam ſcripſere) floribus candidis, fructu nigro & rotundo, auellanæ ferè magnitudine aut exiguis oliuis ſimili. Eſt autẽ Canella nihil aliud niſi ſecundus & interior arboris cortex *, nam hæc arbor duplici cortice munita eſt velati Suberis arbor, non eo tamen adeo craſſo et diſtincto. Exemptus ergo cortex craſſo illo & exteriori libro repurgatur: deinde per laminulas quadrangulas ſectus humi abijcitur, atq; ita per ſe conuoluitur, vt trunci vnius rami integer cortex videatur, cùm tamen dun-*

Canellæ hiſtoria.

taxat

taxat partes sint corticis in tubulos digiti crassitie conuolutæ, truncus verò interdum femoris crassitudine reperiatur. Roseum autem illum, siue ex cinereo vinosum colorem Solis calore contrahit: qui, non probè paratus, candicans siue cinerei coloris fit; nimijs verò ardoribus Solis adustus, niger. Exempto cortice, tribus postea annis ab ea arbore abstinetur.

Canellæ arbor syluestris.

FREQVENTES *sunt hæ arbores in Zeilan, solebatq; vili emi Canella: sed triginta abhinc annis, nemo eam emere potuit, præter Procuratorem regiorũ negociorum, factorem vocant. Zeilanicis minores sunt eæ quæ ignobiliorem Canellam præbent in Prouincia Malauar & in Iaoa siue Iaua; non tamen adeo pusillæ, vt eas Plinius lib. 12. cap. 19. & Galenus lib. 1. de Antidotis esse censent. Sũt verò omnes syluestres & sponte nascentes.*

Nulla Canella in America.

NVSQVAM *alibi, quod sciam, nascitur Canella, tametsi Franciscus de Tamara scribat in freto maris Erythræi Cinnamomi arbores, & Lauros maris æstu interdum opertos inueniri: quoniam nostri singulis annis per mare Erythræum nauigant, nullam tamẽ huiusmodi arborem viderunt. Nam quòd ad Occidentalis quam vocant Indiæ historiam attinet, non verisimile videtur Canellam istic nasci, quãdoquidem eam dicit calices glandesq; Suberis modo ferre, cum legitima Canella veluti oliuas ferat: sed alia erit sui generis arbor. Nec, vti eadem refert, in China nascitur; nam è Malaca Chinam cum alijs mercibus defertur. Intelligo verò plurimam etiã Canellam in insula Mindanao nasci & vicinis insulis; sed procul ea à China absunt.*

Nulla item in China.

PV-

PVTARVNT *etiam nonnulli in Alep nasci Canellam, quòd apud aliquot Scriptores præscriptum inuenerint Cinnamomũ Alipitinum: sed sciant non magis istic quàm in Hispanijs nasci. Verùm cùm ex his regionibus Ormuz & inde Alep deuehatur, factum est vt incorruptam Canellam inde in Europam aduectã, ab ipsa vrbe Alep denominarint. Tametsi autem Zeilanitica reliquis præferatur, inuenitur etiam interdũ ignobilis, qualis est quæ crassiori cortice cõstat, minúsque in tubulos conuoluitur; quod non sit eiusdem anni: quo enim vetustior cortex, eò deterior. Quæ verò in Malauar nascitur, tota ferè est ignobilis, tantumq; à Zeilanitica differt, vt centenæ Zeilanitice libræ, decẽ aureos pendant, Malauaricæ verò libræ quadringentæ vnum duntaxat aureum.*

Cinnamomũ Alipitinum.

Canella Zeilanitica.

Canella Malauarica.

EXSTILLAT *ipsa radix liquorem Caphuram redolentem. Sed rex vetuit radices vulnerari ne arbores pereãt. Elicitur aqua plũbeis aut vitreis instrumentis ex ipsis floribus, sed quæ fragrantia et odoris suauitate ei cedat, quæ ex corticibus nondum exsiccatis elicitur, tametsi ex solis floribus elicì auctor sit Lacuna lib. 1. cap. 12.*

Liquor è radice Canellę.

Aqua è corticibus, & è floribus Canellæ.

VTILIS *est stillatitius hic liquor ad plurima: nam stomachi imbecillitatem roborat, coli dolores ex causa frigida proueniẽtes illico lenit, vt plerunq; sum expertus, faciei colorem commendat & oris halitum, præterea ad condiendos suauioresq; efficiendos cibos perquam idoneus.*

Aquæ Canellæ facultates.

EX *Canellæ baccis oleum extrahitur, quemadmodum ex oliuis, seuaceum quodammodo & saponi Gallico*

Oleum Canellæ.

lico ſimile, inodorum niſi calefactũ ſit, tunc enim Cinnamomum aliquantulum olet. Eo vtuntur aduerſus ventriculi & neruorum frigidam intemperiem.

CETERVM *vt de nominibus generum Canellæ à veteribus tráditis aliquid hîc dicam: fieri poſſe exiſtimo, vt Zigir vocatus fuerit totus ille Chingalarum tractus, qui eſt Zeilan. Nam Perſæ & Arabes nigros vocant Zangues, omnes verò Zeilan & Malauar incolæ nigro colore præditi ſunt. Moſſyliticũ ab inſula Zeilan, quæ montoſa eſt, dici puto.*

* Zigir.

PLINIVS *lib.* 12. *cap.* 19. *in Gebanitarũ portum* Ocila *vocatum deferri tradit, qui nihil aliud eſt quàm* Chingalarum *ſiue Zeilan portus.*

Zeilan inſulæ deſcriptio & vbertas.

CONTINET *autem Zeilan, ſiue* Ceilan *octoginta leucas in circuitu, triginta verò in longitudinem patet: polum eleuatum habet à ſexto ad nonum gradum, vberrima & laudatiſſima totius orbis inſulæ (hanc nonnulli veterum* Taprobanam *eſſe volunt, alij verò* Samatram *eam putãt) habẽs è regione & in conſpectu* Promontorium de Comorin *vulgo nuncupatũ. Populoſa eſt admodum, tametſi magna ex parte montoſa, cuius incolæ* Chingalæ *appellantur. Multæ iſtic nuces myriſticæ,* Garyophylli, Piper, *omnis generis præter adamantem gemmæ; margaritarum, auri, argenti magna copia. Siluæ omnis generis auibus ſcatent, pauonibus, gallinis, palumbis varij generis, multoq; venatu, ceruis et apris. Delicatiſſimi iſtic fructus, tametſi ſponte naſcentes, ficus, vuæ, aurea mala ſuauitate reliqua totius orbis ſuperantia: ligno et ferro abũdat: multa Palmarum genera, optimiq; Elephantes ſummiq; ingenij,*

Taprobana.

Chingalæ, Zeilan incolæ.

ingenij, quibus reliquos obedientes esse ferunt. Fabu- Elephantis Zeilanicis reliqui parent.
*lantur Indi istic esse Elysios Campos, & in excelso qui istic est monte (quem rostrum siue acumen Adami vocant) pedum Adami * vestigia apparere.*

* In nostra sanè Canella interdum inuenies fragmenta quæ non videtur interior ille cortex, sed omnino superior cinerea quodammodo pellicula obductus. Plerique verò tubuli, delibrati & crassiori inæqualique cortice denudati videntur.

CINNAMOMI verò duos ramulos in Belgico vidi: alterum apud Generosum Dominum Carolum à D. Audomaro: alterum apud C. V. D. Nicolaũ Valdaura Brugensem medicum. Sunt verò ij recti, crassitudine pollicari, non enodes, sed nodis quibusdam siue ramulorum vestigijs palmum ab inuicem dissitis insigniti. Cortex tenuis est, subcinerei quodammodo coloris, iucundi odoris, suauis gustus, sed qui sua acrimonia aliquantulum linguã vellicet. Lignum certè inodorum est, & insipidum, non minus quàm Salicis ramus, cui perquam similis est. Retinet autem cortex, suauem illam cum odoris tum saporis iucunditatem (tametsi totis quadraginta aut amplius annis à sua matre reuulsi sint ramuli) atque eam etiã maiorem quàm nostra Canella, cuius foliũ Clariss. vir, D. Ioannes Plaça medicus ac Professor Valentinus in Hispanijs mihi dedit.

LVDOVICVS Roman. lib. 6. cap. 4. similem fere nostro Auctori Cinnamomi siue Canellæ descriptionem tradit. At Maximil. Transs. epistola de Molucc. insul. Cinamomi arborem Punicæ mali similem facit, quàm rectè, nescio.

* Huius fabulæ meminit etiam Lud. Roman. lib. 6. nauig. cap. 4. vbi de insula Zeilan agit. Memorãt, inquit, incolæ diuum Adam, post lapsum illic fletu ac continentia pœnitudine ductum culpam redemisse. Id assequuntur ea coniectura, quòd parentis adhuc visuntur impressa pedũ vestigia, longitudine geminum palmum excedentia.

De Agallocho CAP. XVI.

DIOSCORIDES *lib. 1. cap. 21. Lignũ Aloës,*

quod ipse Agallochum vocat, ex India atq; Arabia deportari, cute verius quàm cortice vestitũ, & pro Thure ad suffimenta substitui scribit.

Lignũ aloës ex India duntaxat.

SED *legitimum Lignum Aloës non nisi ex India deportatur. Ex Arabia quidem adferri potuit, prius tamen ex India eò deportatum, vt pleraque aliæ merces. Nam in Arabia nasci non puto. Cute sanè non vestitur, sed cortice vt reliqua ligna. Neq; verisimile est pro Thure ad suffimenta substitui: sed potius è contra pro Agallocho Thus substitui debuit, vtpote cuius semper maior copia fuit. Non solemus enim rariora & inuentu difficilia vulgaribus substituere: sed contrà. Nã Thuris selecti centum pondo aureo duntaxat hîc emuntur, tametsi ex Arabia huc deportetur. Lignum verò Aloës, licet hîc natum, tres aureos pendit in singulas libras.*

Agallochum pro thure nõ substitui.

PVTANT *nonnulli Plinio descriptum esse sub Tari nomine, quod Tarũ, libr. 12. naturalis Historiæ cap. 20. ex confinio Casiæ cinnamiq; per Nabatæos Troglodytas inuehi scribit.*

MEMINIT *Agallochi Auicẽna duobus diuersis capitibus, altero, lib. 2. cap. 742. videlicet, de Xylaloê, & altero, lib. 2. cap. 14. de Agalugen. Solet enim de medicamento aliquo dubitans, duo, vt antè diximus, capita describere, posteriori plerunque plenius & accuratius omnia describẽs. Priori, lib. 2. 742. scilicet, nomina recenset & prouincias enumerat è quibus deportabatur. Sed in omnibus verum & legitimum Lignũ Aloës non nascitur. Nam quod in Promontorio Comorin, Veteribus Cori dicto, & Zeilan inuenitur, lignum quidem*

Promontorium Cori.

quidem odoratum est quod Lignum aloës sylvestre vo Xylaloes.
cant: attamen non est. Legitimum verò in Malaca & Samatra nascitur, vnde à Chinensibus ferebatur.

HALLVCINATVR *autem Auicenna *, cũ ab incolis elixari, vt omnem odorem eliciant, scribit.*

EIVS *plura genera enumerat Serapio lib. simpl. cap.* 197. *Indum, id in quadam Indiæ insula inuenitur quæ Fiuma nominatur. Selectissimũ est nigrum, quod varium ostendat colorem, ponderosum. Mondunum à Mondel Indiæ vrbe denominatum. Seificum: postremo Alcumericum, Seifico bonitate cedens; tametsi Alcumeri non longius à Seifi, quàm triduano itinere distet. Ceterum præstare quod sua grauedine in aquã coniectum non innatet, sed statim subsidat, quodq; ignium flammis diu resistat.*

EGO *sanè quid per hæc vocabula sibi velit Serapio planè ignoro, & nomina admodum deprauata esse existimo. Nam quid per Fiuma intelligat, nescio: per Mondel, fortè Melindã intelligit: per Seifi & Alcumeri Zeilan insulam, & Promontorium Comorin, à quo triduano itinere marino Zeilan insula distat. Coniecturis duntaxat vtor. In Comorin certè & Zeilan ligni quoddam genus odoratum prouenit, quod Aguila braua, id est, Lignum aloës sylvestre appellant, vt paulò antè diximus. Eo cremantur Baneanum corpora,* Baneanes?
quos huius historiæ initio ab omni re animata abstinere dixi.

IDEM *Serapio lib. simp. cap.* 197. *ramos ab arbore resectos integro anno sepeliri scribit, vt ita obruti Agallochi marcescat cortex, lignumq; purum dum-*

taxat remaneat, adeo vt è ligno nihil erodatur. Addit collabentes ex Agallochi arboribus ramos, à fluminũ inundationibus raptos per circunstantes regiones deferri. In nonnullis sanè veritati consona refert, sed in quibusdam veritatem assequutus non est. Quod verò fructum proferre rotundum piperis modo, & rubentẽ refert, an verum sit ignoro, cùm hactenus videre mihi non contigerit, nec quenquam inuenerim qui aliquando viderit: nec reliqui Arabes, Rhases, Auenrois, & Isaac eius vsquam meminerunt, tametsi Agallochi facultates descripserint.

Agallochi fructus.

MAGIS *autem fabulosa sunt eorum somnia qui Agallochi arborem terrestri tantum paradyso prouenire, eiusq; fragmenta fluminibus ferri fabulantur, quàm vt refelli debeant.*

NEC *minus absona sunt quæ Pandectarius cap. 30. de Agallocho scripsit. Nam quod Chamælea adulterari Agallochum scribit, à veritate alienum est omnino, cùm tota ea regione Chamælea non nascatur.*

Chamælea in regno Malacæ non nascitur.

RVELLIVS *lib. 1 cap. 36. verò tametsi per omnia veritatem non sit assequutus, in plerisq; tamen hallucinatus non est. Quatuor quæ recenset Agallochi genera hactenus videre mihi nõ licuit; sed vnicum genus Indicum noui. Fieri potest vt reliqua genera legitimũ Agallochum non sint, sed lignum aliquod odoratum.*

Agallochi legitimi vnicum genus inuenit.

BENE *etiam scribit Musa exam. simpl. de Agallocho: in eo tamen fallitur, quod eius plures siluas inueniri scribat. Nam raræ sunt arbores.*

CETERVM *Agallochũ dicitur Arabibus* Agalugen *&* Haud; *Guzarate & Decan incolis*, Vd, *quod*

Agalugen, Haud, Vd.

quod vocabulum ex Arabico desumptum videtur: in Malaca Garro, *selectissimum autem* Calambac.

Garro, Calambac.

ARBOR *est* Oleæ *instar, interdum maior, fructum aut florem videre non contigit, ob difficilem & periculosam huius arboris diuturnam obseruationem, frequenter istic grassantibus* Tigribus. *Allati verò mihi sunt è Malaca rami cum foliis. Ferunt autem recẽs dissectum Agallochum nulla odoris fragrantia gratũ esse, nec nisi siccatum odoratum esse: imò eum odorem per vniuersam ligni materiem non diffundi, sed in ipso arboris corde siue matrice coaceruari. Crassus est enim cortex, & ligni materies odoris expers. Haud negauerim tamen, quin putrescente cortice & ligno, oleosus ille & pinguis humor fugiat, & ad matricẽ recedat, illamq; odoratiorem faciat, sed vt odor Agallocho cõcilietur, minimè putredine opus est. Multi enim sunt adeo experti & dextri in Agallocho dignoscẽdo, vt etiam recens sectum iudicare possint, sit'ne odoratũ futurũ, an nulla odoris iucunditate spiraturũ. Etenim in omni lignorum genere, aliud alio præstãtius est. Solent autem Malacæ incolæ Agallochum repurgare ante, quàm Negotiatoribus vendant.*

Agallochi historia.

PRÆFERTVR *verò multum nigricans, cinereis discurrentibus venis, ponderosum, plurimo humore pingui prægnans* ✱. *Probatio erit, si igne accensum multum humoris exudet; non si in aquam coniectum, non innatet, sed subsidat. Nam selectissimum quandoque innatat, nec subsidit.* Guzarate & Decan *incolæ præter supradictas notas, vt magna sint fragmina requirunt, quemadmodum maiores gemmas & Margarita*

Agallochi delectus.

ritas ceteris præferunt: persuadent enim sibi quo maiora sunt fragmina, eò plus facultatis in se continere.

* Ego totam Agallochi historiam apud Auicennam legi, sed nusquam eius mentionem feciſſe inuenio, saltem in nostris exemplaribus. Quare omnino dicendum est Auctorem à nostris diuersa habuisse exemplaria.

* Eiusmodi ex India Vlyssiponem adfertur, sed magno æstimant. Fiunt interdum ex eo spherulæ precariæ odoris iucunditate & precij magnitudine commendabiles. Frequentiores tamẽ sunt eæ quę ex Xylaloë vt vocant syluestri, nostro Auctori descripto, fiunt; tum ex alio ligni genere quod mirum in modum Agallochũ æmulatur, inodorum tamen est.

De Sandalo CAP. XVII.

Sandalum. QVONIAM *Sandalum vsibus humanis valde necessarium est, vtpote quod Cordis affectibus non parum conueniat, de eo disserere non alienum duxi.*

Chandama. Sandal. APPELLATVR *autem in Timor insula omnibusq; prouincijs Malacæ vicinis* Chandama: *Arabes corrupto nomine* Sandal *vocarunt, quos imitati sunt omnes in genere Mauritani cuiuscunq; tandẽ illi sint prouinciæ: in Canara, Decan, & Guzarate* Sercanda *dicitur.*

Serenda.

Sandali tria genera. PORRO *tria sunt Sandali genera, Rubrum, Album, Pallidum quod Citrinum officinæ vocant. Hæc autem omnia genera non nascuntur vna in prouincia: sed magna locorum est distantia. Siquidem Rubrum in Timor, vbi plurimum Album & Pallidum prouenit, non nascitur: sed in India intra Gangem fl. quem incolæ Ganga vocant, videlicet in Tanasarim & maritimis quibusdam Charamãdel. Huius descriptionem non propono, quòd hactenus eam consequi nõ licuerit.*

Ganges fl.

Illud

Illud autem certum est omne Santalum rubrum ex ijs quæ iam recitaui locis adferri. Rarus in hac prouincia eius vsus est, quod Indi duntaxat eo aduersus febres vtantur, reliquum in Lusitaniam & occidentales regiones defertur. Ex eo etiam interdum huius Prouinciæ incolæ sua idola eorumq; delubra fabricant: quæ de re crassiora ligna magis expetuntur, maioriq; precio redimuntur.

Idola ex Sandalo rubro.

DIFFERVNT *autẽ inter se Santalum rubrũ & Brasilium lignum, vtrumq; inodorum. Nam Santalum rubrum neq; dulce est, neq; inficit, quæ notæ in Brasilio mænifestè deprehenduntur.*

Sandali rubri & Brasilij differentia.

CETERVM *Santalum Albũ et Pallidum in India vltra Gangem nascitur, plurimum verò in Timor insula, quæ vndique portuosa est. Præfertur autem quod ad portum Mena inuenitur: est enim id haudquaquam lignosum, sed totum ferè cor. Ad portũ Matomea est Santalum etiam pallidum: sed illud multum ligni, parum cordis habet: Lignum autem à corde segrego, quoniam in corde tota odoris gratia cõsistit. Ad alium portum Camanase appellatum improbum Santalum nascitur, vt pote quod plurimi ligni sit, & nihil ferè cordis possideat. Huiusmodi est & illud quod ad portum Seruiago nuncupatum inuenitur. Sunt autẽ Mercatores in his discernendis adeo exercitati, vt conspecto ligno, statim indicare possint vnde sit allatum.*

Timor insula portuosa.

INVENITVR *etiam Santalum album & pallidum in Verbali, portu Iauæ, vehementer quidem odoratum, sed quod breui seneſcat, debeátque post annum multo ligno adempto eius odor reuocari, qui in*

meditullio consistit.

Santali pallidum odoratum.

PRIMVM *verò locum obtinet pallidum, quod odoratius est, sed minori copia inuehitur. Etenim inter innumeros Santali truncos vix quinquagesimus quisque pallidus est. Nuper tamen à mercatoribus intellexi qui diu in ea insula versati sunt, plurimum Santalum pallidum locis apricis nasci, tãtamq; inter viriusque Santali arbores esse affinitatem, vt pallidũ à candido discerni non possit, nisi fortè ab ipsis incolis, qui eas cæsas Mercatoribus vendunt.*

Santali historia.

CETERVM *Santalum in nucis Iuglandis magnitudinem attollitur; foliis admodum viremibus, Lentisci æmulis: flos ex cæruleo nigricans: fructus Ceraſi magnitudine, primũ viridis, dẽinde niger, insipidus & facilè decidens. Inodoram ferunt esse arborem, nisi detracto iam cortice exsiccatam.*

Magnus Santali vsus apud Indos.

MAGNA *Santali albi & Citrini quantitas per vniuersam Indiam absumitur, quoniam omnes ferè eius incolæ, siue Mauritani, siue Gentiles, eo in mortarijs lapideis contuso & aqua macerato sibi vniuersum corpus inungunt, deinde siccari sinunt, ad æstus corporis tollendos & odoris conciliandi causa. Est enim hæc regio admodum calida, & incolæ plurimum odoribus delectantur.*

Couchin & Goa Indiæ emporia.

ADVEHITVR *autem vtrumq; Santalum, Lusitanorum liburnicis ex Malaca, & in Couchin & Goa maxima totius Indiæ emporia inuehitur: perijt enim nunc Calecut amplissimum olim emporium. Inde scilicet ex Couchin & Goa potissimam partem exportant in Malauar, Canara, Bengala, Decan, & Guzarate:*

rare: minimæ verò defertur Ormuz, Arabiam, & Lu- Santalũ pallidum rariſsimè in Luſitaniã exportatur.
ſitaniam. Imo vix in Luſitaniam legitimum Citrinũ deferri puto, cum multò pluris hîc ematur, quàm, in Luſitaniam delatum, vendi poßit.

ANTIQVIORES *Græci Santalorum nõ meminerunt, ſed Arabes duntaxat. Quid verò ſibi velint* Machazari *&* Mahazari *vocabula, quibus pallidũ Santalum nuncupari quidam volunt, prorſus ignoro (tametſi Monachi diſtinc. 8. cap. 261. Commentatores in Meſuen* Machazari *explicent odoriferi) niſi fortè* Machazari *ſignificet è Malaca petitum, aut* Mazafrani *legendum ſit, quod pallidum aut croceo colore infectum ſonat.* Machazari. Mazafrani.

CETERVM *in pallidi penuria albi & rubri parites æquales præſcribendas non cenſeo, vt vult Sepulueda, ſed potius ſolùm candidum: magis enim cũ pallido affine eſt album quàm rubrum.* Santali palli di penuria candidum expiet.

IN *exteras regiones delata Santali arbor etiã creſcit. Vidi enim in Andanager totius regni Decã vrbe primaria, vbi regiam ſuam habet* Nizamoxa, *attamẽ non erat odorata. Habet autem* Nizamoxa *iſtic hortos ampliſſimos omni peregrinarum arborum, etiam noſtratium genere exculti ſſimos, quæ fructifera ſunt.* Andanager vrbs. Nizamoxæ horti.

SIGNIFICATVM *mihi erat in inſula D. Laurentij Santalum etiam inueniri, & ipſos Aethiopes incolas ſic aſſerere. Verùm poſtea Santalum non eſſe intellexi, ſed ligni duntaxat genus odoratum, cuiuſmodi hîc plurima inueniuntur.* Lignum Santalo ſimile.

INVENITVR *& in Malauar odorati ligni genus Santalo albo perſimile, quo ſe in febribus indigenæ*

Sambrane lignum.

inungũt, lingua Malauarica Sambrane *appellatum.*

* Quantum ex hac Sandali descriptione colligere licet, valde erit dubitandum an legitimum Santalum pallidũ habeamus, quandoquidem scribit vix in Lusitaniam deferri, quoniam eius precium maius fit apud ipsos Indos, quàm apud Lusitanos. Fieri igitur poterit vt aliquod aliud odoratum lignum nobis pro legitimo Sandalo obtrudatur. Certè candidum nostrum planè inodorum est: & rubrum tametsi dulce inficit tamen, quam notam noster Auctor in Santalo rubro non requirit.

De Betre CAP. XVIII.

FREQVENTISSIMO *in vsu est apud Indos Betre: ab instituto igitur alienum non erit si hoc loco eius mentionem fecero.*

Betre.

BETRE *masticatum, amarum inuenitur: eam ob causam ei Arecam admiscent, & calcis momẽtum, sicq; præparatum suauissimi esse saporis affirmãt. Mihi sanè cùm primum degustaui, propter amarorem ita displicuit, vt ab eo tempore semper abhorruerim, nec vnquam degustare potuerim.*

Betre cũ alijs mixtura.

SVNT *qui addant Lycium: potentiores verò & opulentiores Caphuram de Burneo, nonnulli lignum aloës & moschum aut Ambarum. Sic autem paratũ adeo suauis est saporis, orisq; halitum adeo commendat sua fragrantia, vt perpetuo ferè illud masticẽt opulentiores, tum etiam alij pro facultatum ratione, tametsi non desint qui Arecã cum Cardamomo aut Garyophyllis masticent. In solitudinibus autem & remotioribus à mari locis caro venditur. Ideo fertur Nizamoxa singulis annis in id impendere trigesies mille aureos Lusitanicos. Hæc sunt eorum tragemata, hoc abeuntem*

euntem donant: atq; Rex ipse interdum propria manu potentioribus donat, alijs verò per manus famuli sui quem Xarabdar *aut* Tambuldar *vocant. Sed quia Betre venas habet aut costas secundum folij longitudinem excurrentes, vngue pollicis (quẽ ea de causa in acutum præsecant, non, veluti nos, in rotundum) eas eximunt, deinde admisto calcis momento (quæ ob exiguam quantitatem & materiam vnde cõflata est, fit enim ex ostreorum testis concrematis, nullum nocumentum adferre potest) & Areca contusa aut confracta, folium Betre complicant atq; in os coniectum masticant, priorem illum succum expuentes (quod tamen nonnulli non faciunt) qui cruentus videtur, deinde alia atq; alia folia simili modo præparata subsequẽter sumunt. Solent aliquem dimissuri, aut ipsi ab adstantibus discedentes his folijs præparatis plena bursula sericea abeuntem honorare. Nemo autem discedere sustinet, donec Betre sit donatus; id enim dimissionis est indicium.*

Xarabdar. Tambuldar.

CETERVM *opulentiores aliquos adituri, hoc Betre masticare pro more habent, vt odore os commendent. Siquidem apud eos summæ inciuilitatis est odoratum non habere anhelitum: ita vt si tenuioris fortunæ aliquem cum potentiori fabulari necesse sit, manu ori oppositæ id faciet, ne teter aliquis odor alterius nares feriat. Sic etiam mulieres viris congressuræ, Betre masticant ante quàm colloquantur, existimantq; ad lasciuiam summum esse illectamentum.*

Betre vsus.

OMNES *huius regionis incolæ id, sumpto cibo, mandere solent, alioqui cibos nauseam quodammodo* moue-

mouere aiunt: & masticare assuetis, oris halitum fetrum olere, si quando abstineant.

Quando Betre esu abstinent.

SOLENT *ab eius vsu per aliquot dies abstinere, quibus obierunt sanguine iuncti, & in quibusdam ieiunijs. Ab huius etiam esu abstinent, & humi se abijciunt Arabes &* Moalis, *hoc est Ali sectatores dicti, decem diebus quibus ieiunant. Fabulantur autem isti Ali sectatores siti se morituros conclusos in quadã arce, multasq; praterea fabulas addunt.*

Moalis ridicula persuasio.

Betre natales.

NASCITVR *Betre in omnibus India regionibus maritimis Lusitanis cognitis: nã in continenti non reperitur, nisi è maritimis allatum. Verum quidem est in Dultabado, vrbe opulenta in Decan, & Bisnagua inueniri, sed minori certè quãtitate, quàm vt ad Persas & Arabes deferatur. Supra Calaiate, quod octogintа leucis ab Ormuz distat, inuenire haud erit facile. Nam neq; regionem frigidam amat vt est China, neq; solibus nimiũ adustã, vt Mosambique & Sofala.*

Betre, Pam, Siri.

IN *Malauar vocatur* Betre, *in Decan, Guzarate, &* Canam Pam, *in Malaio* Siri. *Hallucinantur qui Betre folium Indum esse putant: in quo errore etiam versatus sum, cùm primum in Indiam appuli. Sed sententiam mutare coactus sum postea, à* Nizamoxa, *quẽ* Nizamaluquo *vocant, euocatus: cui medicamentum roborãdo stomacho iussus componere, ea simplicia quæ medicamentum ingrederentur enumerauí, addens, id folium quod masticaret Folium indum esse. Ad quam vocem risit ille (siquidem hoc vocabulum intelligebat) & Auicennam mihi ostendit Arabica lingua conscriptum qui diuersis capitibus de folio & Betre agebat.*

Betre nõ esse folium indũ.

Du-

Ducenteſimo enim quinquageſimo nono capite, lib. 2. de Folio indo, Cadegi indi *illi nuncupato ſcribit, & ſeptingenteſimo ſeptimo capite lib. 2. de Betre, quod ille* Tembul *vocat córrupto, vt mihi videtur, aliquantulum vocabulo, quod ab omnibus* Tambul, *non* Tẽbul *dicatur. Huc adde quod ſi quem Arabem aut Æthiopem perconteris, qui vocetur Betre, ſtatim* Tambul *dicet.*

Cadegi indi.

Tambul.

AVICENNA *lib. 2. cap. 709. gingiuæs confirmare eſt auctor, in quem etiam vſum ſemper ab Indis maſticatur, & paulò poſt ſubijcit, ſtomachum roborare, ob quàm facultatem etiã ab Indis expetitur. Quod autem frigidam illi facultatem tribuat in primo gradu & exſiccantem in ſecundo: putauerim exemplar vitioſum eſſe, aut (quod eruditi Arabes arbitrantur) Auicennæ, in temperamẽti deſcriptione, impoſitũ eſſe, ſit enim plerunq; vt vulgus erret in temperamenti dignotione, vtpote cui Piper, Cardamomũ, Cepa ſint frigida. Calidũ autẽ et ſiccũ eſſe Betre ad finẽ ſecũdi exceſſus ipſe expertus ſum, et ſic ex ſapore et odore cõijcio.*

Betre temperamentum.

EST *autem Betre folium ſimile ferè Mali medicæ folio, oblongius tamen & per extremum arctius, venas, ſiue coſtas, vt diximus, per longitudinem excurrentes habens. Optimum cenſetur bene maturum, colore fulueſcente, tametſi nonnullæ mulieres præferant quod immaturum eſt, quippe quod maiorem ſonum edat in ore dum maſticatur. Corrumpitur, ſi recens à planta collectum diutius manibus tractetur.*

Betre hiſtoria.

FERT *Betre in Maluicis fructum quendam cornutum, Lacerti caudæ ſimilem, quem iſtic edũt, quod bene*

Betre fructus.

bene illis ſapiat. Fuit id ſemen delatum Malacam, atque deguſtatum optimi ſaporis inuentum eſt.

SERITVR *autem Vitis modo, adduntuŕq; ſtipites & pedamenta per quæ repẽs ſe ſuſtineat noſtratis Hederæ modo. Quidam maioris quæſtus gratia Pipéris aut Arecæ arboribus id maritant, atque ita pulcherrima vmbracula conficiunt. Multam verò curam, & aſſiduam rigationem deſiderat.*

* Betre ſiue Betle meminit etiam Aloiſ. Cadamuſt. cap. 75. Viri, inquit, & feminæ incedunt per vrbem Calecut eſitantes folium quoddam, cui nomen eſt Betle. Hoc igitur inficitora & dẽtes colore ſubruſſo: hoc more abſtinẽt tantum obſcuro loco nati. Vbi verò ob funera pullam induunt veſtem in ſpeciem mœſtitiæ, temperant à folio huiuſmodi, vt & dentes præ ſe ferant mœrorem, & ſubruſſo colori ſuccedit nigricans.

LVDOVICVS item Roman. lib. nauig. 5. cap. 7. Rex Calecut quandoq; adductus ſuperſtitione, ad annum abſtinet, & item animo deſtinat veſci nolle Betolis. Hæc ſunt folia quæ Aſſyrij mali frondis ſimilitudinem exprimunt: has enim frondes in cibatu habent gratiſſimas, &c.

De Folio CAP. XIX.

FOLIVM *indum à Betre differre, diuerſiſq; capitibus ab Auicenna deſcribi, ſuperiori capite ſatis declarauimus: qua de re ſuperuacaneum duco eadem hîc repetere.*

Tamalapatra. APPELLANT *autem Indi folium* Tamalapatra, *quam vocem Græci & Latini imitantes corruptè Malabatrum nuncuparunt. Arabes* Cadegi indi, *id eſt*, Folium indum *dicunt: ſiquidem interpres Auicennam verbum verbo reddidit. Itaq; non dicitur*

Malabatrũ. Cadegi indi.

TAMALAPATRA CVM SVO RAMVSCVLO.

citur Folium per excellentiam, ſed quoniam Auicenna lib. 2. cap. 259. ita vocauit. Nam quod Actuarius Mauritanos id Tembul *appellare ſcribit, in eo fallitur vt alij plerique.*

Polij hiſtoria.

EST *verò Folium indum* * *Mali medicæ folio ſimile, anguſtius tamen per extremum, colore viridi, tribus per longitudinem excurrentibus coſtis (qua nota facile dignoſcitur) odoratum, Caryophyllos quodammodo redolens, non tam vehementis odoris vt Nardus aut Macis: neque tam ſubtilis aut acuti vt eſt Canella.*

Dioſcoridis & Plinij lapſus.

AT *non aquis innatat hoc folium lentis paluſtrìs modo, vt ſcripſit Dioſcorides lib. 1. cap. 11. & hunc ſequutus Plinius lib. 12. cap. 26. quibus impoſitum eſt in huius deſcriptione. Sed naſcitur in procera arbore procul ab aquis, cum multis alijs locis, tum in Cam-*

Gandis. *baya. Et ſi ab aliquo Pharmacopola (quem ipſi* Gandis *vocant)* Tamalapatra *petieris, ſtatim te intelliget, quoniam vernacula eſt eorum lingua.*

NON *ſunt verò hæc folia tam validi odoris atque Spica Nardi, ſed ſuauioris, neque eo modo colliguntur vt Dioſcorides lib. 1. cap. 11. perhibet. Sed collecta in faſciculos colligantur, atq; ita veneunt. Dilutiori viridi colore nitent, non ex candido nigricant, & præferuntur integra quod facultas iſtis melius conſeruari credatur. Odore nequaquam caput ferunt vt reliqua odorata.*

AVCTOR *eſt Plinius lib. 12. cap. 26. arborem eſſe in Syria folio conuoluto, ex quo exprimitur oleum ad vnguenta, fertiliorem tamen eius eſſe Aegyptum.*

Lan-

Laudatius tamen ex India venire: in paludibus ibi gigni lentis modo odoratius croco, ſalis guſtu, minus probari candidum, ſaporem eius Nardo ſimilem eſſe debere, & cuius odor in vino ſufferuefacti antecedat alios, &c.

Malabatrum neque in Syria, neque in Ægypto naſcitur.

AN *in Syria & Aegypto naſcatur ignoro. Perquiſiui tamen à Medicis Memphiticis, Damaſcenis et Alepitinis: ſed omnes vno ore negarunt aut in Syria aut in Aegypto gigni. At illud ſcio, neq; tam validi odoris eſſe vt Crocus eſt, neque Nardi eſſe ſapore. Quod verò huius in vino ſufferuefacti odorem alios antecedere ſcribit, ea tempeſtate verum id eſſe potuit, cũ ignota adhuc eſſent Benjui de Boninas, Ambarum, Moſchus, Calambuco (quod Agallochum præſtantiſſimum eſt) aromata odoratiſſima.*

*Sabeſefram.

SCRIBIT *Auicenna lib. 2. cap. 259. ijſdem facultatibus prædutum eſſe cum Nardo, foliaq; eſſe Saiſifram, * in paludibus generari, lentis paluſtris modo aquis innatare ſine radice, nonnullosq; putaſſe foljs Nymphææ * eſſe ſimile, eiusq; oleum Laſerpitij facultatem habere & olei crocini, valentiusq; eſſe.*

Græci Malabatri hiſtoriam ignorarunt.

SED *cùm certum ſit Arabes in hoc medicamento Græcos per omnia ſequutos eſſe, & abundè ſatis Græcorum opinionem falſam eſſe demonſtrauerimus, plura in medium eſſe proferenda non duximus. In hoc autem omnes conueniunt, vrinam ciere, oris halitũ commendare, veſtes ab eroſione tueri, eaſdemq; cum Nardo vires ſortiri.*

SVNT *ex recentioribus nonnulli, qui Malabatrum ſibi ignotum eſſe ſcribant. Illi mea ſententia cor-*

datè loquuntur. At ij falli videntur qui folium Garyophyllorum esse asserunt, quandoquidem regio vbi Garyophylli nascuntur, biennij ferè itinere abest ab ea in qua Malabatrum prouenit.

Folium Indũ Garyophyllorum foliũ non est.

SCRIBIT *Franciscanus quidã in Aethiopia gigni, sibiq; datum esse cum inscriptione foliorum Canellæ. Sed valde hallucinatur. Nam in Aethiopia nulla est Canellæ arbor, neq; Folium similiter. Fieri autem potest, vt ad eum missa sint Canellæ folia cum ipsa Canella: ea enim non multum à Folio differunt indo, nisi quod Canellæ folium angustius & minus acutum est, tribusq; illis costis siue neruis caret, quos Folium indũ habere diximus.*

Folium in Æthiopia nõ nascitur.

Canellæ folium.

NON *opus erat* ἀντιβαλλομένῳ *si diligentiores essent Pharmacopolæ & Medici Lusitani: siquidẽ tanta eius copia hinc exportari poterat, quæ vniuersæ Europæ sufficeret. Eius autẽ penuria, Canellæ folijs vtantur, si ea nanscisc̃etur: sin minus, Spica Nardi, non autem Maci, vt voluerunt nonnulli. Iubet etiam Auicenna, lib. 2. cap. 259. interprete Bellunensi,* Thalisafar * *substitui, sed quid sibi velit* Thalisafar, *planè ignoro.*

Folij succedaneum.

Talisafar.

Folium indum quale hîc Auctor describit ad nos etiamnum adfertur, ipsis tenuioribus ramis interdum adhuc inhærens, & integrum, quale nos hic expressimus: gustu laurini ferè folij. Longè verò illud differt à Garyophyllorum folio, quod postea describetur: ipsorum etiam tenuiorum ramusculorum cortex aromaticum quiddam sapit. Huius historiam cum Betre confundit Amatus enarratione XI. & LXVIII. *Cap. de Malabathro, & Malabathrino.*

CETERVM *cum nunc sub prælo esset nostri hec Epitome, accepi ab Amplissimo viro Domino Iacobo Anto-*

nio

nio Cortuso fructum quendam exiguum glandis forma cum hac inscriptione. *Fructus Canella ex quorundam sententia: ex aliorum verò sententia Tembul conuoluoli in India.* Eum, quoniam intellexeram interdum vna cum folio Indo vulgari ad nos adferri, atque id legitimum esse folium ex Garciæ nostri descriptione conijciam, (quandoquidem Tembul fructus longè sit diuersus vt ex Betre descriptione colligere licet) adpingendum hîc curaui ea magnitudine qua ad me missus est.

* Legit hîc noster Auctor folijs Golfam simile, quod ego Nympheæ reddidi, siquidèm aliam interpretationem habere non potui. At nostra exemplaria nusquam Golfam meminerunt, sed *Nereidem inde*, id est Nardi indicæ: quod satis euidens est argumentum Auicennæ interpretem in plurimis lapsum esse, aut alium inueniri Auicennã Arabicum. Golfam.

* Ego per Thalisafar Auicennam intelligere puto, id quod lib. 2. cap. 694. Talisifar describit, quodq; noster hic Auctor Macerẽ Græcorũ significare sequenti capite dicet.

De Maci CAP. XX.

NON dubium est, quin Macis de quo nunc acturi sumus, plurimum à Macere Græcorum discrepet, si vtriusque descriptionem & facultates consideremus. Cùm igitur recentiorum quidam, satis manifestè id demonstrarint, non opus esse existimaui eorum argumenta hîc recensere. Sed satis facturum me esse putaui si Macis & Myristicanucis historiam hic breuiter contexerem, quandoquidem Græcorum Macerem hoc tempore ignorari puto.*

EST igitur arbor quæ Myristicam nucem & Macim profert, Pyri magnitudine, foliis eiusdem, sed breuioribus et subrotundis; siue, vt verius dicam, arbor est Persicæ malo haud absimilis, breuioribus tamen foliis. Fructum fert duro cortice munitum, qui per maturitatem dehiscit, atque tenuiorem Nucis myristicæ historia.

corticem siue membranam quæ nucem cum suo putamine ambit, ostẽdit. Tenuis illa membrana Macis est. De externo cortice nullam mentionem facimus, tametsi hîc saccharo condiatur, & plurimum commendetur (cùm sit odoratus & grati saporis) in morbis Cerebri, vteri & neruorum. Maturo fructu, & dehiscente, vt dixi, cortice illo externo, calicum echinatorum, qui castaneas amplectuntur, modo: Macis Cocci modo rubescens conspicitur, pulcherrimo aspectu, bene onustis præsertim arboribus. Exsiccata nuce, dehiscit etiã Macis, & flaccescente rubore, aureum quodammodo colorem adquirit. Eius precium triplo maius quàm Nucis myristicæ.

Nucis myristicæ natales.

NASCITVR *autem hæc arbor in insula Banda. Inueniri etiam tradunt in Maluccis, sed non est fructifera, quemadmodum nec ea quæ in Zeilan prouenit.*

Nux myristica veteribus ignota.

FVIT *autem hæc Nux cum suo Maci veteribus Græcis incognita, quemadmodum Auenrois * etiam testatur, qui hoc medicamentum ex eorum numero recenset quæ Græcis incognita fuerunt: quamuis Serapio lib. simpl. cap. 2. in huius medicamenti descriptione, Græcorum auctoritate nitatur.*

Talisfar.

HVIVS *meminit Auicenna lib. 2. cap. 456. Nãm quam sub nomine Talisfar lib. 2. cap. 694. describit, Græcorum macer est.*

Chrysobalanus Galeni.

EOS *qui nostram Myristicam nucem Chrysobalanum Galeni esse volunt, satis conuincũt cum forma, tum color & temperamentum.*

CETERVM *hæc nux ab incolis eius regionis vbi nasci-*

naſcitur, Palla, *Macis verò* Bunapalla *vocatur* : *in Decan nux ipſa* japatri, *Macis verò* jaifol. *Auicenna lib.* 2. *cap.* 503. *lingua Arabica nucem vocari ſcribit* jauſiband, *id eſt*, *Nux Bandenſis*, *Macim verò* Beſbaſe , *cuius nominis deriuationem nunquam ſcire potui.*

Palla, Bunapalla, Iapatri, Iaifol.

Iauſiband. Beſbaſe.

HÆC *ſunt vera & legitima nomina Arabica, tametſi plerique Mauritani & Arabes & Turci alijs nominibus vtantur, quæ temporum iniuria deprauata ſunt, vt etiam in Serapione pleraque inueniuntur.*

MACIS *autem appellatur ea membrana quæ nucem amplectitur, à Maceris ſimilitudine, quẽ Græci rubentem depingunt.*

Macis à Macere nomen ſumpſit.

* Conſule Matthioli Commentarios in lib. 1. Dioſcoridis de materia medica cap. de Macere . Ludouic. Roman. lib. 6. cap. 24. & Maximilian. Tranſil. de Moluccis inſulis Nucis Myriſticæ hiſtoriam tradunt.

* Aut alia habet noſter hic Auctor Auenrois exemplaria, aut noſtra mendoſa ſunt. Nam ſecundum noſtra exemplaria Auenrois 5. Collig. cap. 42. ſuam ſententiã Galeni auctoritate ſtabilit.

De Garyophyllis CAP. XXI.

NVSQVAM *Dioſcoridem, aut Galenum Garyophyllorum mentionem feciſſe inuenio: tametſi Serapio ex Galeni auctoritate de Garyophyllis tradiderit. Quamobrẽ crediderim aut Galeni librum in quo de Garyophyllis diſſeruit, periſſe (nam liber de Dinamidijs falſo Galeno adſcribitur) aut Pauli potius quàm Galeni teſtimonio de his Serapionem ſcripſiſſe.*

Garyophyllon Dioſc. & Galignotũ.

GARYOPHYLLI *meminit Plinius libr.* 12. *cap.* 7. *in hanc ſententiam. Eſt, inquit, etiammum in*

GARYOPHYLLI CVM SVO FOLIO & fructu.

India Piperis grani ſimile, quod vocant Gæryophyllon, grandius fragiliusq;.

CETERVM *Caryophyllum, ſiue Garyophyllon vocatur Arabibus, Perſis, Turcis, et pleriſque omnibus ferè Indis* Calafur; *in Maluccis verò, vbi ſolũ gignitur, tum etiam in his regionibus dicitur* Chanque. *Nomina autem quæ in Pandectario ſunt* Armufel & Carrumfel, *aut imperitia librarij Arabici corrupta ſunt, aut ætatis vitio. Sed de nominibus minimè eſt altercandum, quandoquidem res ipſa omnibus perſpicua eſt.*

Calafur.

Chanque.

Armufel.

Carrumfel.

NASCITVR, *vt dixi, duntaxat Garyophyllõ in Maluccis inſulis, quæ ſunt quinq; numero (quarum primaria eſt Giloulo) nec procul nimium à mari, nec etiam locis mari nimis vicinis. Naſcitur etiam in Zeilan, nonnullisq; alijs locis, ſed nullibi fructifera eſt arbor, quàm in Maluccis.*

Garyophylli natales. Maluccæ inſulæ.

Garyophyllon in Maluccis duntaxat fructiferum.

PORRO *arbor eſt Lauri forma & magnitudine, foliis etiam laurinis ſed anguſtioribus, multis, prædita ramis, copioſo flore, primum cãdido, deinde virеſcente, poſtremum rufeſcente, qui induratus, eſt Garyophyllum ipſum *, clauum vocant, quod capitatus ſit in modum claui, exertis in aduerſum quatuor denticulis ſeſe ſtellatim decuſſantibus. Prouenit in extremis ramulis Myrti modo. Eſt autem flos hic viridis (vt à fide dignis viris accepi) adeo odoratus, vt reliquos flores odoris ſuauitate ſuperet. Cultores flagellant altiores ramos arboris, emundato prius circa arborem ſolo, ſiquidem nullum genus graminis ſub hac arbore naſcitur, omnem ſuccum ſiue humorem ad ſe attrahente arbore.*

Garyophylli hiſtoria.

bore. Decussi Garyophylli biduum aut triduum siccantur, deinde asseruantur, & Malacã aliasq; prouincias mittũtur. Ii Garyophylli qui in arbore hærẽt crassiores fiunt, neque ab alijs nisi vetustate differunt, tametsi falso existimarit Auicenna lib. 2. cap. 318. crassiorem hunc marem esse. Magni prouentus augurium est, si arbor plures flores produxerit quàm folia: idcirco non debent nimium flagellari arbores, quia vehemens & nimia flagellatio steriliores efficit. Pediculi oblongi è Fusti. *quibus dependent flores vulgo Fusti vocantur. Folia tanta odoris suauitate non fragrant vt ipsum Garyophyllum: sed neque ipsi rami odori sunt, nisi aliquãtulum siccati.*

Garyophylli arbor non colitur. NASCITVR *autem ipsa arbor sponte ex Garyophyllis decidentibus. Nam cùm nunquam huic desit pluuia quæ fructui alimentum præbeat qui in terram decidit, enascuntur arbusculæ quæ intra octennium quidem adolescunt, in annum verò centesimum perdurant, quemadmodum ipsi incolæ testantur.*

Garyophyllegium. COLLECTIO *Garyophylli fit à decimo quinto Septẽbris vsq; in Ianuariũ & Februariũ, non manu vt nõnulli volunt, sed violenta flagellatione vt iam dixi.*

FALSA *est eorum opinio qui Garyophylli arborem cum Moschatæ nucis arbore eandem esse putant. Nam Nux folia ferè rotunda habet, Pyri foliis similia. Garyophyllũ verò folio est Lauri *. Præterea Garyophyllum defertur in Bandam insulam procul inde dissitam, quæ Nucem profert.*

Garyophyllorũ gummi. SCRIBIT *Auicenna libr. 2. cap. 318. gummi Garyophyllorum simili facultate præditum esse cum*

Te-

*Terebinthina resina. Hãc ob causam percontatus sum ab ijs qui ex Maluccis Garyophyllum aduehũt, sed negant se huiusmodi gummi vidisse *. Non negauerim tamen omnes ferè arbores gummiferas esse; præsertim si vulnerentur. Sed hactenus nemo, quod sciam, expertus est.*

Garyophylli olim apud Maluccanos neglecti.

NVLLIVS *autem precij fuisse Garyophyllos intelligo apud Maluccanos, donec eò delati nauibus Chinenses, inde magnam eorum copiam in suam regionem exportarunt, & inde in Indiam, Persiam, & Arabiam. Conseruari autem in sua bonitate audio Garyophyllos, si marina aqua inspergãtur, alioqui teredinem sentire.*

Garyophyllorum vsus.

MVLTIPLICIS *vsus sunt Garyophylli tum ad obsonia, tum ad medicamenta: magis tamen expetuntur in Iaua crassiores illi & annotini Garyophylli: à nobis verò tenuiores, qui adhuc virides aceto & sale apud Maluccanos condiuntur, sed his teneriores saccharo asseruantur, hi mirum in modum palato grati sunt. Lusitanicæ mulieres quæ istic habitant è Garyophyllis viridibus aquam stillatitiã organis eliciunt mira odoris suauitate fragrantem, & cordis affectibus vtilem. Nonnulli sudores mouẽt ijs qui lue venerea diuexantur, Garyophyllis, nuce moschata, maci, pipere longo & nigro. Alij Garyophyllorum puluerem capiti admouent aduersus capitis dolores à frigida causa prouenientes. Mulieres Indicæ tum etiam Lusitanicæ eos mandunt commendandi halitus gratia.*

Garyophylli conditi.

Aqua stillatitia è Garyophyl.

NASCVNTVR *flores, qui à Garyophyllorum odore Garyophyllati nuncupantur, etiam in China-*

Garyophyllati flores.

rum regione, sed nequaquám odoris suauitate ita commendati, vt qui apud nos asseruantur.

Fructus Garyophyllos olens.

EST *etiam in insula cui D. Laurentio nomen, fructus quidam Auellanæ magnitudine cum suo putamine, aut eo amplior, qui Garyophyllos redolet, sed incõperti adhuc vsus.*

* Imo Garyophyllum ipsum nihil aliud est quàm rudimentum fructus, quemadmodum in malis, pyris, punicis atque plerisque alijs videre est. Nam flos ipse, qui quaternis foliolis constat, huic fructus rudimẽto insidet, multis fibris plenus, veluti Myrti flos ferè. Garyophyllũ etiam describunt Lud. Roman. lib. 6. cap. 25. & Maximilian. Transil. de Maluccis insulis. At quem M. Paulus Venetus lib. 2. cap. 38. exhibet, planè alia est planta.

* Huius folium Laurino est angustius, Salicis aut Persicæ mali folio simillimum, oblongiori tamen pediculo. Huiusmodi aliquando vidimus vnà cum Garyophyllorum ramulis muria condítus. Eos cum folio & fructu exprimi curauimus.

* Inter Garyophyllos qui Antuerpiã adferuntur inuenitur interdum gummi ex atro rufescens odorum sanè & quod prunis iniectum Garyophyllorũ odorem refert. Id fortè erit gummi illud ab Auicenna cõmemoratum, quod tamen affirmare non ausim, cùm eius vires nondum sint exploratæ.

De Pipere * CAP. XXII.

Piperis nascentis.

MAXIMA *Piperis quantitas prouenit in Malauar, tota ea maritima regione quæ à Promontorio Comorim ad Canãor vsq; pertingit. Nascitur etiam in Malaca maritimis, sed bonitate superiori cedens, & magna ex parte inane. Prouénit similiter & in Insulis Iauæ vicinis, & Sunda, & Cuda, alijsq; locis. Sed id totum in Chinarum regionem deportatur, & loco natali consumitur, præter id quod in Pegu & Martaban exportatur. Potissima etiã eius pars quod in Ma-*

lauar

PIRERIS VVA AD VIVVM
expressa.

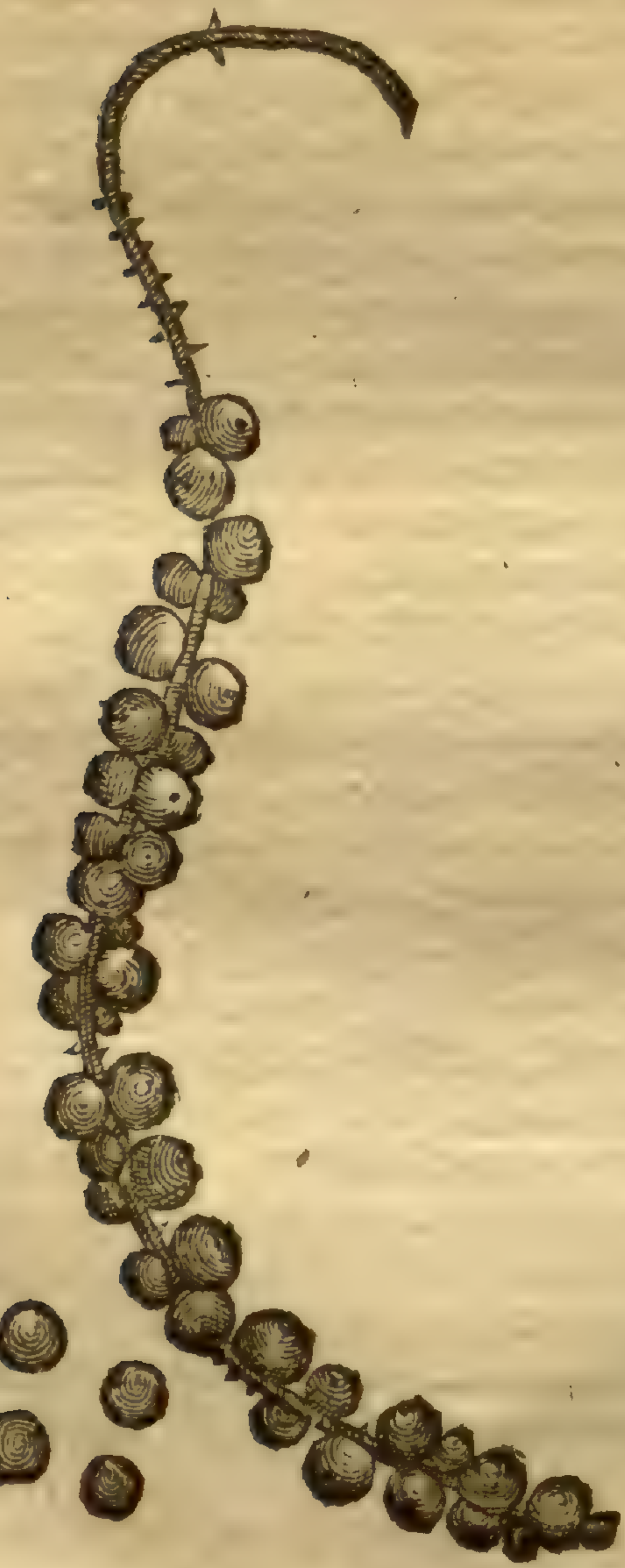

Lauar gignitur, in vſum incolarum cedit, tametſi regio admodum ampla non ſit, nonnihil etiam à maritimis eius regionis populis abſumitur. Pars eius defertur in Balagate bubulis corijs. Et magna copia (tametſi regio mandato ſit vetitum) à Mauritanis per mare Erythræum exportatur, id ſuffurantibus ipſis incolis.

Eæ ſunt regiones quæ Piper gignunt, quanquam & inuenitur ſupra Cananor qua Septentrionem ſpectat: ſed adeo exigua quantitate, vt ipſis incolis non ſufficiat, & externo importato opus habeant. Etenim non gaudet hæc planta locis deſertis & mediterraneis.

Piper iuxta Caucaſum non naſci.

Quàm verò procul à Caucaſo monte diſſitæ ſint hæ regiones, ex topographicis chartis ſatis patet.

Molanga.

NOMEN *eſt Malauarica lingua* Molanga, *Malacitana verò* Lada, *Arabibus medicis tum vulgo* Filfil, *tametſi Auicenna lib. 2. cap. 557. & 558. ſecundum Bellunenſis tralationē* Fulful, *& Piper longum* Darfulful *appellet &* Fulfel, *quem ſequutus eſt Serapio, lib. ſimp. cap. 367, vterq; Arabs. In Guzarate & Decan* Meriche, *& in Bengala* Morois: *longum verò, quod ſolummodo iſtic prouenit,* Pimpilim.

Lada.
Filfil.
Fulful.
Darfulful.
Meriche. Morois.
Pimpilim.

MIRVM *non eſt, ſi Theophraſtus, lib. 9. cap. 22. Dioſcorides lib. 2. cap. 153. & hos ſequutus in pleriſque Plinius, lib. 12. cap. 7. Piperis plantæ formam ac notas ignorauerint, & indigenam in ea deſcribenda fidem ſequuti ſint, ob regionum diſtantiam. Quod verò Arabes in eodem errore verſati ſint, & nonnulli etiam ex recentioribus, illud mirum.*

Piperis hiſtoria.

SERITVR *autem Piperis planta ad radices al-*

terius arboris (magna certè ex parte iuxta Faufel *arborem aut Palmam plantatam vidi) ad cuius vsque fastigium sese conuoluendo scandere solet: folijs raris, mali assyrij effigie, sed minoribus, & per extremum acutis, virentibus, gustu calidis aliquantulum, & foliũ Betre siue Betle, cuius antè memini, sapientibus. Fructus vuarum modo racematim cohæret, minores tamen sunt Piperis racemi, & ipse fructus minor, semperq; virens, donec siccetur, & plenam maturitatem consequatur, quæ incidit circiter medium Ianuarium.*

Radix pusilla, non Costo similis, vt voluit Dioscorides, lib. 2. cap. 150. quandoquidem Costus radix non est, sed lignum, vt peculiari capite dicemus. Dioscoridis lapsus.

INTER *verò eam plantam quæ Piper nigrũ fert, & eam quæ candidum, tam exigua est differentia, vt à nemine quàm ab incolis dignosci possint: quemadmodũ vitẽ quæ vuam fert nigram ab ea quæ candidã fert non dignoscimus, nisi cùm vuas habent, & eas quidem maturas.* Exigua inter plantam Piperis nigri & albi differentia.

QVÆ *autem longum Piper profert, longè alia est planta: etenim non plus habet similitudinis cum superioribus, quàm faba cum ouo. Præterea Piper longũ in Bengala nascitur, quæ regio quingentarum leucarum spacio à Malauar distat, vbi Candidum & Nigrum gignuntur.* Piper longũ.

PRECIVM *longi Piperis in Bengala est vnius Lusitanici aurei cum semisse in singulas centenas libras. In Couchin verò vbi plurimum Nigrum nascitur, quinq; Lusitanicis aureis emi solebant centena libra: sed abhinc quadriennio aut quinquennium, quod*

in

in alias etiam regiones importari cœperit, quindecim aut viginti Lusitanicis aureis emendæ sunt. Piperis autem nigri precium in centenas libras est duorum Lusitanicorum cũ semisse natali loco: at in Bengala duodecim Lusitanicis emuntur totidem libræ Nigri.

Piper album rarum.

CANDIDI *plantæ rariores sunt, nec nisi certis Malauar & Malacæ locis rarè nascuntur. Solet Magnatum mensis inferri: eo enim vtuntur quemadmodum nos sale*. Venenis resistere & ocularibus medicamentis vtile esse asserunt, quod & Dioscorides lib. 2. cap. 150. annotauit, atque vtinam totã huius plantæ historiam tam verè descripsisset.*

Brasma. Brechmasin.

SED *nec Brasma vocabulum, quod apud eundem Dioscoridem ibidem legitur, nec Brechmasin quod apud Plinium, lib. 12. cap. 7. vnquam his in regionibus audiui, aut auditum puto.*

CONDIVNTVR *aceto aut sale virentes adhuc & immaturi Piperis nigri racemi, * & vsui asseruantur.*

Piperis temperamentũ.

ARABES & *Persæ medici Piper calidum tertio ordine constituunt. Sed Empirici, cuiusmodi sunt maxima pars Indicorum medicorum, frigidum Piper faciunt, vt & pleraq; alia aromata quæ excalfaciunt.*

ORATOS *autem omnes Medicos volo vt Piperis candidi loco (quod calidius est & odoratius) Nigrũ non præscribant, nisi candidi sit penuria. Similiter ne longum Piper candidi aut nigri loco substituant, cùm prorsus diuersæ sint plantæ, & nigrum cum candido magis conueniat.*

CETERVM *ne quod Piperis genus desit, mentionem*

tionem hîc ſubijcere libuit eius Piperis quod linguæ Malauarica à Canara nomen ſumpſit. Eſt autem id inane, eoq; vtuntur in pituita à capite euacuanda dentiumq; doloribus: nonnulli & in Colerico quem vocãt affectu. Eius autem formam deſcribere ſuperuacaneũ exiſtimo, quoniam in Luſitaniam non deportatur.

Piper Canarinum.

* Piperis hiſtoriam etiam deſcribit Ludo. Roman. lib. 5. cap. 14. & lib. 6. cap. 19. ſed paululum à noſtro Auctore variat.

* Vidimus Vlyſſipone candidum Piper, & inde nobiſcum attulimus, grano non rugoſo, ſed pleno, acriore & odoratiore quàm nigrum, Vlyſſipone tamen neglectum. Ex Indijs verò copioſum, ſaltem quod medicamentis ſufficeret, habere poſſemus, ſi Luſitani Pharmacopolæ paulò diligentiores eſſent. Inuenitur tamen interdũ Antuerpiæ apud myropolas nigro permiſtum.

* Eiuſmodi racemos interdum cum Gingiberis radicibus muria conditis Antuerpiæ reperire licet, oblongos quidem illos & graciles, neque ita farctos vt ſunt vuarũ racemi. Eius iconem ad viuum expreſſam, hîc adiecimus.

Olim Antuerpiam inuehi ſolebat aliud Piperis genus, quod Luſitani Pimenta del rabo, id eſt caudatum Piper, appellabant: ſed metuens Rex Luſitanus ne legitimũ Piper alterius inuectione vileſceret, id amplius inuehi edicto vetuit. Erat id Cubebis ferè ſimile, pediculo præditum exiguo, rotundum, plenum, aliquantulum rugoſum, nigricans, eadem acredine qua Piper præditum, aromaticum, racematim (vt ab ijs qui racemos habuerunt didicimus) cohærens. Amomum, nonnulli periti perperam exiſtimarunt.

De Cubebis CAP. XXIII.

Piperi cubebæ ſimile

Tametsi Cubebis rarò in Europa vtamur, niſi in Compoſitionibus: attamen apud Indos magnus earum in vino maceratarum eſt vſus ad excitandam venerem; tum etiam in Iaoa ad excalfaciendum ventriculum.

Cubebe, Quabeb, Quabebechini, Cumuc, Cubabchini.

APPELLATVR *hic fructus ab Arabibus medicis* Cubébe *&* Quabeb; *à vulgo* Quabebechini: *in Iaoa, vbi frequens nascitur*, Cumuc; *à reliquis Indis, praterquàm in Malayo*, Cubabchini. *Non est autem sortitus hanc appellationem, quod in China nascatur, quandoquidem ex Cunda & Iaoa, vbi pluri-mus est, in Chinam perferatur: sed quoniam Chinenses, qui Oceanum Indicum nauigabant, hũc fructum, quem in iam enumeratis insulis emerant, cum alijs mercibus in alios maris Indici portus & emporia deferebant.*

Cubebe historia.

CETERVM *similis est hæc planta Malo vulgari, minor tamen, foliis Piperis sed angustioribus, per arbores Hederæ modo repit, aut, vt verius dicam Piperis modo: non est Myrti effigie, aut foliis similibus Myrto. Fructus racematim cohæret, non quidem vt in vua coniunctim, sed singulis granis ex suis pediculis dependentibus. Flos est odoratus.*

Monachorũ lapsus.

SILVESTRIS *est hæc planta & sponte nascens, non domestica, neq; multorum generum, vti falso Monachi Cõmentatores in Mesuen sub finẽ primæ partis dist. 1. cap. 36. putarunt.*

Cubebe decoctæ ad nos perferuntur.

TANTA *autem in existimatione est fructus hic etiam vbi nascitur, vt eum incolæ decoquant, ante quã efferri sinant, metuentes ne alibi satus enascatur. Hinc fieri pato vt corruptioni magis sit obnoxius cum hîc, tum in Europa.*

HÆC *à Lusitanis fide dignis accepi, qui longo tempore in insula Iaoa habitauerunt.*

Cubebe non sunt Piper.

NON *est Piperis genus (vt putant nonnulli) quoniam*

niam plurimum Piper ex Cunda aduehitur quod nihil differt à Malauarico. Hæc verò planta cum fructu diuersi generis est, minimáque quantitate istic nascitur.

PVTAT *Matthæus Syluat. cap. 381. ex Serapionis & Arabum auctoritate Cubebas nihil aliud esse, quàm Dioscoridis Myrtum syluestrem, quem Ruscum vocãt; aut Carpesium Galeni. Sed fallitur. Nam cum Serapio, alijq; Arabes qui in lingua Græcá multũ versati non erant, à Dioscoride & Galeno nihil esse prætermissum existimarent, si quas facultates in simplicibus à Græcis descriptis inuenirent conuenientes cum ijs quibus prædita erant Indica medicamenta auditu tantum illis cognita, idem medicamentum esse ilico crediderunt. Non esse autem Myrtum syluestrem, clarius est quàm vt demonstrari debeat. Carpesium verò aliud esse à Cubebis, argumentis euincere possem si opus esset.* Matth. Syluatici error.

LAVDATVR *Carpesiũ Ponticum, plurimũq; in Syria nasci tradunt. Sed si Cubebæ sunt Carpesiũ, cur Cubebas ex India petunt Turci & Syri, magnoq; redimunt, cùm non inuecto vti possent, & sine magno sumptu? Carpesium item Galenus libr. 1. de Antidot. describit festucarum tenuium modo: quàm verò festucis dissimiles sint Cubebæ, quis non videt?* Carpesium non esse Cubebas.

NON *defuerunt qui Cubebas asserere sint ausi Viticis esse semen: cùm verò vtriusque historia & facultates planè dissimiles, talium sententiam omnino conuellant, plura de his agere superuacaneum esse duco.* Cubebæ Viticis fructus non est.

FAGARA AVICENNAE.

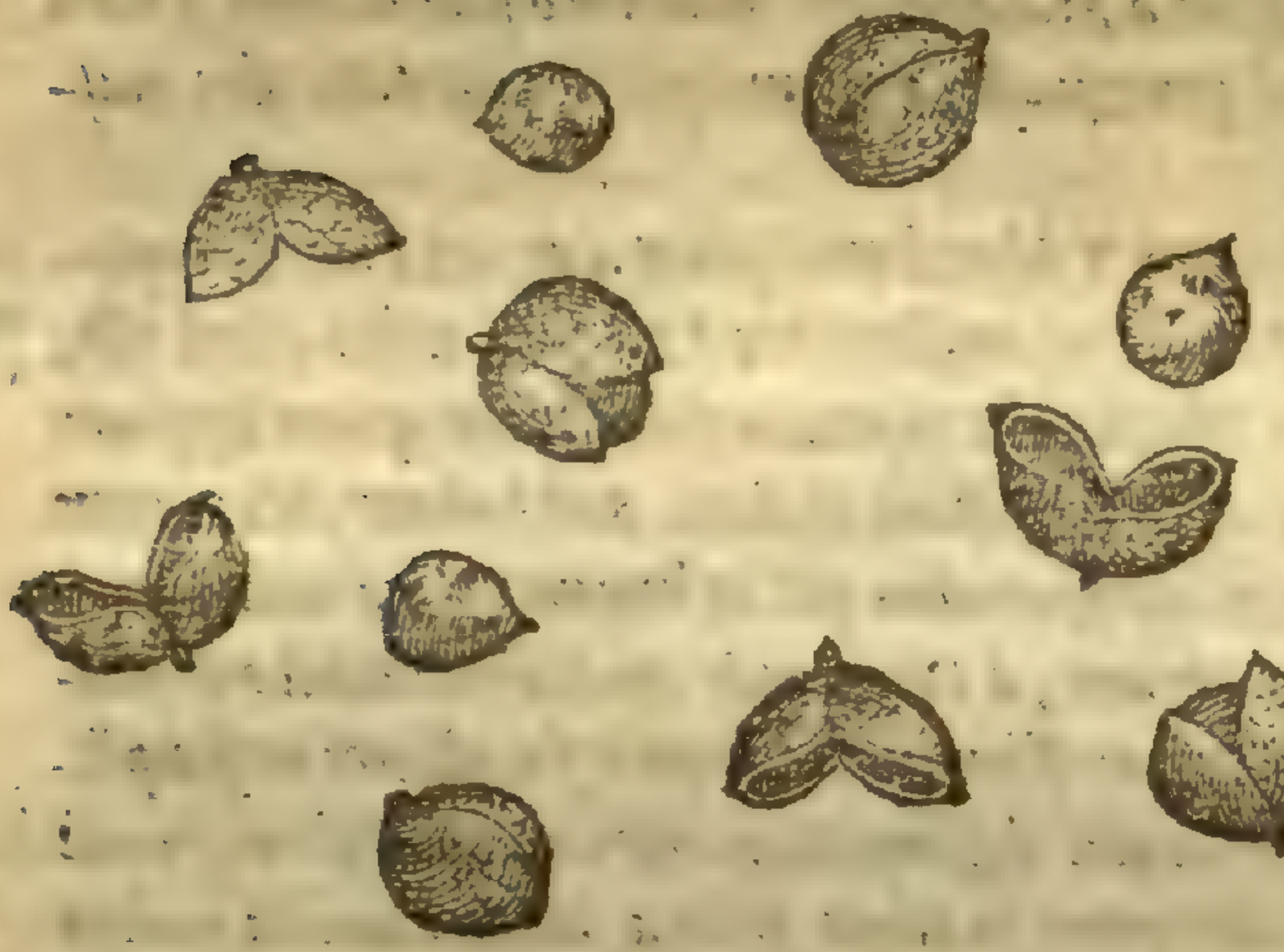

*Cubebarum facultates in memoriam mihi reuocarũt Fagaræ historiam apud Auicennam, quę ferè ijsdem cum Cubebis viribus prædita est. Cùm igitur commodiorem in hac Epitome locũm non haberem, cui eius iconem & historiam insererem, operæprecium me facturum existimaui, si eam hîc darem.

Est itaque Fagara fructus Ciceris arietini magnitudine, cortice tenui constans ex cinereo, nigricante, cui subest tenue putamen nucleum continens satis solidum, & tenui nigraque membrana obductum. Integer fructus cũ magnitudine tum forma & colore adeo similis est ei quẽ nostræ officinæ Cuculum indum, Itali Coccole di leuante appellant, vt primo aspectu fallere, & pro eo sumi possit.

Meminit huius Auicenna cap. 766. in hunc modũ. Fagara quid est? Granum simile Ciceri habens granũ Mahaleb, & in concauitate eius est granum nigrum sicut Scehedenegi, & asportatur de Sofale. Collocat verò eam in tertio calefacientium & siccantium ordine, atque stomachi & hepatis frigiditati vtilem esse, concoctionemq; iuuare, & aluum constringere scribit.

De

De Cardamomo CAP. XXIIII.

QVOD *Cardamomum vocant, Aroma eſt ijs in regionibus probè cognitũ, in quibus magnus eius vſus eſt. Eius etiam magna pars in Europam Africam & Aſiam euehitur. Quam verò rectè ſit illi inditum Cardamomi nomen, alijs diſceptandum relinquo: Auicenna libr. 2. cap. 159. ſanè peculiare caput inſtituit de Saccolaa, quod duûm eſſe generum tradit, alterũ* Saccolaa quebir, *id eſt, magnum, alterum verò* Saccolaa ceguer, *id eſt, minus. His nominibus cognitum eſt vtrumq; Cardamomum tum Medicis Arabibus, tum Mercatoribus.*

Cardamomum.

Saccolaa quebir.

Saccolaa ceguer.

IN *Malauar vocatur* Etremelli, *in Zeilan* Ençal, *in Bengala verò, Guzarate, & Decan, interdum* Hil, *interdum* Elachi, *idq; inter Mauritanos; nã ab Gentilibus indigenis omnium prouinciarum enarratarum* Dore *nuncupatur. Qua diuerſitas ſummam illam nominum confuſionem inter Arabes ſcriptores peperit (etenim nonnulli Indicis vocabulis vſi ſunt, alij verò Arabicis) & multis errandi occaſionem præbuit. Nam quod alterum Serapio.* Saccolaa, *alterum* Hilbane *vocat, mendoſum eſt exemplar, &* Hil *duntaxat ſcribendum erat. Etenim ſi* Bane *omnino adijciendum volumus, potius* Bara *dicendũ erat, quod lingua Canarina magnum ſonat.*

Etremelli, Ençal, Hil.

Elachi.

Dore.

Hilbane.

NIHIL *igitur aliud eſt* Saccolaa *omnibus Arabibus nuncupatũ, aut Saccule Auicennæ, aut* Elachi, *quàm quod Cardamomum vulgo appellant, Veteribus cum Græcis, tum Latinis planè ignotum, vt ex eorum monumentis colligere licet. Siquidem Galenus libr. 7.*

Cardamomũ hoc veteribus ignotũ fuit.

simp. med. Cardamomum scribit non esse tam calidæ facultatis quàm Nasturtiũ, sed suauius & magis fragrans, cum quadam amaritudine: quæ omnes notæ nostro Cardamomo non conueniunt, vt experientia docet. Dioscorides lib. 1. cap. 5. verò commendat quod ex Comagene, Armenia, Bosphoroq; deuehitur (tametsi in India quoque & Arabia prouenire dicat) eligendumq; scribit plenum, frangenti contumax, gustu acre, subamarum, odore caput tentans. Nostrum cõtra Cardamomũ in illas regiones defertur, è quibus Dioscorides suũ deuehi scribit. Sed neq; id frangenti contumax est, neque caput tentat, neque amarum, neq; gustu adeo acri, vt Caryophylli.

Cardamomi genera 4. Plinio.

PLINIVS *lib. 12. cap. 13. quadruplex esse Cardamomi genus scribit, sic inquiens. Simile his & nomine, & frutice Cardamomum, semine oblongo. Metitur & eodem modo in Arabia. Quatuor eius genera. Viridissimum ac pingue, acutis angulis, contumax fricanti, quod maximè laudatur. Proximum è rufo candicans. Tertium breuius atq; nigrius. Peius tamen variũm & facile tritu odorisq; parui: qui verus, Costo vicinus esse debet. Hoc & apud Medos nascitur. Hæc Plinius, tametsi tam Dioscoridi, quàm ceteris Græcis vnicum tantum extet Cardamomi genus.*

SED *nullum ex prædictis cum nostro quidquam commune habet, quod fragile esse debet, siliqua candicante, granis intus nigris.*

Sacolaa historia.

SERITVR *verò id leguminũ modo, altitudine, quando summa, cubiti, in quo dependent siliquulæ granula interdum vsque ad viginti continẽtes, non, vt*

Cordus

*Cordus in lib. 1. Dioſc. ſcripſit, Glandis aut Auellanæ magnitudine *.*

HVIC *autem errori occaſionem præbuit Dauus ille* Terentianus, *omnia perturbans, Gerardum Cremonenſem * interpretem intelligo, qui cùm hoc medicamentum ignoraret, nomen illi ex Græcis pro arbitrio indidit, tametſi legitimum Arabicum nomen in integro & non mutatum reliquiſſe præſtitiſſet.* Dauus Terentianus.

QVAM *Ruellij lib. 2. ca. 5. opinio ſit erronea qui nobis Capſicon, aut Siliquaſtrũ pro Cardamomo Mauritanorum proponit, omnibus notiſſimum eſt.* Ruellij error.

AD *ea verò quæ Lacuna lib. 1. cap. 5. commentarijs ſuis in Dioſcoridem ſcribit, ſatis proteruè in Arabes inuectus, ſic reſponſum volo. Neq; eius Melegheta Cardamomum eſſe Dioſcoridis, ſiquidem ignota fuit Dioſcoridi: neque Cardamomum maius coloris eſt cinerei: neque Nigella tertium id genus quod in officinis haberi aſſerit, quandoquidem Nigella totis his prouincijs non naſcatur.* Lacunæ error. Melegheta. Nigella.

CETERVM *non multum fortè refragabor ijs qui* Cordumeni *Arabum, Cardamomũ Græcorum eſſe putant: quandoquidem Serapionis & Auicennæ* Saccolaa *Græcis eſt ignota, vti ſuprà diximus. Quod verò* Saccolaa *vtendum negent, quoniam Græci de eo nihil ſcripſere, non concedo; multis enim experimentis comprobatum eſt pleriſq; morbis perutile eſſe: eoq; vtendum cenſeo in omnibus compoſitionibus Arabum & Recentiorum qui Arabes ſequuti ſunt.* Cordumeni.

QVOD *verò Melegueta, Cardamomum minus non ſit, ſatis ex vtroque genere quod in his regionibus* Melegueta Cardamomũ non eſt.

Saccolaa duo genera.

nascitur, manifestum est: quorum alterum Cardamomum, vt vocant, maius est: aliud minus, eiusdem tamen formæ, & duntaxat magnitudine differentia.

Saccolaa delectus.

OPTIMVM *autem censetur minus, quod odoratius est altero, & secundum facultatem maius dici potest.*

PROVENIT vtrumq; in India, præsertim verò ab Emporio Calecut vsq; ad Cananor, tametsi alijs etiã locis Malauar, et in Iaoa nascatur, nõ tamen adeo copiosum, neq; cortice adeo candido.

Saccolaa vsus.

MVLTVS *eius vsus est in his prouincijs, siquidẽ vna cum Betre (veluti suprà diximus) manditur, pituitaq; caput & stomachum expurgat, & Serapijs admiscetur.*

Matth. Sylvatici error.

FALSVM *autem est quod Mattheus Syluaticus cap.* 117. *scripsit, Indos eius radice aduersus febris circuitus vti *, nasciq; in tuberibus quarundam arborum. Nam exili est admodum radice, nec nisi satum prouenit, solo antè ignibus perusto, vt facilius enascatur.*

* Cordus in libr. 1. Dioſc. Cardamomum maius ficus propemodum magnitudine facit, minus verò Auellana minus. Sed lib. 4. de plantis Cardamomum mediũ Auellanæ grãdi æquale facit. Matthiolus similiter Cardamomi iconem ficus forma & magnitudine exhibet: cùm tamen nihil aliud sit quàm Melegueta suo inuolucro tecta, quæ sanè inter Cardamomi vulgaris siue Saccolaa Arabũ genera ex nostri Auctoris sententia recipienda nõ est.

* Pandectarius eius meminisse inuenietur cap. 117. in nostris autem exemplaribus apud Rhasin haud facile inuenies.

* Nullam huic similem facultatem nostra Pandectarij, qui Matthæus Syluaticus est, exemplaria tribuunt.

De

FAVELL CVM SVO INVOLVCRO, ET involucro exemptum.

AVELLANÆ INDI cæ genus oblongum.

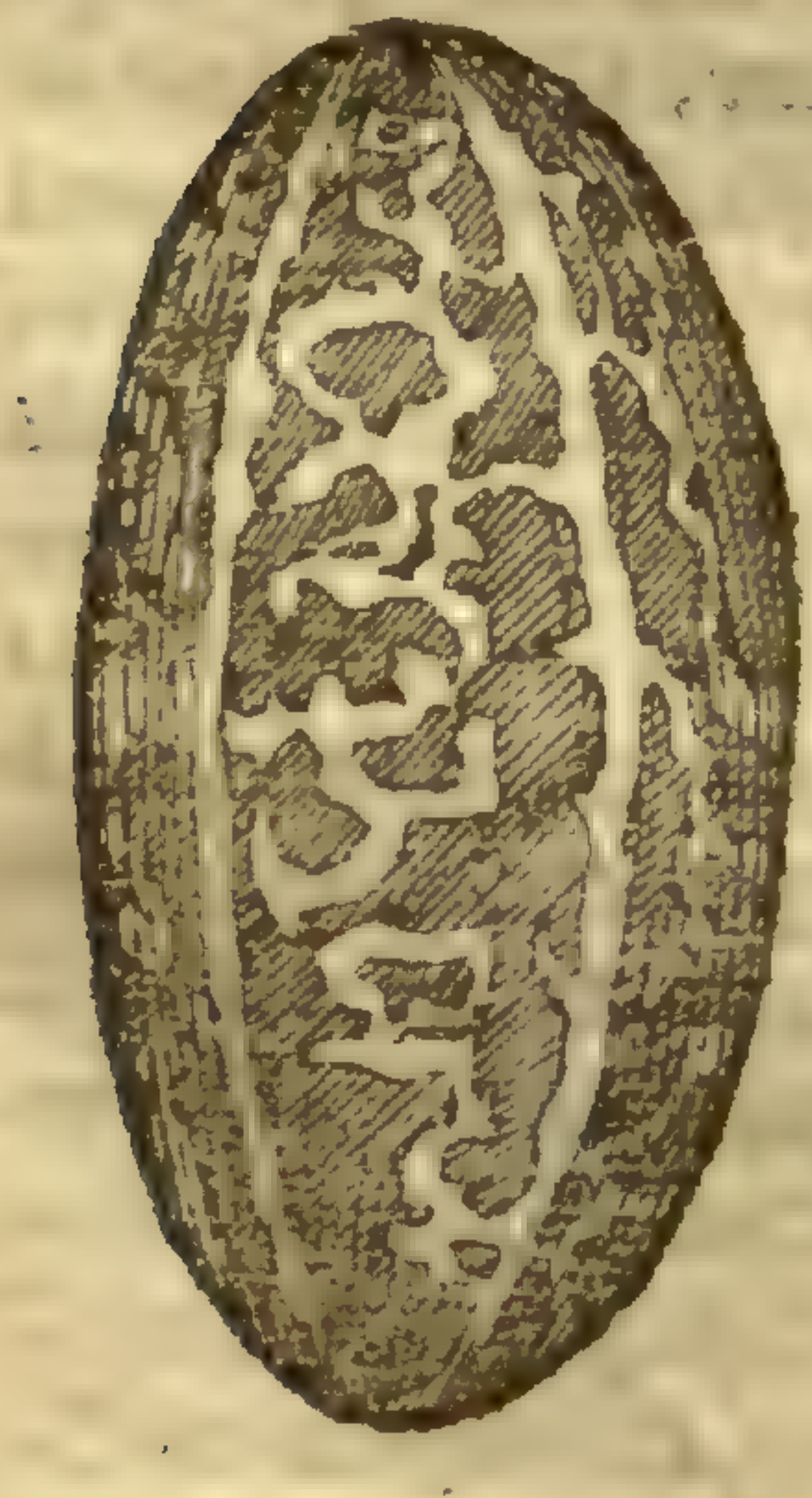

De Faufel CAP. XXV.

IMPROBE *faciunt qui pro* Faufel, *Santalum rubrum ſubſtituunt, quod plerumq; alio ligno rubro perſimili adulteratur: eſt enim vtrumque inodorum, vt in Sãtalo diximus. Faufel verò & minoris emitur, nec adulteratum eſt, poteratq; facile in Luſitaniã deferri cum alijs Aromatibus, ſi aut Pharmacopolæ, aut Medici curioſi magis eſſent, idq; adferendum curarẽt.*

Faufel vulgare eſt.

Faufel. Filfel, Fufel,

DICITVR *autem Arabibus* Faufel (*tametſi corruptè Auicenna lib. 2. cap. 262.* Filfel & Fufel) *tum etiam in Dofar et Xaël portubus Arabicis: in Malaar* Pac *à vulgo, à Nobilioribus verò* Areca, *quo nomine vtuntur Luſitani qui in Indijs habitant, quoniã primũ ea regio fuit illis cognita: in Guzarate & Decan*, çupari: *in Zeilan*, Poaz: *in Malaca*, Pinan: *in Couchin*, Chacani.

Pac. Areca.

çupari, Poaz, Pinan, Chacani.

NASCITVR *plurimum in Malaar; in Guza rate & Decan pauca quantitate, idq; duntaxat in maritimis, ſed laudatum, præſertim in Chaul, quod defertur Ormuz. Optimum item prouenit in Mombaim inſula, quam mihi Rex Luſitaniæ dono dedit excepta emphyteuſi. Laudatur etiam quod in regione Baçaim prouenit, atque id defertur in Decan cum eo quod in Gauchim naſcitur nigrum & puſillum, durũ admodum poſtquam ſiccatum fuerit. Naſcitur etiam in Malaca, ſed tam parua quantitate, vt vix incolis ſufficiat. Item in Zeilan magna copia, ſed candidum, quod in eam partem regionis Decan defertur quæ Cotamaluco paret, tum etiam in Biſnaga. Defertur etiã ex Zeilan in Ormuz, Cambaya, & in inſulas Maldi-*

Faufel naſcitur.

Mombaim inſula.

uas, siue Nalediuas. Et tametsi scribat Serapio libr. simp. cap. 345. Arabiam non alere Arecam (de mediterraneis locis, & magna ex parte intelligẽdum id est) nascitur tamen laudata, sed exigua in Dofar & Xaël locis maritimis. Amat enim hæc arbor maritima loca, & mediterranea respuit, alioqui magna cum diligentia sereretur, quoniam singulis diebus eam edunt cum Mauritani, tum Moalis (genus hominum id est, qui Ali vt dixi, generum Machometi sectantur) etiam in suis ieiunijs cùm à Betre abstinent. Masticant enim Arecam cum Cardamomo, purgãdi ventriculi & cerebri gratia. Moalis.

ADMISCENTVR Faufel siue Areca, eadem quæ supra Betre admisceri diximus: tametsi, Betre calidum sit, Areca verò frigida & sicca. Sed & admiscetur Lycium, quoniam vtrumq; gingivas confirmat & dentes stabilit, stomachum roborat, & vtile est aduersus sanguinis reiectiones, vomitus, & alui profluuia. Faufel mixtura.

EST autem ipsa arbor recta, fungosa materie, foliis Palmæ, fructu nucis Moschatæ, minore tamen, aut iuglandibus exiguis simili, intus duro, & candidis rubentibusq; venis respersо, non planè rotundo, sed altera parte sessili: quæ tamen nota non omnibus Arecæ generibus conueniunt. Integitur hic fructus inuolucro admodum lanuginoso & foris subflauo, perquam simili Dactylis, cùm maturuit, & ante quàm siccatus sit. Immaturus verò, stupefacit & inebriat; editur autem immaturus à nonnullis, vt, veluti inebriati, dolorum cruciatus non sentiant. Faufel historia.

SICCATVM verò fructum sic parant. Contu-

Faufel præparatio & vsus.

ſam nucem Faufel in tenuiſſimas partes cũm Lycio, & folio Betre cui exemptus ſit neruus maſticant, veluti in Betre diximus, & priorem ſaluam quæ cruenta eſt expuunt, eaq; ratione cerebrum & ventriculũ expurgant, gingiuas et dentes ſtabiliunt. Potentiores ex Faufel, Lycio, Cæphura, Ligno aloës, & Ambari momento formas orbiculares ſiue paſtillos cõponunt quos maſticant.

SCRIBIT *Serapio lib. ſimp. cap. 345. excalfacere, & amaritudinis particeps eſſe. Sed cùm deguſtaſſem, nullum calorem deprehendi; verùm cum inſipiditate adſtrictoria facultate præditum eſſe comperi. Itaq; puto aut Serapionem hanc Arecam non nouiſſe, aut, ſi nouerit, eam nunquam deguſtaſſe.*

Aqua ex Faufel.

EX *ea viridi aquam ſtillatitiam vitreis organis elici iubeo, qua maximo cum ſucceſſu in bilioſis aluũ profluuijs vtor. Sed arcanum id mihi hactenus fuit.*

* Nucem Faufel cum ſuo integumento nobis aliquando communicauit Petrus Coldemburgus Pharmacopola, vir eruditus & rei herbariæ peritiſsimus.

INVENIVNTVR interdum aliæ nuces oblongæ quę Faufel cum ſuo inuolucro magnitudine æquant, præduræ, & foris nigricantes, quæ per medium ſectæ Nucẽ myriſticam mirum in modum æmulantur. Forte Faufel genus erit, aut aliquid ſimile. Sed cùm duntaxat vetuſtate exſucca videre licuerit, de eius guſtu & temperamẽto nihil pronunciare poſſum. Vtriuſque iconem expreſsimus.

MEMINIT etiam Arecæ Lud. Romanꝰ. lib. nauig. 5. cap. 7. in hunc modum. Edere ſueucrunt (de rege & magnatibus vrbis Calecut loquitur) fructum quendam cui *Chofolo* (Faufel intelligit) nomen eſt. Hunc mittit arbor *Arecha* nomine, Palmæ non abſimilis, quę cariotas gignit, & conſimiles producens fructus. Miſcent inſuper contritas oſtrearum conchas calcis inſtar. Hæc ille. At ridiculũ

eſt

est quod idem lib. 4. cap. 2. scribit, quoniam quæ sanitatis tuendæ causa eduntur, præsentissimum esse venenum asserat. At Sultanus, inquit, letho traditurus è Satrapis quempiam, ad se accersitum cui mors imminet, nudũ sibi assistere compellit, moxq; edit nonnullos fructus, *chofolos* vocitant, instar nucis myristicæ; mandit etiam quædã herbarum folia, modo mali Assyrij, *tambolos* nominant, addit etiam attritarum concharum ostreæ calcem, simulq; cuncta mandendo ruminat. Tandem in cum quem cupit occidi, expuit, aspersoq; eo, continuo mors subsequitur, presentaneo veneno vitam perimente: nam vbi in hominem, vt præmissimus, expuerit contrita venena, intra mediæ horæ spatium perfusus veneno in terram corruens efflat animam.

De Nuce Indica. * CAP. XXVI.

NVLLAM *arborem vsibus humanis aptiorem inueniri puto, quàm sit Palma Indica, veteribus Græcis, quantum cõijcio, incognita, & Arabibus ferè neglecta, qui pauca admodum de ea scripserunt.* Palma indica.

AVICENNA *lib. 2. cap. 506. eam vocat* Iausialindi, *quod* Nucem indicam *sonat: Serapio libr. simp. cap.* 228. *& Rhases libr. 3. de re med. cap.* 20. *arborem ipsam* Iaralnare *, id est, Arborem nuciferam. Vocatur autem vulgo ipsa arbor* Maro, *& fructus* Narel, *quod vocabulum* Narel *cõmune est Persis & Arabibus: in Malauar, arbor ipsa* Tengamã-ran, *fructus verò maturus* Tenga, *sed viridis adhuc et immaturus* Eleni, *& Goæ* Lanha: *in Malaio, arbor* Trican, *ipsa nux* Nihor; *cui nos Lusitani nomen Coquo indidimus ob tria illa foraminum vestigia quibus Cercopitheci, aut alterius similis animalis caput repræsentat.*

Iausialindi. Iaralnare. Maro, Narel. Tengamarã, Tenga, Eleni, Lanha, Trican, Nihor, Coquo.

ARBOR *est vastæ magnitudinis, foliis Palmæ aut*

Nucis indicæ historia.

aut Arundini similibus, aliquantulum tamen latioribus: flore Castaneæ, materie fungosa et ferulacea. Gaudet arenoso solo & mari vicino, vt in mediterraneis haud facile sit reperire. Seruntur ipsæ nuces, ex quibus enatæ plantæ transplantantur, & paucis annis adolescunt & fructiferæ fiunt, præsertim si diligenter colantur. Nam hyeme, cinere aut stercore rigari volunt, æstate aqua: lætiores tamẽ euadũt, si secus ædificia plantentur, quia videntur sordibus & luto gaudere.

MATERIES *ligni, cùm sit procera, ad plurima perquam vtilis est, ita vt interdũ in Nalediua insula, Maldiuam vulgo, vt diximus, vocant, ex hac arbore naues fabricentur, atq; clauis, malis, velis & rudentibus armentur. Ex ramis qui in Malauar* Olla *appellantur, fiunt ædium tecta & nauium tabulata & opercula.*

Olla.

PORRO *has arbores in duo genera distinguunt. Alterũ enim fructus ferẽdi causa asseruãt. Alterũ çurræ cogendæ gratia, quæ est vinum mustum: hæc autẽ decocta, ab incolis* Orraqua *vocatur. çura verò in hunc modum cogitur. Præcisis ramis, vascula alligantur ad liquorem, çuram vocant, excipiendum, quem vt ex altioribus ramis colligant, arborem conscendunt aptatis ad pedes compedibus & laqueis, aut foramina quædam in arbore facientes, vt commodius ascendere possint. Hæc Sura destillatur aquæ ardentis modo, vinumq; extrahitur aquæ ardenti per omnia simile, vt etiam pannus lineus eo madefactus non secus ardeat, quàm si aquæ ardenti intinctus foret. Vocatur autem stillatitius hic liquor* Fula, *id est, flos: quod reliquum est*

Cocci duo genera.

çura.

Orraqua.

Fula.

est Orraqua *appellatur admisto stillatitij liquoris momento*. E çura *vel* Sura (*ita enim pronunciandū est*) *antequam exstilletur, insolata, fit acetum satis interdum acre. Exempto priore vasculo, si vulnus in arbore factum adhuc Suram exstillet, seruatur ea, & solis æstu vel igni densata, sacchari modo coit, id* jagra *vocant*. *Optima censetur quæ in Naledina insula nascitur: ea non nigricat veluti ea quæ in alijs regionibus gignitur.*

jagra.

TEGITVR *nux adhuc recens tenero admodū cortice, Cinaræ, dum gustatur, saporem referente. Constat tenera valde & dulci medulla, quæ in se cōclusam aquam suauem & dulcem habet & fastidium non parientem, multoq; tempore durantem. Quantò autem recentior est nux, tantò eius liquor suauior est, tū etiā medius cortex qui amygdalis suauitate non cedit, editurq; à nonnullis cum* jagra, *cuius paulò antè meminimus, aut cum saccharo: aut ex eo trito lac exprimitur cū quo coquitur Oriz ā non minus suauis quàm si cum lacte caprino decocta esset: aut ex eo & auium quadrupedúmue carnibus edulia parantur* Caril *illis nuncupata. Maturior verò facta nux, cōtinet quidem etiam liquorem, sed non adeò suauem vt prior, quiq; interdum acescat.*

Caril.

NVCES *istæ recentes siccatæ atq; superiori cortice delibratæ & confractæ, ab indigenis* Copra *vocantur, deuehunturq; in Ormuz, Balaguate, aliasq; regiones quibus rariores sunt quàm vt exsiccari possint: aut in eas prouincias quæ his omnino carent. Suaues sunt, ijsq; vtimur tanquam castaneis siccis.*

Copra.

Gra-

Gratiores multo sunt palato, quàm quæ integræ in Lusitaniam perferuntur.

Oleum ex Copra.

EX *ijsdem fragmentis, siue Copra, limpidissimum oleum magna copia torculari exprimitur, nõ modò ad lucernas vtile, sed etiã Orizæ coquendæ aptum. Duo verò exprimuntur ex his nucibus olei genera.*

Oleum ex Cocco recenti.

VNVM *ex nucibus recentibus contusis calida affusa aqua, quibus expressis oleum aquæ supernatat. Hoc vtimur ad purgandum excrementis ventriculum & intestina: purgat enim leniter & sine aliquo nocumento, multi Tamarindorum expressionem addunt, et vtile medicamentum esse sæpius sum expertus. Si hoc oleum intelligunt Auicenna lib. 2. cap. 506. & Serapio, lib. simp. cap. 228. cùm id butyro præferunt, recte sentiunt mea sententia. in eo verò falluntur, quod ventrem minus lenire dicant, quàm butyrum.*

Olei ex Copra facultates.

ALTERVM *genus olei id est, quod superius ex Copra exprimi diximus. Id præter iam dictas facultates, nèruis admodum est vtile. Siquidem magnam huius vtilitatem quotidie experimur in neruorum contractionibus & articulorum doloribus antiquis: hoc enim inunctum ægrum cupæ grandi quæ hominem capere possit imponimus, ibiq; dormire & quiescere concalefactum sinimus magno cum adminiculo. An verò lumbricos enecet, vt scribunt Auicenna locis iam citatis & Serapio, nondum expertus sum. Quod verò ipsam nucem eadem facultate præditam scribant, non modò rationi consonum non est, sed ipsa quotidiana experientia manifestissimum est eius esu lumbricos generari. In Serapionis autem lib. simp. cap. 228. senten-*

tiam

tiam facile concesſero, qui Manſarunge (*quem antiquum Meſuen eſſe ait*) *auctoritate fretus, nucis huius ſiue Cocci eſu alui profluuia ſiſti auctor eſt. Alienũ enim à ratione non eſt, vt ipſa nux, quæ terreſtriũ eſt partium, ventrem ſiſtat: ipſum verò oleum, quod tenuium & aërearum eſt partium, ventrem ſubducat.* Manſarunge.

NVLLVM *autem oleum exſtillat ipſa arbor, ſed duntaxat ex ipſo Cocco exprimitur: tametſi Lacuna Com. in Dioſc. libr. 1. cap. 29. ſcribat in ea opinione quoſdam eſſe, vt credant dulce id oleum, quod ex hac Palma ſtillat, Dioſcoridis eſſe Elæomeli.* Lacunæ error. Elæomeli.

CETERVM *duplici cortice integitur hæc nux. Extimus villoſa materie cõpactus eſt, ex qua ſit* Cairo *Malauaribus dictum, hac in prouincia magni vſus. Nam & ex eo rudentes * & funes nauibus neceſſarij (manent enim incorrupti in aqua marina) fiunt, et ex eo ſtupæ loco naues obturãtur & ſtipantur, ipſisq; adeo ſtupis præſtat, quòd putredini minus ſit obnoxiũ, & aqua marina inſperſum, infletur denſeturq;. Nulla certè ex hac villoſa materie fiunt aulæa, vt perſuadere nobis nititur Lacuna Com. in Dioſc. libr. 1. cap. 141. Ex putamine illo interno & præduro, vaſa in tenuiorũ vſum tornantur, & etiã carbones fiunt aurifabris perquam vtiles. Sed ea vaſa paralyticos, ſi inde bibãt, minimè iuuãt, vt putauit Sepulueda, et vulgo Luſitanorũ crediũ eſt. Nã nihil huius fructus neruis ſalutare eſt, præter oleum de quo paulò antè: ſed nec ipſi incolæ huiuſmodi facultates talibus vaſculis tribuunt, nec quiſquam probatus auctor meminit.* Cairo. Vaſa ex Cocco. Vaſcula ex Cocco paralyticos non iuuant.

SED *minimè prætermittendum putaui quod harum regionum incolæ iſtarum Palmarum germinibus* Palmæ indicæ germen.

Palmitos. *vescantur, gratiora enim sunt palato, quàm aut Castaneæ molles aut humiles Palmæ quas vulgo Palmitos, Itali Cefaglioni vocant. Quo autem vetustior est Palma, eo tenerius & delicatius germen producit. At eo exẽpto perit Palma: hinc fit vt qui huiusmodi germen edit, non immerito Palmam edere dicatur.*

Coccus de Maldiua. NVNC *superest vt de Cocco, quem de Maldiua* * *appellant, aliquid subijciamus.*

LAVDATVR *hic Coccus, aut hæc nux (sed præsertim eius medulla) aduersus venena ab ipsis earum insularum incolis. Et à viris fide dignis accepi ad coli dolores paralysim, epilepsiam, aliosq; neruorum affectus se vtilem sensisse: à coli quidem doloribus, quod vomitum excitaret, ab alijs verò ægritudinibus immunes reddi agros, si aquam in ijs nucibus (adiecto medullæ momento) aliquandiu conseruatam ebiberent.*

SED *cùm non sim id expertus, minus fidei his tribuo. Nullam autem, periculum faciendi, occasionẽ habui, quòd vti malim medicamentis quorum facultates iam mihi perspectæ, & multa experientia comprobatæ sunt, veluti sunt Lapis Bezar, theriaca, Smaragdi, terra sigillata, aliaq; pleraq; medicamenta (de quibus suo loco) quàm recentibus minusq; certis. Nam quod nonnulli dicant se huius vsu commodum sensisse, an id persuasione et imaginatione factum sit ignoro; hinc fit vt nihil affirmare possim. Sed si quid certius cum tempore nactus fuero, sententiam reuocare non pudebit.*

Cocci de Maldiua historia. NIGER *est autem huius Cocci cortex, & nitidior vulgari Cocco, figura ouali magna ex parte, nec ita rotunda vt vulgaris: medulla siue pulpa interior,*

quæ ficcata dura est admodum & candida, nonnihil tamen ad pallorem inclinans; in superficie rimosa est & valde porosa, nullo sapore excellens. Dosis verò est huius medullæ ad grana decem, cum vino aut aqua, pro morbi ratione & natura.

INVENIVNTVR *interdum isti Cocci præ-grandes admodum, interdum etiam exigui: omnes autem in littus eiecti.*

VVLGARI *autẽ fama accepimus insulas Maldiuas aliquando continentem fuisse, sed inundationẽ maris submersum, has insulas effecisse; in quibus obrutæ Palmæ fuerint quæ hos Coccos protulissent, qui terra indurati in hunc modum conspiciuntur. Simine verò eiusdem generis cum nostris, facile iudicari non potest, cùm hactenus nemo folia aut arboris truncum videre potuerit: Sed soli Cocci in littus eiiciantur nunc bini coniunctim, nõnunquam verò singuli separatim. Sed hos nemini colligere licet, nisi cum capitis periculo; quoniam Regis esse asserunt quidquid è mari in littus eiicitur: quæ res maiorem auctoritatem huic nuci conciliauit. Eximitur autem ex his Coccis pulpa siue medulla, deinde exsiccatur eadem ratione qua Copra, atque indurescit eo quo venditur modo, diceres esse cæseum ouillum.*

* Huius arboris descriptionem cũm alij, tũ Lũdo. Roman. lib. 5. cap. 16. & Iosephus Indus cap. 137. & 138. tradiderunt. Sed & Strabo Geographiæ 16. huius Palmæ meminit, quare satis mirari non possum nostrum Auctorem qui veterib. Græcis incognitam dicat hanc arborem. Sic enim habet Strabo. Cetera verò ex Palma præbet; ex ea enim panis, mel, acetum, & oleum fit, & restilia varia: nucleis pro carbonibus fabri ferrarij vtuntur, qui in aqua

macerati bobus & ouibus in pabulum dantur.

* Nusquam in nostris exemplaribus huc adducti Auctores *Iatalnare* meminisse comperio: at Neregil meminerunt, quemadmodum & Pandectarius cap. 565.

* Omnes rudentes & funes nautici liburnicarũ regiarum Vlyssipone confecti sunt ex villis Coccorum siue nucum, præsertim verò earum quæ in Indiam nauigant. Sed etiam ex ijs villis fiunt nodosa cingula magno in vsu omnibus ferè tenuioris fortunæ mulierculis Vlyssipone.

* Vidimus vascula ex hoc Cocco de Maldiua confecta Vlyssipone tum alijs locis oblongiora plerunque quàm quæ ex vulgari Cocco parantur, & nigriora nitidioraque. Sed & ipsam medullam siccatam Vlyssipone venalem reperias, cuius facultates mirificè extollunt, atque omnibus ferè alexipharmacis præferunt: eamq; ob causam magnũ eius precium. Quàm verò parum fidei sit adhibendum huiusmodi fabulosis & commenticijs facultatibus, Auctor noster satis declarat.

De Myrobalanis CAP. XXVII.

Myrobalana Græcis & Latinis incognita.

MANIFESTVM *est, neq; Dioscoridem, neq; Galenum, neq; Plinium, nostra Myrobalana cognouisse, sed eorum Myrobalanum planè aliud esse: ex quo videlicet oleum ad precioſa vnguenta exprimerent.*

Myrobalanus Græcorũ.

Μυροβάλανος *enim idem sonat Græcis, quod Nux vel glans vnguentaria Latinis.*

ET *quoniam Auicẽnæ & Serapionis interpres vidit hæc nostra quodammodo ad glandis formam accedere, nullo iudicio Myrobalana vertit, cum mea sententia Pruna (quibus similia sunt) melius vertisset.*

VOCAT *ea Auicenna lib. 2. cap. 458.* Delegi: *Sic etiam Serapio, libr. simp. cap.* 107. *tametsi librariorum vitio* Halilig *corruptè legatur. Omnes enim Medici Arabes mihi affirmarunt omnia Myrobalana*

Delegi

Delegi, Halfilig, Azfar, Asuat, Quebulgi, Belegi, Embelgi.

Delegi vocari. Peculiariter verò flaua azfar, *indica siue nigra* asuat, *quebula* quebulgi, *bellerica* belegi, *& emblica* embelgi, *sub quo nomine haudquaquam nota fuere hæc posteriora Auicennæ libr. 2. cap. 228. & Mesuæ, de simp. med. purg. cap. 3. sed sub nomine* Seni, *vt patet ex Serapione qui* Seni *tenuissimo cortice prædita esse scribit; quæ nota Emblicis conuenit.*

Seni.

Myrobal. quinque genera.

SVNT *igitur in vniuersum quinque eorum genera, quorum nomina magna ex parte mutuati sumus. Nam quod genus quoddam Serapio Damascenum appellat, melancholicis morbis perutile: id facit, nõ quod in Damasco proueniat hic fructus, sed quod hinc ex India Myrobalana inda eò deferrentur.*

Serapionis error.

ET *quamuis idem Serapio lib. simp. cap.* 107. *scribat Seni cognominata genus esse Oliuarum, tamen erret (quod pace eius dictum volo) atque ei erroris occasionem præbuisse credo, quod emblica sale aut aceto condita edantur.*

Myrobalano rum arbores diuersæ.

FALLVNTVR *autem tam ij qui omnia Myrobalanorum genera in eadem arbore nasci putant, quam qui flaua et quebula tantum. Nam quinq; sunt diuersa arborum genera: & , quod magis mireris, in regionibus sexaginta aut centum leucis inter se distantibus nascuntur. Proueniunt enim nonnulla in Goa & Batecala, alia in Malauar & Dabul. In toto regno Cambaya quatuor eorum genera inueniuntur: quebula verò in Bisnager, Decam, Guzarate, & Bengala.*

CETERVM *quæ in Lusitaniam sicca deportantur, magna ex parte sumpta sunt in regione quæ est*

inter Dabul & Cambaya. Nam experientia compertum habemus eos fructus quos regio Septentrioni vicinior producit, minus putredini obnoxios esse. Inuenio autem apud eos tria Myrobalanorum genera, quorum vsus est in purgationibus leuibus et sine molestia: hæc vocant tria genera: horum primum genus quod

Arare, Aritiqui. *rotundum est, & bilem purgat, indigenæ* arare, *medici* aritiqui *vocant, nobis sunt flaua: alterum genus*

Rezanuale. *incolis* rezanuale *dictum, nostra sunt indica fine ni-*

Gotim. *gra: tertium genus* Gotim *incolis nuncupatum, rotundum, nobis bellerica sunt. Chepula verò nostra quæ*

Aretca. *pituitam purgant illis* aretca *appellantur. Hæc sunt quatuor Myrobalanorum genera, quæ illis sunt in vsu*

Anuale. *medico. Nam quinto genere,* anuale *ijs nuncupato, nobis verò emblica dicto (tametsi apud eos reperiatur) non vtuntur, nisi densandis corijs, Rhois coriariorum loco, & atramento conficiendo. Sunt tamen etiã nonnulli qui ijs viridibus vescuntur excitandæ appetentiæ causa.*

Myrobalanorum historia. PORRO Arare *rotundũ est & Sorbi folia profert.* Anuale *folijs est minutim incisis Palmæ magnitudine.* Rezanuale *octogonum est, & folia Salici similia habet.* Guti *folijs est Lauri, sed pallidioribus & subtimericijs.* Arerca *magna sunt & rotunda, oblongiora tamen dum ad perfectam maturitatem perueneruntt, & angulosa: folia eius Persicis similia. Sunt autem singulæ arbores Pruni magnitudine, omnes q; syluestres & sponte nascentes, non domesticæ.*

CVM *autẽ gustu sint adstringente & acido, Sorborum immaturorum modo, ex frigidorum & siccantium*

cantium classe esse dixerim.

PRÆPARATIONIS *modus apud Indos nõ inualuit, vtpote qui ijs non vtantur purgationis, sed adstrictionis duntaxat gratia. Nam si purgare velint eorum decocto vtuntur, & maiore dosi quam nos in Europa. Solent autem ijs saccharo conditis vti magno cum successu, nec quisquam medicorum vsu istarum famam vnquam est periclitatus. Chepulorum * autẽ maior est gloria: condiuntur hæc in Bisnager, Bengala & Cambaya: flaua & indica, in Batecala & Bengala.*

IVBEO *ego ex his immaturis stillatitium liquorem organis elici, quem post sumptam aliquam conser uam adstringentem propino, & syrupis admisceo, si quando opus est. Flaua & Bellerica præscribere soleo initio mensæ, ijs qui aut alui profluuio, aut stomachi relaxatione laborant: talibus enim cõuenit huiusmodi cibus propter adstrictionẽ cum pauca aciditate coniunctam. Præterea immaturorum Myrobalanorum succum, in alui profluuijs apprimè efficacem esse expertus sum.* Aqua stillatitia Myrobal.

* Chepula rarius ad nos adferuntur, & non nisi dura & male condita. Emblica verò (quorum nullam mentionem facere Auctorem mirum) copiosè, recẽtissima & optimè condita inuehuntur Antuerpiam.

De Tamarindis CAP. XXVIII.

MEDICAMENTVM *omnibus cognitum sunt Tamarindi, quamobrem nullum adulterium norunt.*

NASCVNTVR *multis Indiæ locis, sed qui locis mõtosis & ad Septentrionẽ obuersis proueniũt, præfe-*

runtur & diutius incorrupti manẽt: quales sunt quos Cambaiete & Guzarate gignit.

Puli, Ambili. VOCANTVR *in Malauar* Puli, *in Guzarate* Ambili, *quo nomine reliquis Indiæ prouincijs noti*

Tamarindi. *sunt Arabes* Tamarindi *appellant, quasi dicas Palmulas indicas. Nam* Tamar (*quod omnibus notũ est*) *eorum lingua Dactylum significat. Palmulas autem vocarunt Arabes hunc fructum, non quòd eius arbor Palmæ similis sit: sed quoniam aliud nomen magis aptum non inuenerint, ossicula etiam in se continere conspicientes.*

Tamarindorum historia. ARBOR *est Fraxini aut Iuglandis Castaneæue amplitudine, materie firma, non fungosa siue spongiosa, ramis foliis ornatis multis minutimq; incisis, palmi magnitudine: fructus in arcus aut digiti incurui figuram efformatur. Huius immaturi cortex virẽs est, siccatus verò cinereus est & facilè auellitur: nucleos intus continet satiuorum Lupinorũ magnitudine, quodammodo rotundos, sed planos, colore furuos sed læues, quibus abiectis, pulpæ vsus est: quæ lenta & viscida est. Sed illud obseruatione dignum, quod hic fructus in arbore adhuc pendens noctu foliis sese inuoluat vitandi frigoris causa, interdiu verò sese expediat & è medio foliorum emergat.*

Tamarind. facultates. *Acidus est hic fructus dũ viret, sed tamen ea aciditas suauitate non caret. Plurimum illis expurgatis vtor cum saccharo, atq; id maiori cum successu, quàm si Syrupo acetoso vterer. Soleo etiam plerunque ægros Tamarindorum infusione purgare. Tamarindorum quatuor vnciæ aqua frigida aut stillatitio intybi liquore macerentur per tres horas, deinde fa*

ta expressione, eximantur Tamarindi, quos modico saccharo inspersos vtiliter exhibeo; euacuant enim ex parte biliosum humorem atq; pituitosum incidunt & attenuant. Huius regionis incolæ sine molestia sese purgant Tamarindis cum oleo nucis Indicæ sumptis. Medici verò Indici, folia Tamarindorũ trita partibus corporis erysipelate infectis imponunt. Nos hic Tamarindis aceti loco vtimur, gratior enim palato est eorum aciditas, præsertim maturorum. Deferuntur in Arabiam, Persiam, Asiam minorem & Lusitaniam sale conditi, vt temporis iniuriam melius ferre possint. Ego verò sine sale domi asseruare cum suo cortice soleo. Fit ex ijs recentibus cum saccharo conserua, præclarum proculdubio medicamentum ad digerendos & expurgandos humores, nec minus palato gratum. Tamarindorum stillatitio liquore pro digestiuo aliquando vsus sum: Verùm cùm nimis dulcem & insipidum ferè inuenirem, eo vti desij. Tamarind. conserua.

Aqua stillatitia Tamarind.

NVNC *superest, vt ex Auctorum Arabum scriptis hoc medicamentum examinemus, cùm veteribus Græcis fuerit incognitum.*

AVICENNA *lib. 2. cap. 699. hoc medicamentum non describit, sed eius delectum dũtaxat profert, ait q; recentiores Tamarindos præferri.*

MESVE *lib. de simpl med. cap. 8. facit eos Palmæ syluestris Indicæ fructum: sed eius error ex eo manifestus est, quod tota India Palmas non reperias: sed palmulæ adferuntur ex Arabia in Indiam, vbi magnæ quantitate eduntur ficcæ, similiter & in massam compactæ abiectis nucleis. Memini tamẽ vidisse quoddam* Mesue magis. plus.

Palma syluestris. genus syluestre Palmarum in Cambaya & Guzarate, sed sterile & longè diuersum a Tamarindifera arbore.

SERAPIO libr. simpl. cap. 348. ex auctoritate Bonifaa, in Cæsarea Aman prouenire asserit. Sed pace eius dictum sit: nullos Tamarindos in Cæsarea Aman, quæ est Syriæ, prouenire certum est, cùm à Negociatoribus mercimonij gratia eò ex India deportentur.

Oxyphœnix. Lacunæ error. NONNVLLI Tamarindos à saporis aciditate Oxyphœnicem faciunt, quorum sententiam vt nec improbare, ita nec approbare possum. Sed quod Lacuna Com. in Dioſc. libr. 1. cap. 126. à Thebaicis palmulis non differre scribit, non probo: quemadmodũ nec quod eius arborem Palmæ syluestris genus facit foliis oblongis, & per extremum acutis, quoniam huiusmodi profert folia vt antè dixi.

Tamarind. temperamẽt. CETERVM Tamarindi ex Arabum testimonio refrigerant & exsiccant tertio ordine, tametsi aliquot exemplaria Mesue, sed mendosa, secundo ordine refrigerantium & siccantium collocent.

EIS semper vtor in febribus admodum biliosis, non cassia solutiua aut manna, quoniam ob suam dulcedinem, bilem generant. Hinc fit vt huius regionis medici sacchari vsu in febribus ardentibus abstineant.

De Cassia solutiua CAP. XXIX.

SVPERVACANEVM videbatur de ea arbore hic differere, quam vulgo Cassiam fistulam appellant, quandoquidem medicamentum est omnibus notissimum, nisi cõtrouersia esset de nomine malè illi indito

dito à Gerardo Cremonensi *, quem (vt supra diximus) Arabica nomina intacta relinquere præstitisset, quàm peruersè ita Arabes interpretari, & ansam præbere eos calumniandi, cum omni potius laude quàm vituperio sint digni, qui nobis huius tam nobilis, tam præstantis, tamq; humanæ saluti necessarij medicamenti cognitionem protulerunt.

* Rhases ad Alm. lib 3 de re med. cap. 51.

PORRO *vulgariter Arabibus dicitur* Hiarxamber, *vocabulo tetrasyllabo, tametsi Auicenna lib. 2. cap.* 197. Chiarsamdar *corrupto nomine vocet: in Malauar* Comdaca: *in Canara, cuius prouincia est Goa*, Bauasimga: *in Decan & à Bramenis* Bauasimgua: *in Guzarate & à Mauritanis regnum Decan incolentibus* Gramalla: *arbor ipsa in Canara* Bahoo.

Hiarxamber.
Comdaca.
Bauasimga.
Bauasimgua.
Gramalla.
Bahoo.

ÈST *autem hæc arbor Pyri magnitudine, foliis mali Persicæ, angustioribus tamen aliquantum & virentibus: floribus Genistæ perquam similibus, luteis, Garyophyllum odore æmulantibus, quibus decidentibus, exiliunt oblongæ siliquæ virentes admodum ante maturitatem (non autem rubentes, vt scripsit Lacuna) quæ per maturitatem nigrescunt, longitudine interdum quinque palmorum, nunquam verò infra binos palmos.*

Cassiæ fol. hist. Historia.

NASCITVR *per vniuersas has prouincias, præstantissima tamen & durabilior locis ad Septentrionem magis vergentibus, vt in Cambaya. Inuenitur & in Cayro, & in Malaca & in Siam totóque eo tractu.*

HANC *non nisi syluestribus per se satam vidi, in*

Cassia sponte nascitur.

America tamen (quam falso Indiam occidentalem ap pellant , quandoquidem vnica sit India ab Indo flumine denominata , veteribus cognita) intelligo è syluestribus locis tralatam esse in hortos & agros , ita vt nunc istic frequentissima sit. Fortunatiores tamen nostros Lusitanos puto, apud quos sine satione tanta copia nascitur , vt vnius Candil, hoc est quingentarum & viginti duarum librarum precium non excedat decem regales castellanos, qui constituunt aureum Indicum Pardaon nuncupatum.

Candil quid sit.

Pardaon.

AVICENNA *lib. 2. cap. 197. scribit eam medio esse inter calidum & frigidum temperamento, nõnihil verò humectare. Serapio lib. simp. cap. 12. temperatam eam constituit. Mesue de simpl. med. cap. 6. nonnihil ad calorem accedere scribit . Antonius Musa exam. simpl. excalfacere & humectare ordine primo aut secundi initio.*

SÆPIVS *sum miratus Manardum in lib. simp. Mesue scripsisse grana siue semina huius Cassiæ purgatoria facultate prædita esse , cùm tamen potius adstringentem facultatem obtinere videantur, quàm solutiuam.*

Manardi lapsus.

ILLVD *verò omni reprehẽsione dignum est quod ait Sepulueda, nimirum ad mouendos menses , difficiles q3 partus, remorantes q3 secundas, decoctum corticũ harum siliquarum cum Artemisia propinari , aut ex ouo sorbili cum vncijs quatuor mellis exhiberi. Nam etsi demus magno, vt ipse ait, successu propinatum esse huiusmodi medicamentũ, Artemisiæ potius facultatem hos effectus præbuisse censebimus , quàm harũ siliqua-*

Sepulueda error.

liquarum cortices tale quid præstitisse, qui frigidi & sicci sunt temperamenti. Huc adde secundas sæpius etiam sine medicamento reiici, naturæ propria vi. Nam quod Auicenna lib. 2. cap. 197. præscribit ad partus difficultatem, multi non absre suspectum habent hunc locum: censetq; Bellunensis in contextu cucumerem siccum reponi debere. Hanc ob causam statuerunt doctiores, Cassiam solutiuam intelligendam esse quotiescunque Cassiæ meminisset in purgante medicamento, reliquis locis Cassiam ligneam intelligi.

Stulta de Cassia sol. persuasio.

RIDICVLVM verò est, *quod de Lusitanis quibusdam nunc proferam, qui crediderunt plerosque huius regionis homines continua alui solutione laborare, quòd boues, quarum carnibus vescerentur, Cassiam solutiuam depascerent. Nã arbores altiores sunt quàm vt à bobus depasci possint, neque tanta copia est arborum, vt numerum infinitum vaccarum (siquidem multas isti alunt, nullius verò carnibus indigenæ vescuntur) alere possint. Deinde cùm duro cortice praedita sit siliqua, verisimile est (etiam si pertingere possent) vaccas graminis pabulum, quod semper ferè hic viret, istarum siliquarum auiditate non relicturas. Quod cùm ab incolis percontarer, non mediocrem illis risum moui.*

De Anacardio CAP. XXX.

Anacardium veteribus ignotum.

ANACARDIO *nomen indiderunt recentiores Græci (nam veteribus ignotum fuit) à cordis tum similitudine tum colore, Arabum vestigia sequuti, quibus* Balador, *Indis* Bybo *dicitur, Lusitanis* Faua *de* Mala-

Balador. Bybo, Faua de malaqua.

ANACARDIVM OFFICINARVM.

Malaqua, *quod viridis & in arbore pendens ſimilis ſit noſtrati maiori Fabæ, maior tamen.*

MAGNA *eius eſt in Cananor copia, tum in Calicut & reliquis Indiæ prouincijs mihi cognitis, veluti in Cambaya & Decan.*

Serapionis lapſus.

SERAPIO *libr. ſimp. cap.* 356. *Galenum citat tanquã huius fructus meminerit (cùm tamen illi planè ſit incognitus) & deleteriam facultatẽ habere ait, cui tamen experientia refragatur. Siquidem his in regionibus è lactis ſero maceratum aſthmaticis datur, et aduerſus lumbricos: præterea ijs viridibus & ſale conditis vtimur in cibarijs, olivarum conditarum modo. Fructu verò ſiccato, cauſtici vice vtuntur in ſtrumis: totaq; India huius cum calce miſti vſus eſt ad pannos obſignandos.*

AVICENNA *lib. 2. cap. 41. id facit fructus Tamarindi oſſi ſimile, eiusq; nucleum Amygdalæ effigie, ſine*

sine nocumento esse affirmans: Et paulò post subijcit, id inter venena referri quæ deleteriæ sint facultatis.

NVLLA *autem præditum esse venenosa facultate, exemplis suprà demonstrauimus: Causticam verò vim obtinere, in iam exsiccato fieri diximus.*

NONNVLLI *Anacardium calidum & siccum constituunt in quarto gradu: alij in tertio. Nemo tamẽ mihi satisfacit, quandoquidem in virente clarum est deesse hunc excalfacientem & exsiccãtem excessum: neque rationi consentaneum videtur in eo caliditatis & siccitatis gradu constituere quo est Piper. Nisi forte, quod in Sicilia nascitur, sit ea facultate præditum.* Anacardij temperamentum.

CAIOVS,

per medium sectus nucleo integro.

integer.

* Adfertur interdũ nucis genus Vlyssiponẽ è Brasilianorũ regione, quod *Cajous* vocãt. Arbor est magna, foliis pyri: fructu oui anserini forma & magnitudine qui succo plenus est veluti id Citriorum genus quod Limam vocant, quo quidem vtuntur Brasiliani, (Licet Thenetus cap 61. Cajous.

Def-

Descriptionis Americæ contra asserat,)vt ab ijsdem intellexi. In extremo fructu prominet nux quædam renis leporini forma, colore cinereo, interdum ex cinereo rubicante. Duplici verò hæc nux constat cortice, inter quos spongiosa quædã est materia olei asperrimi & calidissimi plena: intus verò nucleum candidum continet esui aptum & pistacijs gustus suauitate non cedentem, pellicula cinericia obductum quam eximere oportet. Eo leuiter tosto vescuntur incolæ, gratior enim est, & venerem stimulare fertur. Acri illo oleo nihil præstantius esse ferunt ad lichenes & impetigines tollendas. Incolæ etiam aduersus scabiem vtũtur. Sed illud mirum primarium fructum nulla semina continere: & extrema illa nuce earum arborum genus conseruari debere. Nonnulli Anacardiorum genus esse autumant, ob similitudinem acris illius humoris quem corticibus conclusum habent. Nos & officinarum Anacardium, & hanc nucem integram, & per mediũ sectam exprimi curauimus.

De Amomo CAP. XXXI.

Amomum. MAGNA *inter recentiores dubitatio est, quid sit Amomum. Hinc fit vt nonnulli eius loco Acorũ ex Galeni lib. simp. med. 6. præcepto substituãt, de quo haud secus atque de ipso Amomo dubitatur.*

Rosa hieruntina. EX *recentioribus nonnulli in ea opinione fuerunt, vt Rosam Hieruntinam, legitimum Amomum esse contenderint, quorum opinionẽ doctè Matthiolus comment. in Dioſc. lib. 1. cap. 14. multis ærgumentis refellit. Alij Pedem columbinum esse aiunt, quos idẽ Matthiolus erroris conuincere nititur.*

EGO, *tametsi hic non viderim eas stirpes quas Europa gignit, subijciam tamen liberè quæ in India de Amomo didici. Percontatus sum aliquando à quodam Pharmacopœo natione quidem Hispano, sed religione Iudæo, qui Hierosolymis se habitare aiebat, quid esset*

Amo-

Amomum. Respondit ille, lingua Arabica Hamama *nuncupari, quod interpretatum Pedem columbinum significat. Hanc stirpem sibi cognitam esse affirmabat, quã tamẽ apud Indos nõ vidisset. Euocatus postea à Ni Zamoxa (quẽ vulgo Ni Zamalucco nũcupant) Rege in Decã potentissimo, qui præter mediocrẽ doctrinã semper apud se eruditos medicos alit cum Persas, tũ Turcos, magnis stipendijs. Eius medicos interrogaui, num Amomum haberent, dixerunt illi istic quidem non nasci, sed inter alia aromata quæ ad Regem ex Asia, Persia, & Arabia conficiendis Alexipharmacis perferrentur, Amomum etiam adferri, cuius ramulo me donarunt. Hunc cum Dioscoridis descriptione contuli, ad quam venustissimè quadrabat, & licet iam siccus, pedem tamen columbinum referebat.*

Hamama. Pes columbinus.

Nizamoxa Rex.

Nam *omnia plantarum & morborum ferè nomina apud Auicennam, aut ad verbum reddũtur, aut ab ipsa re nomen sortiuntur, exempli gratia, Lingua bouis, Lingua canis, Capillus veneris, Lingua auis: sic & in morbis Elephantia dicitur illis* Daulalfil, *quod est, Pes Elephantis, Hydrophonia* marazalquelbe, *quod est Dolor canis. Hinc sciendum est Amomum apud Auicennam nihil aliud esse quàm Pedem Columbinum *.*

Daulalfil. Marazalquelbe.

Cvm *apud Ni Zamoxa essem, aliquot plãtas obseruaui, quibus Goæ cæremus, veluti Eupatoriũ, Mexquetera, Mexir, * melyssophylon, buglossum, fumum terræ, tamaricem, asparagos, & violas purpureas in Regio horto satas. Hæ forsitan omnes etiam in mediterraneis nascuntur: sed tanta est nostrorum Pharmacopola-*

Mexquetera. Mexir.

Arboris flores, violarum loco.

copolarum auaritia, vt potius mercibus conuehendis studeant, quàm officinæ suæ excolendæ. Hinc fit vt violarum loco vtantur floribus cuiusdam arboris diuersæ planè facultatis à nostris violis: quorum tamen vsum non admitto nisi in ijs medicamentis quæ foris applicantur: atque Syrupum violaceum confici iubeo è violis conditis ex Ormuz. aut Lusitania delatis.

* Vtinam noster hic Auctor Amomi descriptionē plenioremdedisset quandoquidem plantam legitimam se vidisse affirmat. Nam multis altercationibus ansam præcidisset. Certè Pes eius columbinus, noster esse non potest, quem nonnulli, Amomi legitimi loco vsurpare non verentur, cùm sit potius Geranij genus. Sed horum turpem errorem, eruditè detegit in commentarijs suis Matthiolus.

* Quænam nobis sint plantæ Mexqueterá & Mexquir planè ignoro: nec quid hæc vocabula significarent, quisquam indicare potuit.

De Calamo aromatico CAP. XXXII.

Disputatio de Acoro & Calamo.

NON *minor est cõtrouersia inter recentiores medicos de Calamo & Acorõ. Volunt enim nonnulli Calamum officinarum esse Acorum veterum: Alij malunt Galangam esse Acorum. Eam ob causam difficile est in tanta opinionum varietate aliquid certi statuere. Ego tamen nullius opinioni addictus liberè dicam quod sentio.*

* Calamus aromat.

* CALAMVS *aromaticus quo officinæ in Lusitania vtuntur (aromaticum voco non odoratum, vt plerique alij, quandoquidem aroma odorem non significat, sed quod vulgo droguam vocant, neque etiam Calamum odoratum scio, sed Iuncum duntaxat) idem est cum eo qui hic in India magno est in vsu cum viris, tũ mulie-*

mulieribus & iumẽtis. Vocatur is in Guzarate, Vaz: *in Decan*, Bache: *in Malabar*, Vazabu: *in Malayo*, Dirimguo: *in Persia*, Heger: *in Cuncam, quæ est regio maritima*, Vaticam: *Arabibus* Cassab & Aldirira. *Serapio lib. simp. cap.* 205. *eum vocat* Assabeldiriri, *sed corrupto vocabulo: omnes enim Arabes medici cum Auicenna lib.* 2. *cap.* 161. & 212. Cassab & Aldirira *appellant. Idem autem sonat Cassab quod Cabamus & Aldirira ex aromatibus: Nam* Dirire *idem quod nobis aroma est: Quoniam verò Malayo incola eius vsum ab Arabibus, qui ex Coraçone erant, didicerunt, idcirco corrupto nomine* Dirimguo *vocarunt.*

Vaz, Bache, Vazabu, Dirimguo, Heger, Vaticam. Cassab, Aldirira, Assabel-diriri.

Dirire.

SERITVR *per vniuersam Indiam: plurimus verò in Guzarate & Balaguate. Hîc etiam Goa (vbi multus eius est vsus) in hortis satus prouenit sed parcius.*

CETERVM *non est odoratus nisi è terra auulsus: quantoq; virentior est, tantò mihi validioris terrioriſq; odoris videtur; tametsi aliud sentiat* Ruellius *lib.* 1. *cap.* 18. *Conuehitur ad maritima, quoniam qui istic nascitur, nõ sufficit. Qui ex Balaguate adfertur, ad Occidentem mittitur.*

FAMILIARIS *eius vsus est mulieribus in vteri affectibus, & neruorum doloribus. Sed maximè expetitur hyeme à mulomedicis: contusum enim, additis allijs, ammi (quod est* Cuminum rusticum*) salis momento, butyro, & saccharo, iumentis aduersus frigora mane exhibent, vocántque id medicamentum* Arata.

Calami vires.

Cuminum rusticum.

Arata.

Calamus vnguentarius. Calamus Arabicus. Calamus Alexandrinus.

CETERVM *quoniam Hippocrates & Galenus libr.* 1. *simp. med. Indicum hunc Calamum vnguentarium appellant, Plutarchus verò Calamum Arabicum, & Cornelius Celsus Calamum Alexandrinum, videtur etiam extra Indiam nasci.*

EGO, *vt veritatẽ elicerem, sciscitatus sum à multis Coraçone incolis et Arabibus qui huc venales equos adducunt, si apud eos nasceretur Calamus; item an esset eis cognitus, eoq; vterentur: Negarunt omnes apud se inueniri nisi ab Indis aduectum mercimonij gratia, probeq; sibi cognitum, vtpote cuius plurimus apud eos esset vsus. Non fallũtur tamen qui Arabicum vocant, nam ex India in Arabiam defertur, & inde in alias regiones: neq; qui Alexandrinum appellant, quoniam hinc Alexandriam, deinde Barut & Tripolim Syriæ defertur.*

QVOD *autem Menardus libr. 8. ep. 1. dicit in Pannonia se vidisse adeò recentem, vt non longè petitus videretur, fieri potest vt fallatur: aut, si viderit, satum forte in sporta aut olla vidit, vt plerumq; satum Gingiber nascitur. Sed illud certissimum est, hinc aueri Calamum in eas regiones.*

Calamus nõ pũi in India.

IS *verò quo vtimur, radix non est (pusilla etenim est radix) sed ipsius Calami cum aliquantula interdũ radicis parte fragmentum. Hallucinantur ergo qui nihil nisi radicem * esse scribunt confirmandæ suæ sententiæ causa, qua contendunt hunc Calamum Acorũ esse. Neq; quod in Calamo est spongiosum & flauescente colore, aliqua in re simile est Aranearum telæ, vt falso putarunt Auicenna lib. 2. cap. 161. & Serapio, lib.*

lib. simp. cap. 205. quos Græcis & Latinis hæc melius nosse oportebat.

CETERVM *quod Calamus Acorum non sit, nec etiam Galanga, satis ex Auicẽna & Serapione probari potest, qui tria distincta capita de Calamo, Acoro, & Galanga scribunt. Præterea qui Calamum describunt, aiunt eum in India nasci, quod verum est: nec enim in alia regione nascitur. Acorum verò nõ nisi in Europa nasci tradunt. Itaq; nobis ignotum est Acorũ, aut imaginari non potuimus quod Manardus, Leonicenus & alij animaduerterunt. Omnibus sanè Arabibus, Turcis, Corasonibus, & Indis medicis ignotum est. Nam à Nizamoxa vocatus vt eum tremoris affectu liberarem, magna mihi cum illis contentio fuit de Acoro: quid tamen esset Acorum (etiam illis indicato nomine Arabico) indicare non potuerunt, nisi quod apud Turcos nasceretur.*

Acori duntaxat in Europa.

PRÆTEREA *Calamus calidus & siccus est in secundo ordine: Acorum verò in tertio: Galanga autẽ vtroq; calidior, vt suo loco dicemus. Deinde Calamus & Acorum cerebri & neruorum morbis conueniunt: Galanga verò ventriculum roborat, flatus discutit, & oris halitum commendat. Galanga item & Calamus medicamenta sunt in hac regione ab initio cognita, & in Occidentem vehi solita.*

SOLEO *tamen perpetuo Acori loco Calamum substituere, sed maiori quantitate, quòd non adeo excalfaciat & exsiccet veluti Acorum.*

Acori succedaneum.

* Nostratum officinarum Calamus longè alius est ab eo quem hoc capite describit noster Auctor, quippe cuius Calamus legitimus sit à veteribus descriptus. Noster verò

nihil nisi radix est, cum aliquantula interdum foliorum particula. Cui cum omnes notæ Acoro à veteribus adscriptæ pulcherrimè conueniant, Manardi & aliorum sententiam improbare non possum, qui Acorum legitimum esse volunt. Adfertur ad nos ex Tartaria & Lituania, necnon & in Polonia nascitur, quibus Pruskuuorzecz nuncupatur. Eo & Germani, & Itali & Galli vtuntur, aliumque Calamum non norunt. Solebat enim Antuerpiam Vlyssipone aduehi Calami genus vsuali nostro similimum, sed tetri odoris & saporis horridi, quæ nota illi communis erat cum Calamo nostro Auctori descripto: Solam tamẽ hanc ob causam in vsu apud nos esse desijt; licet omnes aromatarij multò efficacius, eo quo nunc vtimur, fuisse affirment.

De Nardo CAP. XXXIII.

ILLVD *affirmare possum, multò plura aromata, maioriq; quantitate, & minus adulterata ad nos adferri, viliorique emi, quàm antiquitus fiebat: quod nũc Lusitanorum nauigationibus Indiæ nobis apertæ sint, ipsæque regiones quæ aromata gignunt, longè cultiores nunc sint, quàm Veterum tempore fuerunt.*

Nardus. IN *eorum numero Nardum repono, quæ legitima & sine mãgonio ad nos importatur, licet interdũ aut maris humore sibi ascito situm contrahat, aut senio suaueolentiam illam amittat, qua initio prædita erat.*

VOCATVR *autem Nardus incolis (nam Græcum & Latinum nomen notum est)* Cahzçara: *Auicenna, lib. 2. cap. 646. & omnibus huius tempestatis Arabibus* çembul, *quod est Spica, &* çembul indi, *id est, Spica Indica; eadem ratione, quam nos Spicam Celticam vocamus, illi* çembul rumim *appellant. Quod autẽ corruptè Matthæus Sylvaticus cap. 640.*

Cahzçara.

çembul.

Simi-

Simibel & Sumbel *protulerit, mirum non est, cum is linguam Arabicam ignorarit: nisi malimus tempore paulatim corrupta fuisse vocabula.* Sumbel.

CETERVM *nascitur Nardus in Mandou & Chitor prouincijs, Regnis Delli, Bengala, & Decan vicinis, iuxta flu. Gangem, quem incolæ* Ganga *appellant, & sacrosanctum existimant, ita vt morituri regni Bengala incolæ hoc flumine mergi se iubeant, sed pedibus duntaxat. Sunt in eo flumine certa idolorum delubra, ad quorum cultū cateruatim confluunt Mercatores è Guzarate & regno Decan, magnaq; donaria in hæc idola conferunt, inde redeuntes sanctificati, vt aiunt, sed potius à cacodæmone obsessi.* Ganges fl.

PORRO *non sunt diuersa Nardi genera: sed vnicum dūtaxat mihi notum est genus, id scilicet quod ex iam memoratis locis adferri diximus. Prouenit quidem in monte quodam qui altera parte Orientem spectat, altera Occidentem, ad quem scilicet occidentē sita est Syria multis regionibus ab India discreta. Sed tamen multis alijs eius regionis locis sata prouenit, nō facilè enim sponte nascitur. Neq; vna præstantior est altera, Spicámue habet alia altera multò longiorem.* Nardi vnicū genus. Nardus sponte non prouenit.

CERTE *radix est spargens supra solum breuem virgulam seu caulem circiter tres palmos longum cū longissimus, atq; alias insuper virgulas multò breuiores: in summa radice spicæ producuntur, item aliæ per virgulas. Tali enim modo venditur in Cambaiete, Assurate & Gogua, alijsq; portubus marinis, vnde mercatores Arabes & Persæ petunt: potissimam tamen partem ab indigenis absumi ferunt.* Nardi descriptio.

Nardus sordida.

INVENITVR *interdum sordida & puluerulenta, villis ipsius plantæ in pollinem redactis. Emitur tamen ab ijs quos dixi mercatoribus, & eo puluere manus eluere intelligo.*

HAC *vnica Nardo quæ iuxta Gangem oritur, quamq; in Occidentem exportant, vtuntur medici cũ Indici, tum Turci, Persæ & Arabes. Nã quod ex ingenti precio quo antiquitus teste Plinio libr. 12. cap. 12. emebatur, inferre volunt, nostram Nardum non esse legitimam, obiectioni me satis respõdisse arbitror, cùm dixi Indias nunc magis apertas & cognitas esse, quàm tempore Plinij fuerint, & ipsa aromata maiori copia ad nos adferri.*

Lacunæ officium.

CETERVM *fabulosum omnino iudico quod Andreas Lacuna suis in Dioscoridẽ lib. 1. cap. 6. cõmentarijs scribit, Nardi vsum apud Indos esse periculosum, quoniam ex ea fiat veneni quoddã genus mortiferũ, quod non modò haustum, sed etiam cuti in sudoribus inspersum, hominem illico iugulet; idq; toxicum* Pisum *vocari. Nam cùm multis in India annis Medicinam exercuerim, & non modò versatus sim cum omnis generis medicis Asiaticis, sed etiã Regibus & Principibus familiaris fuerim: nũquam tamen hoc Pisum videre mihi contigit, aut eius nomen audire.*

Pisum.

Satiech. Satiachi.

ID *genus quod Sepulueda* Satiech & Satiach *appellat, id esse puto quod ex Satiguam adfertur, celeberrimo regni Bengala portu & Emporio ad fl. Gangis ostia.*

* Cum

HIRCVLVS VETERVM.

*Cum superiore Aprili Antuerpiæ essem, inter aliquot Nardi Celticæ fasciculos plantulas quasdam inueni quæ ad amussim quadrabant cum Dioscoridis Hirculo, quem libr. primo de re medica cap. 7. describit, eoque Nardum Hirculus.

Celticam adulterari refert. Nam plantula est Nardo Celticæ similis, candidior tamen & veluti ex viridi cinerea, sine cauliculo, minoribus breuioribusq; foliis, villosa admodum secundum radicem & nigricans, nulla odoris iucunditate. Folia pręmansa nullum aromaticum saporem reddunt, sed lenta & viscida sunt; cum Nardi Celticę folia & calida sint cum aliqua tamen adstrictione, & odore saporeque iucunda. Cùm igitur hoc capite noster Auctor de Nardo ex professo agat, facere non potui quin Hirculi meminissem, eiusque hic iconem subijcerem, quam nemo hactenus exhibuit.

De Iunco odorato CAP. XXXIIII.

IVNCVS *odoratus in Maȝcate & Calaiate Arabiæ prouincijs maxima frequentia & abundantia nascitur, veluti in Hispania gramen vulgare quo pascuntur animalia.*

HVIVS *graminis nomina Græca & Latina nota sunt. Ab incolis autem* Sachbar *vocatur; à nonnullis verò* haxis cachule, *id est, herba lotoria, aut lotionibus idonea: tametsi non negem alijs etiam nominibus apud Arabes insigniri. Nam Auicenna lib. 2. cap.* 598. *eum* adhar, *Serapio cap.* 19. adher *appellant: quos sequuntur omnes Arabici & Persici medici hîc agentes: florem verò vocant* Foca. *Nam quod Sylvaticus, cap.* 12. adcher & adhecarum *vocari scribit, corrupta sunt vocabula, Persis, qui ad iam dictas vsq; prouincias pertingunt,* Alaf, *quod herbam significat, vocatur, quo nomine per excellentiam appellari potest. Apud Indos peculiare nomen non est sortitus, sed herba Maȝcatensis appellatur. Sunt qui Paleam de Mecha nuncupent. Nec desunt qui pastũ Camelorum vocent, nec immerito: sed tamen Cameli nõ sunt*

Sachbar.

Haxis cachule.

Adhar.

Foca.

Alaf.

Herba Mezcatensis.

Palea de Mecha.

Pastus Camelorum.

sunt istic adeo frequentes, vt hoc gramen cum floribus omnino depascere possint. Sed sunt ibidem multi asini, muli, equi, quos Arabicos vocamus, boues, capræ & oues quæ nihil aliud pascuntur quam hanc herbam siue gramen.

DEFERTVR *quidem in Indiam, in vsum medicum vsurpandus. Maxima tamen cum copia per fasciculos colligatū in nauibus adsumunt equarij mercatores, vt equis substernant, ne stercoris & vrinæ pedore offendantur. Nam simulatq; maduerit recentē substernūt & madidum in mare abiiciunt. Sed & nauta fasciculos aliquot secum aduehere solent, quos deinde in India vendunt. Memini in insula Diu *, vili emisse multos Iunci fasciculos quos in Lusitaniam cum aliis aromatibus mitterem: nullum tamen florem videre cōtigit. Sed nec aliquo in precio ab incolis habetur, cùm gens sit rudis & syluestris.* Insula Diu.

NVLLVS *est huius vsus apud istius regionis incolas: sed nos duntaxat & Medici Arabes & Persæ, eo vtimur. Ipsi indigenæ eo se & sua iumenta lauant.*

NVNC *ad Auctorum qui eius meminerunt descriptiones veniamus.*

DIOSCORIDES *libr. 1. cap. 16. laudatissimum ex Nabathæa, proximum Arabicum, quem aliqui Babylonium vocant, pessimum ex Africa adferri scribit. Floris, culmorum, radicisq; esse vsum. Eligendū eum qui manibus confricando rosæ odorem emittit.*

SCIO *in ijs quas supra enumerauí prouincijs quæ Arabiæ nomine comprehenduntur prouenire. An verò*

Nabathæa. *in Nabathæa gignatur (quæ à Nabatoch Ismaëlis nepote denominata, prouincia est Arabiæ Iudææ confinia) diligēter percontatus sum à medicis qui in Hierusalem, Galilæa, aliisq; vicinis prouincijs versati erant: Sed illi responderunt, eum quo istic vterentur, ex Cairo aduehi. Interrogati verò an in Cairo nasceretur, an autem ex Mazcate adferretur: ignorare se dixerunt, quoniam medicamenta interdum ignota manerent ob indigenarum negligentiam. Quæ cùm audirem, inquirere non volui num Babylone nascerentur, tametsi fieri posse putem, vt gignatur.*

CVM verò *Dioscorides Africanum improbet, non oportet nos admodum solicitos esse in eo inuestigando, præsertim cùm non adscripserit qua Africæ regione proueniat. De floribus autem, cùm meam, tum reliquorum medicorum negligentiam agnosco, qui non iubeamus eum aduehi. Nostra etenim culpa factum est vt eius vsus desierit.*

Iunci flos.

IN *medicamentis odoratis, Dioscoridem incertis comparationibus plerunque vti video, quemadmodum & in hoc Iunco. Nam tritus, iucundum quidem spirat odorem, sed Rosæ haudquaquam.*

Iuncus rotundus.

IVNCVS *odoratus, & Cornelio Celso Iuncus rotundus vocatur, ad differentiam Iunci vulgaris, & Cyperi siue Iunci triangularis: sed minimè in eam altitudinem excrescit qua Iuncus est.*

AVICENNA *libr. 2. cap. 598. duo eius genera constituit. Alterum enim Arabicum vocat, qui est odoratus. Alterum in Agiami natum, per quod vocabulum Damascum intelligit. Sed quod Dioscoridis*

vidis testimonio, Iuncum fructum proferre nigrũ pro- Auicennæ la-
bet, manifestus error est, cùm Dioscorides nusquam plus.
fructus meminerit.

SERAPIO *libr. simpl. cap.* 19. *ex auctoritate* Iunci histo-
Bonifaa scribit Iuncum habere radicem Chulem *si-* ria.
milem, latiorem tamen, & minoribus nodis cinctam, multos calamulos præduros proferentem, qui fructum proferat similem floribus Arundinis, graciliorem tamen & minorem: simulq; & in vno cespite multas plantas nasci. Huius radix adeo similis est Chulem **, vt sub eo nomine à nonnullis appelletur, quemadmodum initio dixi.*

MATTHÆVS *Syluaticus cap.* 12. *decem annis conseruari asserit. Credo in siccis & mediterraneis regionibus multo tempore conseruari posse, cùm humiditate non abundet. Sed in huius prouincia maritimis, paucis annis in sua odoris fragrantia conseruari potest.*

QVOD *ad Brasauolum & Monachos in Mesuen commentatores attinet, doctè illorum argumenta refellit Matthiolus,* Com. *in Dioscor. libr.* 1. *cap.* 16. *quare superuacaneum esse iudico quidquam ijs addere. Satis tamen Monachorum in Mes. dist.* 1. *cap.* 47. Monachorũ
oscitantiam mirari non possum, qui Galangam Iunci oscitantia.
odorati radicem esse contendunt, cum Galanga in China nascatur, quæ bis mille ferè leucis ab Arabia abest, & plurimum ab Iunco odorato differat tum foliis, tum radice: nec nisi sata proueniat Galanga, quẽadmodum & Calamus: Iuncus verò sponte nascatur, nec seratur.

* Dio-

*Diu vel Dio insula Oceani Indici aduersus ostia fluminis Indi (quem incolæ Diul appellant) sita est, eamque Patalen Plinio dici puto. Continetverò ea vrbem mercurialem potentemque admodum, & celeberrimum quendam portum, quo confluunt negociatores Veneti, Græci, Thraces (quos Rumes vulgo vocant) Persæ, Turci, & Arabes.

Chulem. *Quid per Chulem intelligat noster Auctor, hactenus scire non potui, tametsi diligentissimè perquisiuerim: nisi fortè intelligat gramen siue herbam vulgarem quam Græci πόαν vocant. Nam à quibusdam Haxis cachule nuncupariait, id est, lotoriam herbam. Et Pãdectario cap. 158. Chulem herba capillaris est.

De Costo CAP. XXXV.

MAGNOPERE *commendatus à veteribus fuit Costus; at nec nunc sua laude caret. Sed cum Græci omnes tum Latini, tum Arabes, plura eius genera constituerint, factum est vt magna sit orta disputatio, an legitimum Costum habeamus. Plerique negant, & radices vel in Hispania, vel in Italia natas pro legitimo Costo in Myropolijs ostendi aiunt. Ego verò sum in ea opinione, vt vnum duntaxat Costi genus esse credam, cuius nomina primum proferam, deinde delineationẽ, postremo vsum medicum indicabo.*

Costus, Cost, Vplot, Pucho EST *ergo Costus dictus Arabibus* Cost: *in Guzarate,* Vplot: *in Malaca, vbi eius plurimus est vsus,* Pucho, *& inde vehitur in Chinarum regionem. Græci & Latini ab Arabibus nomen mutuati sunt. Nam quod Serapio lib. simp cap. 318.* Chost *appellat, corruptum est exemplar, legendumq;* Cast: *& quotquot conueni Arabes, eum nunc* Cast, *nunc* Cost, *nunc*

Cast.

Costi. Costi *vocant.*

NAS-

NASCITVR *circa Guzarate, inter Bengala, Delli & Cambaya, in Mandou & Chitor: Inde multi currus Vplot, Spica, Chrysocolla (quæ vulgo Borrax, Arabibus* Tincar *dicitur) aliisq; mercibus onusti aduehuntur, in vrbem primariam Regni dictam Amadabar, quæ in desertis sita est, & in Cambayete non procul à mari sitam vrbem: vnde postea per maiorem Asiæ, nonnullam Africæ partem, & vniuersam Europam deuehitur.*

DESCRIBITVR *autem Costus*, ab ijs qui viderunt, Sambuci effigie, & Arbuti aut Azimbri* magnitudine, florem odoratum proferens. Præcellit is qui intus candidus est, cortice cinereo inuenitur tamẽ etiam colore buxi, cortice pallescente. Tanta est odoris fragrantia præditus, vt plerisq; nares feriat & capitis dolorem excitet: gustu minimè amaro, nec etiam dulci, tametsi iam senescens interdum amarescat. Nam recens acri gustu est, vt reliqua aromata.* Costi historia.

HOC *vtuntur in multis medicamẽtis Indici medici. Hunc in Ormuz mercatores exportant, quo Corasones & Persæ confluunt: inde in Adem, quo huius emendi cum alijs mercibus gratia Arabes & Turci cõueniunt. Nec mirum est si eius loco, alio medicamento officinæ vtãtur in regionibus procul à Lusitania distitis, quandoquidem exigua admodum quantitas in Lusitaniam defertur.*

QVONIAM *verò Veteres tria Costi genera constituunt*: videlicet Arabicum, qui sit candidus, leuis, eximia odoris suauitate: Indicum leuem, amarum, & nigrum: & Syriacum, grauem, colore buxeo:* Costi tria genera apud Veteres.

Per-

Perquisiui à negociatoribus Arabibus, Persicis & Turcis, vbinam tanta Costi copia consumeretur quæ ad eos hinc exportaretur. Respondérunt illi maximã partem in Asia minori & Syria consumi, sed & etiam apud Arabes & Persas. Interrogati verò an alius quispiam Costus apud eos nasceretur, negarũt nasci. Idem percontatus sum à Nizamaluci medicis; sed negarunt illi alium se Costum vidisse vnquam, quàm qui ex India ad eos perferretur. Vnus tamen illorum olim Xatamas medicus fuerat, diuturnoq; tempore in Cairo & Constantinopoli medicinam fecerat. Vt autem tam diuersa nomina sortiretur, occasionem præbuisse negociatores puto, qui ex varijs regionibus oriundi erant.

Costus amarus & dulcis Arabibus.

QVOD *Arabes eius duo genera faciant, amarum & dulce: facũ esse puto, quòd hoc medicamentũ cùm recens est & incorruptum, nullius amæritudinis sit particeps, candidiusq; persistat: vbi autem vetustate corrumpi incipit, amaritudinem contrahit, fitq; nigricans.*

Non videtur huius Costi descriptio cum Veterum Costo conuenire. Nam ex Dioscoridis descriptione satis manifestum est illorum Costum radicem fuisse, cùm ait: Sunt qui, admistis Helenij Comageni præduris radicibus, adulterent. Verisimile enim non est truncum aut ramum fruticis tantam habere similitudinem cum radice, vt radice adulterari possit. At nostri Auctoris Costus minimum radicis habet; & ferè nihil nisi lignum est suo cortice contectum. Quare aut veteres Costum ignorasse dicendum est, aut Arabum Costum (si quidem hic descriptus Costus illorum Costus est) à Græcorum veterum Costo diuersam esse plantam.

COSTVS INDICVS.

Co.

Costi genus Antuerpiam è Lusitania inuehitur solidum cortice cinereo, intus indicans, interdum verò cinerei coloris; odorata est admodum radix, violaceum siue irinum spirans odorem, presertim dum manditur, ea parte qua extra terram eminet, plerunque inhærere adhuc cõspicitur caulis fragmentum ferulaceum quiddam referens & fungosam medullam continens, vt facile appareat Costo nostri Auctoris plurimum conuenire. Eius iconem, qualis videlicet ex sicca radice exprimi potuit, hîc adijcien dam curaui.

* Nisi per Azimbro iuniperum noster Auctor intelligat (Zimbro enim Lusitanis Iuniperus est) quid sit, ignorare me fateor.

* Venetijs interdum adfertur Costi quoddã genus Gingiberis radicibus adeo simile, vt nihil supra, intus etiam fibrosum, sed pallescens & eximiæ amaritudinis.

Non desunt qui Zedoariam vsualem inter Costi genera referant, & primum apud Dioscoridem descriptum Costũ esse autument, quod multas notas habeat quę Arabico illius Costo pulchrè quadrent.

De Turbit CAP. XXXVI.

De Turbit Arabum magna est inter recentiores Medicos controuersia. Nam nonnulli Tripolium Græcorum esse volunt: alij Pityusæ radicẽ esse contendũt: alij Alypi. Sed errant omnes mea sententia. Siquidem Turbit plantam & virentem vidi, & floribus exornatam, quæ planè diuersa est ab ijs quas in medium proferunt.

Turbit. *Quod igitur nos Turbit vocamus, eodem nomine & Arabibus, & Persis, & Turcis appellatur: tametsi Andreas Bellunẽsis in suis emendationibus* Terbet *vocet. In Guzarate, vbi plurimum nascitur,* Barcaman: *in Canara, cuius prouinciæ est Goa,* Tiguar.

Barcaman. Tiguar. Turbit historia. *Est autem Turbit planta, radice neque magna, neque*

neq; longa, caule hederæ modo per solum extenso, digiti crassitie, interdum crassiore, duos palmos longo, interdum verò multò longiore. Folia Althææ profert; flores etiam similes, è candido rubentes, nonnunquam omnino candidos, non (vt quidam volunt) colorem ter die mutantes. Est verò duntaxat vtilis & gummosa caulis pars inferior iuxta radicem: reliqua pars gracilior est, & comosior, quàm vt vtilis esse possit. Nonnunquam radix cauli adhæret, sed inutilis cum caulis duntaxat in medicum vsum recipiatur. Tota autem planta insipida est cùm colligitur.

Turbit natales.

PROVENIT in maritimis, verùm non adeo mari vicina, vt vnda allui possit: sed duabus, interdum tribus à mari leucis seu miliaribus. Plurimum nascitur in Cambayete, Surrate, Dio insula, & Baçaim, * locisq; vicinis. Inuenitur & in Goa: sed à medicis improbatur, nec eo vtuntur. Intellexeram etiam in Bisnager prouenire, quod centum quinquaginta & amplius leucis à Guzarate distat: sed postea rescitũ est, eò ex Guzarate deportari (vnde etiam magna copia in Persiam, Arabiam, Asiam minorem, et Lusitaniam exportatur) quoniam si quod in Bisnager nasceretur, viribus adeo infirmis esset, vt à medicis recipiendum non censeant.

FIERI potest, vt alijs etiam per Indiam locis gignatur (non enim seritur, sed sponte prouenit) sed id incertum est ob indigenarum negligentiam.

Turbit qũa ratione gummosum fiat.

CETERVM non omne Turbit gummosum est natura. Sed quoniam viderunt Indi à gummositate, optimi Turbit notas nos petere, solent eius plantam, an-

te quàm eã colligant, aut contorquere, aut leuiter vulnerare, quo liquor exiliat & denſetur. Deinde poſt aliquot dies redeunt, & gummi ſiue concreto liquore plenos caules reperientes eos colligunt. Id mihi retulit affinis meus medicus in Baçaim, qui aliquoties cum ipſis Indis colligendi gratia profectus eſt, & hanc eliciendi ſucci rationem obſeruauit. Nam cùm iuſſiſſet aliquot plantas intactas relinqui, eas minimè gummoſas inuenit, aut nonnullas tantum pauco cum gummi. Ex eo igitur deprehendere licet, gummi nihil ad præſtantiam agere; ſed id plerunque præſtantius cenſendũ eſſe cuius gummi non appareat, quippe quod in ipſa planta reconditum ſit. Non negauerim, quin etiam Turbit gummoſum ſine contorſione reperiatur: ſed vt facilius liquorem ſuum aut gummi exerat, contorqueri & vulnerari plantam certum eſt.

Turbit delectus.

ALTERA *probationis nota eſt, vt ſit candidum. Siccatum ad ſolem, candidum eſt: in vmbra verò ſiccatum, tametſi nigreſcat, non minus fortè bonum eſt, quàm album in ſole ſiccatum.*

Turbit facultates.

EST *verò Turbit Indicis medicis medicamentum pituitam deijciens, cui interdum ſi abſit febris, Gingiber adijcere (vt etiam alijs purgantibus medicamentis) ſolent: alioqui plerunq; ſine Gingibere ex decocto pulli gallinacei, aut ex aqua exhibent. Præfertur autem quod in Cambaya natum eſt. Memini me in inſula Dio emiſſe ſingulas quas vocant manus, vna tanga*, Pendunt autem ſingulæ manus viginti ſeptem libras. Sed poſtea intellexi eum, à quo emiſſem, duplo minoris emiſſe.*

Tanga. Manus.

CE-

CETERVM *longè nobis aliud* Turbit * *descri-* Turbit Ara-
bunt Arabes, quàm id quod modò exhibui. Siquidem bum.
Mesue lib. 2. de simp. med. cap. 2. ait radicem esse ber-
bæ folia Ferulæ minora ferentis & ex earum planta-
rum genere quæ lacteo succo turgent: varia eius inue-
niri genera, videlicet domesticum, syluestre: magnũ,
paruum: album, nigrum, & flauum: & in locis siccio-
ribus gigni, quod ex succi densitate deprehenditur. Se- Turbit Ara-
ptem verò in eius delectu obseruanda: vt sit cãdidum, bum dele-
intus cauum siue vacuum & arundinosum, & gum- ctus.
mosum, cortice cinereo, planum, fragile, & re-
cẽs: crassum autem siue densum improbari. Sed, quod
eius pace dixerim, ex aliorum relatu suum Turbit de-
scripsisse potius videtur, quàm legïtimum vidisse. Nã Turbit è La-
neq; formà conuenit, nec è lacte madentium plantarũ ctariarum nu
est numero, nec eius domesticum genus inuenitur: cum mero nõ est.
vniuersum sponte in incultis proueniat. Alterum genus
interdum altero esse maius verum est. Color autẽ aut
albus, aut flauus, aut niger naturalis eius plantæ non
est: sed pro præparationis ratione contrahitur. Nam
quod probè præparatum, suóue tempore collectum non
est, albũ esse non potest. Nascitur verò potius locis hu-
mentibus quàm siccis. Neq; albedo & gũmositas pro-
bitatis sunt indicia, veluti iam dixi. Neq; arundina-
ceum aut ferulaceum est, aut planum, aut fragile, nisi
nimia siccitate exsuccum. Densum autem potius mihi
videtur probandum, quàm improbandũ, quippe quod
plus substantiæ contineat, modò carioſum non sit.

SERAPIO *lib. simp. cap. 330. Tripolij Dioſco-* Tripolium
ridis historiã ad suum Turbit *transtulit. Sed si cum* non est
Turbit.

legitimi quam exhibemus Turbit descriptione confe-ratur: manifestè eius error deprehendetur. Nam neq; folia Isatidis habet, neque eius caules in summo diuiduntur, sed in mucronem desinunt largo foliorum prouentu ornatum. Flos non mutat ter die colorem, neq; eius radix odorata est, aut venena arcere adhuc deprehensa est.

Alypum non est Turbit.

DENIQVE *non est Alypum Dioscoridis, vt recentiorum quidam existimant, cum eius historia Alypi descriptioni planè repugnet, & facultates sint diuersæ: Turbit enim pituitam duntaxat purgat, Alypũ atram bilem deijcit. Neq;, vt iam diximus, cuiquam è lactarijs comparari potest, quæ non sine noxa in corpus admittuntur: cùm Turbit legitimum nullam acrimoniam habeat, & sine molestia pituitam deijciat.*

Arabes erroris auctores.

PORRO *huic errori ansam præbuisse puto Arabes, qui conspicientes apud suos in vsu esse Turbit ab India petitum, id ad Græcorum aliquam descriptionẽ ilico referre voluerunt, Græcis omne plantarum genus fuisse cognitum existimantes. Sed satius multo fuerat, ea ratione omnia non confundere, & simplicem aliquam eorum medicamentorum, quæ illis non erant probè nota, descriptionem contexere.*

* Baçaim vrbs est vasta, m[illegible]as alias vrbes & pagos sub suo dominio habens: quinquaginta leucis ab insula Diu abest, & Regi Lusitaniæ paret.

Tanga.

* Monetæ genus Indicum Tanga est, quod sexaginta Lusitanicis regalibus æstimatur, hoc est duobus ferè Castellanis regalibus aut septem assibus Gallicis. Regale enim Castellanum triginta & sex Lusitanica conficit.

* Turbit à nostro Auctore descriptum longè aliud est ab eo quo vulgo in officinis vtuntur. De quo qui plura volet,

let, consulat doctissimos Matthioli commentarios in capita 30. 51. & 78. libri quarti Dioscoridis. Per vniuersam Hispaniam Thapsia abundè nascitur, eius radice pleræq; Hispaniæ officinæ pro Turpeto legitimo vtuntur. Non desunt etiam multis per Europam locis, qui Scammonij radicem cònciſam pro legitimo Turpeto ostendant, atq; in sua medicamenta recipiant, vt his manifestum esse potest qui scammoneæ radices ficcas cum illorum Turpeto diligentius contulerunt.

De Rhabarbaro CAP. XXXVII.

NON *est operæprecium multa de Rhabarbaro recensere, cum omnibus notißimum sit medicamentum. Silentio tamen prætermittendum non duxi, quod hic in India didici: videlicet, omne id Rhabarbarum quod in Indiam, Persiam & Europam importatur, esse in Chinarum regione natum. Nam ex Chinarum regione per Tartariam Ormuz & Alepum defertur, inde in Alexandriam, & tandẽ Venetias, vnde reliqua Europæ regna petũt. Nos præter id quod nauigijs ex China infertur, eo etiam vtimur quod Persæ ex Ormuz aduehunt, quod minus teredinem & cariem sentit, quàm quod ex China nauigijs infertur. Siquidem plus corrumpuntur aromata quæ per mare inuehuntur vnius mensis spacio, quàm quæ terrestri itinere importantur vnius anni tempore. Præterea India, præsertim in maritimis, maximè humida est, & huiusmodi aromata diu integra seruare non potest. Nam Rhabarbarum sub mensem Maium in Indiam locis videlicet maritimis importatum, nisi ante Septembrem absumatur planè inutile est, & abijciendum: corrumpitur enim, vt pleraque alia aromata quatuor illis mensibus hybernis, qui sunt Iunius, Iulius, Augustus, Septẽber.*

Rhabarbarũ omne in Chinarum prouincia nasci.

Interea aliud recentius ex Ormuz importatur quo vtuntur, idq; quod in maritimis hybernauit, in mare abijciunt.

Rhabarbarũ Samarcandacinum.

REFERVNT *genus quoddã nasci in certa Tartariæ vrbe nomine Samarcandar: sed quod improbum sit, nec nisi iumentorum purgationibus vtile.*

Rauã Chini. Rauam.

NVLLVM *autem est Rhabarbaricum, aut Indicum; sed solummodo Chinense, quod* Rauam Chini *Persæ appellant, Mauritani tamen plerique solummodo* Rauam.

ALIQVANDO *in Couchin intellexi Rhabarbarum ab indigenis interdum decoqui aut distillari, et eius decocto aut stillatitia aqua sese purgare, eamq; esse causam, cur interdũ tam facilè teredinem sentiat & corrumpatur. Sed cùm neminẽ audiuerim qui hæc ita sese habere, se vidisse diceret, affirmare non ausim.*

De Radice Chinæ CAP. XXXVIII.

Radix Chinæ. NASCITVR *hæc radix in Chinarum vastissima regione, quæ Moscouiam vsque extendi creditur. Quoniam verò per totam hanc prouinciam, & etiam in Iapan sæuit lues Venerea, quam alij Neapolitanum morbum, alij Gallicum vocant, nostri scabiem Hispanicam, Persæ* Badæ Frangi, *quod morbum Gallicum sonat; aperuit Deus huius regionis incolis vsum radicis cuiusdã, quæ apud eos nascitur, vt huic malo succurreretur. Quemadmodũ in nouo orbe Guaiaci vsum ostendit, quoniam ea pars orbis etiam hoc morbo ab omnis hominum memoria infestata fuit. Ibi contractũ morbum in Europam adferẽtes Hispani anno Redemptio-*

Badæ frangi.

nis

nis humanæ 1493. reliquis nationibus cõmunicarunt. Nobis verò primùm innotescere cœpit huius radicis vsus post annum quingentesimum trigesimum quintũ supra millesimum, adferentibus eam huc Chinensibus quibusdam ea lue infectis, qua se, interea dum hîc negociarentur, curarent.

Lues venerea primum in Europa 1493. anno.

CETERVM *anno ante quàm huius radicis vsus in India innotesceret, huc è Lusitania delatus sum nõnullas facultates mecũ adferens, atq; inter eas, Ligni Guaiaci libras quingentas. Ex eo, tametsi multũ sublatum esset dum in Liburnicam inferretur, et efferretur, mille tamen aureos contraxi Lusitanicos, quoniã magna auiditate Lusitania expectabatur hoc lignũ, quòd multi malè perirent inunctionibus: & forte tum temporis nemo præter me aduexerat. Curati ergo sunt plurimi meo ligno. Sed eo absumpto, cùm nouum è Lusitania non importaretur, eius, quod iam decoctũ fuerat, libra quinq; Lusitanicis aureis vænijt.*

FACTVM *est vt eo tempore mercator quidam in Diu insula narraret inclyto viro Domino Martino Alfonso de Sonsa meo mœcenati, qua ratione à Gallica scabie curatus fuisset quadam radice è Chinarum regione allata, cuius vires magnis laudibus euehebat, quoniam qui ea vterentur extrema illa victus ratione non egerent, qualis in Guaiaci vsu obseruabatur, sed tantum abstinerent à bubulis & suillis carnibus, pisce & crudis fructibus: tametsi ne in China quidem piscibus abstinerent, quoniam magni sunt helluones. Cũ inualuisset is de radice rumor apud vulgus, mirum in modum hanc radicem videre auebant, atque ea vti,*

Qua ratione primum Radix Chinæ Lusitanis innotuerit.

*quoniam molestè ferebant extremam illam victus ratione*m, *quam in Guaiaci vsu obseruare cogebantur. Adde quòd huius regionis incolæ ob otiosam vitam natura sint magni epulones. Sub idtẽpus appellunt Malacam Chinenses liburnicæ, paululum huius radicis in suum vsum adferentes. Sed id paululum tanta auiditate requisitũ fuit, vt in singulas huius radicis gantas (pondus est apud eos viginti quatuor vncias pẽdens) decem Lusitanicos pendere oportuerit. Postea verò aduehentibus eam magna copia Chinensibus Liburnicis, minui cœpit precium, ita vt nunc ganta ematur duntaxat regali castellano.*

Ganta.

A B *eo tempore vilescere cœpit Guaiaci vsus, atq; ex India relegari, tanquam Hispanus quidam qui indigenas fame enecare vellet.*

CETERVM, *vt ad institutum reuertamur, non sine causa, tantis laudibus effertur Chinæ radix. Nam obseruatis, quæ in hoc morbo obseruanda veniunt, natura morbi, anni tempore, regione, sexu, ætate, & temperamento ægri, mirabiles eius sunt effectus: tametsi non desint ex recentioribus qui eam acriter sed immerito damnent.*

Radicis Chinæ mirabiles effectus.

IN *magnis doloribus & inueteratis, huius radicis vncia in sex aquæ sextarijs * coquitur, ad dimidij vsque humoris consumptionem. Seruatur id decoctum vsui, vase aliquo vitreo aut figulino vitrato. Spuma verò inter bulliendum colligitur, & vtiliter vlceribus tumoribusq; imponitur. Salutaris est etiam densus ille vapor inter coquendum exhalans, ipsis doloribus. Interdum calido decocto tumores fouemus: nõnunquam*

Præparationis modus.

lineos pannos decocto madidos vlceribus imponimus, eaq; mundamus.

SOLENT *Chinenses maiori quantitate in sua regione assumere, cùm frigida admodum sit. Quos cũ imitari vellent huius regionis nonnulli, radicis duas vncias, addita interdum semisse, in præcedenti aquæ quantitate decoquentes, ob nimium medicamenti calorem in grauia inciderunt symptomata. Sed & quod mihi accidit, prætereundum non duco. Sciatica laborans, huius radicis decocto vsus sum prouocandi sudoris causa. Sed cùm calidum haurirem, vt initio ferebat consuetudo: in tantos hepatis ardores incidi, vt vniuersum corpus erysipelate & phlegmone laborare cœperit, necesseq; fuerit statim venam secare, decoctum hordei cum saccharo rosato sumere, & aëri me exponere vt sanitatem pristinam recuperarem. Itaq; meo periculo facti sapientiores reliqui, calido decocti potu, & tanta radicis copia in posterum vti desierunt.* Chinarum regio frigida.

ANTE *omnia deligenda est radix ponderosa, recens, firma, quæ neq; teredinem, neq; cariem senserit, & quæ candida sit: melior enim talis est, quàm rubescens. Huius vnciam in sex aquæ sextarijs decoquimus ad medias aut ad tertiam partem, pro morbi & ægri natura, subinde ea medicamenta injicientes, quæ huius radicis facultates corrigãt. Exempli gratia. Si dolor capitis aut neruorum adsit, rorem marinũ, aut rosas injicio: Si obstructionibus hepar laboret, apium: si ardor adsit cum obstructione, intybum: si vlcus vesicæ aut renũ infestet, additur glycyrrhizæ succus: interdũ radici admisceo æquale pondus hordei.* Radicis Chinæ delectus. Eius vtendæ ratio.

SOLENT *autem huius radicis decoctum sumpturi, prius syrupis conuenientibus purgari, quibus (quoniam plerunq; materia quæ peccat pituitosa est) Turbit aut agaricum maiuscula quantitate indimus, aut nonnunquam syrupos Chinæ decocto diluimus. Be ne purgato corpore radicis decoctum propinare incipimus, post decimumquintum diem, minoratiuo, si opus sit, exhibito : item alio interdum post trigesimum diẽ, quod ex manna constet, aut cassia solutiua, aut Rhabarbaro decocto radicis macerato, aut hordei, prunorúmue, vel glycyrrhizæ, aut intybi decocto. Toto hoc tempore, si aluus singulis diebus libera non erit, clysteres ex radicis decocto, melle rosato, oleo violaceo, & cassia solutiua paratos injicimus, habita necessitatis ratione.*

QVOD *si nimium incalescat æger, radicem minus decoquimus, aut eius decocto aquam intybi, vel fumi terræ, si adsit, aut buglossi, injicimus. Quod si nec hoc sufficit, decoctum subtrahimus, curationemq; in aliud tempus magis opportunum differimus.*

HOC *decoctum interdum intra vigesimum diem curat, interdum serius, interdum verò citius. Vulgariter tamen ad decimum quintum vsque diẽ dolores augentur, & intenduntur, deinde paulatim mitigantur. Nonnullos vidi, qui licet aliquoties hoc decoctũ sumpsissent, postrema tãtum dieta curati sunt. Alios item, qui nullo modo curati sunt, quòd forsitan frigidiores essent humores. Itaque consulo, vt qui in Europa hac radice vtentur, eius quantitatem augeant, cum frigidior sit regio.*

IN *singulas verò curas, radicis vsus esse solet ad vn* Medicamen-
cias triginta, vncijs totidem dierum numero, quibus ta dosis.
cura perficitur, respondentibus. Raro calidum decoctũ exhibeo, nisi in vehementibus & inueteratis doloribus, quando sudoribus materiam euacuari oportet: tũc enim bis singulis diebus exhibetur, mane scilicet & vesperi. Hæc autem vulgaris est victus ratio. Datur caro Victus ratio.
gallinarum, pullorum gallinaceorum, & vitulina elixa cum salis momento (id enim modicè sumptũ noxium esse non puto) & croco, & coriandro sicco. Interdum eadem assa exhibetur, habita morbi ratione. Vinum omnino adimo, nisi ad stomachi ex multa pituita contractam debilitatem, appetentiæq; deiectionem tollendam, decoctum sumatur: tum enim radicis decocto dilutum ægris propinatur, appetentiam enim ciet, & concoctionem plurimum iuuat. Pane melito vtuntur Chinenses.

EFFICACIOR *est hæc radix in inueteratis morbis, vbi videlicet magni tumores, & vlcera maligna adsunt, quàm in recentibus morbis.* Radix Chinæ præstantior in inueterato quàm recenti morbo.

SVNT *& aliæ hac radice vtendi rationes. Nam quosdam in Balagate vidi, qui calido radicis decocto eiusdem radicis tritæ drachmam cum semisse iniicerẽt, quotiescunque mane & vesperi sumerent.*

SVNT *qui mane laminam conserue ex huius radicis puluere & melle paratæ (aut saccharo, si magnus adsit calor) edant, deinde radicis decoctum bibant. Augetur autem, aut minuitur pulueris quantitas in hac conserua, & quandoque corrigitur, pro Medici arbitrio.* Conserua è radice Chinæ.

VA-

VARIANDA *sunt interdum remedia. Memini solo decocto binos curasse, quibus testiculi intumuerant.*

HAC *radice adhuc tenera, Chinenses cum carne elixa vescuntur, veluti apud nos napis aut rapis cum carnibus elixis vesci solemus.*

Aqua stillatitia è radice Chinæ.

HVIVS *radicis aquam stillatitiam vtilem fore credo, si quis eam nanciscì posset. Ego sanè destillatoria organa in Chinarum regionem misi, vt ex ea radice liquorem mihi eliciant. Nescio an impetrabo.*

Radicis Chinæ facultates.

VTILE *est etiam huius radicis decoctum, præter eos morbos qui cum contagio luis venereæ commune aliquid habent, ad paralyses, tremores, articulorũ dolores, sciaticam, podagram, tumores scirrhodes & œdematodes, tum etiam strumas exstirpat. Succurrit ventriculi debilitationi, inueterato capitis dolori, calculo & vesicæ vlceribus. Huius enim decocti vsu plerique liberati sunt, cùm nullis antè medicamentis iuuamen sensissent.*

Lampatam. Radicis Chinæ descriptio.

CETERVM *indigenæ hanc plantam* Lampatam *vocant: trium aut quatuor palmorum altitudine assurgit, cauliculis tenuibus, quos rara folia cingunt, mali assyrij iunioris similitudine, radix palmi longitudine, interdum crassa, nonnunquam tenui, quæ recens erutæ, admodum tenella est, & cruda aut elixa mandi potest. Ego vnicam duntaxat plantam hîc in Goa vidi, eamq; perpusillam, quæ siccitate perijt, ante quàm excreuisset. Si seretur ea radix, iuxta arbores serẽdam esse perhibent, quoniam suo complexu hederæ modo eas scandit.*

IN-

INTELLIGO *eos qui hoc decocto vtuntur, mulierum conſpectu vehementer ad libidinem accendi. Quare conſultum videtur, vt per curæ tempus nullæ ad ægros mulieres admittantur* *.

Mulieres ad ægros nō admittendæ.

SED *quoniam in Chinenſium mentionẽ his commentarijs plerumq; incidimus, præſertim verò hoc capite, non alienum ab inſtituto erit, ſi ex his quæ de illis à fide dignis viris accepi, paucula hîc proferam.*

SVNT *ergo Chinenſes Aſiatici Schitæ, qui licet gens Barbara eſſe æſtimentur, in negotiatione tamen & manuarijs operibus cenſentur admodum induſtrij. Sed neque in literarum cognitione cuiquam regioni cedere æſtimantur. Habent enim leges ſcriptas Iuri Imperatorio ſimilimas, vt ex libro quem eorum legibus inſcriptum apud Indos aſſeruari audio, videri poteſt. Vnam ex his legibus exempli gratia proferã, quæ eſt, Non eſſe integrum viro, mulierem, cum qua viuente marito adulterium commiſerit, poſt mariti mortẽ, matrimonio ſibi iungere.*

Chinenſes Schitæ ſunt.

INTELLIGO *etiam apud eos Doctrinæ gradus et præmia eſſe: Eruditis etiam viris, Regis totiusq; regni moderationẽ committi. Sed & in eorum picturis, viros è ſuggeſtu legentes, & auditores circum adſtantes conſpicere licet. Huc adde artem typographicam tam vetuſtam apud illos eſſe, vt omnem hominũ memoriam ſuperet, & ſemper vſurpatam apud eos cenſeant.*

Doctrinæ gradus apud Chinenſes.

Typographica apud Chinenſes vetuſtiſſima.

* Hoc loco etiam noſter Auctor vocabulo Canada vtitur, cuius interpretationem cap. de Opio dedi. Cùm itaque radicis Chinæ vnciam in quatuor aquæ Canadis decoqui dicat; ob rationes eo capite adductas, quatuor Canadas

nadas in sex Sextarios verti.

çarça parilla. * Nunc per vniuersam Europam radicis cuiusdam vsus inualuit, quam Hispanico nomine (illi enim eius vsum primi ex Peru in Europam inuexerunt) çarça parilla vocant, quasi dicas Rubum viticulã. Cuius sanè magni sunt effectus, & Radici Chinæ suam laudem adimit, quæ non nisi carioſa & longa vectura emarcida ad nos peruenire solet. Qui de çarça parilla plura requiret, Doctissimi Matthioli Epistolas, & eius in Dioſc. commentarios legat. Et nos breui, Deo annuente, eius historiam cum icone exhibebimus, atque à Smilace aspera (quam çarçam siue Zarsam parillam nonnulli arbitrati sunt) plurimum differre ostendemus.

De Croco Indico CAP. XXXIX.

Alad. Manjale, Cũhet, Darzad, Habet. APPELLATVR *hæc radix in Canara* Alad: *sic etiam in Malauar, sed propriè* manjale: *in Malayo*, cunhet: *à Persis*, darzad, *quod lignum luteum sonat: ab Arabibus* habet.

NASCITVR *plurima in regionis Malauar parte, videlicet in Cananor, & Calecut. Prouenit etiam hic Goæ, sed exigua quantitate.*

MAGNA *eius copia ad Arabes & Persas defertur, qui omnes apud se non nasci, sed ex India adferri fatentur.*

Chaledsium, Chalidunium. HVIVS *mentionem facere videtur Auicennæ libr. 2. ducenteſimo capite* * & Chaledsium *siue* Chalidunium *appellare. Sed cùm dubitanter hæc scribat, aliorumq; auctoritates citet tanquam de re nõ multũ sibi perspecta, nihil affirmare possum. Fieri autem potest vt corruptum sit vocabulum, vocataq; sit*

Aled. *hæc radix initio Arabibus* aled, *quemadmodũ & Indis, postea verò corruptè* Chaledsium. *Vt autem hoc faci-*

facilius credam, me impulit, quod eum, caput de CVR- Curcuma.
CUMA *siue* CURCUMANI *lib. 2. cap. 166. (quod etiam huic radici simile est) scripsisse videã. Solet enim Auicenna de simplici aliquo medicamento dubitans, diuersa (vti diximus) scribere capita. Neque eorum auctoritas me mouet, qui per Curcuma Chelidonium intel-* Chelidoniũ.
ligi dicunt, quoniam crocea sit radice, scribatq; oculis perutile esse, quæ notæ etiam Chelidonio conueniunt. Nam tametsi vulgo hac radice vtantur ad tingendos Croci indici vsus.
condiendosq; cibos, cum hîc, tum apud Arabes et Persas, ob eam nimirum causam, quod viliori ematur, quàm noster crocus, qui apud eos etiam prouenit: huius tamen etiam in medicina vsus est, præsertim autẽ in ocularibus medicamentis: tum etiam ad psoram, si cum mali aureæ succo, & Cocci, siue nucis Indicæ oleo misceatur. Quibus affectibus Auicenna vtroq; illo capite chaledfium & CURCUMA *vtilia esse scribit.*

EST *autem hæc radix recens, intus crocea, foris* Croci indici
verò Gingiberi *persimilis, foliis compactis, cauleq; foliaceo. Vehementi amaritudine & acrimonia, dum recens est, caret, ob multam humiditatem: siccata verò acris est, sed non adeo vt Gingiber: putoq; sine noxa posse sumi.* historia.

* In nostris exemplaribus Auicenna libr. 2, cap. 200. Chelidonium describit. Capite autem 166. de Chorcumani, siue Chorchumma ma agit cum hac interpretatione. Et est fex olei de Croco. Ceterũ de Officinarum Curcuma quod Dioscoridis Cyperum Indicum volunt recẽtiores, lege Matthioli tum aliorum commentarios.

De Galanga CAP. XL.

EST *Galanga medicamentũ vſibus humanis valde neceſſarium, ſed veteribus Græcis ignotum, & Arabibus non ſatis perſpectum.*

Caluegiam. DICITVR *autem* Caluegiam *Arabibus. Et licet omnes Mauritani, vt Serapio lib. ſimp. cap.* 332. *corruptè legit* Culungem, *aut* Galungem *ſcribãt, fides eis adhibenda non eſt, quoniam omnes Arabes* Caluegiam *nuncupant.*

Culungem. Galungem.

Galanga duplex. EST *verò Galanga duplex. Altera minor, odorata, quæ ex Chinarum regione huc, inde in Luſitaniam defertur: eam incolæ* Lauandon *appellãt. Altera maior, quæ craſſior eſt priore, ignauior tamen & viribus infirmior. Naſcitur hæc in Iaua, & incolis* Lancuaz *dicitur. Nos tamen hîc in India vtrang3* Lancuaz *appellamus.*

Minor galanga. Lauandon.

Maior galanga. Lancuaz.

Galangæ hiſtoria. PORRÓ *minor duorum palmorum altitudinẽ fruticat, foliis Myrti, radice nodoſa, ſponte naſcens. Maior in Iaua nata binûm ferè cubitorum altitudine attollitur, foliis in modum cuſpidis lanceæ, radice craſſa, nodoſa, arundinis modo: flore candido, ſeminifera eſt. Seritur tamen hæc maior radice duntaxat vt Ginger, non ſemine, licet apud Auctores aliud reperias.*

Galanga recens in acetarijs. *Sed tamen & ex ſemine ſata, hîc prouenit in hortis, ſed exigua quantitate, quanta videlicet acetarijs & huius gentis vſui medico ſufficit.*

AVICENNA *& Serapio exactam huius plantæ notitiam non habuerunt. Nam cum eius, vt diximus, duo ſint genera, & prior Chinenſis ſcilicet, præferatur: dubitanter tamen de ea ſcripſerunt: hinc3 factum*

ctum puto vt Auicenna duo diuersa capita de ea scripserit, alterum lib. 2. cap. 321. sub nomine Calungiam, *alterum verò lib. 2. cap. 196. sub* Caserhendar *nomine. Sed sub quo nomine* Chinensis, *cuius primarius est vsus, aut sub quo* Iauanensis, *quæ ignobilior est, describatur, ignoro: quoniam vtriusque non nisi summa cum dubitatione meminerunt.*

INTER *recentiores Medicos controuersia est de Galanga, Calamo, et Acoro. Volunt enim nonnulli, inter quos est Antonius Musa, exam. simpl. ex Leonicени testimonio, Galangam Acorum esse veterum. Alij, inter quos est Manardus libr. 6. ep. 3. & Matthiolus, Com. in Dios. lib. 1. cap. 2. Calamum officinarum, legitimum esse Acorum malunt. Sed capite de Calamo, neutrum ex his esse Acorum satis ostẽdi *. Calamum tamen odoratum, vt eodem locò dixi, in Acori locum semper substituere soleo.*

CETERVM *omnino explodenda est Monachorum dist. 1. cap. 47. qui in Mesuen commentati sunt, opinio (vt rectè Matthiolus) qui Galãgam Schœnanthi radicem esse volunt. Nam inutilis est Schœnanthi radix: præterea Schœnanthus in Arabia & Caliate nascitur: Galanga verò in China & Iaua siue Iaoa prouincijs ab Arabia procul dissitis prouenit.* Monachorũ inscitia.

* Vide caput de Calamo, vbi nostrum vsualem Calamum haudquaquam cum nostri Auctoris Calamo conuenire diximus.

De Gingibere CAP. XLI.

GINGIBER *appellatur Arabibus, Persis, & Turcis* Gengibil, *non* Lengibel: (*vt corruptè legũt* Gengibil.

Serapionis libr. simp. cap. 336. exemplaria) in Guzarate, Decam, Bengala cùm adhuc recens & viride est adrac, *siccatum verò,* Sucte: *in Malauar, tam viride quàm siccum* imgi: *in Malayo,* aliaa.

Adrac, Sucte, Imgi, Aliaa.

Est *autem Gingiber similibus Iridi aquaticæ, aut Gladiolo (non Arundini) foliis, magis tamen nigricantibus: caule cum foliis duorum aut trium palmorum altitudine, radice etiam Iridis, non serpente, vt voluit Ant. Musa exam. simpl. At nec admodum acris est præsertim eius quod in Baçaim natum est, ob niniam quæ dominatur humiditatem.*

Gingiberis historia.

Hæc *radix minutim concisa & alijs herbis admixta in acetarijs editur cum aceto, oleo & sale: at etiam cum piscibus & carnibus cocta.*

Gingiberis radix recens in acetarijs.

Nascitvr *Gingiber in omnibus Indiæ prouincijs nobis cognitis, semine aut radice satum. Nam quod sponte nascitur, exigui est momenti. Optimum & frequentißimũ est Malauaricum, Arabibus et Persis maximè expetitum. Secundum locum obtinet quod in Bengala inuenitur. Tertium quod in Dabul, & Baçaim, totaq; ea ora maritima nascitur. In solitudinibus & mediterraneis vix inuenitur, neq; inde ad nos adfertur. Inuenitur etiam in insulis D. Laurentij & Comaro, quæ Aethiopiæ sunt contermina. Inde sumpserunt occasionem nonnulli vt scriberent apud Troglodytas nasci.*

Gingiberis delectus.

Troglodytæ.

Colligitvr & eruitur *Decembri & Ianuario, deinde aliquantulum siccatum limo obducitur, non quo maioris sit ponderis, sed vt foraminibus obturatis, diutius sine corruptione in sua humiditate natu-*

Gingiberis messis.

turali conseruetur. Nam non probè obductam teredini obnoxium est.

GALENVS *lib. 6. simpl. è Barbaria conuehi scribit. Si per Barbariam Indiam intelligit, bene quidem; at si eam Africæ partem quæ nunc Barbaria dicitur, malè.*

DIOSCORIDES *libr. 2. cap. 151. autem in Troglodytica Arabia nasci tradit. Nascitur quidem apud Troglodytas & Aethiopes, sed adeo exigua quantitate, vt ipsis incolis vix sufficiat. In Arabia verò non nascitur, quandoquidem ad Arabes exportatur. Illud autem verum est, quod primis edulijs admisceri scribit: idem enim adhuc hodie apud Indos obseruatur. Quod verò dicit huius radices Cyperi modo paruas esse, fallitur: nam multò maiores sunt Cypero. Aluum leniter emolliunt concoctionem iuuantes. Aluum contra, vt alij volunt, etiam adstringit, quoniã facta proba concoctione sistuntur alui profluuia à crudis humoribus nata.*

Nullum Gingiber in Arabia.

Gingiberis vires.

SCRIBIT *Musa Exam. simpl. saccharo conditum dum manditur, in fine veluti filamentum in ore relinquere. Sed, quemadmodum ipse ait, id duntaxat in eo contingit, quod adulteratum aut teredinosum aeri lixiuio prius maceratum, deinde saccharo cõditur, vt maleficium non deprehendatur. Nam benè maturum, & plenum, non cariosum, multis aquis elotum, & per multos dies maceratum, deinde saccharo conditum, gratissimum est, nec vlla vehementi acrimonia molestum, neque filamenta in ore relinquit. Tale fit in Bengala, quod laudatissimũ est, deinde in Chaul,*

Gingiber improbum.

Baçaim & Dabul. Improbatur quod ex Batecala aduehitur.

* Meminit Zingiberis Lud. Roman. lib. 5. cap. 14. Producit, inquit, Calecut ager Zingiber, quæ radix est, eruiturque nonnunquam pondo vnciarum duodecim: sed nō omnibus est eadem amplitudo. Plus non agitur in profundum radix, quàm ad ternos vel quaternos palmos, harundinum modo. Cùm eruitur Zingiber, relinquunt internodium radicis in scrobe, terramque radici aggerunt, ceu semen eius radicis, proximo anno erupturi fructum, id est, Zingiber. Maximilianus item Transil. de Moluccis insulis Gingiber hoc modo descripsit. Gingiber verò passim in singulis insulis huius Archipelagi nascitur: aliud seminatim, aliud sponte prouenit. Sed quod seminatur nobilius est. Herba similis illi quæ Crocum [indicum intellige siue Curcuma] fert, & eo modo eius radix fere nascitur, quæ Gingiber est.

De Zedoaria CAP. XLII.

MAGNA est dubitatio de Medicamentis Zedoaria & Zerumbet, quoniam Auicenna lib. 2. cap. 743. & 745. diuersa duo capita de eis scripsit. Rhases libr. 3. de re med. cap. 34. vtrumq; sub vno capite comprehendit. Serapio verò lib. simp. cap. 172. vnicum caput de Zerumbet scripsit.

EGO diu in eadem dubitatione versatus sum, &

Zedoaria. Zerumba. Zerumbet

existimaui Zedoariam, quæ celebrior est, eam esse quæ nobis hîc Zerumba dicitur, & medicamentū est Persis expetitum, quod hinc Ormuz defertur, inde in Asiam minorem & Venetias. Zerūbet verò id esse quod nos hîc vocamus Crocum indigenum, cuius in Croco Indico mentionem feci. Postea tamen errare me deprehendi ex diuersis quibus prædita sunt facultatibus Crocum Indicum & Zerumbet.

Crocum indicum.

QVOD

QVOD *nos hîc Zedoariam appellamus, Auicenna lib. 2. cap. 752. (tametsi non nouerit)* Geiduar *dicitur; aliud nomen ignoro, quoniam nascitur regionibus, Chinensium prouinciæ vicinis. Magno verò emitur* Geiduar, *nec facile inuenias nisi apud Circũforaneos quosdam & circulatores quos Indi* jogues, *Mauritani* Calandares *appellant, hominum genus quod peregrinationibus & stipem emendicãdo vitam sustentat. Ab his enim & Reges & Magnates Geiduar emunt.*

Geiduar rarò admodum.

jogues, Calandares.

EST *verò* Geiduar * *magnitudine glandis, eiusdemq; fere formæ, colore sublucido. Vnicum huius Geiduar fragmentum, quod circiter dimidiam vnciã pendebat, à Niçamoxa semel impetraui. sed id in Lusitaniam cum insigni lapide Armenio missum, vna cum naui periit. Ostenderam id prius Pharmacopolis in Chaul & Goa: sed nemo illorum nouerat quid esset. Aliud pauxillum apud istos circulatores vidi, sed non emi, quòd fraudem metuerem.*

Geiduar historia.

VTILE *est autem istud* Geiduar *ad plurima, sed præsertim aduersus venena, & virulentorum animalium ictus, morsusq;.*

Geiduar facultates.

PORRO *hoc medicamentum Dioscoridi incognitum fuit, tum etiam Auicennæ, libr. 2. cap. 752. quoniam se existimare ait* Geiduar *esse. Zedoaria verò vocabulum corruptum est, &* Geiduar *dicendum est.*

Geiduar veteribus ignotum.

* Incognitum Europæ esse puto Geiduar hîc descriptum, & difficulter cognitum iri credendum est, ob eas rationes quas noster Auctor in medium profert. Nam quã Zedoariam vocamus, nihil minus est quàm Geiduar: sed

ex Zerumbe forsitan erit generibus, quam sequenti capite noster Auctor describit. Tametsi non desint, veluti in Costo diximus, qui eam inter Costi genera Dioscoridi descripta referendam censeant.

ZERVMBET SERAPIONIS.

De Zerumbet CAP. XLIII.

Zeruba. Cachoraa. ça. ZERVMBET *appellatur Arabibus, Persis & Turcis* Zeruba*: *in Guzarate, Decan, & Canara,* cachoraa: *in Malauar* ça.

ABVNDE prouenit in Malauar prouincia, videlicet in Calecut & Cananor. Sata autem & plantata hac planta, plurimis locis prouenit. Sponte autem Gingiber syluestre. *nascitur syluosis iam memoratarum regionum locis: inde à multis Gingiber syluestre appellatur, nec id sine ratio-*

ratione, quoniam eius folia Gingiberis foliis similia sunt, maiora tamen & magis aperta: eius item radix Gingibere maior.

RADIX *eruta conciditur & siccatur, deinde in Arabiam, Persiamq; defertur, in Gida et Alexandriã, vnde postea Venetias & alias regiones transfertur. Conditur etiam saccharo, laudatiorq; est Gingibere condito.*

NVNC *eos Auctores qui de hac scripserunt percurramus.*

AVICENNA *libr. 2. cap. 743. Zedoariam radicem esse ait Aristolochiæ similem, atq; eam præferri quæ ad radices Napelli gignitur: præstantissimum autem esse antidotum aduersus venena, serpentum præsertim & Napelli. Capite verò 747. ait Zerumbet Cy pero similem esse, minus tamen odoriferam. Alio loco arborem esse vult similibus præditã facultatibus, quales Serapio Zedoariæ tribuit.* Zedoaria. Zerumbet.

SERAPIO *libr. simp. cap. 172. Zerumbet esse Zedoariam scribit: deinde ex auctoritate Isaac Zerumbet radices rotundas esse instar Aristolochiæ, colore verò & sapore Gingiberi similes, easq; è Chinarum regione conuehi.*

AVICENNA *lib. 2. cap. 743. duntaxat Zerumba aut Zerumbet nouit. Sed quoniam eam vidit in frusta rotunda, interdum verò in oblonga concisam in sinũ Persicũ vehi, duo genera esse existimauit Zerũba et Zerũbet. Hac etiam de causa folia quæ non viderat prætermisit: & quẽadmodũ ipsa radix ex India in alias regiões trãsferatur, dũtaxat expressit. Et certè*

etiam hodierno die diuersum est precium eius quæ in rotunda frusta resecta est, ab eius precio quæ in oblonga concisa est.

Auicennæ opinio explosa.

QVOD *verò iuxta Napellum nasci optimã scribit, plane fabulosum est, quandoquidem Napellus vix hic reperitur (non sunt enim huius regionis syluæ procreando Napello aptæ) & Zerumba plurima, vt diximus, nascitur syluosis Malauar locis: tum etiam multis locis sata prouenit: nec quenquam (tametsi diligentissimè perquisiuerim) hanc radicem iuxta Napellum vidisse intellexi. Præterea ex reliquis ex Auicenna iam adductis locis manifestum est, quam sibi parum constet, vt facile hinc iudicari possit, eum Zurumbet historiam plane ignorasse.*

Geiduat apud Chinenses.

SERAPIONIS *autem legitimi codices non habent additam expositionem Zerumbet, id est, Zedoaria, sed ab interprete insertam verisimile est, qui differentiam inter Zedoaria & Zerumba ignorabat. Id ex sequentibus facile deprehenditur cùm ait è Chinarum regione conuehi. Certum enim est Zedoariam non nasci apud Indos, sed è Chinarum regione aduehi, raramq; apud Indos inueniri. Zerumba verò abunde in India nascitur.*

Zerumba apud Indos.

NON *defuerunt qui crediderint, Arnabo* de quo Paulus lib. 7. cap. 3. scribit, idem esse cum Zerumbet. Verùm ex vtriusq; historia satis manifestum est diuersas esse plantas. Siquidem Arnabo Pauli, arbor est procera, suaui odore spirans. Zerumba verò graminacea est planta, vt modò diximus.*

Arnabo.

CETERVM *minus sunt audiendi, qui aut Benalbum*

album & rubrum, aut Carpesium esse volunt: quoniã hoc vtrumq; medicamentum huc non sine quæstu conuehitur. Zerumba verò hinc in exteras regiones exportatur. Præterea longè diuersa est vtriusque facies à Zerumba.

Benalbum & rubrum. Carpesium.

* Zeruba siue Zerumba forsitan erit ea radix quam capite de Costo Venetijs adferri dixi, Zingiberi adeo simile vt nihil supra, plerunque tamen maiorem, & intus pallescentem.

* Inuenitur Antuerpiæ apud quosdã aromatarios Zedoariæ quoddã genus illis Bloczevval, id est tuberosa Zedoaria nuncupatum, rotundum instar Aristolochiæ rotundæ, foris nigricãs, interdum cinerei coloris intus candicans, gustu vsualis Zedoariæ. Eam radicem, quoniam multum cum Serapionis Zerumbet conuenire videtur, hîc exprimi curauimus.

* Qui plura de horum opinione requiret, legat doctissimi Matthioli commentarios in Dioscoriden, & aliorũ recentiorum de re herbaria lucubrationes.

De ligno Colubrino CAP. XLIIII.

NON modò aduersus animalium virus eiaculantium morsus ictúsue efficax est hoc lignum, siue potius radix: sed etiam eius puluis lumbricos necare, papulas, exanthemata, & impetigines tollere creditur, & cholericam quam vocant passionem (incolæ Mordexi *dicunt) sanare. Similiter vtile esse medicamentum ferũt aduersus febrium circuitus, vnciæ pondere propinatũ, prius tamen tritum & aqua maceratum, per vomitus expurgata multa bile.*

Ligni Colubrini facultates.

Cholera morbus.

Mordexi.

HANC verò radicem Serpentium morsibus prodesse, hoc modo deprehensum est.

IN Zeilan insula, Serpentis genus est coronatum,

Regulus serpens. Cobras de Capelo. Quil, Quirpele.

(*Lusitani Cobras de capelo, nos Regulum dicere possumus*) *maximè noxium: Est item animalis genus magnitudine viuerræ huic serpẽti inimicissimum,* Quil, *vel* quirpele *vocant. Quotiescunq; cũ Serpente congressurum est hoc animalculum, istam radicem (qua multa istic nascitur) ea parte præmordet qua denudata est: etenim eius pars aliqua extra solum prominet.*

Reguli & Quil pugna.

Præmorsa radice, pedibus anterioribus saliua conspersis caput primum, deinde reliquum corpus sibi demulcet: postea serpentem aggreditur, nec eum dimittit, donec occiderit. Quod si eo congressu serpentem vincere non potest, denuo ad radicem confugit, ad quam se fricat, deinde in prælium redit, atq; ita morsu serpentem necat. Hoc spectaculo edocti Chingalæ (ij sunt Zeilan incolæ) hanc radicem venenis resistere didicerunt.

Chingalæ.

HVIVSMODI *pugnarum spectatores plerique fuerunt Lusitani. Nam solent domi alere similia animalcula tum ad mures extirpandos quos acerrimè persequuntur, tum vt cum serpentibus Regulis prælientur quos circumferre solent Circumforanei quidã,* jogues *appellant, stipem emendicantes, & cineribus se aspergentes, vt hac ratione venerandos sese sanctimoniæ titulo vulgo præbeant. Circumeunt isti omnes regiones, & nonnulli ex ijs Circulatorum munere funguntur, gestantq; serpentes regulos quos demulcere solent & collo aptare (prius tamen exemptis dentibus) vulgo persuadentes eos se incantasse ne nocere possint: Interdum verò serpentes quos etiam habent integros, quibusq; non sunt exempti dentes, accepto præmio cũ*

jogues.

ijs quas dixi viuerris, siue alio simili animalculo committere solent.

TRIA *sunt huius ligni genera in insula Zeilan.* Trialigni Colubrini genera.

PRIMVM *& laudatissimũ illud est à quo subsidium quærit viuerra, vocaturq; incolis* Rametul, *Lusitanis* Pao da cobra, *id est, Lignum Colubrinũ, quod serpentum morsibus sit salutare. Duorum aut trium palmorum magnitudine assurgit, paucis virgulis, quatuor aut quinq; duntaxat tenuibus: radix quæ maximè in vsum venit, veluti tenuiorum nostrarum vitium radices, multis capitibus aut nodis se propagãs, ita vt semper radix aliqua extra solum se exerat, & radice vna exempta, aliæ in eius locum succedant. Radix hæc ex candido cinerea est, solida admodum, amaro gustu: folia Persicæ mali, magis tamen virentia: flos longè à folijs racematim cohæret, pulcherrimo colore rubens. Fructus sambuci sed rubens & durus racematim cohærens veluti in Periclymeno. Teritur primum hæc radix, & ex vino aut aqua cordiali propinatur à serpente percussis, teritur etiam ad cotem sanguinem modo, & vulneribus inspergitur. Hanc multis alijs regionibus, & in Goæ continenti nasci tradunt.* Rametul descriptio.

SECVNDVM *genus veluti primum aduersus venena commendatur, eodemq; modo quo superius vsurpatur. Arbor est, cũ sola prouenit nullis vicinis arboribus, Malo punicæ similis, spinis breuibus et firmis, hor vida, cortice candido, denso, rimoso & solido, & amaro, non tamen veluti prioris cortex: folijs est luteis, aspectu pulcherrimis. Hãc autem, si iuxta aliquam aliam arborem proueniat, per summos eius ramos serpere,* Alterius generis descriptio.

atq; eos Cucurbitæ modo amplecti ferunt. Solent ipsum lignum cum radice & cortice permixtum exhibere. Præfertur tamen radix. Hoc etiam in insula Goa nasci ferunt: sed numquam id videre mihi contigit.

Tertium genus.

CVM *Prorex in Iafanapatan insula, Zeilan contermina esset, dono dati sunt illi aliquot fasciculi ligni cum suis radicibus quæ tenues erãt, duræ, nigræ & odoratæ. Eam radicem mirificè prædicabant, & aduersus venena pollere aiebant. Similẽ in Continenti Goæ nasci ferunt.*

Eius descriptio.

Ramos habet paucos, tenues, quatuor aut quinq; cubitorum longitudine, qui, nisi alligati, sustentare se nequeant, sed per solum sese diffundant: folia rara, Lentiscinorum effigie, oblonga, nõ viridia, sed maculosa, sive nigricantibus ex candido maculis respersa.

RADICEM *quandam in Malaca inueniri rumor est, quæ aduersus vulnera sagittis toxico illitis facta præsentaneum sint remedium.*

* Primigeneris fragmentum, trium digitorum transuersorum longitudine anno salutis 1564. ostendit mihi Salmanticæ, ornatissimus vir Augustinus Vasæus dono olim è Lusitania missum D. Ioãni Vasæo viro doctissimo eius parenti, cum vasculo è Cocco de Maldiua confecto, Lapide Bezar insigni, & vasculis testudineis: quæ omnia mirificè aduersari venenis creduntur.

De lapide Bezar CAP. XLV.

A LAPIDE *Bezar nomen inuenerunt medicamenta venenis resistentia, quæ per excellentiam Bezardica dicuntur. Est enim hic lapis eximiæ aduersus venena facultatis: nascitur q; hoc modo.*

Bezardica medicamenta.

Lapidis Bezar historia.

EST *in Corasone & Persia Hirci quoddam genus,*

nis, quod Pazam *lingua Persica vocant, rufi aut alterius coloris (ego rufum & prægrandem Goæ vidi) mediocri altitudine, in cuius ventriculo fit hic lapis Bezar, circum tenuissimam quandam paleam semper augescens, & veluti multis è tunicis contextus; Columellæ aut glandis, forma plerunq; est, interdum alia & alia forma, lauis magna ex parte, colore veluti ex viridi nigricante. Inueniuntur exigui, & magni. Magni, qui rariores sunt, ab earum regionum illustribus viris expetuntur : quo enim maiores sunt, eo valentioris esse facultatis sibi persuadent. Memini vnum habuisse, qui fere quinque drachmas penderet. Is in Lusitaniam delatus, vix sexaginta quatuor Lusitanicis aureis (ij Hungaricis æquipollent) venit, cùm tamen aliquanto pluris hîc emptus fuisset.*

HVNC *verò lapidem ea ratione generari quam modò retulimus, tum his oculis obseruaui (lapidem enim contritum huiusmodi tenuem paleam in medullo continere inueni) tum à viris fide dignis accepi, omnes in Persia natos simili modo circum paleolam efformatos inueniri.*

CETERVM *non solum generatur hic lapis in Persia, sed etiam nonnullis Malacæ locis, & in insula quæ à Vaccis nomen sumpsit, haud procul à promontorio Comorim. Nam cum in exercitus annonam mactarentur istic multi prægrandes hirci, in eorum ventriculis magna ex parte bi lapides reperti sunt. Hinc factum est, vt quotquot ab eo tempore in hanc insulã appellunt, hircos obtruncent, lapidesq; ex ijs tollant.* Lapis Bezar multis locis inuenitur.

VERVM *nulli Persicis bonitate comparari possunt.*

Lapis Bezar perlicus reliquos antecellit.

sunt. Dextri autẽ adeo sunt Mauritani, vt facile qua in regione nati sint singuli lapides, discernere & dijudicare possint. Vt verò adulterinos à legitimis dignoscant, manibus comprimunt, deinde spiritu inflant. Nã si aêr aliquis permeat, adulterini indicium est.

Delectus ratio.

Pazar, Pazan.

VOCATVR *autem hic Lapis*, Pazar *à* Pazan, *id est, hirco, cum Arabibus, tum Persis & Corasone incolis: nos corrupto nomine* Bezar, *atq; Indi magis corruptè* Bazar *appellant, quasi dicas lapidem forensem: nam* Bazar *eorum lingua forum sonat.*

Bazar.

Lapidis Bezar facultates.

VTVNTVR *eo Indi, nos sequuti, aduersus deleteriæ facultatis medicamenta. Ormuz verò & Corasone incolæ, non modo aduersus virulentorum animalium morsus vtuntur, sed etiam aduersus omnes melancholicos morbos. Opulentiores bis se purgant singulis annis, Martio videlicet & Septembri. A purgatione, quinque subsequentibus diebus continuis hauriunt in singulas doses, decem huius lapidis grana macerata in stillatitio rosarum liquore. Hoc remedio iuuentam & membrorum robur sibi conseruari dicunt. Solent interdum nonnulli ad triginta vsq; grana sumere, nimis sanè magna quantitate. Nã tametsi nullas noxias facultates in se contineat hic lapis: tutior tamen est eius exigua quantitas. Atque etiam parua quantitate exhibere solent in Ormuz: nec sine periculo liberalius sumi dicunt.*

EO *vtor in inueteratis morbis melancholicis, veluti in mala scabie, lepra, pruriginibus, impetiginibusq;. Hac etiam ratione quartanis conuenire posse arbitror. Viros sanè plane deploratos, atq; à medicis derelictos,*

huius

huius lapidis vsu pristinæ sanitati restitutos fuisse intelligo.

QVOD *scribit Matthiolus, lib. 5. cap. 73. Comment. in Dioſc. adalligatum, ita vt nudam ſiniſtri lateris cærnem contingat, omnia venena ſuperare, experiri nunquam vidi, nec hîc ſimili modo vtuntur. Illud autem verum ſcimus, quod eius puluis vulneri impoſitus, à mortiferis animalibus ictos liberet. Iiſdem viribus pollet apertis carbũculis in Peſte impoſitus: etenim venenum exugit.*

QVONIAM *verò exanthemata ſiue puſtulæ, & herpetes in hac regione admodum noxia ſunt, & ſubinde agros necant, ſolemus agris per ſingulos dies puluerem lapidis Bezar ex aqua roſacea propinare ad vnum aut alterum granum, magno cum ſucceſſu.*

COEPIT *autem ſucceſſu temporis hic Lapis maiori in precio haberi. Nam neceſſe eſt nunc omnes ad eius regionis, in qua generantur, Regem perferri: nec ſine difficultate inde haberi poſſunt.*

* Inuenitur interdum Vlyſipone venalis hic lapis alia atque alia forma; quem tametſi magno admodum æſtiment mercatores, ea conditione vendere nolunt vt periculum, an legitimus ſit, faciat emptor. Id autem fit in hunc modum, ducitur cum acu filum per toxicum (herba baleſtera vocant) deinde per canis aut alterius animalculi pedem tranſmittitur acus, atque filum relinquitur in vulnere. Canis ilico ea ſymptomata incipit habere quæ comitari ſolent eos qui toxicum biberunt. Cùm planè concidit canis atque deſperatus videtur, tum puluerem ab hoc lapide abraſum & aqua dilutum cani in os inijciunt, ſi auxilium ſenſerit canis, legitimi probario eſt: ſin minus, adulterinum cenſent.

De

De lapide Malacensi CAP. XLVI.

Lapis Malacensis.

CETERVM *Lapis Bezar alium lapidem mihi in memoriam reuocauit, quem vnicè venenis resistentem in Malaca inueniri tradunt: saltem in Pam Regni Malacensis prouincia. Inuenitur autem istic in felle Histricis: sed tanta est in æstimatione apud ipsos indigenas ob raritatem, vt è duobus qui simul reperti fuerunt, alter pro ingenti munere missus sit ei qui pro Rege Lusitaniæ Indiam gubernat. Et licet istic frequẽs lapis Bezar inueniatur, hunc tamen longè præferunt incolæ. Vnum duntaxat vidisse memini, cuius color dilutioris videbatur purpuræ, gustu amaro, tangenti læuis & lubricus, quemadmodum Gallicus sapo.*

Lapidis Malacensis descriptio.

Lap. Malac. facultates.

HACTENVS *eius facultates experiri mihi nõ licuit. Sed Clarissimus vir & insignus medicus Dimas Bosque Valentinus eius facultates experimento comprobasse in duobus viris qui venenum hauserant, mihi affirmauit. Vulgari autem aqua (cùm cordialis deesset & periculum esset in mora) hunc lapidem aliquam diu macerauit: eam deinde aquam ægris propinauit, qui illam gustu amaram inuenerunt, attamen eorum stomachus roboratus est, & venenum nihil obfuit.*

MVLTVM *certè huic viro debent omnes Indici medici, quòd huius lapidis facultates nobis aperuerit. Nam necessaria admodum sunt hac in regione medicamenta quæ venenis resistunt, alexipharmaca Græci appellant.*

De GEMMIS.

ABSOLVTA *Aromatum historia, non inutile fore duxi si nonnulla de Gemmis subiicerem, præsertim*

tim cùm in lapidum mentionẽ iam inciderimus. Initium igitur faciemus ab Adamãte, quoniam reliquas omnes excellere, & quodammodo rex Gemmarũ esse, oĩ sustantiæ duritiem, creditur. Nam si valorem & coloris elegantiam spectemus, primarium locum obtinebit Smaragdus, deinde Carbũculus (modò synceræ sint gemmæ) tertium Adamas.

SED *Gemmarum precium, aut ex earum raritate, aut ex hominum affectibus & voluntate intenditur. Maioribus enim facultatibus, ijsq; longo experimento comprobatis præditus est Magnes, tum etiam is lapis qui sanguinem vndecunque fluentem sistit. Venduntur tamen hi per manus, (ponderis genus est in* Cambæya, *vnde petuntur, quod viginti sex * libras pendit) Smaragdi verò per ratis (pondus est tria triti grana pendens) reliquæ gemmæ, in Europa quidem per Carates (pondus quatuor grana constituens) in India verò per mangelis, pondus quinque pendens grana.*

Manus. Ratis. Carate. Mangelis.

* Supra capite de Turbit, manus illi est auctior vna libra: siquidem viginti septem libras pendit.

De Adamante CAP. XLVII.

ARABES, *quos plerique omnes Mauritani sequuti sunt, Adamantem appellant* Almaz, *tametsi Serapio lib. simp. cap.* 391. *alio vocet nomine. Ab indigenis vbi nascitur,* iraa: *in Malayo, vbi etiam inuenitur,* itam.

Almaz. Iraa, Itam.

CETERVM *tribus aut quatuor locis inueniuntur Adamantes, videlicet in Bisnager prouincia, duabus*

Adamas in Bisnager.

*bus vel tribus rupibus. Magnũ quæstum adferunt hæ fodinæ illius prouinciæ Regi, magnaq; sunt eius iura. Nam quemadmodum in Hispanijs Rex in Thynnorũ captura sua habet iura, ita vt si vnicus Thynnus capiatur, Regi cedat oportet. Sic in his fodinis magni sunt Regis reditus. Nam quotquot Adamantes inueniuntur triginta * mangelis excedentes, Regi cedunt. Præterea diligentißimè obseruantur operæ: quoniã si quis vnicum Adamantem sustulisse deprehendatur, ilico ipse cum omnibus facultatibus Regis fisco addicitur.*

* Sunt 150. grana, vel drachmas duas grana sex.

Adamas in Decan.

ALIA *est rupes in Decan, non procul ab ditione Imadixæ, quem nos Madre Maluco nuncupamus. Alia quædã rupes est in dominio cuiusdam Reguli indigenæ, in qua præstantißimi Adamantes inueniũtur, sed minores. Isti à vulgo de Rupe veteri cognomen sortiuntur: & vænum exportantur in vrbem quandam regionis Decam, Lispor nuncupatã, vbi celebris est mercatus. Istic emptos Guzaratenses huc nobis adferunt emendos. Sed etiam in Bisnager deferunt, magnitudine precij eos inuitante. Nam magno apud eos habentur in precio Adamãtes de Rupe veteri cognominati, præsertim quos natura ipsa elaborauit,* Naifes *ab incolis appellantur. Nam quemadmodum, inquiunt, virgo præferenda est iam corruptæ mulieri: sic etiã Adamas à natura elaboratus, præferendus est ei, quem hominum industria expoliuit. Contra sentientibus Lusitanis, qui industria hominum expolitos longè pluris æstimare solent.*

Adamas de rupe veteri.

Lispor emporium.

Naifes.

Adamas in Tanjauri.

ALIA *est rupes ad fretum* Tanjam *in Malacæ tractu, quæ etiam de rupe veteri cognominatos profert.*

fert. Exigui quidem sunt, sed laudati: vnum tamen habent vitium, quòd ponderosi sint, quo nomine gratiores sunt venditoribus quàm emptoribus.

NVLLO *autem ex prædictis loco Cristallus inuenitur, quemadmodum nec per vniuersam Indiam. Amant enim Cristallus loca frigida, qualia sunt Alpes Germaniam ab Italia separantes.* Nullus Cristallus in India.

NON *negauerim in India Beryllum inueniri, qui Cristallo similis est, & quidem magnis fragmentis, ex quibus & vitra & vasa fabricari solent precioſa. Sed is in Bisnager non inuenitur, nisi locis procul ab Adamantum fodinis dissitis. Plurimus autem est Beryllus in Cambaya, Martauan, & Pegu regionibus, vbi nullus Adamas, nisi qui importatus fuerit. Inuenitur & in Zeilan insula vbi nullus Adamas.* Beryllus Cristallo similis. Beryllinatales.

REFERT *Plinius libr. 37. cap. 4. & in Arabia nasci. Verùm id nec videre, nec audire mihi licuit: quemadmodum nec in Cypro, nec in Macedonia. Nam si istic nascerentur Adamantes, ij qui hîc nascuntur adeo non expeterentur à Turcis, qui potissimam Adamantum partem ad suos euehunt.*

SCRIBIT *Franciscus de Tamara, in Peru Adamantes reperiri. Sed huic auctori exiguam fidē adhibeo, quod videam in indicorum Adamantum extractione tam ineptas commentum esse fabulas: veluti quòd peruigiles sint serpentes quæ Adamantes tuentur; eosq; non posse inde auferri nisi prius obiectis carnibus certa quadam ratione præparatis, quas cùm serpentes vorant, tuto Adamantes auferri possunt, alio nimirum occupatis serpentibus.* Franciscus de Tamara.

Adamas nullus in Hispania.

NON *desunt qui in Hispanijs inueniri putent, quorum opinioni subscribere non possum, quoniã nullis probatæ auctoritatis scriptoribus fulciatur.*

REFERT *etiam Plinius loco iam citato, haud facile inueniri Adamantem Auellanæ nucleo maiorem. In quo sanè non est reprehendendus: nam sibi comperta scribit. Sed inueniũtur hic interdum maiores quatuor Auellanis. Maximus tamen quem vidi centum quadraginta mangelis * pendebat. Proximus huic cẽtum & viginti pendebat. Intellexi apud quendã negociatorem esse vnum qui ducẽtos quinquaginta mangelis pondere æquet, tametsi is strenuè neget talem apud se esse. Accepi item à viro fide digno, qui affirmaret se Adamantem vidisse in Bisnager magnitudine exigui ouigallinacei.*

Magnus Adamas.

Adamantum mira generatio.

SED *miraculi instar id mihi videtur, huiusmodi gemmas quæ altissimè in terræ visceribus, multisq; annis perfici debebant, in summo ferè solo generari, & duorum aut trium annorum spacio perfici. Nam si in ipsa fodina, hoc anno, ad cubiti altitudinem fodias, Adamantes reperies. Post biennium, rursus illic excauato, ibidem inuenies Adamantes. Sed certum est grandes non nisi sub infima rupe nasci.*

EST *verò Adamantis nitor viuax & robustus. Crystalli verò non nisi elanguidus: qua nota, tum etiã duritie, à Gemmarijs dignoscitur.*

Adamas malleo ictu frangitur.

CETERVM *tantum abest vt mallei ictum respuat Adamas, vt etiam in scobem malleolo redigatur. Facilimè verò atteritur pistillo ferreo: eo etenim in mortario confringi & atteri solet, quoniam eius sco*

be

be alij Adamantes expoliri ſolent.

FALSO *igitur creditum eſt à Veteribus, Adamantem Cryſtallo innaſci, & mallei ictu non frangi: ſed hircino duntaxat ſanguine rumpi; præſertim ſi (ex quorundam ſententia) hircus prius apium aliasq; diureticas plantas depaſcatur, vinũq; bibat. Sed nec Magnetem impedit quin ferrum trahat. Nam ſæpius id experiri volui, ſed figmentum eſſe deprehendi: quemadmodum & illud, quod de Adamante capiti mulieris ipſa inſcia ſuppoſito ferunt. Etenim in amplexus viri dormiens ruet, ſi fidelis ſit: ſin labes eius pudicitiei ſit illata, maritum auerſabitur.*

Adamas Cryſtallo nõ innaſcitur.

Adamas Magnetem non impedit.

FABVLOSVM *etiam eſt, quod Adamantis aciem plumbo obtundi putant, propter argẽti viui cum plumbo commixtionem. Nam quemadmodum & ferrum vincit & reliqua metalla: ſic etiam plumbum eadem facilitate penetrat, qua napum penetraret.*

Plumbũ Adamantis aciem non obtũdit.

ILLVD *verò ſæpius expertus ſum in Adamantibus exquiſitis, ex mutuo attritu ſic glutinari, vt facile ſeparari non poſſint. Sic etiam Adamantem vidi, vbi incaluiſſet, feſtucas trahere non ſecus ac electrum.*

NVLLIVS *autem eſt in medicina vſus, tametſi inuenerim medicos indigenas, qui eum per ſyringam in veſicam inijciebant ad confringendum calculum. Per os verò amplius non exhibent, quoniam erronea quædam perſuaſio in vulgus peruaſit, deleteriæ facultatis eſſe, ſi intro ſumatur Adamas, ob ſuam tenuitatẽ & penetrandi vim, qua inteſtina perforaret ſcilicet: cuius opinionis etiam video eſſe aliquot è recentioribus medicis.*

Adamas nullius in Medicina vſus.

Adamas deleteriæ facultatis non eſt.

SED, *vt dixi, erronea est persuasio. Nam Aethiopes Lapidariorum seruos noui, qui Adamantes deglutierint, quos quum requirerẽt domini, tandem verberibus egregiè cæsi serui, se deglutiuisse fassi sunt: eosq; deinde cum recrementis eiecerunt, sine aliquo nocumento. Id ego testari possum.*

Adamantis scobes deleteria: facultatis non est.

AT *in scobem tritus, inquies, venenum est, quoniam & stomachum & intestina perforat. Imo nequaquam eum scobẽ attrahet ad se stomachus; at sua grauitate celeriter ad inferiora descendet. Et mulierem quandam scio, quæ marito antiqua dysenteria laboranti, Adamãtis scobem per multos dies propinauit sine aliquo detrimento, donec medicamento toties reiterato lassus abstinuit, præsertim cùm eius vxor à medicis intellexisset frustra se laborare: non posse enim maritum hoc morbo liberari. Is igitur multo post tempore sublatus est, cum scobe vti multis iam diebus desijsset.*

* 149 Mangelis, id est septingenta grana, siue vnciam cum drachma, scriptulis duobus & granis quatuor. Nam mangelis, vt ante dixit noster Auctor, quinque grana pendit.

De Smaragdo CAP. XLVIII.

RARIOR *& prestantior est Smaragdus, eiusq; locus natalis vix agnoscitur; nullis remanentibus fragmentis, sed propter raritatem, etiam ea auferentibus negociatoribus.*

Pachee, Zamarrut, Zabarget.

PORRO *Smaragdus appellatur Persis & Indis* Pachee, *Arabibus verò* Zamarrut, *non* Zabarget, *vt vulgatus Serapionis libr. simp. cap. 384. codex, aut* Tabar-

Tabarget, *vt Pandectarius in literis* T *&* Z. *vult.* Tabarget.
Nam corruptus est ille locus cap. de Smaragdo: & Za
marrut *legendum est.*

VVLGARE *autem est in Balagate & Bisna-* Smaragdus
ger, vt fictitias Smaragdos ex vitrearum lagenarum adulteratus.
crassioribus fragmentis conflent.

SED *& Smaragdi quæ ex Peru noui orbis pro-*
uincia aduehuntur, adulterationis suspicione non ca-
rent.

CETERVM *plurimum hallucinantur, qui in*
Electuario de Gemmis Smaragdum præscribi putant,
existimantes per Feruzegi *Smaragdum intelligen-* Feruzegi.
dam: ignorant enim illi linguæ Arabicæ proprietatem,
& ipsius Mesue mentẽ non intelligunt. Præterea Me-
sue codex Arabicus legit Peruzegi *de Elect. dist.* 1. *Et* Peruzegi.
quoniam magna est, vt aliquando diximus, apud Ara-
bes inter P. & F. literas cognatio, facilis fuit lapsus Li
brarij, vt F. pro P. reponeret.

EST *verò* Peruzaa * *Arabibus Turchesa nostra,* Peruzaa, est
quæ plurima tota Persia nascitur. Nõ fuit igitur Me- Turchesa.
sue mens vt Smaragdus eam compositionem ingrede-
retur, tametsi cõtrà sentiat Christophorus de Honestis
eius interpres: sed Turchesam voluit, quam omnibus
Arabum compositionibus inijci oportet, quæ habent Fe
ruzegi. Nam apud Mauritanos eius est in medicina
vsus, sed apud Indos minimè.

* Idem suboluisse videtur Bellunensis in eadem compo-
sitione Electuarij de Gemmis.

De Rubino CAP. XLIX.

MVLTA *sunt Rubinorum genera. Nobilior Gra-* ἄνθραξ. Carbunculus.

cis ἄνθραξ, Latinis Carbunculus vocatur: non quòd in tenebris ſplendeat (fabuloſa eſt enim iſta perſuaſio) ſed quòd eius nitor viuacior ſit ceteris. Dicam tamẽ quod à Gemmario quodam audiui. Emerat ille aliquot nobiliores Rubinos ex Zeilan inſula delatos, ſed minutiores, quales ij ſunt quos vulgo Rubinos de Corja vocamus, id eſt, qui vigeni ſimul emuntur. Hos cum è mensa ſuſtuliſſet, latuit vnus in plicis ſtraguli quo mensa ſtrata erat. Noctu in tenebris animaduertit quaſi ignis ſcintillam quandam in mẽſa. Accedit ad mensam, accenſa prius candela, inuenit exiguum Rubinum, quo ſublato nullam poſtea in mensa ſcintillam vidit. Non me latet Negociatores plerunque huiuſmodi fabulas ſuis dictis admiſcere ſolere; ſed penes eum fides eſto.

Rubini de Corja.

Carbũculus. CARBVNCVLVM *igitur appellabimus, cuius rubor fuerit ſplendens & elegans, & qui erit viginti quatuor quilatum ſiue caratum vt vulgo vocãt. Eiuſmodi ego vidi apud Magnatem quendam in Decam, qui cùm mihi familiaris eſſet, oſtendere tamen non voluit, niſi prius accepta à me fide, Regi eius regionis non indicaturum quod eum haberet. Cenſebatur vicies mille Luſitanicos aureos valere. Ipſe tamen dominus affirmabat à ſe emptũ ſex auri manus, quæ quinque Luſitanicas arrobas * efficiunt.*

Manus auri. Arroba.

Balaſius. SECVNDVM *genus eſt quem Balaſium vocant, aliquantulum rubens. Vilior hic eſt.*

Spinellus. TERTIVM *genus eſt Spinellus appellatus: magis hic rubet: ſed tamẽ vilior eſt, quia non habet ſplendorem illum legitimi Rubini.*

INVENIVNTVR *& candicantes. Sunt alij*

ex

ex purpura candicantes, vel, vt verius dicam, colore cerasum matureſcens referentes. Sunt & qui media parte rubent, altera candicant. Alij media ex parte Sapphiri, altera Rubini.

HVIVS *varietatis cauſam, fieri puto ab ipſa Rubini origine. Cùm enim Rubinus in ſua rupe aut fodina recens generatus eſt, candicat; deinde matureſcens ruborem adquirit: qui rubor cum temporis diuturnitate concilietur, fit, vt qui ante maturitatẽ eruti ſunt, nunc candicantes, nunc ex rubro langueſcentes conſpiciantur.*

QVONIAM *verò Rubinus & Sapphirus in eadem fodina naſci creduntur, fit interdum vt altera parte Sapphirum repræſentet, altera Rubinum: qui, cùm elegans eſt, & cœruleũ colorẽ cum rubro æqualiter permixtum habet, vocatur à quibuſdam incolis* Nilacandi, *quaſi dicas Sapphiro-Rubinum.*

Rubinus & Sapphirus in eadem fodina generantur.

Nilacandi. Sapphiro-rubinus.

PORRO *Arabibus & Perſis Rubinus nuncupatur* Yacut: *huius regionis incolæ* manica *appellant.*

Yacut. Manica.

* Luſitanica Arroba conſtat triginta duabus libris: hoc eſt fere modijs quinque Italicis, ingens ſanè gemmæ precium.

De Sapphiro CAP. L.

GEMMA *eſt Sapphirus quæ vili emitur: cùm tamen ob eius elegantem cœruleum colorem, cuius aſpectu oculi mirum in modum delectantur, magni deberet eſſe precij. Vocatur ab incolis* Nilaa.

Nilaa.

EIVS *duo ſunt genera. Vnũ enim obſcurius eſt.*

Sapphirus aqueus.

Alterum verò splendens, quod genus vulgo Sapphirum aqueum vocant. Vilior hic est, & interdum coloris cuiusdam admixtione Adamantem ita æmulatur, vt nõnullos plerunque fefellerit.

Sapphirus ex Pegu.

INVENITVR *vtrumq; genus in Calecut, Cananor, & varijs regni Bisnagua locis. Præstantiores ex Zeilan adferuntur: omnium verò laudatissimi ex Pegu.*

TAMETSI *verò adeo oculis sit grata hæc gemma, nullius tamen quantumuis magnæ, & viuidi coloris precium, mille Lusitanicos aureos superasse inuenietur.*

De Hyacintho & Granato CAP. LI.

Hyacinthus.

VILISSIMI *sunt hic precij cum Hyacinthus, tum Granatus, quos volunt nõnulli ex Rubinorum esse generibus, Hyacinthum flauescentem Rubinum appellantes, Granatum verò, nigricantem Rubinum.*

Granatus.

NASCVNTVR *autem & in Calecut, & Cananor: Granati etiam toto regno Cambaya & Balaguate: Hyacinthi verò & quibusdam Lusitaniæ locis prouenire feruntur, vt in Belas non procul Olysipone, & multis Hispaniæ locis.*

De Iaspide CAP. LII.

Iaspis viridis.

INVENITVR *Iaspidis genus viride, ex quo vasa Murrhina conflantur (Porcellanas vocant) adeo virentia, vt ex Smaragdo conflata videantur.*

Porcellanæ.

Ex eius fortè genere erit id quod Genuæ ostenditur.

tur, quodq; ex Smaragdo esse contẽdunt, rarius id videndum proponentes, quo maiorem auctoritatem lapidi concilient.

HVIVSMODI *vas Murrhinum aliquãdo mihi propositum fuit venale ducentis pardaons siue aureis Hispanicis: cuius, si ex Smaragdo conflatum fuisset, millesimam partem eo precio vix nanciscì potuissem.* Vasa murrhina ex Iaspide viridi.

De Alaqueca CAP. LIII.

INVENITVR *in Balagate Lapidis quoddam genus quod* Alaqueca, *Arabes* Quequi *vocant, cuius libra minutis fragmentis expoliti regali Castellano emi potest, tanta est vilitas. Huius tamen virtus reliquarum facultates exuperat, quippe qui sanguinem vndequaque fluentem ilico sistat.* Alaqueca. Quequi.

De Oculo Catti* CAP. LIIII.

LAVDATISSIMI *inueniuntur in Zeilan. Nonnulli etiam ex Pegu aduehuntur quos eò deferri rumor est ex regione Bramaa.*

MVLTO *maioris is est apud Indos precij, quàm in Lusitania. Memini enim quẽdam eò misisse qui hìc sexcentis Lusitanicis aureis æstimabatur. Sed cùm in Lusitania duntaxat nonaginta aureos æstimarẽt, huc relatus eo, quod nunc dixi, precio venditus est.* Oculus Catti magno æstimatur apud Indos.

PERSVADENT *sibi Indi, eius qui hanc gemmam possidet facultates nõ posse imminui, sed semper incrementum facere & augeri.* Oculi Catti facultates.

EGO *verò quod expertus sum referam. Lineus pan-*

pannus ita compressus, vt ipsius Gemmæ medietatem siue oculum tangat, nullo igne vri potest.

Pseudoopalus. * Hunc Cardanus lib. 7. de Subtilitat. Pseudoopalum vocat: de quo, tum etiam de alijs gemmis ille ibi multa.

De lapide Armeno CAP. LV.

Hager armini. Lapis Armenus. MIXTVS *est hic Lapis ex cæruleo & diluto viridi. Appellatur Arabibus* Hager armini, *id est, Lapis Armenus. Interrogati tamen Armeni, an apud eos nasceretur hic lapis, affirmare non potuerunt. Sed Turci & Persa medici dixerunt exigua quidem quãtitate apud se vidisse, verum ignorare, num ex Armenia adferretur, nec ne. Aiunt multos inueniri in Vltabado vrbe celebri regni Balaguate.*

HOC *lapide melancholiam purgant Mauritani medici. Sed tamen experimento didici, segniter admodum purgare.*

De Magnete CAP. LVI.

Fabulæ de Magnete. FABVLOSVM *est quod nonnulli de Magnete scribunt, videlicet eas naues quæ Calecut commeant, clauis ferreis non compingi, ob scopulorum è Magnete lapide frequentiam, à quo scilicet attraherentur & raperentur naues si ferreis clauis fabricatæ essent. Nam & in Calecut, & toto eo tractu plures inueniuntur naues clauis confixæ ferreis, quàm ligneis. Verum quidem est in Maldiuis insulis naues ligneis clauis esse extructas; id autem ob ferri penuriam potius, & quod minori constent, fieri puto, quàm quod à Magnete sibi metuant.*

CE-

CETERVM *Magnes ideo ferrum ad se haud-quaquam trahit, quòd in eadem fodina nascantur, aut eorum fodinæ sint contiguæ, veluti quidam existimãt: quandoquidem Magnes inuenitur ijs locis vbi nullum ferrum est.* Falsa de Magnete persuasiones.

SVNT *qui putent Magnetem ad se ferrum trahere, ob eam facultatem quam ferro communicauit, qua ad Magnetem feratur: eamq; ob causam Magnetem non maioris esse ponderis etiam si multum ferrum illi addatur, quàm cum exigua ferri quantitate in bilance positum. At nos contrarium plerunque experti sumus.*

SED *nec deleterius est hic lapis, quod nonnulli voluerunt. Nam tradunt huius regionis incolæ, Magnetem pauca quantitate sumptum, adolescentiam conseruare. Qua de re fertur senior Rex Zeilan, patinas ex Magnete iussisse confici, in quibus cibus eius coquatur. Hoc, ipse, cui mandatum erat negocium, mihi affirmauit.* Magnes non est deletericæ facultatis. Patinæ è Magnete.

De Margarita CAP. LVII.

NVNC *supereſt vt de Margaritis scribamus, quæ non modo ad decorem; sed etiam ad medicamenta expetuntur.*

PRÆGRANDES *igitur Margaritæ, Vniones Latinis dicuntur, quoniam vix duæ reperiuntur magnitudine, figura & nitore similes. Minores appellantur Latinis Margaritæ simpliciter, Arabibus & Persis* Lulu, *Indis* Moti, *in Malauar* Mutu, *Lusitanis* Aljofar, *quod Arabicè sonat de* Iulfar, *is est portus in* Vnio. Margarita. Lulu, Moti, Mutu, Aljofar, Iulfar portus.

in mari Persico, vbi laudatissima generantur. Nam tametsi Barem, Catisa, Camaran, alijq; huius maris portus eas laudatas mittant; quia tamen nostris notior fuit initio hic portus, ab eo nomen Margaritæ indiderunt lingua Arabica Aljofar.

Margaritæ Orientales.

HINC *etiam fit vt illæ Orientales appellentur, quoniam hic sinus Persicus Orientalis sit, si cum nostra Europa conferatur.*

Margaritarũ captura.

GENERANTVR *etiam Margaritæ à promontorio Comorim, ad insulam vsq; Zeilan (quæ captura & piscatio Regis Lusitaniæ est) sed minutiores maximæ ex parte, nec cum superioribus conferendæ (quæ magnæ sint & omni dote absolutissimæ) ideoq; etiam viliori emuntur.*

GENERANTVR *& in insula Burneo, quæ tametsi sint grandes, formæ tamen elegantia à superioribus vincuntur. Sic & nonnullas Chinarũ regio mittit, sed viles.*

CERTVM *est etiam in nouo orbe inueniri, verùm nulla ratione cum Orientalibus sunt conferendæ. Nam aut obscuræ sunt, & nubili coloris, aut nullo orbe læuoreq; commendantur.*

Margaritarũ origo.

ORIGO *atq; genitura est è conchis, haud multum ab ostrearum conchis dissimilibus. Conchæ autem quæ superiori maris parte natant, grandiores Margaritas generant: Quæ verò in alto mari degunt, minutiores proferunt.*

HÆ *conchæ aëri expositæ siccantur, & sese pandunt, in quarum carne inueniuntur Margaritæ, nunc multæ, nunc paucæ pro conchærum magnitudine.*

IN-

INVENIVNTVR *& in noſtratibus conchylijs oſtreíſue, ſed minus nobiles.*

OMNIVM *autem præſtantiſſimæ ad generandas Margaritas cenſentur ea* Conchæ *læues & candidæ, quas eius regionis incolæ* Cheripo *appellant, ex quibus cochlearia poculaq; conficiuntur.* Cheripo.

VERVM, *illud* Cheripo *non id eſt, quod vulgo Matrem perlarum vocamus. Nam id* Chanquo *incolæ vocant, ex quo videlicet menſæ, ciſtulæ, ſphæruleæ precariæ fabricantur. Licet enim parte externa ſcabrum ſit & impolitum hoc Cõchylij genus* Cheripo *appellatum, interna tamen lauiß:mum eſt & aſpectu pulcherrimum.* Chanquo.

DEVEHITVR *id Conchylium Bengala mercimonij gratia, vbi expolitur & poculi vices ſupplet: maxima tamen ex parte conficiuntur ex eo armillæ et alia opera. Fuit enim olim iſtic conſuetudo vt nullæ nobiliores virgines corrumpi poſſent, niſi huius generis armillis brachia exornata haberent. Nunc verò deſijt iſta conſuetudo: eamq; ob cauſam viliori emũtur hæc conchylia.* Conſuetudo de virginibus.

HABENT *mercatores huius regionis cuprea quædam inſtrumenta multis foraminibus pertuſa, quibus precia Margaritis imponere ſolent. Nam quæ per inſtrumentum minoribus foraminibus pertuſum tranſeunt Margaritæ, vnius ſunt precij, venduntur q; per drachmas. Quæ per inſtrumentum maiora paulũ foramina habens maioris ſunt precij: & ita deinceps pro foraminum quibus inſtrumenta prædita ſunt, quibus q; Margaritæ tranſmittuntur, magnitudine, pre-* Inſtrumenta diſcernendis Margaritis idonea.

cia

cia intendentes. At quæ adeo ſunt minutæ, vt perforari non poſsint (arte enim perforantur, non natura vt fabulantur quidam) cedunt officinis, qua de cauſa in Europam exportantur. Harum vncia duobus fortè aſſibus Gallicis venit.

MAXIME *quæ ad promontorium Camerim generantur Margaritæ, pendebant centũ frumenti grana.* Vnionum magnitudo. *Talium precium mille quingentorum aureorum in ſingulas eſſe ſolet. Multò maiores ego vidi, quas in inſula Burneo captas aſſerebant: ſed non erant eius elegantiæ cuius ſuperiores. Vidi aliam hîc captam quæ centum ſexaginta grana tritici penderet.*

SENECTVTE *pondus earum minui, & coloris elegantia immutari creditur. Diu autem oriza leuiter confracta & ſale verſatas, priſtinum vigorem & fulgorem recuperare, expertus ſum.* Margaritis nitor reſtituitur.

CERTVM *eſt Margaritas poſt Plenilunium captas, cum tempore minui & decreſcere. Quæ verò ante plenilunium capiuntur, huic vicio haudquaquam ſunt obnoxiæ.*

CETERVM *raro in medicum vſum venit Margarita apud Indos. Mauritani verò frequenter, noſtro more, Margaritas cordialibus medicamentis inijciunt.* Indis nullus Margaritarũ in medicina vſus.

IN-

INDICARVM ALIQVOT PLANTARVM HISTORIÆ,

LIBER SECVNDVS.

De Arbore tristi CAP. I.

IN medicamentis & stirpibus Indicis nobis incognitis non abs re fore duxi, initium facere ab arbore quadam, quæ non nisi à solis occasu vsque ad eius ortum floret, interdiu minimè.

Arboris tristis descriptio.

ARBOR *est Oleæ magnitudine, foliis Pruno similibus, flore noctu (dum scilicet floret) odoratissimo, nullius quod sciam vsus propter teneritatem: nisi quod florum pediculis, qui lutei sunt, huius vrbis incolæ vtuntur cibus tingendis, siquidem Croci modo inficiunt. Et volunt etiam nonnulli aquam stillatitiam florum oculis vtilem esse admoto lineo panno hac intincto.*

Aquæ è floribus Arb. trist.

PECVLIARIS *est hæc arbor Goæ, quam è Malaca allatam asserunt. Eam sane nusquã alibi per Indiam vidi.* Hanc Goæ Parizataco: *in Malayo* Singadi *vocant. Arboris tristis nomen illi inditum quòd duntaxat noctu floreat.*

Parizataco. Singadi. Arbor tristis.

FABVLANTVR *autem indigenæ, Satrapæ cuidam nomine* Parizataco *elegantem fuisse filiam, quæ cùm Solem deperiret, eam ille compressérit. Cùm*

Fabula de Parizataci filia.

verò postea illam relinqueret alterius amore irretitus. Pari∑ataci filia præ amoris impatientia sibiipsi mortem conscinerit. Ex cuius cremata cineribus (nam adhuc vruntur in hac regione cadauera) hæc nata est arbor, cuius flores adeò Solem exhorrent, vt eum videre non sustineant.

CETERVM horum florum fragrans odor, duorum aliorum odoratißimorum florum memoriam revocauit.

Mogori. PRIORES sunt dicti Mogori, mali aureæ floribus multò odoratiores, quorum stillatitius liquor eundem apud istos vsum obtinuit, quem apud Hispanos florum mali aureæ aqua.

Champe. ALII flores (quorum hîc magnus est vsus) dicuntur Champe, odore grauiori quàm Lilium album.

Indi odoramentis dediti. PORRO (quandoquidem in odoramentorũ mentionem incidimus) odoribus adeò diti sunt huius regionis incolæ, vt plerunque cibo abstineant, vt habeant vnde odores sibi comparare possint, ideoq; non immerito proniores in venerem esse censentur.

MVNERA quæ à tenuioribus offerri solent Regibus, prædicti sunt flores, & rosæ nostrates, quibus solent cubicula Regis insternere, & corijs floribus varijs depictis ornare.

NARRARVNT mihi quidam tantam esse huius gentis in odores amentiam, vt tributa ex odoribus & floribus in singulos annos Regi Bisnaguer soluta, ad quinq; millium Hispanicorum aureorum summam fere accedant.

De

De Nimbo CAP. II.

Nimbo hiſtoria.

A B *omnibus huius Indiæ incolis* Nimbo *vocatur, arbor quædam Fraxini magnitudine, ſolio Oleæ, acutiore tamen, per ambitum ſerrato, vtraque parte viridi, non cinereo aut villoſo. Multis luxuriat foliis, flos candidus eſt & fructus exiguis oliuis ſimilis.*

Nimbo facultates.

VTILIS *eſt hæc arbor in vſu medico. Nam folia trita & vulneribus cum hominum, tum iumentorum cum ſucco Limonum (mali aßyrij genus eſt) impoſita, miraculosè ea ſanant. Foliorum ſuccum vtilem eſſe ferunt lumbricis necandis, cum Balaguate incolæ, tum Malauarenſes: quod rationi conſonum eſt, cùm nonnihil amaritudinis poßideant.*

Oleum ex Nimbo.

EXPRIMITVR *in Biſnager & Malauar oleum ex eius arboris fructu, quod huc mercimonij gratia deportatur. Vtilißimum id eſt aduerſus neruorum dolores, ſi eo calido inungantur.*

De Negundo CAP. III.

Negundo hiſtoria.

PROVENIT *in Balaguate & Malauar arbuſcula quædam Perſicæ magnitudine, frequentibus ramis: qui reciſi frequentiores lætioresq; renaſcuntur, foliis Sambuci, ſimili modo per ambitum ſerratis & aliquantulum hiſpidis: flos ex cinereo candidus: fructus niger, Piperis magnitudine, aut paulò maior. Malauar incolæ eum ſuis edulijs Caril nuncupatis inſpergunt.*

Negundo. Sambali. Noche.

VVLGARE *nomen eſt* Negundo, *nonnulli in Balagate* Sambali *appellant: in Malauar* Noche.

Negundo facultates.

MVLTIS *facultatibus prædita eſt hæc arbor.*

Teneriorum ramulorum cum foliȳs decocto, aut ipsis elixis & contusis vtilissimè cōtusa fouentur modò nō adsit vulnus. Friguntur interdum ijdem rami cum foliȳs in oleo, & cōtusionibus applicantur, resoluūt enim tumores & curant. Frequens adeo est huius vsus, vt in omnibus doloribus, frictum cum oleo, aut elixum exhibendum censeant. Non desunt qui supra vulnera admouerint, vnaq; nocte dolorem sustulisse, materiamq; digessisse adfirment: deinde foliȳs contusis, ipsis vulneribus impositis ita emundasse vulnera, vt breui ad cicatricem perducta sint.

VTILEM *perhibent esse mulieres ad iuuandum conceptum: eius enim succo aut decocto epoto, vteros ad conceptionem præparari. Ego malim præmandi, valentius enim futurum existimo medicamentum. Masticata folia oris halitum commendant. Acrimoniæ verò cuiusdam participāt veluti Nasturtium: vnde manifestum est calidam esse hanc plantam. Experti sunt nonnulli veneris stimulos & impetus cohibere, eamq; ob causam Viticem esse contenderunt: sed multum errant. Nam Vitex multum ab hac arbore differt.*

Negundo vitex non est.

De Iaca CAP. IIII.

Iaca historia.

ARBOR *est in India prægrandis, fructū in summo caudice, non in ramis, ferens, prægrandem magni Melonis effigie, interdum maiorem, foris virētem, intus verò fuluescentem, multis spinulis instar erinacei, sed mollibus obseptum. Continet autem hic fructus in se magnas quasdam nuces duro putamine tectas. Cortex fructus gustu Melonis, sed difficilimæ concoctionis,*

nempe

nempe qui plerunque ſoleat, ita vt aſſumitur, excerni. Nuces verò intus natæ, torrentur aut elixantur, abiectoq; putamine (qui nullius eſt vſus) caſtanearum modo, quibus ſunt perſimiles, eduntur.

VOCATVR *hic fructus in Malauar* Iaca : *in Canarà & Guzarate* Panaz . *Naſcitur autem duntaxat in maritimis.* Iaca. Panaz.

EXPERTVS *ſum cum in me, tum in pleriſque alijs, haſce caſtaneas ſiue nuces alui profluuia mirum in modum ſiſtere.*

*Hanc arborem deſcribit Lud. Roman. libr. 5. cap. 15. ſuarum nauigationum his verbis. In Calecut reperiuntur nonnulli fructus, quos cultores *Iacetos* appellant. Caudici eius arboris amplitudo Piri eſt : fructui magnitudo bini ac medij palmi, craſsitudinis verò humanæ coxæ. Gignitur fructus in caudice arboris ſubtus frondes, alij circiter medium caudicem . Colos eſt viridis, cetera nuci Pineæ haud abſimilis, vinaceis tamen minutioribus. Quum matureſcere incipit, obducit nigricantem colorem, marcereq; videtur. Legitur is fructus menſe Decembri: ſaporis ſicut ferme Peponis moſchum redolentis, parumque ſi ſaporem quæras, abeſt à coroneo perſico, eodemq; mitiore. Variam in cibatu voluptatem parit. Videberis modò edere ſauum mellis, modò ſuaue medicum malum comedere. Intra, membranas habet vt Malum punicum, inque eis deliteſcunt fructus neſcio qui, mollibus non diſsimiles caſtaneis. Si enim igne torrentur, ſaporem caſtaneæ repræſentant. Propterea fateri licet, non eſſe excellẽtiorem dignioremue illo fructu quempiam.* Iacetus.

De Iamgomas CAP. V.

ARBOR *Pruni magnitudine ſponte naſcitur in agris & etiam in hortis Baçaim, Chaul, & Batequala, multis ſpinis horrens, foliis itidem Pruni : floribus candidis, fructu Sorbo ſimili, guſtu Prunorum adſtrin* Iamgomas deſcriptio.

gente & acerbo. Cùm primum emergit, Strobilo persimilis est. Vocatur incolis Iamgomas.

Iamgomas.

Iamgomas serēdi ratio.

ACCEPI à fide dignis viris, optimam serendi rationem esse, si fructus, postquam eũ ederit certa quedam auis, excretus, vnà cum excremento seratur. Facilius enim hac ratione satus emergit, citiusq; fructifera sit arbor.

De Carandas CAP. VI.

Carandas historia.

ARBVSCVLA est arbuti magnitudine, foliis similibus, copioso flore, odore Periclymeni: fructu exiguis malis persimili, nigricante per maturitatem, gratissimoq; vuarum sapore, ex quo à nonnullis vinosus succus exprimitur. Fructus autem virens magnitudine est nucis pontica cum suo putamine, interdum maior; succum nonnunquam exstillans viscidum & lacteum. Editur à nonnullis fructus maturus cum sale. Solet tamen, cùm viridis est, muria aut aceto condiri, & ita asseruari, ad excitandam elanguescentem appetentiam.

Carandas.

NASCITVR tum in continenti, tũ in Balagate, vocaturq; Carandas.

* Huic fere similem describit Ouiedus lib 8. suæ historiæ cap. 12. in hunc modum. In Hispaniola insula, vasta est arbor pulchraque materie firma & vtili *Auzuba* nomine; fructu quidem longe suauissimo, vt sunt pira apiana, muscatellina vocãt, sed qui lacteo succo eoque viscido & glutinoso abundet, qualis est qui in ficubus immaturis: idcirco molestus his qui eo vescuntur, nisi prius fructum in aquam inijciant & lacteum succum digitis exprimant qui in aqua sidit.

Auzuba.

De

De Coru CAP. VII.

Coru hist-ria.

CORV *lingua Canarica dictus, frutex est in Arbuti altitudinem assurgens, aut paulò minor, foliis mali Persicæ, floribus candidis, Periclymeni odorem æmulantibus. Hunc Lusitani Indiam incolentes Herbam Malauaricam nominant, quoniam Malauarenses eius vsum primi docuerunt. Hæc etenim planta cuiuscunq; generis dysenterias præsentissimè curant, euacuata primum magna ex parte peccante materia, alioqui facilè in eundem morbum rursus incidunt.*

Herba Malauarica.

VSVS *est corticis radicum primũ exsiccati, quoniam recens lacteum liquorem exstillat, quem initio calidum putaui, sed degustatum, insipidum & frigidũ inueni. Quamobrem ob eius effectus, frigidum & siccum constitui, plus tamen siccitatis quàm frigiditatis obtinentem: in quo ordine etiam huius regionis medici constituunt.*

Coru facultates.

PVLVEREM *huius radicis contusæ in ollulam distillatoriam imponimus, ac cum sero lactis macera-mus: deinde additis Ammeos, apij, coriandri sicci, & cumini nigri seminibus tritis & torrefactis, vnciaq; vna butyri non saliti, ignis calore elicimus aquam stillatitiam, cuius quatuor vncias cum aquæ stillatitiæ rosarum, aut aquæ è pediculis rosarum, aut plantaginis duabus vncijs ægro propinamus. Quod si opus est, adijcimus pulueremem pastillorũ ex herba Malauarica confectorum. Formantur autem ex ijsdem rebus è quibus fit aqua, dempto butyro. Injciuntur etiam clysteres ex hac aqua confecti magno cum successu: sed frigidi, quoniam regio calida est. Quod si necesse sit, eam aquã*

bis singulis diebus propinamus, mane videlicet hora sexta, & à meridie hora secunda. Cibus est oriza sero lotis macerata, & pulli gallinacei in aqua oriza, quam

Canje. Canje *vocant, macerati, pro virium ægri robore cibũ subministrantes. Certè vino omnino abstinemus, nisi vrgente admodum necessitate in inueteratis dysenterijs eius necessarius sit vsus.*

SED *tametsi mihi semper bene successerit huius aquæ vsus: cogor tamen fateri Malauaricam herbam ab ipsis Malauarensibus præparatam magis præsentaneam opem adferre. Ea verò paratur ex ijsdem, è quibus nostra aqua, rebus tenuissimè tritis, & sero, aut aqua oriza probè cocta maceratis. Sunt qui succum ex planta virente exprimant, cuius septem vncias mane exhibent, & totidem sub vesperam, si necessitas vrgeat. Sed quoniam amarus est succus & ingratus, ab eius potu ferum propinare ad os eluendũ solent. Quod si Malauarenses fortiori adhuc remedio opus esse vident, opium admiscere solent, tametsi id semper strenuè negent.*

SALVTARE *est item hoc medicamentum stomachi debilitati: tum etiam vomitus compescit, cum aqua Menthæ & Mastiches puluere sumptum.*

De Auacari CAP. VIII.

Auacari historia. EST *etiam in hac prouincia pusilla arbor, maior tamen superiore, quæ foliis, floribus & fructu Myrto perquam similibus constat. Fructus eiusdem etiam est cum Myrto saporis, multò tamen adstringentior. Hãc*

Auacari. *plãtam* Auacari *nominant incolæ. Nascitur in montibus.*

AIVNT

AIVNT *mira esse efficacia aduersus inueteratas dysenterias è causa frigida prouenientes. Eius experimentum se fecisse asseruit Lusitanus quidam senex in filia sua, quæ cũ integro anno dysenteria laborasset, nec ei quidquam reliqua medicamenta profuissent, sumpto huius plantæ cortice trito et in aqua orizæ macerato in ptisanæ modum, sanata est. Hanc arbusculã trifolium olere ferunt.* Anacari facultates.

De Mangas CAP. IX.

TAMETSI *ij fructus qui apud Indos nascũtur, longè sint excellentiores ijs qui in Europa proueniunt, veluti aureа mala, citria, ficus, vuæ, persica, punica, & similes: omnibus tamen præstat fructus quidam apud eos nascens quem ipsi* Mangas *vocant. Tanta est enim eius suauitas, vt cùm in foro prostat, Ormuz incole, apud quos frequens est cum alijs fructibus iam enumeratis, reliquis neglectis, hunc sibi emant.* Mangas.

COLLIGENDI *tempus est in regionibus calidioribus, mẽse Aprili: alijs regionibus serotinis, Maio & Iunio: interdum tamen Octobri (quem ipsi* Rodolho *vocant) & Nouembri.* Mangas autumnus. Rodolho.

CETERVM *pro regionum natura & diuersitate, variat etiam saporis bonitate hic fructus.*

PRIMAS *igitur tenet is qui in Ormuz nascitur. Secundum locum obtinet qui in Guzarate prouenit, præsertim is qui per excellentiã Guzarateus nuncupatur, magnitudine quidem reliquis cedens, saporis tamẽ & odoris gratia ijs superior, exiguo intus osse siue nucleo. Tertiũ bonitatis gradum obtinet quem Ba-* Mangas delectus.

lagare gignit, maior in vniuersum supradictis. Memini enim duos vidisse, qui quatuor libras cum dimidia penderent. Sed inter eos suauior mihi visus est quem proferunt Chacanna, Quindor, Madanager & Dultabado primariæ vrbes Regis Nizamoxa. Bom sunt item ij fructus qui in Bengala, Pegu & Malaca proueniunt.

Mangas arbor bifera.

Habeo in meo prædio quod est in Bombaim (cuius in priori huius Historiæ parte memini) arborẽ huiusmodi fructus proferentem, quæ bifera est. Nam Maio mense fructum fert saporis quidem & odoris gratia excellentiorem; Autumni verò sub finem, alium superiori magis commendabilem, quoniam præter tempus solitum nascatur.

Mangæ facultates.

Colore est is fructus ex viridi rubescente, & odore gratissimo. Exempto cortice, editur aut sine vino, aut generoso aliquo vino maceratus, veluti persica duracina. Conditur etiam saccharo, interdum verò & aceto, & oleo, & sale, inspersis in eius meditullio gingibere, & allijs. Interdum editur cum sale, & nonnunquam elixus. Frigidus verò est & humidus, quemadmodum persica. Eius ossiculis assatis, alui profluuia sisti aiunt; quod verum esse deprehendi. Nuclei verò recentes lumbricos & ventris tineas necare dicuntur, quod ratioui consonum esse puto ob eorum amarorem.

* Hic fructus in memoriam mihi reuocat Iatama Oniedi, quem septimo suæ Historiæ libro cap. 13. describit, tametsi plus similitudinis habere videatur cum eius *Anon*, de quo lib. 8. cap. 18. Vtriusque igitur historiam hîc adscribam, vt vtra huic fructui magis quadret, lectori dijudicandum relinquamus.

Anon igitur arbor est cuius fructus magnam cum

Gua-

Guanabano similitudinem habet, cum forma, tum carne & semine. Sed & ipsa Anonis arbor Guanabani arbori simillima est cum magnitudine, tum forma & folio. Duabus verò in rebus differunt; primùm, quòd huius fructus minor sit Guanabano, corticiq; color luteus, qui in Guanabano viridis est; deinde, quòd meo quidem iudicio gratior sit palato Anon, quàm Guanabanus, vtpote firmiore carne. Vtrumque magno in precio habent Indi Americi, & diligenter in suis prædijs colũt. Hæc Ouiedus de Anone: Nunc ad Iaiama historiam accedamus.

Iaiama.

NASCITVR in Hispaniola, reliquisque vicinis insulis fructus quidam, quem nostri à Strobili siue Pineæ nucis similitudine Piñas appellant, non quòd eiusmodi lignosas squamas habeat, sed quòd eius cortex simili modo distinctus videatur, tametsi non squamatim, sed peponis modo cultello integer auferatur. Vt autem succi bonitate & suauitate reliquos fructus hic antecellit; ita color illi pulcherrimus ex luteo virescens, paulatim per maturitatem virore euanescente. Odor iucundissimus qualis ferè in eo Persicorum genere quod à malis & cotoneis nomen apud Italos & Hispanos inuenit, magnitudo illi vulgaris Melonis. Nascuntur verò singuli fructus ex Cardui genere aspero & spinoso, oblongis prædito foliis, è quorum medio prosilit caulis rotundus vnicum ferẽs fructum, qui post 10. aut 12. mensem demum maturescit. Eo sublato, nullus præterea in planta nascitur fructus, ideoq; ea velut inutilis abijcitur. In extremo fructu, interdum verò etiam in extremo caule sub fructu enascuntur velut germina & turiones quidam qui fructui magnum addunt ornamentum. Hi sunt tanquam semen: panguntur enim tribus sub terra digitis, sic vt media turionum pars extra solum extet, atque radices agunt, fructumque suo tempore perficiunt. Varia sunt eius genera, quæ pro linguarum varietate diuersis nominibus nuncupantur: tres verò distinctæ species notantur, prior *Iaiama* ab incolis appellata, altera *Boniama*, tertia *Iaiagua*. Posterior hæc carne est candida, gustu vinoso, sed acido & acerbo. *Boniama* carne est candida, gustu dulci & quodammodo fatuo. *Iaiara* reliquis oblongior est, & bonitate illis præstat, carne fuluescente, dulci & suaui gustu. Per omnium tamen carnem sparsæ

sunt

sunt veluti fibræ quædam tenuissimæ, quæ tametsi palatum inter edendum non offendant, gingiuas tamen lædunt si crebrius quis eis vescatur. Quibusdam locis nascũtur etiam hæc genera sponte in agris abundanter: at quibus cultura accessit, longè sunt illis suauiores, & cultoris beneficium abundè compensant. Huius fructus abundantia auctoritatem eius minuit: Sed tamen & his insularibus cum bonitate, tum magnitudine præstant qui in continenti nascuntur. Maturus fructus quindecim tantũ aut viginti diebus conseruari potest. Hactenus Ouiedus.

HVNC Theuetus lib. Singularium Americæ cap. 46. *Nana* à Brasilianis vocari tradit, eoque plurimum in suis ægritudinibus vesci. Alium item huic similẽ describit nomine *Hoyrini* cap. 33. eiusdem libri.

De Musa CAP. X.

Musæ historia.

HÆC *planta non nisi semel seritur. Nam semel sata, ex trunci pede multos stolones producit, qui in Arbusculas euadunt. Truncus ex squamoso foliorũ cortice constat: foliis amplissimis binorum cubitorum vel amplius longitudine, cubiti latitudine, excurrente per medium lata crassaq; costa. Nullis constat ramis, sed è germine flores quosdam coniunctim profert, subrufos, oui effigie, & palmi longitudine, è quibus circumeminent pediculi, centum interdum ducentos aut plures ficus sustinentes.*

NASCITVR *in Canara, Decam, Guzarate, & Bengala: vocaturq; illis* Quelli. *Nascitur etiam in Malauar, vbi* Palan *; & in Malayo, vbi* Piçan *dicitur. Prouenit etiam plerisq; alijs locis, & in ea Africæ parte quam Guineam appellant, vbi* Bananas *nuncupantur. Arabes eum fructum* Musa, *aut* Amusa *vocant. Sic & Auicenna, & Serapio, et Rhases, qui de*

Quelli, Palan, Piçan.

Guinea.
Bananas.
Musa, Amusa.

de hoc fructu peculiari capite scripserunt. Scripserunt fortè & alij quos mihi videre non contigit.

COMMENDANTVR *ij fructus qui in Martaban proueniunt: primum enim è Bengala eò delati sunt, deinde sati vt gratiores euaderẽt: vocãtur nũc ij, sicus* Martabanis. *Alij adhuc inueniũtur meo palato gratiores & odorati* Cenorins *appellant: sunt ij laues, flaui, & pleni. In Malaua sunt* Chincapalones *dicti, suaues & palato grati, pleni, colore virescentes. Laudantur etiã in Sofala nati. Aethiopibus* Iminga *dicti. Inuenitur etiam in Baçaim alijsq; prouincijs genus quoddam amplum, plenum, palmi longitudine. Id assatum et vino deinde maceratum insperſa* Canella, *multò melius sapit quàm malum cydonium assatũ. Idem fructus per medium sectus, & in sartagine cum saccharo probè frictus, insperſo postea cinnamomo, gratissimus est cibus.*

Ficus martabanus.

Chincapalones.

Iminga.

SCRIBIT *Auicennæ libr. 2. cap. 491. paucum præbere alimentum, bilem generare & pituitam: prodesse tamen aduersus pectoris & pulmonum incendia, stomachum autem offendere. Idcirco bilioſis, ab huius esu, oximel cum seminibus propinandum esse: pituitosis verò mel. Vtilis est renibus & vrinam ciet.*

Musæ facultates.

SCRIBIT *Rhases lib. de re med. 3. ad Almans. cap. 20. noxium esse stomacho, appetentiam deijcere; subducere tamen aluum, & gutturis exasperationes lenire.*

SERAPIO *autem lib. simp. cap. 84. ex aliorum auctoritate Musam in fine primi calfacientium & humectantium ordinis esse asserit, & vtilem esse aduersus*

ſus pectoris & pulmonum ardores, eisq; qui liberalius hac veſcuntur ſtomachum prægrauari: augere tamen fœtum in vtero, renibus opitulari, vrinas ciere, & venerem exſtimulare.

PRÆSCRIBVNT *medici Indi hunc fructũ in febribus alijsq; morbis.*

Ridiculum Muſæ xylon.

RIDICVLVM *autem eſt quod ſcripſit quidã Franciſcanus. Appellatur, inquit, hic laudabilis fructus Muſa, quòd dignus ſit Muſis, aut quòd earum ſit cibus. Addit præterea eum eſſe fructum quẽ deguſtauerit Adam in Paradyſo terreſtri.*

* Iam aliquot annis in ea opinione fui vt exiſtimarem Muſam Arabum eam eſſe plantam cuius Plinius lib. 12. cap. 6. meminit his verbis. Maior alia pomo, & ſuauitate præcellentior quo ſapientes Indorum viuunt, Folium alas auium imitatur, longitudine trium cubitorum, latitudine duum. Fructum cortice emittit, admirabilem ſuccidulcedine, vt vno quaternos ſatiet. Arbori nomen Pale, pomo Arienæ. Plurima eſt in Sydracis, expeditionum Alexandri termino, &c. Nam ferè omnia pulcherrimè ad Muſæ deſcriptionem quadrant. Huc accedit quod in Prouincia Malauar, quæ ſupra Indum flumen eſt, intra verò Gangem, Palam nomen adhuc retineat, à quo Latini ſuum Pala mutuati videntur.

Figuera bacana.

* Vlyſipone vbi aliquot plantas vidi, minimè tamẽ fructiferas, nomen hoc retinet. vocant enim etiamnum Figuera Banana, id eſt, ficum Bananas ferentem: Eius iconẽ ſatis affabre pictam inuenies apud Matthiolum commentarijs in lib. primum Dioſcoridis cap. de Palmâ.

CETERVM meminit huius fructus Lud. Rom. libr. nauigationum ſuarum. 5. cap. 15. ac tria eius genera conſtituit. Meminit item F. Brocardus qui terram ſanctam deſcripſit, ſub nomine Pomorum paradyſi, quem per omnia ſequutus eſt Cardan. lib. de ſubtilitatib. Sed & Theuetus lib. Singularium Americæ cap. 33. eundem deſcribit, atque *Pacona*, arborem verò *Paquouere* Americis vocari tradit. Ouiedus verò nomine improprio Platanum appellat

Poma Paradyſi.

Pacona.

Paquouere.

lib.

lib. Historiæ Indicæ 8. cap. 1. cuius descriptionem tanquã pleniorem omissis ceteris (ne toties repetita Lectori fastidium pariant) hîc subiungemus.

INVENITVR, inquit, hic fructus Platani nomine, ta Platanus
metsi neque arbor dici po sit, neque vera sit Platanus: sed planta quædam huic Indiæ haudquaquam peculiaris, & aliunde translata sub Platani nomine. Interdum autem hæc impropriè dicta Platanus in arboris celsitudinem excrescit, & hominis crassitiem intumescit: alias verò coxæ humanæ crassitie conspicitur, pro soli natura & vbertate augescens. Ab infimo ad summum folia fert amplissima, interdum duodecimum palmos longa, ternos aut quaternos lata, plerunque minora. Hæc ventorum flatibus facile multifariam dissecantur, & ex costa illa per folij longitudinem excurrente pendere spectantur eum in modũ dissecta. Tota planta veluti germen est aut surculus, in cuius summo enascitur pediculus aut malleolus brachiali crassitudine, qui vuam producit, viginti, triginta, interdũ centenos & plures fructus palmari longitudine brachialique crassitudine sustinentem, nonnunquam minores, quandoque etiam ampliores pro plantæ ipsius & soli fertilitate. Cortex huic satis crassus, sed qui facile eximatur, continens pulpam siue carnem bubulæ medullæ persimilem. Integra vua ante maturitatem colligenda est, cũ videlicet aliquis fructus flauescere incipit, deinde in ædibus suspendenda, illic enim plenam maturitatem cõsequitur. Hic fructus in duas partes per longitudinem apertus & vtrinque incisus, deinde insolatus, gratissimi est saporis, et caricas succi bonitate superat. Tegulæ item impositus, & in clibano coctus cor reficit, & suauissimus est. Sunt qui cum carnibus elixent, cortice exempto ollæ imponentes cùm carnes ferè coctæ sunt, diutinam enim coctionem nõ fert: sed neque maturus nimium, neque omnino acerbus deligendus est. Sunt qui crudum edant, at maturum, sine pane alióue aliquo condimento, gratissimi etenim est saporis, nec minus salubris & facilis concoctionis. Caudex qui vuam profert annuus est & semel dũtaxat in vita fructus gignit: verum ad radices consurgunt quinque, sex, aut plures surculi qui parentem renouant, & subsequente anno fructum perficiunt. Exempta vua abijcitur planta vtpote

pote inutilis. Adeo verò fœcunda est hæc planta, vt nunquam intercidat, sed subinde nouas proles gignat, vt fructus toto anno vberrimè legere liceat. Formicæ huic plantæ admodum infestæ sunt, ideoque plurimæ hîc initio perierunt, antequàm aduersus eas inuenta essent remedia. Peregrina enim, vt initio diximus, est hæc planta, & huc ex magna Canaria anno Domini 1516. primum translata. Hæc ex prolixa Ouiedi descriptione desumpta.

De Doriones CAP. XI.

Doriones descriptio.

INTER *celeberrimos Indiæ fructus, recensentur à plerisq;* Doriones *in Malaca vocitati. fructus Melopeponis magnitudine, denso cortice rostratisq; tuberculis plurimis obductus, veluti is quem* Iaca *Goæ vocant, de quo cap. quarto diximus, foris virescens, intus verò concameratus, seminaq; exigui oui gallinacei magnitudine in singulis cameris continens, coloris & saporis eius condimenti quod ex amygdalis contusis, lacte, farina, aqua rosacea & saccharo fit,* Manger blanc *Galli vocant, non tamen ita mollescentia aut glutinosa: in nonnullis verò non candida sunt, sed pallidi coloris. Ossiculum hæc in se continent mali persici ossiculis persimile, sed rotundum. Folia huius plantæ medium palmum oblõga, acuta, salso gustu, colore viridi dilutiore parte auersa, interna verò parte admodum virescentia: flos è candido flauescens. Arborem Iuglandis modo prægrandem esse aiunt, foliis laurinis.*

Alia Doriones descriptio.

SVNT *alij qui hunc in modum describunt. Fructus est Strobili siue nucis pineæ magnitudine, interdum multo maior; & eiusdem fere formæ, nisi tubercula illa siue aculeos multò tenuiores acutioresq; haberet, Erinacei spinis ferè similes. Intus quatuor concame-*

tamerationibus siue cauitatibus cõstat, medullamq; siue pulpam continet pinguedini illi lactis similem quã Hispani Nata, *Galli* Créme, *Itali Capo di latte vocant. Folio est virente, cuspidis lanceæ effigie, ducto per longitudinem duplici neruo, è quo deinde aliæ venulæ per folij latitudinem euagantur. Arborem ipsam ingentem ferunt, nec nisi post quadragesimum annum fructum edere; alij verò post quartum annum fructiferã esse. Fructus maturus viridis est quidem coloris, sed diluti & elanguescentis.*

* Cum hoc fructu plane conuenit Guanabanus Ouiedi, quem libr. 8. suæ Historiæ cap. 17. describit, quemque per vniuersam fere Americam siue nouum orbem nasci tradunt.

GVANABANVS igitur procera arbor est, & formosa, folio eius Medicæ mali quam Limoneram appellant, virente: fructu pulcherrimo, mediani Melonis magnitudine, qui tamen interdum in capitis pueri crassitudinem excrescat. Cortex huic fructui viridis, & qui certis quibusdam squamis distinctus videatur, vt Strobilus, lenioribus tamen neque ita tumentibus, quandoquidem totus cortex tenuis sit neque crassior quàm in piris. Caro candidissima saporisque delicatissimi, quæ facile, pinguedinis lactis instar, in ore resoluitur. Per eius carnem sparsa sunt semina magna, Cucurbitarum seminibus aliquanto maiora & nigricantia. Frigidus est hic fructus, & per æstus vtilis. Nam tametsi quis integrum Guanabanũ deuoret, nullum inde sentiet nocumentum. Infirma est lignũ materies. Hæc Ouiedus. Guanabanus.

CETERVM hic Guanabanus diuersus est ab eó cuius Cæsar Scaliger lib. de Subtilitat. aduersus Cardanum exercitatione 281. partic. 6. meminit in hunc modum.

GVANABANVS arbor est Pini stipite, procera, folio magno oblongoque, fructus Melonis magnitudine: cortici, color viridis, splendor Cydonij, digitalis crassitudo. Caro intus candida, dulcedine lactis coacti, semina continet phasiolorea. Hunc enim esse puto qui superioribus Guanabanus.

annis ex Aethiopiæ Mozambique Antuerpiã allatus est fructus crassus, sesquipedali longitudine, cui densus durusque cortex tenui molliqué vt in cydonijs, sed viridi lanugine obductus, aliquot per longitudiné excurrentibus venis, siue potius sulcis vt in Melonibus. Extrema parte in mucronem definit: Superiori verò, qua videlicet è ramis depẽdet, pediculo inhæret firmo duro & fibroso. Cõtinet hic fructus pulpam candicantem qua Aethiopes in febrium ardoribus vtuntur sitis sedandæ gratia, iucundæ etenim aciditate prædita est. Hæc siccata friabilis est, sic vt digitis trita in pollinem resoluatur, remanẽte tamen perpetuo aciditate. Per hanc sparsa sunt semina renibus, aut Anagyridis legitimæ fructui similima, nigro tamẽ colore nitentia, ac ex vmbilico fibris quibusdam suspensa vt in eius icone conspicere est. Hæc terræ commissa, plantulas folio Laurinis simili protulerunt, sed quæ subsequente hyeme perierint.

HVIC etiam similimum folijs tamen ab hoc diuersis describit Theuetus cap. 10. lib. Singularium Americæ his verbis. Tres sunt Hesperidũ insulę ad Aethiopũ promontoriũ, Caput viride vulgo appellant. In harum vna arbor inuenitur, folio nostratis fici, fructu duorum fere pedum longitudine, crasso, magnis oblongisque Cyprijs cucurbitis haud absimili. Nonnulli eo fructu vescuntur vt nos Melonibus: continet verò semina fabæ magnitudine lepo rinis renibus similia. His quidam simias alunt. Alij monilia ex his collo aptanda conficiunt: siccata enim & bene matura, aspectu pulcherrima sunt.

SED & alium fructum apud Canibales Theuetus & alij tradunt, cuius historia non malè nostro fructui quadrare videtur, præsertim si interiora, quæ à nemine describuntur, demas: idcirco num semina contineat phasiolacea incertum. Talis autem est descriptio. Inter reliquas arbores quas apud Canibales inuenire est, fructus quidã conspicitur, Cucurbitæ minori, aut Peponi quem Citrullum vocant haud absimilis, oblonga siue ouali forma, quali scilicet Struthionum oua sunt. In cibos haud quaquam admittitur: sed eius aspectus oculis gratissimus, præsertim onusta arbore. Canibales ex eo vascula conficiunt: sed tamen & eum ad superstitionis quoddã genus seruant. Si-

quidem

quidem hunc pulpa exempta, granis milij, lapillíſue, aut re ſimili implent, varijsque plumarum generibus ſupernè exornant: deinde inferiori parte pertuſum bacillo adaptãt quem terræ infigunt. Huiuſmodi fructus binos aut ternos in ſingulis tugurijs ſeruare magna cum reuerentia apud eos moris eſt. Exiſtimant enim, cùm hũc fructum (quem *Maraka*, & *Tamaraka* nuncupant) manibus pertractãt, crepitantemque ob milij grana iniecta audiunt, cũm ſuo ſe Toupan, id eſt, Deo ſermones conferre, atque ab eo quædam reſponſa accipere, ſic à ſuis *Paygi* (Diuinatorum genus eſt, qui ſuffitu herbæ Petun, de qua nos aliâs, & quibuſdam obmurmurationibus illorum Tamaraka diuinam facultatem tribuere perhibent) perſuaſi. Maraka.

OVIEDVS lib. Indicæ hiſtoriæ 8. cap. 4. ſuum Higuëro tetraſyllabum deſcribit in hunc modum. *Higuëro* arbor eſt prægrandis, veluti Morus nigra: Fructum fert Cucurbitæ rotundæ, interdum verò oblongæ ſimilem. Sed qui rotundus eſt, ſumma rotunditate ſpectatur. Ex eo pateras, et alterius generis vaſa conficiunt. Materie eſt robuſta, atque apta ſedibus, ſubſellijs, ephippijs, alijsque operibus fabricandis: mali etenim medicæ aut punicæ materiam eſſe diceres. Cortice facile delibratur. Folio eſt oblõgo, anguſto, per extremum latiore, à quo ad pediculum vſque paulatim anguſtius fit. Indi nonnunquam præaliorum fructuum penuria hoc veſcuntur, hoc eſt eius carne, quæ cucurbitæ carni cùm adhuc viret ſimilis eſt. Cortici color & forma Cucurbitæ. Maximus eius fructus libram aquæ continere poteſt: minimus verò pugnum magnitudine non excedit. Vulgaris eſt hæc arbor in Hiſpaniola, reliquisque inſulis, & huius Indiæ continente. Higuëro.

GVANABANVS SCALIGERI FORTE.

CITERVM hunc fructum, quocunque tandem nomine appelletur, quòd rarus esset & peregrinus, non negligendum, sed huic nostræ Epitomæ adijciendum putaui in gratiam studiosorum rei herbariæ, qui eum Coldebergo, à quo mihi communicatus est, acceptum ferent.

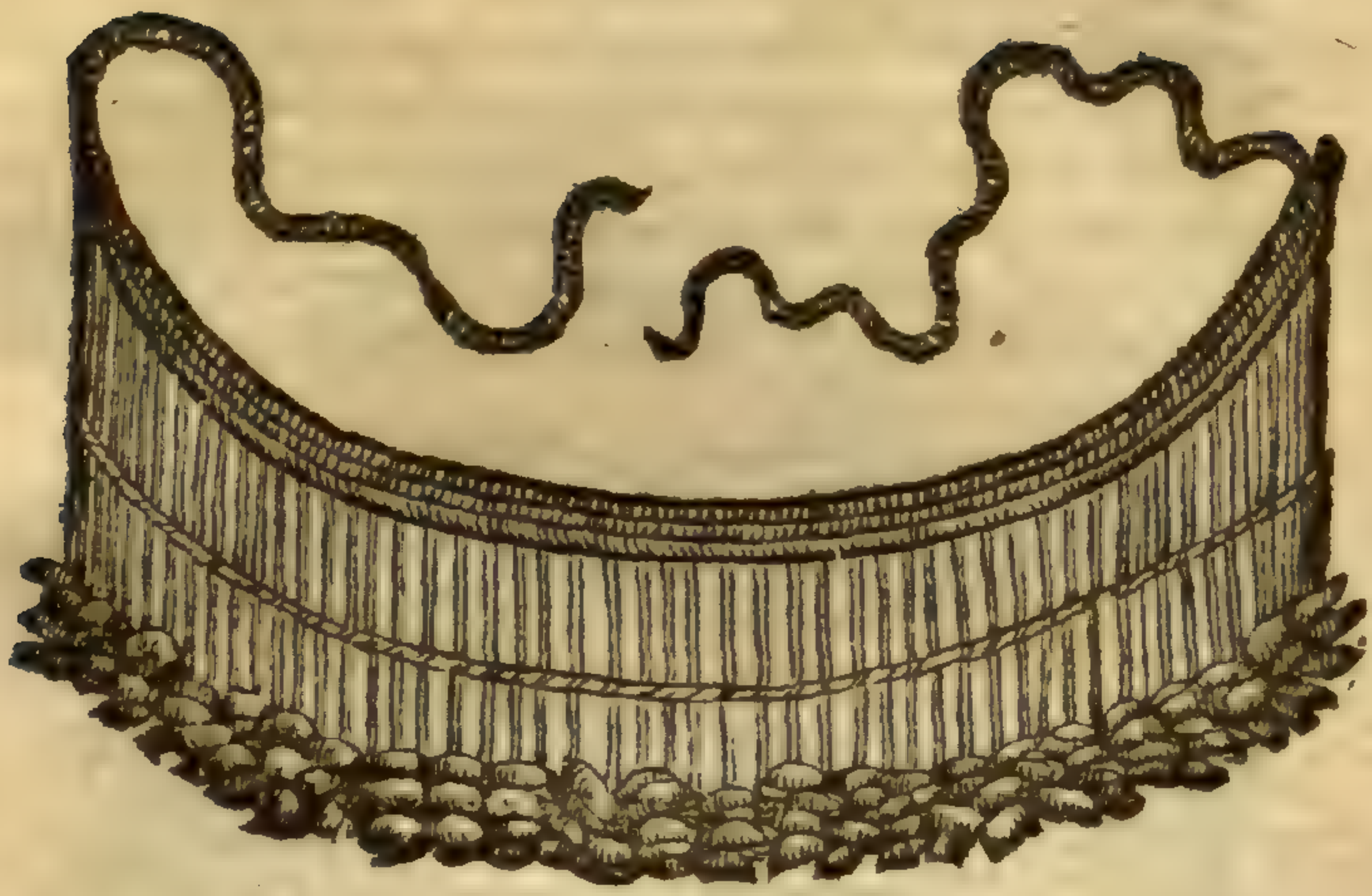

PORRO apud me seruo ex huius fructus aut huic similis seminibus, quibus exempta est medulla, lora duo filo xylino contexta: alia item bina è fructu quodam anguloso. Constant verò singula lora duplici aut triplici filorũ xylinorum ordine reticuli modo contextorum, è quibus

dependẽt vacui fructus eo quem exprimi iussimus modo. His Canibales ad crura alligatis in suis saltationibus vti solent, quemadmodum apud Mauritanos atque etiã Hispanos nolarum et tintinnabulorum vsus est: mirũ etenim quantum hi fructus ex mutua collisione sonitum edant. Posterioris meminit Theuetus cap. 36. Singular. Americæ in hunc modum.

Anovas theveti.

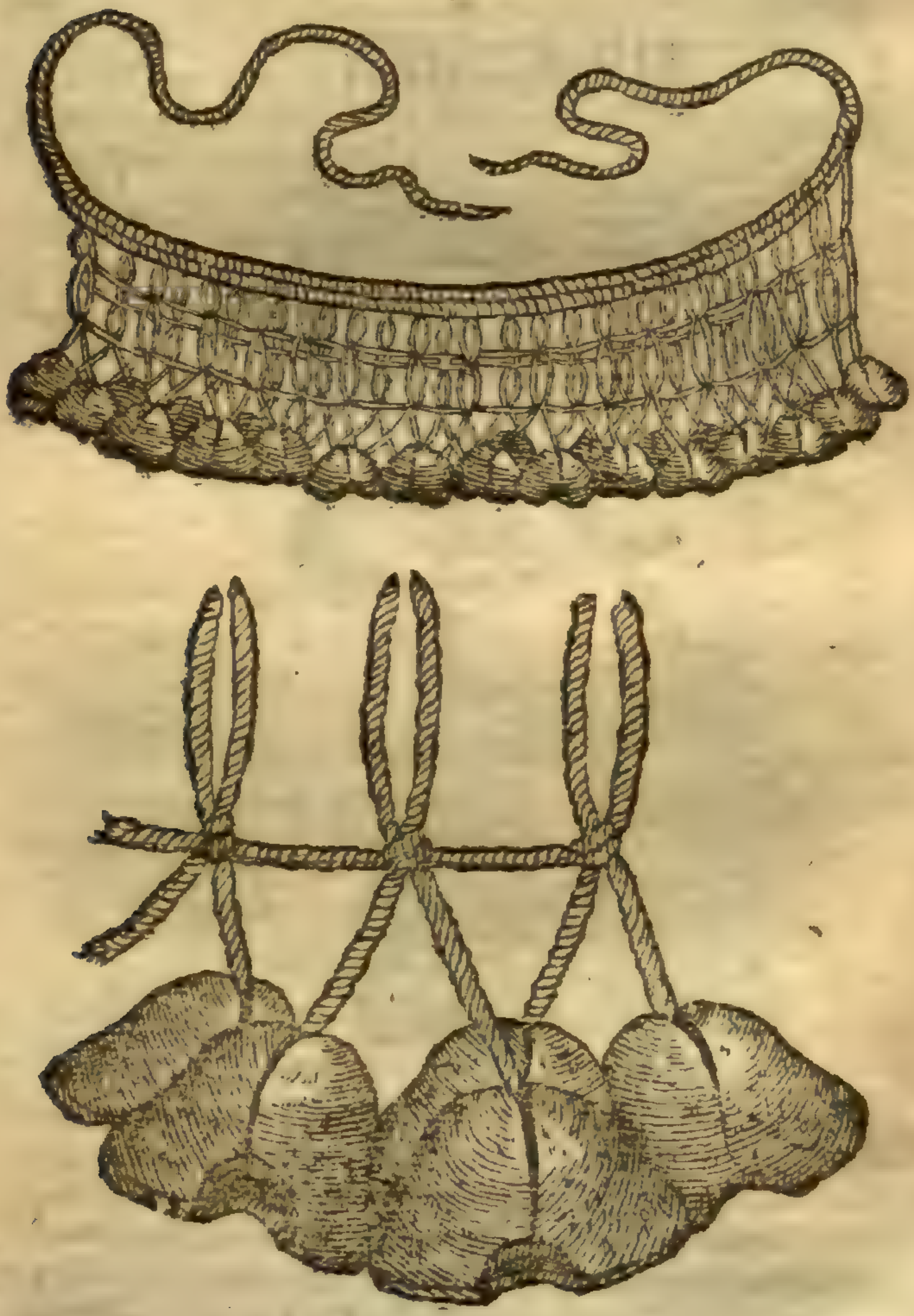

ANOVAY nomen est arboris fructu venenoso & lethali, magnitudine vulgaris castaneæ, candido, forma literam Græcam Δ. repræsentante. Huius nucleus præsentissimum est venenum, quod alter alteri in mutuis odijs & dissidijs, præsertim verò viri vxoribus infensi, aut contra vxores viris indignatæ propinare solent. Peregrinis sanè nullo modo eum fructum recens collectum communicant, atque ab eius etiam contactu liberos suos arcent, nisi cui exemptus sit nucleus. Eo etenim exempto, fructu pro nolis vtuntur, quas è cruribus suspendunt, tantumq; sonitum edunt, quãtum tintinnabula aut nolæ nostrates. Arbor ipsa Piri magnitudine, folio ternos aut quaternos digitos longo, duos lato, semper virente: cortex ligno candicans. Recisi rami succum emittunt lacteum. Arbor præcisa teterrimum spirat odorem: quam ob causam nullius est vsus, imo ne igni quidem struendo idonea.

De Mangostans CAP. XII.

Mangostans.

SED & inter celeberrimos huius Indiæ fructus recensent quendam Mangostans *incolis nuncupatũ, gustus suauitate commendabilem. Eum exigui mali aurei magnitudine esse ferũt cortice cinereo (alij è viridi nigricante) pulpa quæ malorum aureorum pulpæ similis sit, sed quæ cortici non adhæreat.*

Mangostans descriptio.

NASCITVR hic fructus in pusilla arbore, Malo vulgari simili. Folijs est laurinis; floribus luteis. Hũc fructum dulcissimum esse perhibent, non tamen adeo, vt sua dulcedine nauseam moueat.

De Iambos CAP. XIII.

MAGNA apud Indos in æstimatione est is fructus cuius nunc mentionem facturi sumus, primum è Malaca (vbi plurimus nascitur) paucos ante annos huc tralatus.

Iambos hiſtoria.

EST *autem is fructus oui anſerini magnitudine, aut paulò maior, colore ex candido purpuraſcente, pulcherrimo, odore roſaceo. Vel, vt verius dicam, ſimilis eſt hic fructus magnis Gallis * recentibus (quas poma de Cuquo nuncupamus) cùm in odore, tum in colore: guſtu ſuauiſſimo, ſed humido. Vocatur in Malaca & hac regione* Iambos.

Iambos.

ARBVSCVLA *ipſa in Pruni magnitudinem aſſurgit, folia ferens magnam ſimilitudinem habentia cum cuſpide ferrea maioris alicuius lanceæ; viridia, aſpectu pulcherrima: flos ruber odoratiſſimus, guſtu acido. Firmis nititur radicibus hæc arbor, quoniã admodum fructifera eſt. Poſt quartum enim annum fructifera eſt, nec ſemel dumtaxat fert in anno vt pleræq; omnes ferè arbores, ſed pluries ſingulis annis nouos edit fructus.*

Iambos poſt 4. annum fructifera.

CONDIVNTVR *tum fructus, tum flores, atque ita aſſeruantur.*

* Niſi noſter Auctor Gallasillas majores, quæ in Robore paſsim per Hiſpaniam & Luſitaniam naſcuntur, intelligat per Bugualhas grandes, quid ſibi velit, ignorare me fateor. Ceterũ eas exigua pila palmaria maiores nunquam vidi, colore pulcherrimo rubicantes dum recentes ſunt, & odoratas.

De Cydonijs Bengalenſibus
CAP. XIIII.

APPELLAVIMVS *hunc fructum Euſitanica lingua* Marmelos *de* Bẽgala, *id eſt, Mala cydonia è Bengala, quoniam ſaccharo condita primũ ad me perlata ſunt è Bengala, cum hac inſcriptione,* vtilia ſunt aduer-

Marmelos de Bengala.

aduersus alui profluuia. *Intellexi autem ab amico, qui frequenter in proximas syluas venationis causa excurrit, hunc fructum non modò in Bengala nasci, sed eius multas arbores in continenti huius prouinciæ inueniri.*

CETERVM *legitimum huius fructus nomen tum in Bengala, tum in reliquis vbi prouenit regionibus, est* Sirifoles, *&* Beli : *Sirifoles quidem nomine vulgo cognitus est, Beli verò nomine medicus duntaxat, qui in suis scriptis hoc vocabulum sese inuenire aiunt.* Sirifoleo, Beli.

EST *verò ipsa arbor Oleæ magnitudine, aut amplior, foliis Persicæ mali, eiusdemq; odoris, floribus paucis & statim deciduis: fructu per initia tenero, colore ex viridi nigricãte, cortice tenui, magnitudine exigui mali aurei: sensim verò matureſcẽs fructus auctior fit, donec, iam plenã maturitatem consequutus, in Cydonij mali magnitudinem euadat; cortex autem densatur, exsiccatur, & indureſcit veluti putamẽ nucis Indicæ quam Coccum vocant.* Beli historia.

FRVCTV *maturo pulpa siue medulla eximitur, quam in laminas sectam saccharo condiunt. Aut tener adhuc & immaturus muria asseruatur in vsum.*

SOLENT *Guzaratenses medici vti hoc fructu tenero adhuc & immaturo, aceto vel saccharo condito, in inueteratis alui profluuijs sistendis: adstrictionẽ enim illam semper conseruant tametsi matura cydonia.* Beli facultatem.

RETVLIT *mihi Clarissimus vir Dimas Bosque Valentinus medicus rei herbariæ peritus, & nunc hîc* Dimas Bosque Medicus.

medicinam faciens, se, cum castra Illustrissimi Principis Domini Constantini in India pro Rege sequeretur in Iasanapatan, magno & admirabili successu vsum esse in profligãda dysenteria quæ vniuersum eius exercitum affligebat, cùm ad manum non essent vsitata remedia. Etenim nunc ex huius fructus succo & saccharo miuam parabat quam ægris daret: nũc pulpam eius emplastri modo ventriculo & aluo applicabat; modò pulpam saccharo exceptam vt in cydonijs solet, ægris exhibebat: interdum fructum assum inspersо saccharo: nonnunquam cortices exempta pulpa decoquebat, atq; id decoctum per clysteres injiciebat, similem verò effectum præbebant, qualem balaustiorum aliorumq; adstringentium medicamentorum, quibus vti solemus, decocta præstare solent.

AT *silentio prætereundum non est quod eadẽ castra sequenti contigisse refert. Dederat seruo Aethiopi bina huiusmodi mala assanda, vt ea cuidam militi dysenteria laboranti edenda præberet: verùm, dum assantur, ea crepuerunt, ipsaq; pulpa Aethiopis faciem, pectus et brachia sic aduxit, vt puluere tormẽtario vstulatus videretur: quod contigisse puto ob pulpæ lẽtorem & visciditatem simul & adstrictionẽ, quæ semel accensa vehementius vrit, quàm sicca aliqua matèria, quemadmodum ferrum incensum magis quàm lignũ aut stupam vrere videmus.*

De Carambolas CAP. XV.

FRVCTVS *est in Goa magnitudine minoris oui gallinacei, in quatuor, vt videtur, partes distinctus, flauescens,*

uescens, qui in Malauar Carambolas *vocatur, in Canara & Decan* Camariz, *in Malayo* Balimba. Carambolas Camariz, Balimba.

NVLLVS *eius in medicina vsus, præterquam quod in febribus quotidianis exhibetur; & ex eius succo, cum alijs idoneis, fiunt collyria ad oculorum lippitudines vtilia.* Carambolas facultates.

PLERISQVE *bene sapit hic fructus, præsertim qui vinosus est. Saccharo conditur, gratissimusq; est palato. Eo verò vtor syrupi acetosi loco.*

De Ber CAP. XVI.

VOCATVR *hic fructus in Canara* Bor, *in Decan* Ber, *in Malayo* Vidaras, *præstantior quidem nostrate, sed ei qui in Balaguate nascitur bonitate cedens.* Bor, Ber, Vidaras.

ALIVS *alio suauior est, sed tamen aliquid adstrictoriæ facultatis retinet, quoniam nunquã ita matureſcit, vt commodè exsiccari possit, quemadmodum is qui in Anasegua prouenit. Hanc ob causam, expectorantem facultatem obtinere nõ potest vt Ziziphæ, è quibus syrupum conficimus. Sed cùm alijs esu aptis malis careamus vti sunt camuesa Hispanis dicta, commendantur hi apud nos.*

DIFFERT *arbor à Ziziphis, magnitudine Mali, eiusdemq; foliis, minus tamen rotundis: verùm nõnihil spinosa est.*

De Ambare CAP. XVII.

FRVCTVS *est hic in India,* Ambare *vocant,* Ambare. *nucis magnitudine, nullius in medicina vsus. Sed eo so-*

lent

lent cibos condire, vt palato gratiores reddantur: maturus enim, odoratus est, gratamq; aciditatem retinet. Cartilagineo quodam integitur cortice, virescente dum immaturus est, at in maturo fuluus est color.

Amba. Magna.

* Lud. Roman. lib. nauigat. 5. cap. 15. hunc fructū *Amba* nominat. Est item, inquit, alius fructus *Amba* nomine. Eius caudex *Magna* dicitur, similima est arbori, frequentesque, vt Piro fructus. Is iuglandem nucem è nostris effingit, cùm iam sunt absoluti. Quum matureſcit, fului, eiusdemque splendentis coloris est. Intra corticem occultatur fructus, vt amygdalæ aridæ. Damasceno, gustu suauior est fructus: conduntur in cadis vt apud nos oliuæ, sed sunt longè meliores.

De Iambolones CAP. XVIII.

NASCITVR *sponte frutex quidā in agris Myrti effigie, sed foliis Arbuti. Fert is fructum maioribus oliuis persimilem, sed gustu admodum adstringentem,* Iambolones. *incolæ* Iambolones *vocant. Muria conditur oliuarū modo.*

CETERVM *neque hic fructus, neq; Iaca admodum salubres ab huius regionis incolis æstimantur.*

De Brindones CAP. XIX.

Brindones. IN *hac regione est fructus quidam* Brindones *vocatus. Is foris aliquantulum rubicat, intus verò sanguinis modo rubet: gustu admodum acido.*

INVENITVR *interdum foris nigricans (qui color maturitate conciliatur) nec adeo acidus vti superior, qui tamen non minus quàm ille intus rubeat.*

MVLTORVM *palato sapidus est hic fructus, meo verò minimè, ob nimiam aciditatem. Eo tincto-*

res

ues vtuntur. Cortex verò asseruatur atque mari aliô transuehitur aceti conficiendi gratia: quod à Lusitanis quibusdam etiam in Lusitania factum est. Acetum è Brindonea.

De Indico Melone CAP. XX.

EST *apud Indos Melonis genus prægrande & rotundum, oblongius tamen aliquantulũ, formaq; quodammodo ouali, quod Lusitanis Indiam incolentibus* Pateca *(corrupto ab Indorum* Batiec *vocabulo) dicitur. Hunc Melonem per longitudinem non aperiunt, vt melopepones nostrates comesturi aperimus: sed per transuersum secant. Et licet dulcedine à nostris superetur hic Melo: attamen suauis est, refrigeratq; mirũ in modum & humectat, tota carne sese in quendam liquorem resoluente.* Melo indicus. Pateca, Batiec.

VTILIS *est in bilios is febribus, & ardentibus, aduersus iecoris & renum ardores, vt experientia didicimus. Vrinas ciet: solentq; sani eum fructum edere, quatuor horis à ientaculo, quoniam tum maximè sit infestus calor. Melius tamen mihi facere viderentur, si ab eis suas mensas auspicarentur.* Melonis indici facultates.

HVIVS *semina (quæ ante maturitatem candida sunt, per maturitatem verò nigra) somnum prouocant, eaq; reliquis seminibus frigidis, tametsi eis non careamus, præstantiora æstimamus.*

REFERVNT *Arabes & Persæ primum ex India hunc fructum ad se delatum, eamq; ob causam* Batiec indi *appellant, id est Melonem indicum; quo nomine etiam Auicennæ appellatur multis locis.* Batiec *enim eorum lingua Melonem sonat. In India verò ab* Batiec indi.

ipsis

Calangati. *ipſis incolis* Calangari *dicitur.*

MEMINIT *huius Auicenna libr.4.fen.1.cap. 39.cap.de Tertiana pura,ac eum multis laudibus commendat.*

PVTARVNT *nonnulli id Melonis genus quod in Hiſpania Caſtella naſcitur, quodq; Budiecas vocant,eſſe hunc Melonem indicum, & deprauato à* Budiecas. Batiec *nomine* Budiecas *appellatum. Sed plurimũ falluntur. Nam plurimum ab hoc differt tum foliis, tum tota planta,quæ Melonum indicorum modo per ſolum non extenditur & ſerpit,ſed ſeſe in altum attollit.*

AIVNT *etiam in Africa Indicis ſimilem naſci: ſed cùm non viderim,affirmare non auſim.*

IGNORABANT *eruditi huius regionis medici, iſtius Melonis in medicina vſum (non ſolent enim ad huiuſmodi minutias ſeſe abiicere,& in ſuis curationibus experientia & conſuetudine duntaxat nituntur) ſed à me edocti,eis vti cœperunt.*

* Cum hoc fructu ſimilitudinem quandam habere videtur, quam Lud. Roman. lib. 5. nauigat. cap. 15. deſcribit in hunc modum. Habent in Calecut fructus quoſdã Cucurbitis ſimiles, ſed condituræ aptiores. Res eſt non indigna memoratu, huic nomen eſt Comolange. Oritur inculta tellure Peponum modo.

Comolange.

De Mungo CAP. XXI.

Mungo. EST *verò* Mungo *ſemen viride, quod per maturitatem fit nigrum,* Coriandri *ſicci magnitudine. Pabulum eſt equorum; interdum tamen etiam ab hominibus editur. Guzarate & Decan incolæ in febribus hoc modo vtuntur.*

FEBRI-

FEBRICITANS *cibo abſtinet per decem, nonnunquam per quindecim dies: poſt quos illis huius fructus decoctum propinatur, in quo nonnihil pulpæ remanſerit: deinde cortice delibratum* Mungo *& inſtar* Oriζæ *coctum febricitanti exhibent, Panẽ verò triticeum non niſi poſt multos dies præbent. Non enim carent frumento hæ prouinciæ, tametſi non ſtercorentur & colantur agri quemadmodum apud nos: ſed ſuperficialiter duntaxat aratũ ſolum, propria pinguedine & vbertate etiam interdum ſine pluuia, frumentum ſibi menſe* Nouembri *commiſſum, medio Ianuario colligendum & maturum exhibet.* Mungo vſus.

NASCI *etiam ferunt in Palæſtina hoc* Mungo. *Eius meminit Auicenna, libr. 2. cap.* 488. *vocátque* Meſſe *, Bellunenſis eius interpres* Mens (Mex *autem debere dici ab eruditis medicis Arabibus edoctus ſum) item alio loco lib. 1. Fen. 3. cap. 7. vbi prohibet auiculas cum mex edi, quoniam cùm facilioris ſint concoctionis quàm mex, periculum ſit ne crudum adhuc mex cum earum chylo ad hepar rapiatur.* *Meſſee habent noſtra exemplatia. Mex.

De Curcas CAP. XXII.

NASCITVR *in Malauar fructus quidam magnitudine Auellanæ cũ ſuo putamine, non tamen adeo rotundus eſt, candidus, guſtu quali ſunt tubera cocta: hunc* Chiuiquilenga *vocant, id eſt, exiguum Inhame* * *: in* Canara, *vbi frequens eſt,* Curcas *(ſic etiam in quibuſdam Malauar locis) in* Cambaya Carpata. *Dependet ex ramis cuiuſdam plantæ, quæ ſeritur: nullus, quod ſciam, in medicina vſus.* Curcas deſcriptio. Chiuiquilenga. Curcas. Carpata.

QVAN-

QVANTVM *coniectura consequi possum, videtur Serapio lib. simp. cap.* 225. *huius meminisse, vocasseq;* Habelculcul * *corrupto vocabulo, cũ* Habalculcul *dixisse deberet, quod* Curcas *significat (nisi nos ipsi forte* Curcas *corruptè vocemus)* Hab *enim. magnũ semen sonat,* al *articulus est genitiui quẽadmodum aliquando diximus. Scribit autem Serapio eius frequentem vsum seminis quidem copiam facere, sed colericam quam vocant passionem excitare: quæ omnia Malauares huic fructui tribuunt.*

Habelculcul.

EIVS *meminit Rhases, de re med. lib.* 3. *cap.* 20. *vocatq;* Kilkil, *sed forsitan corruptè.*

Kilkil.

SED *quoniam in Colericæ passiõnis (quam veteres medici* Choleram *dixerunt) mẽtionem incidimus: Vocatur hic affectus* Morxi *Indis, id est, affectus ob nimiam cibi ingurgitationem cæusatus, (nos corruptè* Mordexi) *Arabibus* Hachaiza, *tametsi corruptè legatur in Rhaze* Saida. *Multò autẽ acutior apud Indos est hic morbus, quàm apud nos, præsentibusq; egẽt remedijs. Nam plerunque intra vigintiquatuor horarum, interdum verò decem horarum spacium homĩnem necat: sed nõnunquam etiam intra quátuor dies solummodo.*

Cholera morbus.

Hachaiza.

SOLET *autem eos magna ex parte inuadere quĩ voraces sunt, & lasciuiæ nimium dediti, præsertim verò mensibus Iunio & Iulio.*

* *Inhame* Lusitanis vocatur planta quædã amplissimis foliis iuxta aquas & in ipsis aquis nascens. Verùm non sponte prouenit, sed seri debet. Eam tametsi nonnulli Arũ Aegyptium esse censeant, Colocasiam potius nobis videri Deo annuente aliquando demonstrabimus. Ab hoc Inhame non ideſt quod alio nomine *Ynca* vocatur, ex qua

Inhame.

Ameri-

Americi farinam conficiunt.

* Videtur Serapio eo loco (quod tamen pace nostri Auctoris dictum volo) non Curcas intelligere, sed suum potius Secacul.

De Caceras CAP. XXIII.

Caceras descriptio.

INVENITVR *hîc radix Trasium modo in ipsis terræ visceribus nascens, quæ deinde per siccitates cauliculum emittit dodrantalem, folia simul implicata, virentia Iridi luteæ aquaticæ siue Gladiolo similia. Debiscente per siccitates terra exilit tuberum modo, deinde siccata castanearum saporem refert: non siccata autem, ingrati saporis est.* Caceras *hîc vocant.*

De Datura CAP. XXIIII.

Datura descriptio.

PLANTA *quam huius regionis incolæ* Datura *appellant, caule est crasso, foliis amplis, Acanthi similibus, minoribus tamen, per extrema & in ambitu aculeatis, multos secundum longitudinem neruos habentibus, insipidis fere, nisi quòd admodum sint humida, & gustu nonnihil amara, odoremq; foliorum Raphani aliquantulum æmulentur. Flos in extremis ramis prouenit colore Rorismarini, magna ex parte rotundus. Nascitur in Malauar.*

Datura mentem offendit.

INIICITVR *à furibus hic flos, aut eius semẽ in cibos eorum quos deprædari volunt: mente enim quodammodo alienantur quotquot id medicamentum sumunt, & in risum soluuntur, magna cum libertate sinentes quod lubitum est deprædari. Durat verò hæc mentis alienatio viginti quatuor horarum spacio.*

Curatio.

PRIMA *cura esto vomitum cientia exhibere, vt quidquid in stomacho remãsit, vnà cum cibo eijciatur: deinde euacuare & diuertere oportet validis cly-*

steribus, & forti crurum paulò supra pedem confricatione, fortibusq; ligaturis: interdum etiã venam secare in maiore pedis articulo.

HORVM *remediorum vsu, nemo ex meis vnquã periclitatus est: sed omnes Dei beneficio intra viginti quatuor horarum spacium curaui.*

PROPINATVR *à plerisque hoc medicamentum ridendi & relaxandi animi gratia, cùm videant eos qui id sumpserunt velut amentes & ebrios ferri. Attamen non placet hic ludus, & ne in seruis quidem experiri velim.*

De Bangue CAP. XXV.

Bangue. Opium.

QVIA *nonnulli in ea opinione fuerunt, vt putarent* Bangue *Indus dictum ab* Opio, *quod illius corruptè* Opium *vocari dixi, non differre, non abs re fore duxi, pauca de* Bangue *disserere.*

Bangue descriptio.

EST *igitur* Bangue *planta* Cannabi *haud absimilis, nisi quod huius semen* Cannabino *minus est, nec ita candicãs vt illud: deinde huius stolones lignosi nullo fere cortice vestiuntur contra quã in* Cannabi. *Postremo Indi huius semen & folia edunt vt fiant in venerem procliuiores, cum Auctores contrarias facultates* Cannabino *semini tribuant, videlicet, quod genitale semen exsiccet.*

Bangue succus.

COGITVR *autem hic succus è foliis contusis, interdum ex semine, cui nonnulli admiscent saufel virentem (nam inebriant & quodammodo sensus cerebri lædunt) aut nucem moschatam, & macim, interdum caryophyllos, interdum caphuram de Burneo cognominatam, alij ambarum & moschum, plerique opium,*

pium, vt potentiores Mauritani. Nullam verò ex eo aliam vtilitatem capiunt, nisi quod in extasin quodãmodo rapiantur, atq; omni solicitudine liberentur, tenue quiddam ridentes.

CETERVM *eius vsus primum excogitatus esse dicitur vt Imperatores exercituum & militares homines qui perpetuis vigilijs torquerentur, hoc Bãgue, aut vino, aut opio epoto, veluti ebrij sefrentiur, & omni velut solicitudine & labore soluti, altius dormirent.*

SOLEBAT *enim dicere magnus Sultanus Badur Martino Alfonso de Sousa regio consiliario, quem plurimum diligebat, & cui secretiora consilia credebat; quod cùm in somnis adire vellet Lusitaniam, Brasilium, Asiam minorem, Arabiam, & Persiã, pauxillum Bangue duntaxat sumebat, quod saccharo condictum, & supra recitatis simplicibus permistum, Maju vocant.* Sultanus Badur. Maju.

De Anil CAP. XXVI.

ANIL *Arabibus, Turcis omnibusq; ijs nationibus dictum, vocatur in Guzarate, vbi sit,* Gali, *nunc verò à plerisque* Nil. Anil. Gali. Nil.

HERBA *est quæ seritur singulis annis, Ocymo *similis: eodem enim modo colligitur, & siccata maceratur. Hanc deinde probè contusam & in panes coactam, per aliquot dies siccandam exponunt, & siccata, viridi colore prædita videtur: quóque magis exsiccatur, eò magis ad cœruleum colorem tendit, donec tandem in cœruleum exsaturatum siue venetum colorem euadat.*

Anil delectus.

ID *Anil probatur quod maximè purum est, quódque vstum arena modo non remanet, sed in tenuissimam farinam diffunditur. Alij id præferunt quod in aquam coniectum fluitat. Leue igitur esse debet, & bene coloratum.*

Mangiriquã.

* Mangiriquam habet Auctor quod vocabulum, quotquot Lusitanos consului, Basilicum seu Ocymum interpretati sunt. At mihi eorũ interpretatio haudquaquã placet. Siquidem non solemus ex Ocymo pastillos conficere, sed potius ex Isatide, quæ cum huius plantæ descriptione multò elegantius quadrat.

De Anonymo CAP. XXVII.

Planta peregrina.

NASCITVR *in Malauar planta mirę naturę, nam si quis manum admoueat, illico contrahitur. Folia Polypodij, flores verò luteos habet. Nullus veterum huius, quod sciam, mentionem fecit. Eam verò intelligere videtur qui Americam descripsit, quoniam in Peru prouincia plantam nasci asserit, cuius folia solo contactu siccantur.*

Planta in Peru nascens.

De quibusdam Indiæ regibus. CAP. XXVIII.

CETERVM, *quoniam plerunque Nicamoxa & quorundam Indiæ Regum in his nostris commentarijs mentionem fecimus: non alienum à nostro instituto fore iudicaui, si quid de his alijsq; nõnullis Orientis Regibus commemorarem.*

ELAPSI *sunt igitur circiter trecenti anni, quod potens quidam Rex in regno Dely, magnam illius Indiæ, quæ intra Gangem est, partem occupauit, & regnum Balaguate siue Balagate quibusdam Regulis Gentilibus ademit.*

EODEM *tempore tyrannidem in Cambaya occuparũt quidam Mauritani, expulsis legitimis dominis Gentilibus quos* Reisbutos *vocant.* Reisbutos.

A REGVLIS *Balaguate originem ducere creduntur, quos nunc* Venezaras *appellant, tum alij hanc regionem incolentes* Colles *nuncupati. Sed tũ hi, tum quos Reisbutos vocant, præda & latrocinijs vitam in hunc vsque diem sustentant. Illis totum Regnum Decan. His, Reisbutis scilicet, Cambaya regnũ tributum pendent, vt ab eorum incursionibus se redimant. Nec hactenus à vicinis Regibus domari potuerunt: nam strenui sunt & militares viri. Sed etiam ipsi Reges pecuniarum auidi, illos impunè grassari sinunt, modo prædæ partem auferant.* Venezaras. Colles.

EST *verò hoc regnum Dely procul in continenti situm Septentrionem versus, & Corasone vsq; extenditur. Frigida admodum est regio, niuibus & gelu per hyemem non minus diuexata, quàm nostra Europa.* Regnũ Dely.

HOC *regnum occuparunt, elapsi sunt triginta amplius anni,* Mogores *quos* Tartaros *nuncupamus. Sed aliquanto post tempore Tartaris ademptum est idem Regnũ ab vno Equite, qui infensus Regi Bengala quòd eius fratrem occidisset, seditionem aduersus Regem mouit, eoq; trucidato regnũ Dely, aliaq; multa regna occupauit, ita vt omnium sui temporis potentissimus Rex fuerit existimatus. Nam à viris fide dignis accepi eius ditionem octingentas leucas ambitu occupasse.* Mogores. Tartari.

ERAT *hic Eques initio dominus montium quorundam vicinorum regno Bẽgala, vocatusq; fuit* Xaholam,

Xaholam. holam, *id est*, *Rex mundi.*

Tamurhan. Tamberlanes. Tamit-langue. DE *huius gestis maior historia conscribi posset, quàm de magno* Tamirrhan, *quem nos corrupto nomine Tamberlanem vocamus, nonnulli* Tamir-langue, *idq; melius, quod Tamir proprium eius nomen fuerit, & langue * claudum significet, quemadmodum ipse erat.*

Xaholam. CETERVM *cum hic Rex* Xaholam *occupasset Decam & Cuncam, nec posset tantum imperium continere, redijt ad sua: & his postremo occupatis regnis suum Consobrinum præfecit.*

DELECTATVS *est semper eius Consobrinus peregrinis nationibus vt sunt Turci, qui propriè sunt Asiæ minoris incolæ quam nunc Natoliam appellant: Rumes, qui Thraces sunt; Corasones, quos nonnulli Arios putant, & Arabes.*

DIVISIT *autem regnum in prouincias, quibus præfectos dedit. Maritimam eam regionem quæ ab Angedina vsque ad Cifardam per sexaginta leucas extenditur, deinde interiori regione cum alijs terminatur Prouincijs, gubernandam dedit* Adelham, *quẽ nos* Idalcam *appellamus. Ei prouinciæ quæ à Cifardam vsque ad* Negatona *extenditur per viginti leucas, interiori verò regione alijs prouincijs, & Cambaya iungitur, præfecit* Nizamaluco.

Adelham. Idalcam.

Nizamaluco.

HI *solum duo præfecturam obtinuerunt in Cuncam, qui tractus est maritimus vsque ad montẽ* Guate *appellatum. Latè patet hic mons, & multis locis præaltus est, illud autem mirum, eius fastigium in pulcherrimam planiciem desinere. Et quoniam lingua*

Guate, mós.

Persi-

Persica Bala *fastigium significat*, Guate *verò montem, vasta illa vltra eum montem prouincia, nomen* Balaguate *inuenit; quasi dicas supramontanam vel vltramontanam.* Bala, fastigium.

BALAGVATE *igitur prouinciæ præfecti sunt* Inademaluco, *quem nos* Madremaluco *appellamus; &* Cotalmaluco, *&* Verido. Idemaluco, Madremaluco, Cotalmaluco, Verido.

ERANT *verò omnes isti Præfecti, peregrini natione, præter* Nizamaluco *quem ex Decan oriundũ prædicãt, & filium esse vnius Tochæ Regis* Daquem *cum cuius vxore stupri consuetudinem habuerit* Rex Daquem. *Hinc fit vt* Nizamaluco *ex regia stirpe se prognatum prædicet: reliquos verò Præfectos Regis esse seruos & regia pecunia emptos.* Rex Daquem.

SVCCESSV *verò tẽporis factum est, vt hos omnes Præfectos taderet obsequij regij. Cõiuratione itaque inter se facta, prouincias quibus præfecti erant singuli sibi occuparunt, & captum Regem* Daquem, *in Beder primaria regni Decam vrbe*, Verido *vni ex Præfectis custodiendum dederunt.*

HVIVS *coniurationis etiam particeps fuerunt Gentiles quidam, veluti* Mohadum coja, *&* Veriche, *quibus cesserunt regiones ample cum aliquot opulentis vrbibus: videlicet* Mohadum, *vrbs Visapor, quæ nunc est regia* Idalcam, *& Solapor & Paramda, quas postea illi ademit* Nizamaluco. Veriche *suam prouinciam retinuit.* Mohadum coja. Veriche.

PROAVVS *eius* Adelham *qui nunc viuit, vnus è coniuratoribus fuit, natione Turcus: mortuus est anno quingẽtesimo trigesimo quinto supra millesimũ.* Adelham.

Valde potens is semper fuit: at ei bis ademerunt Lusitani ciuitatem Goa quæ ducentis leucis ab ostijs flumi nis Indi, quem incolæ Diul *vocant, abest.*

Nizamaluco. AVVS *eius* Nizamaluco *qui nunc rerum potitur, pater illius mei amici quem aliquoties curaui, à quo plus duodecies mille pardaons accepi; &, si aliquot mensibus singulis annus apud eum hærere vellem, in sti pendium annuum offerebat quadraginta millia, quod accipere nolui: obijt anno nono supra millesimum & quingentesimum. Hic erat, vt supra dixi, ex* Decam.

Imadmaluco. IMADMALVCO, *vel* Madremaluco, *natione Circassius fuit, initio Christianus: mortuus is est anno millesimo quingentesimo quadragesimo sexto.*

Cotalmaluco. COTALMALVCO, *natione Corasone: mortuus est anno quadragesimo octauo supra millesimum & quingentesimum.*

Verido. VERIDO, *natione Hungarus & initio Christianus, anno millesimo quingentesimo & decimo mortuus est.*

CETERVM *ante quàm ad horum nominum interpretationem accedamus, quædam præmittere lubet huic nostro proposito deseruientia.*

Rao. Naique. RAO *lingua indigena Regem significat:* Naique *verò Tribunum militum, aut Capitaneum vulgo vocatum. Admittentibus ergo his Regibus aliquem Gentilem indigenam in suum famulicium & ministerium, si exiguo honore illum censent, proprio eius nomini vocabulum* Naique *adnectere solent, vt* Saluanaique, Acem naique: *Si verò multo honore dignum censent,* Rao *vocabulum adijciunt, vt* Chitarao.

rao. *Sed* Rao *simpliciter & sine additione prolatum Regem Bisnager per excellentiam significat, qui olim certe ab* Adelham *multum diuexatus est: nunc verò, reliquis totius Decam regulis potentior est, & ab eis fidelitatem accipit.* Rex Bisnagr.

SED *vt adrẽ redeamus.* Adel *lingua Persica* Iusticium *significat:* Ham *verò apud Tartaros Regem sonat: & quoniam eos quibus fauent Ham vocant: hinc factum est vt* Adelham, *quasi Rex iustus dictus fit, cum ipse & eius similes iustitiam haudquaquam coluerint. Hunc Hispani* Sabayo *appellant, quoniam vt intelligo Arabica & Persica lingua* Saibo Dominum *sonat, quo nomine per excellentiam vocatur.* Adel-Ham. Sabayo. Saibo.

MALVCO *regnum sonat, &* Neza *lãceam lingua Persica: hinc dictus est* Nizamaluco *quasi lancea regni.* Maluco. Neza.

SIC Cota *idem est Arabibus quod arx Latinis: hinc* Cotalmaluco, *id est, arx regni.* Cota.

IMAD *eadem lingua Solium sonat: hinc* Imadmaluco, *id est, Solium regni.* Imad.

VERIDO *conseruationem significat: hinc* Melique verido, *quasi dicas Regem conseruationis. Siquidem à nonnullis vocati sunt hi Præfecti, non* Maluci, *sed* Meliques, *quasi dicas Regulos. Sed nec* Maluco *propriè regnum significat, sed regionem aut prouinciam.* Verido. Meliques.

PORRO *quoniam* Nizamaluco *interdum à me* Nizamoxa *appellatur, huius vocabuli significationem prætermittendam esse non duco.* Nizamoxa.

XA ISMAEL *pater eius* Xatamas *qui nunc* Xa Ismaël. Xatamas.

verum in Persia potitur ex humili genere euectus est in summum Imperatorem: & controuersiam cũ Turcorum Imperatore habuit super sua religione. Is omnibus vicinis regionibus quæ eius religionem excipere non vellent, cruentum intulit bellum. Huic succedens filius Xatamas, *idem mandatum dedit Regulis regionis Decam: & eos titulo* xa *quod regem Persica lingua sonat, decorauit. Hinc factum est, vt nunc* Adelxa, Nizamoxa, Cotumixa *appellentur, nomẽq; regium saltem retineant: tametsi monetam cudendi facultatem non habeant, nisi æream. Huius religionem amplexus est* Nizamoxa: *at reliqui Reguli post Legati eius abitum, eam reiecerunt.*

Xa.

Adelxa.

Cotumixa.

HVNC xaismael *appellarunt etiam Turci* Sofy: *quoniam sui exercitus Imperatorem virum strenuum habuit nomine Susi.*

Sofy.

Sufy.

SVNT *qui* Xeque *non* xa *dicendum putent: sed errant. Nam tametsi xeque dignitatis sit nomen, quippe Xeque senem significat (vnde dicuntur xeques Arabes) tamen* Xa Ismael *dicendum est.*

Xeque.

* Mathias à Michou lib. 1. de Sarmatia Asiana cap. 10. paulò aliter, vbi de Tartarorum Imperatoribus agit: Quartus, inquit, Imperator ex Bathi genitus fuit. *Temir cutlu*, & interpretatur ex Tartarico felix ferrum, temir felix, & cutlu ferrum: erat siquidem felix & bellicosus. Iste est Tamerlanes in historijs celebratus, qui totam Asiam vastauit, & vsque ad Aegyptum pertranssijt, &c. Et paulò post. Fuit & alius princeps Tartarorum eo tempore *Acsac cutlu*, quod in Latino sonat claudus, vel claudum ferrum: quoniam claudus erat sed ferox. Is multa bella feliciter gessit, &c.

Temir cutlu.

Acsac cutlu.

FINIS.

INDEX
EORVM QVÆ HOC LIBRO
CONTINENTVR.

A Beximregio. 39
Acem-naique. 248
açete. 64
açibar. 14
acorum. 144. & 147
Acſac cudu. 251
adamantis generatio. 45
adamantis ſcobes. ibid.
adamas. 193. & ſeq.
adamas de rupe veteri. 194
adcher. ibid.
Adel. 249
Adelham. 246. & 248
Adelxa. 250
adhar. 152
adhecarum. 194
adher. ibid.
adrac. 178
aēc. 39
agallochi hiſtoria. 85
agallochum. 81
agalugen. 84
ahouay. 230
alad. 174
alaf. 152
alaqueca. 203
Albohali. 13
aldirira. 145
aled. 174
algalia. 26
aliaa. 178
aljofar. 205
almaz. 193
almharut. 22
aloë. 14. & ſeq.
ἀλόη. 14
aloë foſſilis. 21
aloë Socotorina. 14
altith. 21
alypum. 164
Amba. 236
ambar. 9
ambare. 235
ambari delectus. 12
ambarum. 9
ambili. 134
amſiam. 29
amomum. 142
amuſa. 220
anacardium. 139
ancuſal. 39
Andanager Decam emporium. 89
ane. 64
Angediua inſula. 10
angeidan. 22
angelica. 27
anil. 243
anime. 45
anjuden. 22
anon. 118
anonymos. 244
anthrax. 199
antiſpoda. 62
antir. 22
anuale. 132
arare. 132
arata. 145
arboris triſtis aqua. 209
arbor triſtis. 209
areaa. 14
areca. 120

aretca. 132
aritiqui. 132
armenus lapis. 204
arnufel. 103
arnabo. 184
arroba. 200
asa. 22.& seq.
assabeldiriri. 145
asuat. 131
ati. 64
auacari. 216
auacari historia. 216
auzuba. 214
azel piscis. 10
azeure. 14
azfar. 131
Bache. 145
Bbade frangi. 166
Bahoo. 137
Bala. 246
Balador. 139
Balaguate. 247
balatius. 200
Balymba. 235
bananas. 220
Baneanes. 28.83
Bangue. 242
bangue historia. 242
Barbaria. 176
barcaman. 160
baro. 64
batiec. 237
batiec indi. ibid.
bauasimga. 137
bauasimgua. ibid.
bazar. 190
Bdellium. 47
befbase. 101
belenizan. 32
beleregi. 131
beli. 233
beli historia. 233
ben album & rubrum. 185
Bengala virgines. 207
benjaoy. 32
ben judæum. 27
Benjui amygdaloides. 34
benjui de boninas. 34
benjuifera arbor. 35
benjuinum. 27.32.10
Benzacaria. 3
ber. 235
berifera arbor. 42.53
beryllus. 195
betre. 90.& seq.
betre historia. 93
bezardica medicamenta. 188
bezar lapidis historia. 188
bezar lapis. 188
Bodoins. 39
bola. 38
bor. 235
Bramenes. 28
brasilium lignum. 83
brasma. 110
brechmasin. 110
brindones. 236.237
budiec. 238
bunapalla. 101
bybo. 139
Caceras. 241
Cachoras. 182
Cadegi indi. 93.& 94
cafur. 49
cahzçara. 148
cajous. 141
cairo. 127
Cairum vrbs. 21
cais manis. 75

calafur. 103
calambac. 85
calambuco. 97
calamus. 144. & seq.
calandares. 181
calangari. 238
caluegiam. 176
calungiam. ibid.
çamac. 37
çamac araby. ibid.
camariz. 235
cameaa. 75
cancanium. 43
candil. 138
canella. 71. & seq.
canellæ folium. 72
canellæ historia. 77
canellæ aqua. 79
canellæ oleum. ibid.
canje. 216
caphura. 48
caphura aschap. 11
caphuræ historia. 50
capsicum. 112
capur. 49
carabe. 43
carambolas. 235
carandas. 214
carate. 193
carbunculus. 199. & 200
çarça parilla. 174
cardamomum. 115
caril. 125
carpara. 239
carpesium. 113. 185
carrumfel. 103
cassab. 145
caserhendar. 177
cassia. 73. & seq.
cassia fol. 136. & seq.
cassiæ fol. historia. 137
cast. 156
cate comer. 14
cate, Lycium. 55. & seq.
cate, ponderis genus. 13
cato. 56
caxcax. 39
cebar. 14
çembul. 148
cenalfil. 64
cenorins. 51
chacani. 120
chaledfium. 174
chalidunium. ibid.
chamelæa. 84
chamderros. 51
champe. 210
chandama. 86
chanque. 103
chanquo. 207
cheichem. 43
chelidonium. 175
cheripo. 207
chermes. 44
Chinæ Scithæ Asiatici. 173
Chinarum regio. 169
chincapalones. 221
Chingalæ. 80. 186
Chitarao. 57
chiuiquilenga. 239
chofolus. 27
cholera morbus. 185. 240
cholericæ passio. ibid.
chrysobalanus. 100
chulem. 156
cinnamomum. 74. & seq.
cobra de capelo. 186
cocci historia. 120
cocci oleum. 128
coccus. 124

coctus de Maldiua. 128
Colles. 245
comdaca. 137
cominham. 35
comolange. 238
conder. 37
copra. 125
ex Copra oleum. 126
coquo. 123
cordumeni. 117
coru. 215
coſt. 156
coſti. 156
coſti hiſtoria. 157
coſtus. 156
cota. 249
Cotalmaluco. 247.& 248
Couchin Indiæ empor. 88
criſtallus. 195
croci indici hiſtoria. 175
crocus indicus. 175.180
çua. 182
cubab chini. 112
cubebe. 112
cubebe hiſtoria. ibid.
culungem. 176
cuminum ruſticum. 145
cumuc. 112
cunhet. 174
çupari. 120
çura. 124
curcas. 239
curcuma. 175
curcumani. ibid.
cuurdo. 75
cydonia de Bengala. 232

D Archini. 75
darfulful. 108
darſihahan. 75
datura. 241
daturæ deſcriptio. ibid.
darzad. 174
daulalfil. 143
delegi. 131
Dely regnum. 245
Dimas boſque medic. 233
dirimguo. 145
dirire. 145
Diu inſula. 153
dore. 115
doriones. 224
doriones deſcriptio. ibid.

E Bur. 63.& ſeq.
Eburfoſsile. ibid.
elachi. 115
elxomeli. 127
eleni. 123
elephanti dens. 65
elephantorum carne veſcun
tur Aethiopes. ibid.
elephantus. 65.& ſeq.
embelgi. 131
ençal. 115
etremelli. 115

F Agara. 114
Fana de Malaqua. 139
faufel. 58.119.120
faufel hiſtoria. 121
faufel aqua ſtillatitia. 122
feruzegi. 199
ficus martabanis. 221
figuera banana. 222
fil. 64
filfel. 120
filfil. 108
foca. 152
folij hiſtoria. 96
folium indum. 94.& ſeq.
formicæ Laccã elaborãt. 42
fufel. 120

fula. 124
fulful. 108
fusti. 164
Galanga. 176
galangæ historia. 176
gali. 243
galungen. 176
gandas. 66
Gandis. 96
Ganga fl. 31
Ganges fl. 31.86.149
garro. 85
garyophylli. 101.& seq.
garyophylli historia. 103
garyophyllos redolens fructus. 74.106
garyophyllorum gũmi. 104
geiduar. 181
geiduar historia. ibid.
gemmæ. 192
gengibil. 177
gingiber. 177.& seq.
gingiberis historia. ibid.
gingiber syluestre. 182
Goa Indiæ emporium. 88.
goan arbor. 63 (248
golfam. 99
gorim. 132
gramalha. 137
granatus lapis. 202
guaiacum lignum 166
guanabanus. 225
guate. 246
gubera. 43
Guinea. 73.220
guti. 132
Habalculcul. 240
habelculcul. 240
haber. 174
hachic. 57
hachaiza. 240
hadhadh. 58
hager arminl. 204
halilig. 131
Ham. 249
hamama. 143
haud. 84
haxis cachule. 152
heger. 145
herba Malauarica. 215
herba Mezcarensis. 152
hiarxamber. 137
higuëro. 227
hil. 115
hilbane. 115
hirculus. 151
hoiriri. 218
hyacinthus lapis. 202
Jaca. 212.& seq.
jaca historia. 212
Iacerus. 213
jagra. 125
jaiama. 219
jaisol. 101
jambolones. 236
jambos. 231
jambos historia. 232
jamgomas. 215
japatri. 101
jaralnare. 123
jaspis. 202
jausialindi. 123
jausiband. 101
Idalcam. 246
ihumani. 29
Imad. 249
Imadmaluco. 247.& 248
imgara. 22
imgi. 178
imgu. 22

jmiga. 221
imperatoria. 27
Indi odoramentis deditissimi. 210
inhame. 240
jogues. 181.& 186
jrua. 193
itam. ibid.
Iulfar portus. 205
iunci historia. 155
iuncus odoratus. 152
iuncus rotundus. 154

Kilkil. 240
Konder. 8

Lac. 39
lacca. 39.& seq.
laccæ historia. 41
lampatam. 172
lancuaz. 176
lanha. 123
laser. 25.& seq.& 31
laseris descriptio. 25
laserpicium Gallicum. 27
lauandon. 176
insula D. Laurentij. 74
lergibeb. 176
ligni Colubrini descriptio. 42
lignum aloës. 82
lignum colubrinum. 185
liquidambar. 13
Liper emporium. 194
loc sumutri. 39
louan. 35.& 37
louan jaoy. 35
luc. 42
lulu. 205
lycij historia. 56
lycium. 55.& seq.

Macer. 19
Macis. 99
machazari. 89
Madremaluco. 247
Magna. 236
magnes. 204.205
è Magnete patinæ. 205
maju. 243
malabatrum. 94.& seq.
Malacensis lapidis descriptio. 192
Malacensis lapis. ibid.
insulæ de Maldiua. 10
Maluccæ insulæ. 103
Maluco. 249
manibu. 66
mangas. 217
mangas arbor. ibid.
mangiriquam. 244
mangostans. 231
mangelis. 193
manjale. 174
manica. 201
manna. 58
Mansarunge. 127
manus. 162.193
manus auri. 200
Maraka. 227
marazalquelbe. 143
margarita. 205.& seq.
margaritarum origo. 206
marmelos de Bengala. 232
maro. 123
mazafrani. 89
meçeri. 29
meiice. 239
melato. 38
melegueta. 117
melique. 249

melo Indicus. 237
Menxus. 16
meriche. 108
Mesera. 21
mespilus. 44
mex. 239
mexir. 43
mexquetera. 143
Moalis. 92.121
moçebar medicam. 17
Mogaraby. 23
Mogores. 245
mogori. 210
Mohadum-coja. 247
molanga. 108
Monbaim insula. 120
monoceros. 66
mordexi. 185.240
morois. 108
moti. 205
morxi. 238
mungo. 238
murrhina vasa. 203
musa. 220
musæ historia. ibid.
mutu. 205
myrobalana. 130
myrobalanorum aqua. 133
myrobalanor. historia. 132
myrobalanus Græc. 130
myrrha. 46.38

NAbathæa. 154
nachani. 57
Naifes. 194
Naique. 248
Naires. 65
Naledivæ insulæ. 9
Nana. 220
nardi historia. 149
nardus. 148
narel. 123
negundo. 211
neregil. 130
Neza. 249
nigella. 117
nihor. 123
nil. 243
nilaa. 201
nilacandi. 201
nimbo. 211
nimbo historia. ibid.
Nizamaluco. 246.& 248
Nizamoxæ horti. 89
Nizamoxa rex. 143.250
noche. 211
nux Indica. 123
nucis myristicæ historia. 99

OCila portus. 80
Ocosotl. 13
oculus catti gemma. 203
osium. 29.242
olla. 124
ὀπιόφαγος. 30
opium. 29
orraqua. 124
oxyphœnix. 136

PAç. 120
pacona. 222
pachec. 198
palan. 220
palea de Mecha. 152
palla. 101
palma Indica. 123
palma sylvestris. 136
palmitos. 128
pam. 92
panaz. 213
pao da cobra. 42

paquouere. 222
pardaon. 138
Parizataci filia. 209
Parizataco. 209
paſtus camelorum. 152
pateca. 237
pazan. 190
pazar. ibid.
perdan. 55
peruzaa. 199
peruzegi. ibid.
pes columbinus. 143
petrozan. 32
piçan. 220
piluane. 67
pimpilim. 108
pinan. 120
piper. 106. & ſeq.
piper canarinum. 111
piperis hiſtoria. 108
piſum, toxicum. 150
platanus. 223
plumbum adamantem non obtundit. 201
poaz. 120
porcellanæ. 202
poma paradyſi. 223
promontorium Bonæ ſpei. 67
promõtorium Comorim. 12.80
promontorium Cori. 28
promontorium de Currentes. 67
pſeudoopalus. 204
pucho. 56. & 156
puli. 134
Quabeb. 112
quabebe Chini. ibid.
quebulgi. 131
quelli. 220
quequi. 203
querfaa. 75
querfe. ibid.
quil. 186
quirpele. ibid.
Radicis Chinæ aqua. 39
radicis Chinæ conſerua. 171
radicis Chinæ deſcriptio. 172
radix Chinæ. 166. & ſeq.
rametul. 187
Rao. 248
ratis. 193
rauam. 166
rauam Chini. ibid.
regulus ſerpens. 186
reimones. 36
Reisbutos. 245
Rex Biſnager. 249
Rex Daquem. 247
Rex Pegu. 68
Rex Sian. ibid.
rezanuale. 132
rhabarbarum. 165
Rhaſis catapotia. 19
rhinoceros. 66
robalçus. 23
roçamalha. 34
rodolho. 217
ronder. 37
roſa Hierichuntina. 142
rubinus. 200.201
rubinus de Corja. 200
Rufi potio. 19
Rumes. 33
Sabaio. 249
Sac. 39
Sacar mambu. 61

Sacco-

saccolaa. 115.& seq.
saccolaa historia. 116
sachbar. 152
sahesefrani. 97
Saibo. 249
saida. 54
saisifram. 22
salihaca. 74
Saluanaique. 251
Samatra insula. 52
sambali. 211
sambarane. 90
sandal. 86
sandali historia. 88
è Sandalo idola. 89
Sandalo simile lignum. 87
sandalum. 86.& seq.
sanguis draconis. 44
sapphiro rubinus. 201
sapphirus. ibid.& seq.
sataiscir. 62
satiach. 150
satiech. ibid.
seni. 131
sercanda. 86
singadi. 209
siracost. 59
siri. 92
sirifoles. 233
smaragdus. 199
Socotora insula. 14
Sofy. 250
sorbus. 43.& 44
sperma balenæ. 9
spinellus gemma. 200
spodium. 60
σποδὸς. 62
styrax. 33
styrax liquida. 26.& 34
sucte. 178
Sufy. 250
Sultanus Badur. 243
sumbel. 149
sura. 27

TAbargèt. 199
tabaxir. 60.& seq.
tabaxir historia. 61
talisifar. 98
tamalapatra. 95
tamarindi. 133
tamarindorum aqua. 135
tamarindorum historia. 134
Tamberlanes. 246
tambul. 93
Tambuldal. 91
Tamirham. 246
Tamir-langue. 246
tanga. 162.164
Taprobana insula. 52. 66. 80
Tartari. 245
tarum. 82
Temir cutlu. 250
tenga. 123
tengamaran. 123
terbet. 163
thalisafar. 98
thapsia. 165
thuris planta. 38
thus. 36
thymelea. 29
Tigris. 36
tiguar. 160
Timor insula. 87
tincar. 102
tiriamiabim. 59
trec. 39
trican. 123

tripolium. 163
Troglodytæ. 178
trungibim. 59
turbit. 160. & seq.
turbit historia. 160
turchesa gemma. 169
turpetum. 165
tutia. 62
typographica apud Chinas. 173

VAticam. 145
Vaz. 145
Vazabu. 145
Vd. 84
vdo. 35
Venerea lues. 166
Venezaras. 245
Veriche. 247
Verido. 247. & seq.
vidaras. 235
vitex. 113
vnio. 205. & seq.
vplot. 56. & 156
Vzbeque prouincia. 23

XA. 250
Xaholam. 246
Xa-ismaël. 250
xarabdar. 91
Xatamas. 250
Xeque. ibid.
xilaloës syluestre. 83
xir. 59
xircast. 59
xirquest. ibid.

YAcut. 201
ytembo. 64

ZAbarget. 198
zamarrut. ibid.
zedoaria. 180
Zeilan insula. 66. 80
zeruba. 180
zerumbet. ibid. & 182
zigir. 80

ERRATA.

Pag. 8. *in prioris libri capitib.* Faufel. *Pag.* 15. *lin.* 18. Basora 16,24. *Abohali* 31,5. *Sextarium.* 39,20. *Malanar* 41,13. *alata.* 45, 4. *descriptioni magis con.&c.* 46,37. Faufel. 41. *exhibendi occasionem, legendum* 50, 6. *summt.* 60, 27. *Laetus.* 63,22. *cadmia.* 82,26. *lib.*2. *cap.* 84,20. Ruellius *vetò libro &c.* 87,26. *indicat* 90,1. Sambarane. 122,19. Coldembergus, 26. *exsuccã.* 141. *postrema lin.* Thenetus. 143,21. *hydrophonia* 144,15. Mexit. 146,17. Munard. 160,2. *intus candicans.* 166,23. Badefrangi. 167,21. *Sousa.* 179,7. *autem libr.* 2. *cap.* 151. *in* Tro. 17. *adstringunt.* 180, 19. Zedoa 182, 1. *Zerumba* 208, 6. MAXIMAE. *Comorim* 240. *lin. penult. At hoc.*

EXCVDEBAT CHRISTOPHORVS

PLANTINVS ANTVERPIÆ, ANNO

M. D. LXVII. MENSE APRILI.